אין ווערק פון שלום עליכם

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/unknown0000vari_e8x4

אַלע וועלט פון שלום-עליכם

פון צווי וועלטען

כּפּעציעלע „מאָרגן־פרייהייט" אויסגאַבע, ניו יאָרק, 1937

Copyright, 1923, by Olga Rabinowitz
(Sholom-Aleichem), New York, N. Y.

72

PRINTED IN THE UNITED STATES OF AMERICA

פון צוויי וועלטן

דראמאטישע שריפטן

אינהאלט

שוועך צו זיין א איד . . . . . .
טביה דער מילכיגער 165

שוער צו זיין א איד

א קאמעדיע אין פיער אקטען מיט א פארשפיעל און מיט א עפילאג.

געשריבען אין יאהר 1914.

פערזאנען:

דוד שפירא. א בכבוד'ער איד, א בעל־הבית, מיט א שענער שוואַרצער, עטוואָס גרוי־ליכער, הערצל־בארד. קרוב צו פופציג. געווען אמאל איין עושר, איצט א מעקלער אויף דער בערזע. געהט זויבער געקליידט. האלט זיך שטאלץ. רעדט מיט אזא טאָן, וואס אלע דאַרפען איהם הערען. א הייסער טעמפּעראַמענט.

שרה שפירא. זיין ווייב. יונגער מיט א פּאָר יאָהר פּון איהם. א פּראַסטע, נאָר נישט קיין נאַרישע אידינע. געווען אמאל א נאָענץ שענע.

בעטי. זייער טאָכטער. א גימנאַזיסטין פּון לעצטער קלאַס. א שענהייט. א ביסעל א קאַפּריזנע. נייענצעהן יאָהר אלט.

סיאמקע. זייער זוהנדעל. א ריהרעוודינ בר־מצוה־יונגע. א גימנאַזיסטעל פּון דריטער קלאַס.

שניאורסאָן. נעענדינט גימנאזיע. א יאָהר צוויי און צוואַנציג. א בחור פּון איין עכט־אידישען טיפּ. שוואַרצע, עטוואָס נענריזעלטע האָר. א ביסעל איין אויסגעבויגענע סעמיטישע נאָז. ברענענדיגע אויגען.

איואַנאָוו. זיין חבר. א כריסט. גלייך מיט שניאורסאָנען נעענדינט גימנאזיע. א טיפּ פּון איין עכטען רוס. רויטע באקען, ליכטיגע גלייכע האָר, קאַצאַפּיש אונטערגעשוירענ.

גרינסבערג. א סטודענט. איין אויסגעפּוצטער. א ביסעל איין אסימילירטער.

פראַטקין. א סטודענט. א ציוניסט.

הורוויטש. א נעווען־ענער עקסטערן, איצט א לעהרער. פּארשריבען אלס זייגערמאכער. רעדט מיט דער ליטווישער אויסשפּראַך.

רב לוי היילפּערין. א מאַרענער רב, איין ארטאַראַקס. זויבער נעקליידט. א ריינער שוואַרצער סוררוט. א זיידען יארמעלקעלע אויפ'ן קאָפּ. א שען בערדעל. נישט קיין לאַנגע פּאות.

קאלוואדסקי. ראבינער. איין אלטער מאן מיט צוויי ארדענס אויף דער ברוסט.

גוראריה. א הויכער, א טרוקענער.

שערעשעווי צקי. א נידעריגער, א געפאקטער, מיט איין ארדען.

בערנשטיין.
מאנאסעוויטש. } ביידע נעגאלטע.

קעצעלע. א קליין אידעל. שטארק באוואכסען. א ביסעל א יאדישליווער. רעדט גיך אוו צוויי מאל א ווארט. אנגעטהאן א קורץ ווייטיקעל, איין אפגעבארעט קאפעלישער. דרעהט זיך ביי דער בערזע.

א חאליאסטרע מיידלעך. בעטי'ס חבר'טעס. גימנאזיסטקעס. אלע אין גרינע קלייד'עך, שווארצע פארטיכ'עך, ווייסע קעלנער'עך מיט מאנשעט'עך. לאכען חי־חי־חי אוו מאכען קניקסענס.

א קאמפאניע גימנאזיסטען. אלע — רוסישע טיפען. אלע אין אוניפארמס מיט ווייסע קנעפ'עך.

דער שמש ביי רב לוי היילפערין.

דער עלטסטער פון די זשאנדארמען.

פאליצייסטען, זשאנדארמען, נאדזיראטעלים, א דווארניק מיט א בלעכעל, פאסאזשירען אוו סרעגערס אויף דער באהן, איין אבערקאנדוקטאר, קעלנערס אין רעסטאראן.

ארט: דער פארשפיעל קומט־פאר אין א רוסישער שטאדט. אלע פיער אקטען מיט'ן עפיל־אג שפיעלען זיך אף אין א גרויסער שטאדט פון דער אידישער „טשער־טא" אין רוסלאנד, וואו ניט אלע אידען מענען וואהנען. **צייט:** 1913—1914.

באמערקונגען פון'ם פארפאסער.

מע בעט זעהר העפֿלעך די צרטיסטען, זיי זאלען זיין ווי ווייט מעגלעך נאטירלעך נרימירט, ניט אנקלעפען קיין בערר, איז די באווע־נונגען ניט איבערטרייבען, ניט קרימען זיך אויף צו מאכען לאכענדיג דעם עולם, ניט צולענגן קיין אייגענע ווערטער, אוו בכלל זיך גוט צור־הערען צו די רעמארקעס אוו גוט איינשטודיערען די שפראך פון דעם אריגינאל.

אין די ערטער, וואו ס'איז אננעצייגט, אז מע רעדט אויף אידיש, באדארפען די שוישפיעלער דאס ארויסבאווייזען מיט א באוונדערער באטאנונג אוו מיט א באוונדערער באוועגונג צו דער פערזאן, צו וועלכער מע רעדט, אזוי, אז מע זאל עס ארויסזעהען אוו פיהלען.

דאס רעקווייזיט ביי'ם אויסשטאטען די סצענע איז פריי.

דער עפילאג קאן נעשפיעלט ווערען אוו ניט נעשפיעלט ווערען — עס הענגט אפ פון'ם פרייען ווילען פון דער רעזשי.

פּאַרשפּיעל

[א באַוונדער קאַבינעט איז א גרויסאַרטינען קאַפּע־רעסטאַראַן. שטן מעבלירט. הויבט שפּיגלען. ביי די זייטען ווייבע סאַפּעס, סאַמעטענע פּאַטעלען. אויף די וואַנט בילדער, דיוואַנעס. ביי דער זייט א פּאַר־מעפיאַן. אין מיטען קאַבינעט א גרויסער, מיט ווייסען נעדעקטער, טיש. אויפ'ן טיש — פון כל טוב. א סך פּלעשלעך מיט אלערליי משקאות. צווישען זיי א סך לעדיגע. כל־ערלייי פּאַרבייסענס, נאר אלץ אין דער גרעסטער אומאַרדענונג. שטאַרק אַנגעזויכערט און אנ־געוואַרפען. — ס'איז א קערמעשעל פון א שטיק עטליכע און צוואַנציג יונגעלייט, נאַר־וואס געענדיגט אכט קלאַסען גימנאַזיע, וואס דאַרפען אין גיכען אריין אין אוניווערסיטעט. פאַר'ן צעשיידען זיך פאַרברענגט מען א גוטע שעה און מע טהוט א לעב־אונטער. שוין ביי'ם ערשטען אַנהויב, אז דער פאַרהאַנג הויבט זיך אויף נאַר האלב און מע זעהט נאַך כמעט נאַרנישט, הערט זיך שוין דאַס נעוויסע סטודענטען־לידער מיט'ן נעוויסען ניגון:

„נאַאודעאמום איגיטור
יווועגוס דום סומטום,
פּאַסט אוקונדאַס יווועגטוטעם
נאַס האבעביס הומום..."

נאַך די צווייי סטראַפּען הויבט זיך אויף דער איבעריגער טייל פּאַר־האַנג, און דער באל שטעלט זיך פּאַר אין פולען גלאַנץ. דער עולם איז שוין רעכט בגילופין. דאַס זענען לויטער גימנאַזיסטען, יונגערע און עלטערע, אלע אין זייער אוניפאַרם, מיט ווייסע קנעפּלעך, אין פּאַרשיידענע פּאזען: וועך סע קלאַפּט אויפ'ן פּאַרטעפּיאַן, און וועך עס זיצט אין מיטען קאַבינעט אויף דער ערד, און וועך עס לינט אויס־געצוינגען אויף דער סאפע, און וועך — נאַר אויפ'ן טיש. וועך עס רויכערט, און וועך עס האלט א כוס אין דער האנט. פרייליך זענען אלע. מיט'ן פּנים צום עולם שטעהט וואַניא איוואַנאָוו,

דיריזשירט מיט א לעפעלע דעם כאהר, וואס ענדיגט דאס ליער מיט די וועדטער:

„נאאודעאמום איניטור
יוווענוס דום סומטוס..."

דער דיריזשאר איוואנאוו דערלאנגט א קלאפ אין טיש און רופט־אויס הויך אויף רוסיש).

איוואנאוו. עי! טשאעק! שאמ־פאנ־סקא־וואָ, טשארט וואזמי!... [א פאר חברה־לייט חאפען איהם ביי דער האנט].

א פאר סטודענטען. וואניא! ביזט משוגע געוואָרען? שאמפאנסקע?! ווייסט, וואס דאס קאסט אט א דא?

איוואנאוו. ניע וואשע דיעלא! אויף מיין רעכענונג, טשארט וואזמי! איך צאהל! טשאעק! שאמ־פאנ־סקא־וואָ!!

[עס לויפען צוויי קעלנערס מיט ווייסע פארטיכלעך, ברענגען שאמפאניער־ווין, אין אייז געווייקעלט, שטעלען־אוועק, פילען־אן די בעכערס, נעהעו־אפ].

איוואנאוו. גאספאדא! צו די בעכערס, טשארט וואזמי! [אלע טהוען זיך א נעם צו די בעכערס]. וואס זענען מיר געווען נעכטען? נעכטען זענען מיר געווען יונגלעך, קינדער, שנעקעס, גימנאזיאָרען! א ליאדע לעהרערעל האט נעהאט רעכט אונז אננעמען פאר'ן קאלנער און ארייננוארפען אין קארצער. אבער איצט? אבער מארנען? טשארט וואזמי! מארגען זענען מיר מענטשען! סטודענטען! אויס גימנאזיאָרען! נידער מיט דער גימנאזיע! לעבען זאל די אוניווערסיטעט! הוררא!!!

אלע. הוררא!!! [מע טרינקט, מע קושט זיך, מע האלט זיך, מע רעדט, מע לאכט, מע איז פרייליך. צווישען דער פרייליכער קאמפאניע איז צו באמערקען איינעם א גימנאזיסט פון אידישען טיפ, אויף אין אוניפארם און אויף מיט ווייסע קנעפ. דאס איז הערשעל שניאורסאן. חאטש ער האלט־אונטער די קאמפאניע, טרינקט כלומרשט גליך מיט אלע, נאר ער זאל זיין פרייליך גליך מיט אלע — דאס זעהט מען ניט. דאס באמערקט אבער קיינער נישט, אויסער איינעם — דער, וואס האט נעקאמאנדעוועט מיט'ן כאהר, וואס מע רופט איהם וואניא איוואנאוו. אין דער צייט, וועו אלע הוליען, געהט־צו צו איהם וואניא, לעגט־ארויף די האנט איהם אויף דער פלייצע].

איוואנאוו [צו שניאורסאנען]. ..אָם איז מיט דיר, הערשקא?

שניאורסאן [ווי אויפגעוואכט, לעבעדיג]. וואָם זאל זיין? נאָרניט.

איוואנאוו. וואָם האלסט דו אויפגעהאנגען די נאָז אויף דער קווינטע? [נעמט איהם פאר א האנט, זעצט זיך אוועק מיט איהם אויף א זייט].

שניאורסאן. ווער? איך? עס ווייזט זיך דיר אויס.

איוואנאוו. עס ווייזט זיך מיר ניט אויס. איך זעה. איך קוק־נאָך די גאנצע צייט נאָך דיר. מיך וועסט דו ניט נארען, הערשקא. איך קען דיך.

שניאורסאן. איז טאקי גוט, וואָם דו קענסט מיך... פון דעסטוועגען וואלט ניט געשאדט, זאלסט מיך קענען א ביסעל נעהענטער.

איוואנאוו. וואָם זשע וואלט געווען?

שניאורסאן. וואלסט דו מיך ניט געפרענט קיין קשיות. דו וואלסט דעמאלט אליין נעווואוסט, אז איך בין ניט גלייך צו אייך. [פויזע]. איך קאן מיך ניט פרעהען, אזוי ווי איהר פרעהט זיך.

איוואנאוו. פאר וואָם?

שניאורסאן. פאר דעם! דערפאר, ווייל איהר, אז איהר פרעהט זיך, פרעהט איהר זיך מיט אייער גאנצען וועזען, מיט אלע אייערע איברים און חושים...

איוואנאוו [שפאטיש]. און דו?

שניאורסאן. און איך? איך טאָר ניט. פאר מיינע אויגען שטעהט שטענדיג די אויפשריפט: „מעמענטא מאָרי"...

איוואנאוו. טשאָרט וואָזמי! וואָם פאר איין אויפ־שריפט? וואָם פאר א „מעמענטא מאָרי"?

שניאורסאן. האָסט פארגעסען, אז איך... אז איך בין א איד?

א י ו ו א נ א ו ו . אט האסט דו דיר ! און אז א איר — איז וואס ?

ש נ י א ו ר ס א ן . איז גארניט... [קוקט אויף איוואנאווען אהן ווערטער].

א י ו ו א נ א ו ו . איך פארשטעה ניט, הערשקא, עפּיס רעדסט דו מיר היינט מאדנע רעד... [באזונדער פריינטלעך]. מיר דאכט אז אויף אונז, דיינע חברים, האסט דו זיך ניט צו באקלאגען... מיר, דיינע חברים...

ש נ י א ו ר ס א ן [א ביסעל אויפגערעגט]. חברים ! חברים ! ביזט א נאר ! ווער רעדט פון חברים ? דו מיינסט, אפּנים, אז די גאנצע וועלט איז אט א דא א ? מיר און אונזערע חברים ? דו פארגעסט, אז אויף יענער זייט גימנאזיע איז אויך דא א וועלט, און א גרויסע וועלט. אויסער אונז זענען פארהאן נאך מענטשען. נאר פון יענער גרויסער וועלט וויסט איהר, אפּנים, זעהר ווינציג. כּמעט גארנישט ניט. יענער גיהנם איז אייך אומבאקאנט. [פויזע]. אין מיין פעל וועז דו ביזט אפּ ניט לאנג, חאטש איין יאהר, וואלסט דו דעמאלט געוואוסט, וואלסט דו דעמאלט געפיהלט, וואס הייסט נארמא, פראצענטען, מיניסטעריישע צירקוליארען און נאך אזעלכע גוטע זאכען...

א י ו ו א נ א ו ו [מיט א באועגונג]. וואס הערסט דו צירקוליארען, פראצענטען ? מיט אזא איין אטעסטאט, ווי דו האסט ! מיט א נאלדענער מדאל !

ש נ י א ו ר ס א ן . א גאלדענע מדאל ? [א מאך מיט דער האנט]. מע האט שוין געזעהען אזעלכע זאכען. קארג „מדאליסטען" זענען פארבליבען נאך פון פאר־א־יאהרען ?... און פון פאר־צוויי־יאהרען ? „מדאליסטען", חא־חא, א טייערע מציאה ! ערך ! נאר וואס איז צו רעדען ? [שטעהט־אויף]. וואס איז מיט דיר צו רעדען, אז דו ווייסט ניט, דו פארשטעהסט ניט, דו קאנסט עס ניט פארשטעהן !... [זעצט זיך צוויקן צוריק].

אירואנאוו [קרימט איהם איבער]. „דו ווייסט ניט, דו פארשטעהסט ניט, דו קאנסט עס ניט פארשטעהן!"... פאר וואס קאן איך עס ניט פארשטעהן, טשארט וואזמי? איך בין נאך אזוי קלוג, ווי דו!

שניאורסאן. נאר איינער! מע דארף ניט זיין קלוג — מע דארף נאר זיין א איד דערצו. היינט פארשטעהסט דו שוין? זאלסט זיין א איר חאטש איין יאהר...

אירואנאוו. וואס זשע וואלט געווען?

שניאורסאן. וואלסט דו עס נישט אויסגעהאלטען. קיין איין יאהר אפילו.

אירואנאוו. אזוי מיינסט דו?

שניאורסאן. איך בין איבערצייגט!

אירואנאוו. נו, האסט דו א טעות. קענסט דו מיך ניט. ווייסט דו נישט, ווער וואניא איוואנאוו איז! [פויזע]. שא! ווייסט דו, וואס פאר א געדאנק מיר איז איינגעפאלען איצט אין קאפ? [טהוט זיך א פאטש אין די קניהעס, רוקט זיך צו צו שניאורסאנען]. הער־אויס, הערשקא, טאמער וואלטען מיר זיך געביטען?

שניאורסאן [קוקט איהם אן]. וואס הייסט „געביטען"?

אירואנאוו. אט איך לעג דיר פאר א קאמבינאציע. דו זאגסט, איך וואלט קיין איין יאהר אפילו ניט געקאנט זיין אין דיין פעל? טא לאמיר זיך בייטען!

שניאורסאן [פארשטעהט איהם נאך אלץ ניט]. וואס הייסט — לאמיר זיך בייטען?

אירואנאוו. נאר פראסט. מיר וועלען זיך בייטען. דו זאגסט, איך זאל איין יאהר חאטש פרובען זיין אין דיין פעל, פרובען זיין א איד? — גוט! מיר וועלען זיך בייטען... אויף איין יאהר. דו וועסט זיין איוואנאוו, איך וועל זיין שניאורסאן.

שניאורסאן [שטעהט־אויף]. דו האסט, אפנים, ניט פון וועמען חוזק צו מאכען? זוך א גרעסערען נאר פון זיך...

א ו ו א נ א ו ו [שטעהט אויף אויף]. איך מאך נישט חוזק. איך מיין עס נאנץ ערנסט, טשאָרט וואָזמי! איך בין א בעל צו זיין אויף דיין אָרט. איך וויל פּרוביִרען אויף זיך אַליין, ווי אזוי איז, אז מע איז א איד? ווי אזוי פיהלט זיך א איד? איצט האָבען מיר א געלעגנהייט. מיר דאַרפען ביידע אַריין אין אוניווערסיטעט. מיר פאָהרען ביידע אין א ניי אָרט, א פּרעמדע שטאָדט, וואו קיינער קען אונז נישט. וועלכער רוח איז דאָס מחויב צו וויסען, ווער פון אונז איז איוואַנאָוו און ווער — שניאורסאָן? צי וועמען געהט עס אָן, אז איך, איוואַנאָוו, בין שניאורסאָן, און דו, שניאורסאָן, ביזט איוואַנאָוו, חא־חא־חא? וואָס זאָגסט דו דערויף, הערשקא, הא?

ש נ י א ו ר ס א ן. וואָס איך זאָג דערויף? איך קאָן זאָגען נאָר דאָס, אז דו פלאַפּעלסט נאַרישקייטען, וויל דו ביזט...

א ו ו א נ א ו ו. שבור — מיינסט דו אפשר?

ש נ י א ו ר ס א ן. חס וחלילה! ווער זאָגט, אז דו ביזט שבור? איך זאָג נאָר, אז דו ביזט א ביסעל בגילופין, אונטער'ן גלעזעל...

א ו ו א נ א ו ו [ענערגיש]. איך? אונטער'ן גלעזעל? דו לייגסט! נאָך קיין מאָל אויף מיין לעבען בין איך, טשאָרט וואָזמי, אזוי ניכטער ניט געווען, ווי היינט! איך זאָג עס נאנץ ערנסט, הערשקא, פּריינט מיינער, ביי מיין עהרען־וואָרט! אָט האָסט דו דיר מיין האַנט! [צייהט איהם אויס א האַנט]. איך וויל פאַרזוכען דעם טעם: ווי אזוי איז עס, אז מע איז א איד?

ש נ י א ו ר ס א ן. וועסט פיהלען א רעכטען טעם! וועסט פאַרזאָגען א צעהנטען!

א ו ו א נ א ו ו. נאַרישקייטען! [טהוט זיך א זעץ איז האַרצען]. קענסט דו מיך נישט! וויסט דו נישט, ווער וואָניא איוואַנאָוו איז, טשאָרט וואָזמי! פאָלג מיר, לאָמיר זיך בייטען! [וויל ארומנעמען שניאורסאָנען]. אויף איין יאָהר נאָר לאָמיר זיך בייטען...

ש נ י א ו ר ס א ן [שטופּט איהם אָפ פון דער גרינג]. רעד ניט קיין נאַרישקייטען! סע שלאָגט צו דער גאַל! וואָס הויסט בייטען? ווי בייט מען זיך דאָס?

א י ו ו א נ א ו ו . גאָר פּראָסט : מע נעמט און מע בייט זיך. איך וועל זיין שניאורסאָן, דו וועסט זיין איוואנאָוו. דו וועסט מיר געבען דיין אטעסטאט מיט די פינפען, איך וועל דיר געבען מיין אטעסטאט מיט די דרייען, טשאָרט וואָזמי, און ביט פאָסיעמו ! איז דאָס געמאכט ? [ציהט־אויס שניאורסאנעו א האנט].

ש נ י א ו ר ס א ן . דו רעדסט ווי א קינד, וואניא, כלעבען. וואָס רעדסט דו ? דאָקומענטען — עפּיס א שפּיעלעכעל ? היינט אונזערע עלטערען ?

א י ו ו א נ א ו ו . דאָקומענטען ? נאָרישקייטען ! איין יאָהר אינגאנצען — נאָפּליעוואט ! און די עלטערען — וואָס געהט עס זיי אָן ? ווער דאַרף עס וויסען ? מיר וועלען דאָך זיין ביידע אין איין שטאָדט, אין איין אוניווערסיטעט, וועלען זיי אונז שרייבען בריעף, דיין פאָטער צו מיר, מיין פאָטער צו דיר — און מיט זיערע בריעף וועלען מיר זיך אָפּבייטען. האָסט דו עס פארשטאנעו, קאָפּ ? [חאפט שניאורסאנעו פאר א האנט, שלעפט איהם צום טיש. שניאורסאו לאזט זיך ניט].

ש נ י א ו ר ס א ן . לאָז געמאָך ! וואניא, לאָז צורוה ! די חברים דארפסט דו נאָך...

א י ו ו א נ א ו ו . זאָרג ניט, זיי וועלען אונז ניט ארויסגעבען. אט א דא וועט דאָס בלייבען. [הערט ניט שניאורסאנעו, שלעפט איהם צו צום צענטער. טהוט א זעץ מיט דער האנט איבערן טיש]. סילאָנס ! שטיל זאָל זיין ! [דער עולם טהוט א שטעה־אויף]. חברים, שטיל זאָל זיין ! [טהוט נאך א מאל א זעץ מיט דער האנט אן טיש]. איך דאַרף אייך עפּעס זאָגען זעהר א וויכטיגע זאך ! [שפרינגט־ארויף אויף א שטוהל]. הערט נאָר צו מיט קאָפּ ! איהר זאָלט וויסען זיין, אז איך בין שוין מעהר ניט איך. איך בין שוין ער ! [ווייזט אויף שניאורסאנעו, וואס שטעהט נאך א פּארנאפּטער און ווישט זיך דעם שווייס פון׳ם שטערן]. אוּן ער איז שוין נישט מעהר ער, נאָר איך ! ער איז איך, איך בין ער... וואָס קוקט איהר זיך איבער און וואָס שמייכעלט איהר דאָרט אין די הויפענס ? איך בין ניט שבור, טשאָרט וואָזמי ! איהר ווייסט גאנץ גוט, אז

איך בין ניט שכור — איך קאָן טרינקען. אָט באַלד וועט איהר האָרכען, וועט אייך זיין קלאָר אַלסדינג. חברים! זייט וויסען, אז איך און אונזער חבר שניאורסאָן האָבען זיך געביטען, אויף א יאָהר האָבען מיר זיך געביטען. מיר האָבען זיך געגעבען דאָס וואָרט, מיר האָבען געהאַלטען א וועטע. קורץ — ס'איז ניט אייער זאַך. איהר דאַרפט נאָר הערען און זעהען און שווייגען. איך באַשוואָר אייך מיט אונזער הייליגען בונד פון חבר'שאפט, אז דעם זאַל אָפּ־דאַרען די צונג, וואָר ס'וועט ארויסלאָזען אין דרויסען א פּיפּס וועגען דער גאַנצער געשיכטע אין פּאַרלויף פונ'ם דאָזיגען יאָהר!... חברים! איך פּאַדער פון אייך אינ'ם נאָמען פון אונזער סאַלידאַריטעט, איהר זאָלט מיר געבען אייער עהרען־וואָרט און שווערען, אז דאָ, אין דעם קאָבינעט, וועט די זאַך באַגראָבען אויף אייביג, און קיין פויגעל וועט ניט וויסען. זאָגט איהר מיר צו?

ק ו ל ו ת. מיר זאָגען דיר צו! מיר זאָגען דיר צו!

ק ו ל ו ת. חאָטש מיר וייסען ניט וואָס, מיר וייסען ניט וועז!

א י ו ו א נ א ו ו. אָט באַלד וועט איהר וויסען. איהר דאַרפט מיר נאָר צוזאָגען, אז ס'וועט ניט ארויסגעטראָגען וועדען פון דאָנען א וואָרט. איהר דאַרפט מיר צושווערען, אז צוויישען אונז וועט דאָס בלייבען. אַלזא, שווערט איהר מיר צו? [הויבט־אויף צווייי פינגער]. זאָגט: „מיר שווערען!"

א ל ע [הויבען־אויף צווייי פינגער, זינגען מיט א ניגון]. מיר הויבען די הענט און מיר שווערען!

א י ו ו א נ א ו ו [אויפגעבראכט]. סילאַנס! וואָס פאַר א געזאַנג, טשאַרט וואָזמי? דאָ האַנדלט זיך וועגען איין ערנסטע זאַך, און זיי האָבען זיך צעזונגען גאָר! אַלזא, איך פּאַדער פון אייך, איהר זאָלט זיין ערנסט און זאָגען: „מיר שווערען".

א ל ע [ערנסט]. מיר שווערען. מיר שווערען!

א י ו ו א נ א ו ו. אָט אזוי האָב איך אייך ליעב. אַצינד, חברים, אז איהר האָט מיר אָפּגעשוואָרען, וועל איך אייך שוין

דערצעהלען, אום וואס דאָ האנדעלט זיך. אונזער חבר, הערשקא שניאורסאָן, ווי אייך איז באוואוסט, געהערט צו יענעם פאלק, וואס איז פארהאסט און פארפאלגט אויף דער גאנצער וועלט, צו יענעם אויסדערוועהלטען פאלק, וואס איז צעזייעט און צעשפרייט, — מיט איינעם וואָרט: ער איז א איד, און א איד איז זעהר שווער צו זיין. כמעט אוממעגליך. אזוי זאגט ער, הערשקא הייסט עס. און איך זאג, אז ס'איז ניט אזוי גוואלדיג. דער שד איז גארניט אזוי שרעקליך, ווי מע מאהלט איהם... זאגט מיין חבר, אז דערפאר מיין איך עס, ווייל איך בין קיינמאל קיין איד ניט געווען. לאם איך פרובען, זאגט ער, זיך געפינען אין זיין פעל חאטש איין יאהר, וועל איך, זאגט ער, דעמאלט פיהלען. גום. איז געבליבען, איך זאל אריין אין זיין פעל חאטש אויף איין יאהר. ווי אזוי זשע מאכט מען דאס? האבען מיר זיך געביטען אויף א יאהר...

ש נ י א ו ר ס א ן. נאך ניט געביטען, נאר ער וויל, מיר זאלען זיך ביטען.

א י ו ו א נ א ו ו. געביטען, געביטען! הערט איהם ניט! פון דער מינוט אן איז ער שוין ניט מעהר שניאורסאן, נאר איוואנאוו, און איך בין אוים איוואנאוו, נאר שניאורסאן. [ער שפרינגט־אראף פון שטוהל, ציהט־אראף פון זיך זיין מונדיר, ניט־איבער שניאור־סאנען, שלעפט־אראף כמעט מיט גוואלד פון שניאורסאנען זיין מונדיר, און ביידע טהוען זיך איבער פאר אלעמען אין די אויגען. וואניא איוואנאוו מאכט א אידיש פנים, סטארעווט זיך, ער זאל זיין עהנליך צו שניאורסאנען. דער עולם נעמט־אויף די סצענע מיט גרויס ענטוזיאזם].

א ל ע [אפלאדירען]. בראוואָ! בראוואָ!

א י ו ו א נ א ו ו [שפרינגט־ארויף וויעדער א מאל אויף א שטוהל]. חברים! אציינד, אז די זאך איז שוין געמאכט, ערלויב איך מיך פארצושטעלען פאר אייך. איך בין שוין ניט מעהר דער פרישט, דער דוואריאניז, איוואן איוואנאוויטש איוואנאוו, נאר [נעמט־ארויס פון שניאורסאנס זייס־קעשענע זיינע דאקומענטען, דעם פאס מיט'ן אטעמאט, קוקט־ארייז] — דער שקלאוואר מיעשטשאנין, טשארט וואזמי, הערש מאוושאוו שניאורסאן, דער זוהן פונ'ם פארהאסטען און פארפאלג־

טען, נאָר פון גאָט אויסדערוועהלטען פאָלק ישראל. און דער [ווייזט אויף זיין חבר שניאורסאָן] — איז שוין ניט מעהר דער שקלאָווער מיעשטשאנין הערש מאָווישאָוו שניאורסאָן, נאָר... אנו, הערשקע, נעם־ארויס אקאָרשט פון קעשענע דיינע נייע דאָקומענטען! [ינענער נעמט־ארויס]. אייז אמת'ער דוואריאנין אוו א זוהן פון א דעיסטווי־טעלני סטאטסקי סאָוויעטניק, טשארט וואָזמי, איוואן איוואנאָוויטש איוואנאָוו! איך לעג־פאָר צוליעב דער דאָזיגער מעטאמאָרפאָזע אנפילען די כוסות און אויסטרינקען. הוררא!

א ל ע [פילעז־אן די כוסות]. הוררא! [מע גראטולירט אוו מע קושט זיך מיט די געביטענע חברים אוו מע טרינקט].

ש נ י א ו ר ס א ן [טרעט־ארויס מיט'ן כוס אין דער האנט]. חברים! אונזער חבר וואניא איוואנאָוו, אדער, ווי ער הייסט שוין איצטערטע, הערשקע שניאורסאָן, איז באגאנגען, ווי איהר זעהט, א שפאס, און אויסגעלאָזט האט זיך עס, ווי עס ווייזט אוים, מיט אייז ערנסט. די זאך איז אפגעטהאן — פארפאלען. מיר האבען זיך, הייסט עס, געביטען מיט די יוצרות. זאל זיין אין א גוטער שעה. וועל פון אונז ביידע האט נעמאכט א בעסער געשעפט — דאס וויים א י ך, און אויך איהר, אויב איהר האט א קלעפקע אין קאפ, באדארפט אויך פארשטעהן. און טאמער פארשטעהט איהר ניט — בין איך ניט שולדיג... איין זאך נאר מוז איך זאגען פאראוס: אזוי ווי מיר קאנען נישט וויסען, וואס מיט אונז ביידען קאן פאסירען אויף דעם נייעם וועג, וואס מיר ביידע לאזען זיך נעהן, על־כן וואלט איך וועלען אויסנעמען א תנאי, אז טאמער וועט עמיצען פון אונז צוויי אין פארלויף פון דעם יאהר אויסקומען שוין זעהר שמאל, דאס הייסט...

א י ו ו א נ א ו ו [שטופט איהם אף]. קיין שום תנאים! קיין שום קאמפראמיסען! וואס ס'זאל ניט זיין — קאן זיך זיין! אף־געמאכט — איז פארפאלען!

א ל ע. פארפאלען! פארפאלען!

א י ו ו א נ א ו ו. ביט פאסיעמו!

א ל ע. ביט פאסיעמו!

ש נ י א ו ר ס א ן [פוני ארט]. נעדענק זשע, וואניא, מיין איך הערשקא, זאלסט קיין חרטה ניט האבען!

א י ו ו א נ א ו ו. חרטה? די איוואנאוום... פארדאן! מיין איך די שניאורסאנס האבען קיינמאל קיין חרטה ניט! איך קום־ארויס פון א פאלק, טשארט וואזמי, וואס איז שוין דורכנע־גאנגען דורך פייער און דורך וואסער און דורך מעשענע רעהרען! מיינע עלטער־עלטער־זיידעס, וואס האבען געקנעטען לעהם ביי פרעה'ן, אויפגעשטעלט די אייבינע פיראמידען, אויפגעבויט די בארימטע שטעדט סדום און עמורה... פארדאן! איך מיין פיתום און רעמסס, זענען נענוג אויסגעשטאנען ביז זיי האבען זיך באזעצט אינ'ם געבענטשטען לאנד מצרים... פארדאן! מיין איך כנען. און אז מיר האבען זיך באזעצט אינ'ם געבענטשטען לאנד כנען, איז געקומען בלשאצר... פארדאן! איך מיין נבוכדנאצר, און האט פארברענט אונזער הייליגען טעמפעל און אפגעפיהרט אונזערע זיהן און טעכטער אין אייזערנע קייטען צו זיך אינ'ם בארבארישען באביל'אן, און נאכדעם אין שפאניען... חברים! איך מאך, טשארט וואזמי, א היבשען שפרונג און לאז־דורך בלעמ'ען, המן'ען מיט אחשורוש'ען מיט נאך אזעלכע פיינע מענטשלעך, וויי! עם טאנט שוין, ווי איהר זעהט, אין דרויסען — אלזא, אינ'ם פינסטערען קאטויליישען שפאניען, וואו עס האט געווארט אויף אונז די אינ־קווויזיציע. [מיט היז]. קאנט איהר זיך פארשטעלען, חברים, וואס פאר ליידען מיינע עלטערען זענען אויסגעשטאנען אין דער אינ־קווויזיציע? אויפ'ן אויטאדאפע האבען זיי זיך געלאזט ברענען, טשארט וואזמי, אויפ'ן עשאפאט האבען זיי זיך געלאזט קוילען, שניידען, האקען, בראקען, פערטלען...

א ל ע [מיט נרויס ענטוזיאזם און אפלויז]. בראוא, הערשקא, בראוא!

ק ו ל ו ת. נאר ניט צו דערקענען, אז דאס איז א כריסט!

ק ו ל ו ת. א איד! איין אמת'ער איד! הא־חא־חא!

איינער פון דעם עולם. א געבוירענער זשיד. נאָר פּייסיקעס פּעהלען איהם!

נאָך איינער. און א לייבעראַק!

נאָך איינער. אוי־וועה־מיר! טאטעלע־מאמעלע! ציצעלע־האמעלע! חא־חא־חא!

איוואנאוו. סילאנס! או איך רעד, דאַרף זיין שטיל, טשאָרט וואָזמי!

שניאור סאן [צו איוואנאווען]. האָב צייט — דאָס האָסט דו ערשט איין אדערויף. שפּעטער וועט נאָך זיין בעסער...

איוואנאוו. ווער עס וועט וואָגען אָפּצולאכען פון א אידען, דער וועט האבען צו טהון מיט מיר! [באווייזט א קולאק]. איך וועל ניט פּארשווייגען קיינעם! איך וועל ניט דערלאָזען, טשאָרט וואָזמי, מע זאָל חוזק מאכען פון מיר דערפּאר, וואָס איך שטאָם־אָפּ פון א פּאָלק, וואָס האָט געגעבען דער וועלט א זאקאָן, מיט א צאר דאוויד, מיט א פּסאלטיר, טשאָרט וואָזמי! איך בעט נאָך א מאָל אָנצופּילען די כוסות און טרינקען פּאר'ן דאָזיגען פּאָלק, פּאר'ן אויסדערוועהלטען פּאָלק ישראל, וואָס איך בין איצט איינער פון זיינע קינדער. לעבען זאָל דאָס אלטע אויסדערוועהלטע פּאָלק! הוררא!

אלע. הוררא!

קולות. בראוואָ! בראוואָ!

קולות. גאָספּאָדא! וואָס שווייגט איהר?

קולות. לאָמיר איהם נעמען! לאָמיר איהם וויעגען! קאטשען! קאטשען!

קולות. בוידעז קאטשען! בוידען! [דער עולם צעטיילט זיך אויף צוויי. איין טייל חאפּט־אונטער שניאורסאנען, דעם איבערגעטהאנענעם איוואנאווען, דער אנדערער טייל חאפּט־אונטער דעם איבערגעטהאנענעם שניאור־סאנען אויף די הענט, און מיט קולות: „בראוואָ, הערשקא! בראוואָ, וואניא!" טראגט מען זיי צרום טיש, איבער'ן קאבינעט, א צוויי־דריי מאל. — דער פּאר־האנג פאלט].

ערשטער אקט

[ביי דוד שפירא. — א גרויס עס־ציימער. בעל־הבתיש מעבלירט. נישט רייך, נאר זויבער און מיט א גוסט. ווייסע גארדינען, גרינע ווואזעס, איין אלטער פארטעפיאן, א פאר אידישע בילדער אויף די וועגט. — פיער טירען: צוויי רעכטס, פיהרען צו די זייטינע צימערען; איינע אין הינטערגרונט, פיהרט צו די טרעפ אראפ; איינע לינקס, אין ווינקעל, פיהרט צו דער קיך. לינקס א פענסטער. ביים פענסטער, נאהענט צו דער ראמפע, שטעהט א קאנאפע. אויף דער קאנאפע, אנגעשפארט אויף דער האנט, זיצט ב ע ט י, שטארק פאר־טיעפט אין א בוך. אנגעטהאן געהט זי אין א גרין שיל־ערין־קלייד מיט א שווארץ פארטיכעל. א ווייסער שפיצען־קראגען מיט ווייסע שפיצען־מאנשעטען. די האר פארקעמט, מיט א שענעם לאנגען צאפ פארווארפען אהינטער. מיט א ביכל אין האנט, איבער'ן שטוב אהין און צוריק, שפאנט־ארום ס י א מ ק ע, אנגעטהאן אין א גרויער נימנאזיאל־טוושורקע מיט קלייניע ווייסע קנעפלעך. ער לערענט אויף אויסוועניג, מיט א ניגון, שאקעלט זיך צום טאקט:

„קאק ניניע זביחאיעטסא ווייעשטשיי אליעג
אטאמסטיט ניעתאזומנים חאזאחאם..."

און נאך א מאל דאס אייגענע:

„קאק ניניע זביחאיעטסא ווייעשטשיי אליעג..."

פון דרויסען דערהערט זיך א ווייטער קלונג. סיאמקע הערט ניט אויף ארומצושפאנען און לערנען אויף א קול. בעטי ריהרט זיך ניט. — עס קומט אריין פון קיך ש ר ה ש פ י ר א מיט פארקאטשעטע ארבע].

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאכטער]. בעטי!

ב ע ט י [ענטפערט ניט].

ש ר ה ש פ י ר א [נאך א מאל]. בעטי!!

ב ע ט י [נעמט נישט צו די אויגען פון בוך]. מהו?

ש ר ה ש פ י ר א. זעה נאָר, ווי זי האָט זיך א ביסעל פּאר־טיעפט! גאָרניט אָפּצורייסען!

ב ע ט י [הויבט־אויף די אויגען]. וואָס ווילסט דו, מאמע?

ש ר ה ש פ י ר א. נא דיר גאָר וואָס איך וויל, האָסט דו געהערט א ביסעל? עמיצער קלינגט דאָך. [עס הערט זיך א צווייטער קלונג]. עס קערהר אודאי זיין א בעלן אויפ'ן צימער.

ב ע ט י [נישט צוגענומען די אויגען פון בוך]. א סך בעלנים, ווינציג מחותנים. זינט מע האָט אויפגעהאנגען דאָס צעטל, אז סע גיט זיך אָפּ א צימער, הערט דאָס גלעקעל נישט אויף צו קלינגען; נאָר עמיצען זאָל געפעלען — דאָס נישט.

ש ר ה ש פ י ר א. מזל טוב! פון וואנען ווייסט דו? אפשר וועט דעם יאָ געפעלען?

ב ע ט י [נישט צוגענומען די אויגען פון בוך]. וואָס קאָן איהם דאָ געפעלען? א קעמערעל אָהן מעבעל, אָהן געזונט, אָהן לייב און לעבען.

ש ר ה ש פ י ר א. וואָס האָסט דו געוואָלט? שפּיעגלען? סאמעטענע דיוואנעס? האָסט דו געהערט א ביסעל? וועדליג דאָס גלעט, איז גענוג מעבעל. געה נאָר, טאָכטער, אראָפּ אונטען, עפען. איך קאָן מיך אָט אזוי אויף די טרעפּ ניט ווייזען... איין אויסגעשמאדערטע... טאָמער באגעגענט מיך עמיצער...

ב ע ט י [נישט צוגענומען די אויגען פון בוך]. וואָס עפּים איך? לאָז געהן סיאָמקע.

ש ר ה ש פ י ר א. זעה נאָר, ווי מע דינגט זיך דאָ, משטויגס געזאָגט! דאָס קינד לערענט דעם אוראָק, דארף מען איהם שטעה־רען, האָסט דו געהערט א ביסעל?

ב ע ט י [נישט צוגענומען די אויגען פון בוך]. אָהן איין אומגליק. ס'וועט איהם גאָרניט שאָדען צו די אוראָקען, אז ער וועט געהן עפענען די טיר.

ש ר ה ש פ י ר א [שוין אויפגערעגט]. קינדער מיוחסים — טפו זאל דאס ניט ווערען! [צו סיאמקען]. געה נאר, סיאמעניו, עפען־אויף די טיר אונטען. מע קלינגט.

ס י א מ ק ע [הערט ניט אויף חזר'ען אויף אויסוועניג, קוקט אויף דער מוטער]. „קאק ניניע זביחאיעטסא וויעשטשיי אליעג...“

ש ר ה ש פ י ר א. זעה נאר, מע רעדט צו איהם, גלייך ווי אין דער וואנט אריין. געה עפען די טיר — זאגט מען דיר. מע קלינגט. האסט דו געהערט א ביסעל? [עס הערט זיך א דריטער קלונג].

ס י א מ ק ע [ווי אויפגעוואכט פון שלאף]. מע קלינגט? איך האב גארניט געהערט, מע זאל קלינגען, איך. אטא געה איך. [קויפט צו דער טיר אראפ אויף די טרעפ און חאפט בעת מעשה א טענצעל].

ש ר ה ש פ י ר א [גרייט צום טיש, שטעלט דאס טיינעשיר, רעדט צו זיך אליין]. בראש זענען זיי דא אלע פארטארערמט. ער איז שטענדיג אויף דער בערזע, דרעהט געשעפטלעך. די איז א נימנא־זיסטקע, לייענט ביכער. דער איז א גימנאזיסט, חזר'ט די אוראקען. און דו אליין דארפסט זיך טויטשען טאג ווי נאכט, טא דאס, טא יענעם, טא הין, טא הער, טא דעם, טא יענעם...

ב ע ט י [נישט צוגענומען די אויגען פון בוך]. מיט וועמען רעדסט דו דארט, מאמעטשקע? מיט זיך אליין?

ש ר ה ש פ י ר א. מיט וועמען דען זאל איך רעדען, האסט דו געהערט א ביסעל? אז איהר אלע זענט פארטראסקעט, און איך איינע דרעה מיך ארום, ווי א מחותנת'ט ביי דער מיזינקע אויף דער חתונה, און דארף ארבייטען, קיין עין־הרע, אויף אזא שטוב, אהן א הילף, אהן א האנט־איבערנעמער...

ב ע ט י. ווער הייסט דיר, מאמעטשקע, ניט צונעמען קיין דיענסט?

ש ר ה ש פ י ר א [שטעלט זיך צוועק, מענה'ט אין איין אטעם, שיט ווי פון א פאס, וועהרענד די טאכטער קוקט אלץ אין בוך]. דיענסטען זאל איך נעמען? פון וואנען וועל איך זיי צאהלען? די שענע פרנסות פון דער בערזע, משטיינס געוואגט, אויף וואס דער טאטע איז אי־

בערגעקומען, אז ער דאַרף זיין אַ מעקלער גלייך מיט קעצעלען און מיט נאָך אַזעלכע שלים־מזל'ען, און נאָך ביי היינטיגע הוצאות: דירה־נעלט צאָהל, פּראָוואָזישיטעלסטווע צאָהל, פּראָוואָאוטשענציע צאָהל, טאָג ווי נאכט נאָר פּראָווע און פּראָווע און פּראָווע...

[עס קומט צוריק סיאמקע. נאָך איהם — א יונגער פּאַרשוין, עלענאנט געקליידט. אין איין האנט האלט ער א קליין טשעמאדאנטשיקל, אין דער אנדערער — א פּלעד. ווי נאר ער קומט אריין און טהוט אוים דאם היטל, דערקענט מען אין איהם, אז דאם איז דער כריסט איוואנאוו, דער, וואס האט זיך פּאר־שטעלט פּאר'ן אידען שניאורסאן].

איוואנאוו [פּאַרנייגט זיך פּאר דער מאדאם שפּירא און פּאר בעמיר, רעדט רוסיש]. טוט סדאיאטסיא קאמנאטא? *

שרה שפּירא [צו בעמיר, אויף אידיש]. מזל טוב! שוין גוויס אויך אנגעהויבען געהן דינגען דירות אויף דער אידישער גאס?

[צו איוואנאוו, אויף רוסיש]. טוט, טוט**.

איוואנאוו. מעבלירט?

שרה שפּירא. מעבלירט.

איוואנאוו. קאן מען זעהען דאם צימער?

שרה שפּירא [קאטשעט־אפ די ארבעל. צו איוואנאוו]. פּאר וואס ניט? [צו בעמיר, אויף אידיש]. ער זאל שוין אזוי זיין מיט דער נאז, ווי ער וועט דינגען דאם צימער. [צו איוואנאוו, אויף רוסיש]. פּאזשאלאיסטע!

[ווייזט איהם, וואו ער זאל אפּלענען דאם טשעמאדאנטשיקל מיט'ן פּלעד, פּיהרט איהם אפּ רעכטס, דורך דער זייטיגער טיר. עס דויערט א מינוט. בעמי זיצט איבער איהר בוך. סיאמקע הערט ניט אויף צו חזר'ן זיין אוראַל. עס קומען צוריק שרה מיט'ן פּארשוין. שרה דערלאנגט איהם א שטוהל. רעדט אויף רוסיש].

שרה שפּירא. זיצט, פּאר וואס זיצט איהר ניט?

איוואנאוו [וויל ניט זיצען, דאנקט, קוקט אויף בעמיר]. אלזא, וואס וועט קאסטען דאם צימער?

---

* דא ניט זיך אפּ א צימער? — ** דא, דא.

ש ר ה ש פ י ר א [ענטפערט איהם ניט, וועגדט זיך צו דער טאכטער, רעדט מיט איהר אויף אידיש, נאר וואַרפט־אַריין לשון־קודש־וואָרטער, טאַמער פּאַרשטעהט ער]. בעטי! דער חדר איז דעם אַדון דוקא געפעלען. ער פרענט, מה יקר. וויפיעל דבר'ט מען איהם?

ב ע ט י [צו דער מוטער אויף אידיש, באַנעגענט זיך מיט איוואַנאַוו'ס אויגען, ווערט רויטליך]. וויפיעל דו ווילסט. וואַס פרעגסט דו ביי מיר?

ש ר ה ש פ י ר א. איך וויים ניט, וויפיעל איך זאָל איהם דבר'ען? פופציהן ראָך? — איז ווינציגליך. צוואַנציג? — אפשר צו פיעל? נאָך די בגדים ווייזט אפילו אויס, אז ער האָט יאָ מעות; נאָר נאָכ'ן טשעמאָדאַנטשיקעל — זעהט ער אויס אַ גוי אַ שלים־מזל. [אין דער נאַנצער צייט, וואַס שרה רעדט צו דער טאכטער, לאַזט איוואַנאַוו קיין אויג ניט אַראָפּ פון בעטין. עס זעהט אויס, אז זי איז איהם שטאַרק געפעלען].

ב ע ט י [זשענירט פון דעם, וואַס איוואַנאַוו קוקט אויף איהר אזוי געשמאַק, צו דער מוטער, אויף אויף אידיש]. אָבער זאָג איהם שוין, מאַמע, וויפיעל דו פּאַרשטעהסט — איין עק דאַרף דאָך עס האָבען!

ש ר ה ש פ י ר א [צו איוואַנאַווען, אויף רוסיש]. דאָס צימער וועט אייך קאָסטען אַלערלעצט א פינפאונצוואַנציגער א חודש.

א י ו ו א נ א ו ו. פינף און צוואַנציג? אויסגעצייכענט.

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאכטער, אויף אידיש]. איך האָב זיך ארויסגעחאפּט מיט א כף־הא'ער, געמיינט, ער וועט זיך דינגען — צום סוף איז ער צופריעדען... [צו איוואַנאַווען, אויף רוסיש]. נאָר וואַס דען? איך דאַרף אייך זאָגען פריהער, אז ביי אונז איז א מנהג, פּאַר א האַלבען חודש דאַרף מען באַצאָהלען פּאַראויס.

א י ו ו א נ א ו ו [ניט לאַנג נעטראַכט]. אפילו פּאַר א גאַנצען. [נעמט־ארויס א פינפאונצוואַנציגער אוז טהוט איהם א וואַרף־ארויס מיט צוויי פינגער מיט אזא ליכטקייט, ווי מע וואַרפט־אַוועק איין אויסגעלאַשען שוועבעלע].

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאכטער, אויף אידיש]. וואַס זאָגסט דו, בעטי? עפּים צו א גיכער פּאַרשוין. מי יודע, וועך ער איז, דער שלים־מזל!

ב ע ט י [צו דער מוטער, אויף אידיש]. טאָמער וואָלט נעווען געגנוג צו שלימזל'ען? און וואָס געהט עס דיך אָן, ווער ער איז? אבי א קוואַרטיראַנט.

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאכטער]. וואָס היסט, וואָס געהט עס מיך אָן, האָסט דו געהערט א ביסעל? אבי־ווערמען וועל איך דאָך ניט אַרייַנלאָזען, און נאָך א גוי דערצו! איז איין מאָל אווק. היינט דארף מען איהם א פרעג טהון וועגען א געשריפטס, מכח שוואַרץ אויף ווייס.

ב ע ט י. פאר וואָס זשע פרעגסט דו איהם ניט?

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאכטער]. וועל איך איהם טאקי פרעגען. [צו איוואנאווע, אויף רוסיש]. איזוויניטיע... האָט קיין פאר־איבעל ניט... ביי אונז איז דאָ שטרענג... זעהר שטרענג... מע דארף יאָווען דער פאָליציע פאפיערען... דאָקומענטען... א פאס... א פאספאָרט האָט איהר?

א י ו ו א נ א ו ו. א? א פאספאָרט? [טהוט זיך א נעם צו דער זייט־קעשענע אוו ציהט־ארויס א פאס, ניט איהם איבער שרה'ן מיט דער זעלבער לייכטקייט, ווי דעם פינפאונצוואנציגער].

ש ר ה ש פ י ר א [נעמט דעם פאס, ניט איהם איבער דער טאכטער]. אנו, טהו נאָר א קוק, טאכטער, אין זיין געשריפטס, וואָס שטעהט דארטען?

ב ע ט י [נעמט דעם פאס, לייענט מיט א האלבער שטימע, ווי פאר זיך]. „פרעדיאוויטעל סיעווא, שקלאווסקי מיעשטשאנין, הערש מאָוושאָוו שניאורסאָן... גדיע יעוורעיאם זשיט דאזוואלינא...“ [קוקט אויף איוואנאווע, אויף דער מוטער. די מוטער — אויף איהר. איוואנאוו — אויף זיי ביידען. א שטומע סצענע דויערט א מינוט].

ש ר ה ש פ י ר א [דאס פנים אויפגעשיינט. א זעץ מיט די הענט איבער'ן קלייד־על, צו איוואנאווע, אויף אידיש]. זענט איהר, היסט עס, א אונזעריגער? וואָס זשע האָבען מיר ביז אהער געדארפט זיך מוטשען אומזיסט און רעדען אויף גויעש? מיר האָבען דאָך גאַנץ גאַנץ שען רעדען אויף אונזער אייגען לשון. האָסט דו גע־

הערט א ביסעל? האָט חאָטש קיין פּראיבע ניט, טאָמער האָב איך מיך אַרויסגעחאפּט מיט א ווארט...

א י ו ו א נ א ו ו [צו בעטין, שמייכעלט]. איך פּאַרשטעה ניט... וואָס זאָגט אייער מוטער?

ב ע ט י [צו דער מוטער, אויף אידיש]. ער זאָגט, אַז ער ווייסט ניט, וואָס דו רעדסט. ער פּאַרשטעהט ניט קיין ווארט אידיש.

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאכטער]. א ביסעל א משל! א איר, וואָס מע רופט איהם שניאורסאָן, פּאַרשטעהט ניט קיין אידיש?

ב ע ט י [צו דער מוטער]. נו, זעהסט דו דאָך. קאַרג אידען פּאַרהאַן אַצינד, וואָס פּאַרשטעהען ניט קיין אידיש?

ש ר ה ש פ י ר א. אָבער א מיעשטשאַנין פון שקלאָוו? אין גאָטעס ווילען!

א י ו ו א נ א ו ו [פּאַרשטאַנען. וועגדט זיך צו בעטין]. אייער מוטער וואונדערט זיך, וואָס איך פּאַרשטעה ניט גוט קיין אידיש? איך בין, פּאַרשטעהט איהר מיך, אויסגעוואכסען ניט אין שקלאָוו ביי מיינע עלטערען, נאָר אין א רוסישער שטאָדט... ביי מיין באָבושקא... און געווען מעהר צווישען פּריסטען... האָב איך פּאַרגעסען אידיש רעדען...

ב ע ט י [צו דער מוטער]. דו האָסט פּאַרשטאַנען, וואָס ער זאָגט?

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאכטער]. פּאַרשטאַנען, פּאַרשטאַנען. וואָס קומט אָבער אַרויס פון'ם פּאַרשטאַנען, אז וויבאַלד ער איז א אונזערינער, איז ער דאָך גלאַט אויף צרות. ווי קאָן ער ביי אונז דיננען דאָס צימער, אז ער האָט מסתמא א פייג, ניט קיין פּראַוואָסלאַוועט?

ב ע ט י [אלס דאלמאטש, צו איוואנאוועז]. מיין מאַמע זאָגט, אז וויבאַלד אזוי, ווי קאָנט איהר דאָ זיין, אז איהר האָט ניט קיין פּראַוואָסלאַוועט?

א י ו א נ א ו. פראוואזשיטעלסטווא? וואם הייסט עס פראוואזשיטעלסטווא?

ב ע ט י. הא־חא־חא!

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאכטער]. נו? בין איך נערעכט געווען, אז איך האָב געזאָגט, ער איז א שלימזל? ער זעהט מיר אויס גאר א חושים צו זיין! [איוואנאוו קוקט פון דער מוטער אויף דער טאכטער און פון דער טאכטער אויף דער מוטער, פארשטעהט ניט, וואס דא קומט־פאר. בעטי קומט איהם צו הילף].

ב ע ט י [צו איוואנאוון]. די מאמע וואונדערט זיך, וואס איהר וויסט אפילו ניט, וואס פראוואזשיטעלסטווא באטייט. באדארף מען אייך געבען צו פארשטעהן. פראוואזשיטעלסטווא הייסט, אז איהר, וויל איהר זענט א איד, האָט איהר ניט קיין רעכט צו וואוינען אין דער דאזיגער שטאָדט, וואָרום זי רעכענט זיך שוין אויסער דער „טשערטא"...

א י ו א נ א ו. פאזוואלטי! ווי אזוי זשע קאן איך דא לערנען אין אוניווערסיטעט און ניט וואוינען דא?

ב ע ט י. איהר לערנט דא אין אוניווערסיטעט? איהר זענט דען א סטודענט?

א י ו א נ א ו. כמעט א סטודענט. איך האָב אָננגענעבען מיינע פאפיערען, און היינט וועל איך צוגענומען.

ב ע ט י [צו דער מוטער]. דו הערסט? ער איז א סטודענט אין דער היגער אוניווערסיטעט. [צו איוואנאוון]. און איהר זענט זיכער, אז מע וועט אייך צונעמען?

א י ו א נ א ו. מהר ווי זיכער. איך האָב א גאלדענע מעדאל.

ב ע ט י [צו דער מוטער]. ער איז א מעדאליסט. א גאלדענע מעדאל.

ש ר ה ש פ י ר א. א מענדאל? א גאלדענע מענדאל? [א פלעסק מיט די הענט. צו דער טאכטער]. נו? וועל איז נערעכט? איהר לאכט דאך פון מיר שטענדיג, דו און דער טאטע, למאי איך

ווי, אז סיאמקע זאל האבען א מענדאל. [צום קוואַרטיראַנט]. זיצט. פאר וואס זיצט איהר ניט? [רוקט איהם צו א שטוהל. ער זעצט זיך]. איך זאג אלע מאל, אז א איד דארף האבען א מענדאל. [צו סיאמקען, וואס הערט ניט אויף צו תורעז שטיל־ערהייט]. קום נאר אהער, זוהנעניו. זעהסט דו? [וויזט איהם אויף איוואנאווען]. אט האבען זיי געענדיגט מיט א מענדאל, מיט א גאלדענער מענדאל, וועלען זיי, אם ירצה שם, געווים אריין. היינט זעהסט דו שוין, ווי אזוי מע דארף זיך לערנען? אויף וואס מע דארף האבען פינפען?

ב ע ט י. [צו איוואנאווען]. די מאמע זאגט איהם מוסר, אז מע דארף זיך גוט לערנען, בכדי מע זאל קריגען א מדאל. ס'איז מיינס א ברודערל... א גימנאזיסטל... [צום ברודער]. סיאמע, קום אהער, געב די האנט. [סיאמקע געהט־צו, פארנייגט זיך, גיט די האנט].

א י ו ו א נ א ו ו. [צו בעטין]. אין וויפיעלטער קלאס איז ער דאס?

ב ע ט י. אין דריטער קלאס דערווייל.

א י ו ו א נ א ו ו. אזא גרויסער ערשט אין דריטער קלאס?

ב ע ט י. פאר וואס פרעגט איהר בעסער ניט, וויפיעל יאהר איז ער געגאנגען צום עקזאמען, איירער מע האט איהם צוגעלאזט? און וויפיעל טערערן האט מיין מאמע פארגאסען?

א י ו ו א נ א ו ו. פאר וואס האט מען איהם ניט צוגעלאזט?

ב ע ט י. [צעלאכט זיך]. חא־חא־חא! א איד — און פרעגט אזעלכע קשיות!

א י ו ו א נ א ו ו. [זעהט, אז ער איז ארייגעפאלען]. יאָ־נו. איך מיין ניט דאס. איך מיין עפים אנדערש. אין דריטער קלאס איז ער — און מע שמועסט שוין וועגען א מדאל?

ב ע ט י. גענוים. אניט, וועט ער דאך ניט אריין אין אוני־ווערסיטעט.

א י ו ו א נ א ו ו. [צופריעדען, וואס ער קאן א ביסעל אויסשמועסען זיך מיט בעטין]. וואו זשע איז דאס געזאגט געוואָרען, אז אייער ברודערל מוז אריין דוקא אין אוניווערסיטעט?

ב ע ט י. וואו איז דאָס געזאָגט געווארן, אז א י ה ר מוזט אריין דוקא אין אוניווערסיטעט?

א י ו ו א נ א ו ו [שפּיגעלט זיך אין בעטי׳ס פּנים]. איהר האָט מיך געהאפט אויפֿן ווארט.

ב ע ט י. איך האָב אייך ניט געהאפט. איהר האָט זיך אליין געהאפט. די קשיות, וואָס איהר פרעגט, פּאסען זיך בעסער פאר א גוי, ניט פאר קיין אידן.

ש ר ה ש פ י ר א [נישט איבעריג צופריעדן, וואס איהר טאכטער האט זיך אריינגעלאזט אין א צו־לאנגן שמועס מיט איין אומבאקאנטען פּארשוין, מישט זי זיך אריין, בכדי איבערצוריסען זיי, און א ביסעל ווילט זיך איהר טאקי באריהמען מיט איהר זוהנדעל, — ווענדט זי זיך צו איוואנאווען]. ער וועט מיט גאָט׳ס הילף געווים קריגען א מענדאל, אזוי ווי איהר. ער לערענט אויף סאמע פינפען.

א י ו ו א נ א ו ו. מאלאדיץ!

ב ע ט י. און קריגט פאר יעדען פינף א פּיטאקעל ביי דער מאמע.

א י ו ו א נ א ו ו. געקויפּטע פינפען?

ס י א מ ק ע [וואס איז געשטאנען ביז אהער און איינגעהערט זיך אינ׳ם שמועס, מישט זיך אויף אריין]. נישט געקויפּטע, נאָר פּאַרדיענטע.

א י ו ו א נ א ו ו. בראווא! [נעמט ביי איהם דאס ביכעל. לייענט]. „פּיעסן א ווישטשעם אליעגיע״. אנו? [גיט סיאמקען, ער זאל לייענען].

ס י א מ ק ע [גיט־אף צוריק דאס ביכעל. נייציג]. איך קען עס אויף אויסוועניג. [שנייצט־אויס די נאז, שטעלט זיך צוועק, קלינגט הויף, מיט א נייעם אייגענעם ניגון, שאקעלט זיך צום טאקט]:

„קאק ניניע זביחאיעטסא ווישטשיי אליעג
אטאמסטיט ניחאזומנים חאזאחאם,
איח סיאלא אי ניווי זא בויניי נאביעג
אבחיאק אן מעטשאם אי פאושאחאם...״

[בעפּי און איוואנאוו קוקען זיך איבער און שמייכלען].

א י ו ו א נ א ו ו . [צו סיאמקעו]. בראווא! אויסגעצייכענט! נאָר צו וואָס זינגענדיג? צו וואָס שאָקלען זיך?

ש ר ה ש פ י ר א [אומרוהיג, צו דער טאכטער]. וואָס זאָגט ער? ס'איז נישט גוט? נישט געפעלען איהם, ווי ער לייענט?

ב ע ט י [צו דער מוטער]. ער זאָגט ניט, אז ס'איז נישט גוט. ער זאָגט נאָר, למאי ער זינגט מיט א ניגון און למאי ער שאָקעלט זיך.

ש ר ה ש פ י ר א. אפשר וואָלט געווען א סברה, אז ער זאָל מיט איהם צולערנען, רעפעטיטעוועו?

ב ע ט י [צו דער מוטער]. רעפעטירען, ניט רעפעטיטעוועו.

ש ר ה ש פ י ר א. לאָז זיין אזוי. אנו, טהו איהם נאָר א פרעג, וואָס וועט ער וועלען דערפאר? זאָג איהם, אז ס'וועט איהם קאָסטען בילִיגער דאָס צימער, אויב ער וועט איהם רעפעטיטעוועו.

ב ע ט י [צו דער מוטער]. רעפעטירען, ניט רעפעטיטעוועו. [צו איוואנאוועו]. די מאמע זאָגט, אז ס'וועט אייך קאָסטען א סך בילִיגער דאָס צימער...

ש ר ה ש פ י ר א [פאַרריכט]. נישט קיין סך, נאָר עטוואָס בילִיגער...

ב ע ט י. אויב איהר וועט לעהרנען מיט מיין ברודערלע...

א י ו ו א נ א ו ו . מיט'ן גרעסטען פאַרגעניגען. עס דאַרף ניט קאָסטען בילִיגער. איך קאָן מיט איהם לעהרנען אזוי. איך נויטיג זיך ניט.

ש ר ה ש פ י ר א [שיינענדיג]. לאָם איך האָבען אזא יאָהר, וואָס פאַר א פיינער מענטש דאָס איז! איך האָב עס ארויסגעזוהען באַלד, פונ'ם ערשטען קוק! [צו איוואנאוועו, פרייַנטליה]. מע שיקט אייך צו פון דער היים? [זעצט זיך אוועק אקענעו קוואַרטיראָנט, לענט־צונויף די הענט אויפ'ן האַרצעו].

א י ו ו א נ א ו ו . וואָס שיקט מען מיר צו פון דער היים?

ש ר ה ש פ י ר א. געלט מיין איך.

א י ו ו א נ א ו ו . יאָ. מע שיקט מיר צו פון דער היים.

ש ר ה ש פ י ר א. אייער טאטע מסתמא? אדער אייער מאמע?

א י ו ו א נ א ו ו [קוקט אויף בעטיו]. יא... ניין... דאס הייסט, איך קריג געלט צוגעשיקט פון מיין באבושקא...

ש ר ה ש פ י ר א. אזוי גאר? זענט איהר, הייסט עס, אפנים, א יתום?

א י ו ו א נ א ו ו. א יתום.

ש ר ה ש פ י ר א. אהן א טאטען, אהן א מאמען?

א י ו ו א נ א ו ו. אהן א טאטען, אהן א מאמען.

ש ר ה ש פ י ר א. שוין לאנג?

א י ו ו א נ א ו ו. שוין לאנג.

ש ר ה ש פ י ר א. פון קליינוויז אויף?

א י ו ו א נ א ו ו. פון קליינוויז אויף.

ש ר ה ש פ י ר א. און קיין זיידע איז נישטא?

א י ו ו א נ א ו ו. קיין זיידע נישטא.

ב ע ט י [קאן נישט ליידען. צו דער מוטער]. מאמע! וואס איז דאס פאר א עקזאמען?

ש ר ה ש פ י ר א. ס'איז גארניט קיין עקזאמען. איך וויל וויסען. [צום קווארטיראנט]. איז זי, הייסט עס, איין אלמנה?

א י ו ו א נ א ו ו. וועד?

ש ר ה ש פ י ר א. אייער באבושקא.

א י ו ו א נ א ו ו. פארשטעהט זיך, איין אלמנה.

ש ר ה ש פ י ר א. שוין לאנג?

א י ו ו א נ א ו ו. שוין לאנג.

ש ר ה ש פ י ר א. און האט ניט חתונה?

א י ו ו א נ א ו ו. ניין.

ש ר ה ש פ י ר א. און זי איז רייך?

ב ע ט י [וויעדער א מאל צו דער מוטער]. וואס פאר א דאפראס, מאמע?

ש ר ה ש פ י ר א. ס'איז נאָרניט סיין דאָפראָס. איך פרעג גלאַט אזוי. [צום קוואַרטיראַנט]. און זי איז רייך?

א י ו ו א נ א ו ו. ווער?

ש ר ה ש פ י ר א. אייער באַבושקא.

א י ו ו א נ א ו ו. רייך.

ש ר ה ש פ י ר א. זעהר רייך?

א י ו ו א נ א ו ו. זעהר רייך.

ש ר ה ש פ י ר א. דהיינו, וויפיעל שאַצט מען זי?

א י ו ו א נ א ו ו [קווייקעלט זיך]. הם... ביי צוויי הונדערט טויזענט...

ש ר ה ש פ י ר א. צוויי הונדערט טויזענט? [צו דער טאַכטער]. בעטי, דו הערסט? צוויי הונדערט טויזענט!

ב ע ט י. וואָס פאַר א פּנים האָט דאָס, מאַמע?

ש ר ה ש פ י ר א. וואָס אהרט עס דיך? [צום קוואַרטיראַנט]. זאָגט זשע מיר, איך בעט אייך, און מעהר סיין אייניקעך האָט זי ניט?

א י ו ו א נ א ו ו. ווער?

ש ר ה ש פ י ר א. אייער באַבושקא.

א י ו ו א נ א ו ו. ניין, זי האָט ניט מעהר.

ש ר ה ש פ י ר א. זענט איהר, הייסט עס, אייניער?

א י ו ו א נ א ו ו. אייניער.

ש ר ה ש פ י ר א. איין־און־איינציגער?

א י ו ו א נ א ו ו. איין־און־איינציגער.

ש ר ה ש פ י ר א. קומט דאָך אויס, אז איבער הונדערט און צוואַנציג יאָהר זענט איהר דער...

ב ע ט י [לאַוט איהר נישט ווייטער נעהן. צום קוואַרטיראַנט]. איהר וויל־ט דאָך אודאי זיך אַפּרוהען, אַדער איבערטהון זיך?

א י ו ו א נ א ו ו [שטעהט־אויף, נעמט זיך צו די זאכען]. יאָ. איך דאַרף זיך איבערטהון און געהן אין אוניווערסיטעט געוואַוירע ווערען...

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאכטער]. דאַרף מען זיי אריינ־טראָגען די זאכען אין צימער אריין, און געבען זיי וואַסער, און א האַנטוך, און ציכלעך אויפציהען אויף די קישעלעך. בעטי, זיי זיך מטריח. איך וועל דערווייל א קוק טהון צום סאַמאָוואַר, דער טאַטע דאַרף באַלד קומען. [צו סיאַמקען]. סיאַמעניו, העלף זיי טראָגען. [בעטי געהט מיט איוואַנאָוונא אין זיין צימער. סיאַמקע חאַפט אוו טראָגט זיי נאָך פון הינטען דאָס טשעמאָדאַנטשיקעל מיט'ן פּלעד, הערט נישט אויף געהענדיג צו חזר'ען דעם אוראָלְ שטיל־ערהייט: „קאָק ניניע זביחאיעטסא וויעשטשיי אליענ..." שרה פּאַרקאַטשעט די ארבעל, געהט־אַפּ אין קיך אריין אוו קומט גיך צוריק מיט'ן סאַמאָוואַר אוו מיט'ן טייגעשיר. באַלד נאָך איהר קומט־אָן פּוג'ם זייטינען צימער בעטי].

ש ר ה ש פ י ר א. נו? וואָס האָב איך דיר געזאָגט?

ב ע ט י. וואָס האָסט דו געזאָגט?

ש ר ה ש פ י ר א. אז ס'איז א יונגערמאַן א גאָלד.

ב ע ט י. דו האָסט געזאָגט א גאָלד?

ש ר ה ש פ י ר א. וואָס דען האָב איך געזאָגט?

ב ע ט י. א שלים־מזל האָסט דו דאָך געזאָגט, מאַמעטשקע!

ש ר ה ש פ י ר א. איך האָב געזאָגט א שלים־מזל? איך?

ב ע ט י. ווער דען האָט געזאָגט א שלים־מזל? איך?

[אומגעריכט, אהן א קלונג, קומט־אָן דוד ש פ י ר א, א פּארשוויצטער, אַנ־געטהאָן איז אויבערשטען רעק אוו איז קאַפּעליש, מיט'ן שטעקעלע איז האַנט, בלייבט שטעהן אויף דער טיר א מינוט, הערט זיך צו צו זייער שמועס].

ד ו ד ש פ י ר א [קרימט זיי איבער]. געזאָגט־געזאָגט־געזאָגט!... איך האָב געזאָגט... דו האָסט געזאָגט... נאָך אויף די טרעפּ לאָזט איהר זיך הערען... גאָט איז מיט אייך! [טהוט זיך אוים]. מיט וועמע'ס ירושה קאָנט איהר זיך ניט איינטיילען? [געהט צום טיש]. די מאַמע מיט דער טאַכטער! וועז וועט איהר אויפהערען צו קריעגען זיך?

ב ע ט י. ווער קריעגט זיך דען?

ש ר ה ש פ י ר א. אַנדערע קושען זיך, מיר קריעגען זיך — איז נאָך ניט גלייך.

ד ו ד ש פ י ר א [איז גוטעו מוטה]. „אַנדערע קושען זיך, מיר קריגען זיך — איז נאָך ניט גלייך!"... הפלל, וואָס איז דאָ ביי אייך געווען פאר א שפּאַרעניש: „איך האָב געזאָגט — דו האָסט געזאָגט"? [זעצט זיך צום טיש].

ב ע ט י [וויי? איהם איבערגעבעו]. פּאַרשטעהסט, פּאַפּאַטשקא...

ש ר ה ש פ י ר א [דערפאוט נישט]. וויים איך וואָס? צו וואָס איבערגעבען? טאַקי כּדאי!... הער בעסער, דוד, איך דאַרף דיר דערצעהלען א שענס...

ד ו ד ש פ י ר א. א שענס? איך האָב אויך געבראכט צו טראָגען א שענס.

ב ע ט י. אוי, פּאַפּאַטשקא, דערצעהל, דערצעהל!

ד ו ד ש פ י ר א [צו דער טאכטער]. ניין, לאָז זי פריהער. זי איז בילכער. [צום וויב]. נו?...

ש ר ה ש פ י ר א [ניסט־אז טיי דעם מאן]. נאָט האָט אונז צוגעשיקט א גליק. וואָס זאָג איך א גליק? צוויי גליקען מיט א מאָל.

ד ו ד ש פ י ר א. צוויי גליקען מיט א מאָל? קיין־הרע ניט! וואָס פאר גליקען? די קוה האָט זיך געקעלבט און די קאַץ האָט זיך געקעצעלט?

ב ע ט י [פאר־לעגט א פינגער]. ערשטענס, א קוואַרטיראַנט.

ש ר ה ש פ י ר א. און נאָך וואָס פאר א קוואַרטיראַנט! אלץ הייסט א קוואַרטיראַנט!

ב ע ט י [פאר־לעגט נאך א פינגער]. און, צווייטענס, א לעהרער פאר אונזער סיאַמקען...

ש ר ה ש פ י ר א. און נאָך וואָס פאר א לעהרער! אלץ הייסט א לעהרער! איין אומזיסטיגער! ער נעמט ניט א גראָשען!

ד ו ד ש פ י ר א. פאר וואָס עפּים?

ב ע ט י. ער איז א רייכער...

ש ר ה ש פ י ר א. אלץ הייסט רייך! איין עושר. איין אריר! א מיליאָנשטשיק!

ב ע ט י. ניט ער, די באבושקא זיינע...

ד ו ד ש פ י ר א [חאפט זיך ביי די אויהערעז]. טרא־טא־טא־טא! ביידע מיט א מאל! לאז איינע רעדען. איך פארמאג מעהר ניט ווי איין פאר אויהערען. גאט איז מיט אייך!

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאכטער]. נו, דערצעהל דו, אז דו קאנסט בעסער. [טרעט־אפ]. א גימנאזיסטקע פון זיעבעטער קלאס — ביזט דו בילכער. [טרעט־אפ].

ב ע ט י [צו דער מוטער, מיט ביידע הענט צו איהר]. מאמעטשקע, דו קאנסט בעסער. דערצעהל שוין דו, דערצעהל.

ש ר ה ש פ י ר א [געהט־צו]. א שכן האט אונז גאט צוגע־שיקט — [בויגט זיך אן צום מאן, רערט שטיל] א קווארטיראנט, א מאדנע קווארטיראנט! ערשטענס, שטעל דיר פאר, אז הייסען הייסט ער מאירסאן...

ב ע ט י. ניט מאירסאן, נאר שניאורסאן.

ש ר ה ש פ י ר א [א קוק בייז אויף דער טאכטער]. מיין איד שניאורסאן. און פארשטעהט ניט, זאלסט זאגען, א ווארט אידיש! ער ווייסט ניט אפילו, וואס הייסט פראוואזשיטעלסטוווע...

ד ו ד ש פ י ר א [טרינקט]. א גע'שמד'טער?

ש ר ה ש פ י ר א. חס ושלום! א איד!

ב ע ט י. ער איז א סטודענט.

ש ר ה ש פ י ר א [שטיל, צום מאן אויפ'ן אויהער]. מיט א מענדאל! א גאלדענע מענדאל!... צאהלט מיר א פינפאונצווא־נציגער פאר'ן צימער...

ד ו ד ש פ י ר א [א קוק אויפ'ן ווייב]. א פינפאונצווא־נציגער פאר'ן צימער? משוגע? צי חסר־דעה?

ש ר ה ש פ י ר א. האב צייט, ביזט נאך ניט פארטיג. [שטיל]. ער האט זיך, אחוץ דעם, נאך אונטערגענומען צו לעהרנען מיט אונזער סיאמקען אומזיסט, אהן א גראשען גאלט.

ד ו ד ש פ י ר א [הויך]. ווייזט אוים, א רעכטער לץ, א פרייער, אדער א פעכפוינגל, ווי מע רופט עס ביי אונז אויף דער בערזע.

ש ר ה ש פ י ר א [שטרענג]. ששש... ער קאן נאך דערהערען, האסט דו געזהען א ביסעל?

ב ע ט י [צעלאכט זיך]. ווי אזוי וועט ער עס דערהערען, למשל? סיידען ער זאל שטעהן הינטער דער טיר — פארשטעהט ער דאך ניט א וואָרט אידיש!

ש ר ה ש פ י ר א [הויך]. טפו! איך האב גאר פארגעסען, אז ער פארשטעהט ניט אונזער לשון. הפלל, איך זאג דיר, דוד, א מאדנעם שכן האט אונז גאט צוגעשיקט! זאלסט זאגען, א מענטש זאל זיך עס פרובען דיננען! מע זאגט דיר פינף און צוואנציג — זאג חאטש צוויי און צוואנציג... אז מע שמועסט — איין אדיר! א מיליאנשטשיק!

ב ע ט י [צום פאטער]. די מאמע האט, ווייזט אוים, חרטה, פאר וואס זי האט איהם ניט געזאגט מעהר.

ד ו ד ש פ י ר א [צום ווייב, שפאטיש]. טאקי. למאי האסט דו איהם ניט געזאגט צוויי מאל פינף און צוואנציג? אזא צימער! א דירה־מלוכה!

ש ר ה ש פ י ר א [נעפינט זיך באלעדיגט]. אט דאס איז דאך די מעשה מיט אייך — באלד עפים, מאכט איהר חוזק. דער טאטע מיט דער טאכטער!...

ד ו ד ש פ י ר א. ווער מאכט דען חוזק, שטיא וואס דו ביזט? גלאט אזוי, מע רעדט — רעדט זיך. הקיצור המעשה, גאט האט אייך דא צוגעשיקט א העכט פון העכטענלאנד! איך וואלט איהם א בעלן געווען אנקוקען, וואס פאר א חיה דאס איז... וואס שטודיערט ער? דאקטאריע?

ש ר ה ש פ י ר א. לאם איך אזוי וויסען בייז מיט אייך אינאיינעם!

ב ע ט י. ער דארף ערשט היינט אריין אין אוניווערסיטעט.

ד ו ד ש פ י ר א [אויסגעצויגען]. אזוי? ער דארף ערשט היינט אריין אין אוניווערסיטעט? חא־חא־חא! אויב אזוי... [חאפט זיך אויף]. וואו איז ער ערגיץ? וועל איך איהם דערצאהלען

דעם פסוק! איך וועל איהם אנזאגען א בשורה, איהר פארשטעהט צי ניין, אז ער מעג זיך שוין געזעגענען מיט זיין אריין אין אוני־ווערסיטעט לעולם ועד!

ש ר ה ש פ י ר א. אוז בעטי [איבערראשט]. פאר וואס עפים?

ד ו ד ש פ י ר א [שפאנט־ארום]. פאר וואס? פאר שבת! דערוויף זענען מיר דאך עפים אידען אויף דער וועלט. אתה בחרתנו מכל העמים... איך האב דאך אייך געזאגט, אז כ'האב געפראכט א שענס. ס'איז ארויס א שפאגעל־נייער צירקוליאר, אזוי זאגט מען ביי אונז אויף דער בערזע, לכבוד אונז אידען, הייסט עס. [בלייבט שטעהן]. אבער א צירקוליאר אשר לא צירקוליארו אבותינו! אזא מין צירקוליאר, וואס נאר איין מאל אין טויזענט יאהר קאן מען אזעלכס ארויסלאזען, חא־חא־חא! [קוקט זיך ארום]. וואו איז ער ערגיץ?

ש ר ה ש פ י ר א. ווער?

ד ו ד ש פ י ר א. דער קליינער וועוועריק, סיאמע דיינער?

ש ר ה ש פ י ר א. וואס עפים מיינער? פאר וואס ניט דיינער?

ד ו ד ש פ י ר א. לאז זיין מיינער.

ש ר ה ש פ י ר א. וואס דארפסט דו איהם? [אומרוהיג].

ד ו ד ש פ י ר א. גארנישט. איך האב איהם געוואלט אנ־זאגען א בשורה, אז ער דארף זיך שוין אזוי ניט מוטשען, טאג ווי נאכט חזר'ען די אוראקען, לערנען אויף סאמע פינפען, בכדי צו באקומען א מדאל. אוים מדאלען — איין עק!

ש ר ה ש פ י ר א [פרייליך]. אזוי? מע דארף שוין ניט? מע וועט שוין צונעמען אזוי? דאנקען און לויבען!...

ד ו ד ש פ י ר א [צו דער טאכטער]. שוין? זי האט שוין קיין צייט ניט! [צום ווייב]. וואס „דאנקען און לויבען"? וואס?

ש ר ה ש פ י ר א. דו זאגסט דאך, אז מע וועט שוין ניט דארפען מעהר, מע וועט שוין צונעמען אזוי...

ד ו ד ש פ י ר א. יאָ־נו, אודאי וועט מען שוין צונעמען אזוי. נאָר ניט אין אוניווערסיטעט. פּאָר סאָלדאַטען וועט מען צונעמען.

ש ר ה ש פ י ר א [ברעכט די הענט]. א דונער האָט מיך נע־טראָפען!

ב ע ט י [נעמט זיך אן דער מוטער׳ס קריווודע. צום פּאַטער]. פּאַ־פּאָטשקא! למאי זאָלסט דו שרעקען די מאַמע?

ד ו ד ש פ י ר א [צו דער טאַכטער]. למאי האָט זי מיר אָפּ־געגעסען דעם קאָפּ: גימנאזיע און גימנאזיע און גימנאזיע? זיך איינגעשפּארט איין מאָל פּאָר אַלע מאָל, אז סיאָמקע זאָל דוקא אַרײַן אין גימנאזיע, און אז סיאָמקע זאָל דוקא שטודיערן, און דוקא אויף סאַמע פּינפּען?

ש ר ה ש פ י ר א. איך האָב דיר אָפּגענעסען דעם קאָפּ, אז דאָס קינד זאָל אַרײַן אין גימנאזיע?

ד ו ד ש פ י ר א. וועך דען האָט געארבייט, אז דאָס קינד זאָל אַרײַן אין גימנאזיע?

ש ר ה ש פ י ר א [א פּלעפּק מיט די הענט. צו דער טאַכטער]. נו? בעטי! זאָג שוין דו! זיי שוין דו איין עדות!

ב ע ט י. ששש... למאי זיין נענוג! אָן געהט אונזער נייער שכן... [עס קומט אַרײַן פּון זיין צימער איוואַנאָוו, איין איבערגעטאַנענער, גרייט צוועקצוגעהן. דערזעהט שפּירא], פּארנייגט ער זיך. בעטי שטעלט זיי פּאָר]. דאָס איז מיין פּאַפּא. דאָס איז אונזער קוואַרטיראַנט, הער שניאורסאָן.

ד ו ד ש פ י ר א [ציהט איהם אויס א האַנט, הויבט־אָן צו איהם גלייך אויף אידיש]. שלום עליכם אייך, פּון וואַנעט איז א איד? פּון וואָסערע שניאורסאָנס?

ש ר ה ש פ י ר א [אויפ׳ן אויהער צום מאָן]. ער פּארשטעהט דאָך ניט קיין וואָרט אידיש. [הויך]. רעד צו זיי אויף רוסיש.

ד ו ד ש פ י ר א [צום וויב, אויף אידיש]. רוסיש איז רוסיש. איך שרעק מיך ניט איבער פּאר אזעלכע זאכען! [צו איוואַנאָווען,

אויף רוסיש). סאדיטיעס. זיצט, פאני שניאורסאן. פאר וואס זיצט איהר ניט?

ש ר ה ש פ י ר א [טראנט איהם אונטער א שטוהל]. זיצט, פאר וואס זיצט איהר ניט?

ד ו ד ש פ י ר א [צו איוואנאווען]. פון א גלעזל טיי וועט איהר זיך ניט אפזאגען? [צום ווייב]. שרה, גיס אן טיי. [שרה גיסט זיי ביידען אן טיי]. איך האב געהערט זאגען, איהר זענט א סטודענט, דאס הייסט, איהר וואלט א בעלן געווען זיין א סטודענט...

א י ו ו א נ א ו ו . שוין כמעט א סטודענט... איך האב אייניגענעבען די פאפיערען. איך האב א מעדאל.

ש ר ה ש פ י ר א . א גאלדענע מענדאל.

ד ו ד ש פ י ר א . איך האב געהערט. א מעדאל, און נאך א גאלדענע דערצו, איז זעהר א וואויל זאך. גאלד בלייבט תמיד גאלד... נאר אויב ס'וועט אייך העלפען ביי'ם אריינטרעטען אין אוניווערסיטעט — דאס, זעהט איהר, איז שוין א גרויסער ספק.

א י ו ו א נ א ו ו [נייניערינג]. פאר וואס עפיס אזוי?

ד ו ד ש פ י ר א . ווייל א מעדאל איז שוין היינט אויס יחוס. איצט געהט שוין א נייע סדרה: גורל!...

א י ו ו א נ א ו ו . וואס הייסט דאס?

ד ו ד ש פ י ר א . גורל. זשערעב. מע וועט ציהען א זשערעב. מזל זכה בגורל, חא־חא־חא! איהר פארשטעהט, צי ניין? איהר האט געענדיגט גימנאזיע, איך האב געענדיגט גימנאזיע. איהר האט א גאלדענע מעדאל, איך האב א פייג. הייסט מען אונז ציהען א גורל. ציה איך ארויס דעם מזל־זכה־בגורל — און מע נעמט מיך צו, און אייך ניט. הייסט מען אייך גענהן אהיים. האט איהר עס צעקייעט, צי נאך ניט?

א י ו ו א נ א ו ו [נאך ניט פארשטאנען, נאר ער מאכט זיך ווי ער פארשטעהט]. אזוי נאר? וואס זשע איז די מעשה?

ד ו ד ש פ י ר א . די מעשה איז א שענע מעשה, נאר א קורצע. איהר וווייסט דאך, אז דארטען אויבען, אין די הויכע

פענסטער, זיצט מען יזכם ולילה און מע זאָרגט זיך רק פון אונזערט־ווענען, און מע קלערט, און מע טראכט־צו אלע מאל עפּיס א נייעס, ווי אזוי אידען צו פּאַרצוקערען, פּאַרזיסערען אונז דאָס לעבען. נו, האָט מען געפונען, אז ס'איז ניט על־פּי יושר און על־פּי מענטש־ליכקייט, אז אין אוניווערסיטעט זאלען אריינטרעטען נאָר מערא־ליסטען. א רחמנות נעבאָך אויף די איבעריגע, איהר פּאַרשטעהט צי ניין, וואָס האָבען ניט קיין מערא־לען. זייערע נשמות זענען אויך ניט פון קלאָטשע. לכן איז געבליבען, אז אלע דאָרפען זיין גלייך. ניטא קיין מיוחסים. יא מערא־ליסטען, ניט מערא־ליסטען — ביי'ם אריינטרעטען אין אוניווערסיטעט זאל מען צווישען דעם פּרא־צענט אידען, וואָס דאָרפען אריין, ווערפען א גורל. עלעהיי, לאָז זיך אייך דאכטען, צום פריזיוו. ס'איז א זשערעב, א לאָטעריי, איהר פּאַרשטעהט צי ניין? וועמען ס'איז באַשערט — דער געהט.

א י ו ו א נ א ו ו. קאָנען דאָך אריין אין אוניווערסיטעט די סאַמע ערגסטע, און די בעסטע זאלען בליבען אין דרויסען?

ד ו ד ש פ י ר א. אָט־אָט־אָט! הערסט דו! אָט דאָס מיינט דאָך טאקי דער פּסוק! קוים געפּאלען אויפ'ן שכל! מע האָט זיך אַרומגעקוקט, איהר פּאַרשטעהט צי ניין, אז ס'האָבען זיך צונויפּגעזאמלט די לעצטע יאָהרען אין די אוניווערסיטעטען אלע בעסטע, דער סאַמע צימעס. נו, און הוילע צימעס איז א חסרון... ס'קאָן אמאל שאַדטען צום מאָגען... הפלל, יונגערמאן, ס'טהוט מיר זעהר לייד, נאָר איך דאַרף אייך זאָגען, אז איהר זענט מיט אייער גאלדענער מדה נאָך נאָר אין דרויסען... סיידען איהר זענט א בר־מזל און איהר וועט אַרויסציהען א גוטען זשערעב?

ש ר ה ש פ י ר א [ברעכט די הענט]. וועה איז מיר!...

ד ו ד ש פ י ר א [קוקט אויף איהר ביים. צו אייואנאוועו]. הקיצור, לאָמיר שוין רעדען פון עפּיס פריילעכערס. פון וואָנען זענט איהר און פון וועלכע שניאורסאָנס קומט איהר ארוים? טאקי פון די אמת'ע, פון די ליבאוויטשער שניאורסאָנס?

א י ו ו א נ א ו ו [פאררוימעלט זיך, לאוט ניט אראפ קיין אויג פון בעטין. נאך א קורצער פויזע, צו דוד שפירא]. נו, נעווים פון די ליבא־ווישטער... נאר פון וואנען ווייסט מען דאס, אט דאס, וואס איהר דערצעהלט? אפשר איז דאס...

ד ו ד ש פ י ר א [חאפט־אונטער]. אפשר איז דאס נאר א סלוך — ווילט איהר זאגען? קאנט איהר שוין זיין זיכער. דאס זאגט אייך שפירא, ניט אבי־ווער, נאר דוד שפירא — איהר קענט מיך נאך ניט. נאר אז איהר וועט אייך צעפרעגען, וועט איהר ווייסען. איך בין פון די אמת'ע שפירא'ס, פון די סלאוויטער, אויב איהר האט געהערט. ניט געהערט? עס טהוט מיר לייד!... איז איין מאל אוועק. והשנית, פון וואנען איך וויים עס? פון דער בערזע וויים איך עס. איך בין אליין, איהר פארשטעהט צי ניין, א בירושעוויק, א מעקלער בין איך, פון דער בערזע, און ביי אונז אויף דער בערזע וויסט מען אלסדינג. לאז ארויס עפים א נייער זאקאן, א צירקוליאר — איז קודם כל וועד ווערט נעווארט פריהער? די בערזע. נאך מאהר. אויף דער בערזע וויסט מען אפטמאל אזעלכע זאכען, וואס זענען נאך נארנישט נעבוירען נעווארען אפילו, וואס דארפען ערשט אמאל זיין. הקיצור, איהר געהט דאך מסתמא אין אוניווערסיטעט אריין, וועט איהר שוין הארכען, מע וועט אייך שוין זאגען. איצט דארפען מיר באטראכטען אקארשט, וואס וועט זיין [נעמט זיך ביי דער בארד אוו רעדט מיט א ניגון]: טאמער איז דאס טאקי איין אמת, וואס איך האב אייך דערצעהלט, — בלייבט איהר דאך מיט אייער גאלדענער מדאל, ווי דער דראשנער רב אויפ'ן יאריד, בשעת מע האט אוועקגע'גנב'עט ביי'ם גוי דעם וואגען! מילא, מדאל יאס מדאל. וואס וועט אבער דעמאלט זיין מיט אייער פראוואשיטעלסטווע?

א י ו ו א נ א ו ו. צו וואס פראוואשיטעלסטווע?

ד ו ד ש פ י ר א. וואס הייסט צו וואס? פון היימליכ־קייט וועגען. א קשיא, וואס סע מאכט זיך? טאמער, חלילה, איין אבלאווע?

א י ו א נ א ו [פארשטעהט ניט]. וועלכע אבלאווא?

ד ו ד ש פ י ר א [צעלאכט זיך ביטער]. חא־חא־חא! [שטעהט־אויף, וועגדט זיך צו זייניגע]. וואס זאגט איהר דערויף? ער וויסט אפילו ניט פון אָ אבלאווע צו זאגען!

ב ע ט י [נעמט זיך אן דעם קווארטיראנט׳ס קריוודע. צום פאטער]. פון וואנען זאל וויסען אָ פרעמדער מענטש, וואס איז נאר־וואס געקומען צו פאהרען פון אָ רוסישער שטאדט, פון די וויטע גר־בערניעס?

ד ו ד ש פ י ר א. גוט. אבער א איד איז ער דאך! און אָ שניאורסאן דערצו! וואס היסט, ער האט ניט געהערט פון קיין אבלאווע, וואס מע מאכט דא אויף אונז?

א י ו א נ א ו [העכסט צופריעדען, וואס בעטי האט זיך אנגענומען זיין קריוודע. צו שפירא]. אייער טאכטער האט רעכט, און איהר זענט אויך גערעכט. א איד דארף אלסדינג וויסען, וואס סע געהעריג זיך אן מיט... מיט זיין פאלק. בין איך אבער, ווי איך האב זיי שוין געזאגט [וויזיטאן אויף שרח׳ן אוז בעטין], אויסגעוואכסען און אויפגעצויגען מעהר צווישען כריסטען, אין א רוסישער שטאדט... נאר געהערט האב איך, און געלייענט וויפיעל מאל, אז ביי אייך אט דא, וואו אידען וואוינען, איז פארהאן פאגראמען...

ד ו ד ש פ י ר א. וואסערע פלאמען? נא דיר נאר פאג־ראמען! וועד רעדט דען פון פאגראמען?

א י ו א נ א ו. אט זאגט איהר דאך אבלאווע...

ד ו ד ש פ י ר א [שיסט־אויס א נעלעכטער. שרה אוז בעטי אוז אויף סיאמקע, וואס וואכסט־אויס פון זייטיגען חדר, תאפען זיך ביי די זייטען אוז העלפען לאכען]. חא־חא־חא! מע רעדט פון אבלאווע, זאגט ער גאר פאגראמען!

ש ר ה ש פ י ר א [דערזעהט סיאמקען לאכען]. דו ביזט אויך דא אין קאהן, קלייניער וועווריק? די אוראקען געה לערנען! [סיאמקע נעהט־אפ צוריק אהן חשק].

א י ו ו א נ א ו ו [פּאַרשעמט]. אויב אזוי... אנטשולדיגט... איך האָב אייך ניט אינגאנצען פּאַרשטאַנען. פון וועלכע אָבלאָווע רעדט איהר דען?

ד ו ד ש פ י ר א. פון וועלכע אָבלאָווע זאָל איך רעדען? פון אונזערע אייגענע, פון די אידישע אָבלאָווע רעד איך, וואָס מע מאכט דאָ אויף אונז אַלע נאכט. וואָס קוקט איהר מיך אָן, ווי א נעכטיגער?

א י ו ו א נ א ו ו. מע מאכט דאָ אויף אייך אָבלאָווע? פּאַר וואָס?

ד ו ד ש פ י ר א [צעלאכט זיך ביטערליך]. חא־חא־חא! ער פרעגט נאָר, פּאַר וואָס? [צום ווייב אוו צו דער טאכטער]. וואָס זאגט איהר צו דעם אידען?

א י ו ו א נ א ו ו. ניין... איך מיין... איהר זאגט אָבלאָווע. אָבלאָווע מאכט מען ביי אונז אויך, נאָר אויף חיות.

ד ו ד ש פ י ר א. און מיר זענען דאָ ערגער פון חיות. למשל, קיץ אָדער היבט קאָנען זיך דאָ ארומדרעהען פראנק און פריי, וויפיעל זיי ווילען, און קיינער שטעהרט זיי ניט; און אונז, אידען, לאָזט מען דאָ ניט זיין. מיר טאָרען ניט. באהאַלטען מיר זיך, איהר פּאַרשטעהט צי ניין, אין די לעבער, אזוי ווי מיין, חאפען זיך אריין בגנבה. קומט מען ביינאכט אונז זוכען, אונז חאפען און אוועקשיקען מיט'ן עטאַפּ פּאָ מיעסטו פּריפּיסקי — וועלט דאָס אָנגערופען אָבלאָווע. האָט איהר שוין צעקייעט, צי נאָך ניט? [קוקט אויף אייואנאווע, זיפצט]. עה, יונגערמאן, יונגערמאן! איהר זענט דאָך עפּים נאָך נאָר־נאָר א נעוויקעלע, כלעבען! און א גליק־ליכער מענטש! ווארט־אויס א ביסעלע. אויב איהר בלייבט א היגער און וועט וועלט זיין ביי גאָט, וועט איהר נאָך זוכה זיין, אם ירצה שם, איבערצוליעבען ניט איין אָבלאָווע.

ש ר ה ש פ י ר א [צום מאן, אויף אידיש]. ביים דיר אַפּ די צונג! צו וואָס זאָלסט דו לענען יענעם שטיינער אויפ'ן הארצען,

האסט דו געהערט א ביסעל? ! גאָט, א מענטש האָט א צונג און פלאפעלט!

ב ע ט י [צו דער מוטער, אויף אידיש]. וואָס האסט דו מורא, יענער וועט זיך איבערשרעקען און אנטלויפען?

ד ו ד ש פ י ר א [צו דער טאכטער, אויף אידיש]. גוטע יאהרען, אז זי [וויזט אויפ'ן וויב] לעהרענט מיך שכל, ווי אזוי צו רעדען מיט א מענטשען!

ב ע ט י [צום קווארטיראנט, אויף רוסיש]. מיין מאמע, פאר־שטעהט איהר, האָט מורא, אז מע וועט אייך דערצעהלען, ווי אזוי מע מאכט אויף אונז אבלאווע, וועט איהר זיך אויפהויבען און אנטלויפען, און זי וועט בלייבען אָהן א קווארטיראנט, חא־חא!

א י ו ו א נ א ו ו [לאכט]. א, ניין! [צו שרה'ן]. זייט רוהיג, מאטושקא, איך בין ניט פון די איבערגעשראָקענע. איך האָב פאר אזעלכע זאכען קיין מורא ניט. [שטעהט־אויף אוועקצוגעהן].

ד ו ד ש פ י ר א [צום וויב, טריאומפירענד]. זעהסט דו? אבי דו מישט זיך אומעטום אריין! [שטעהט אויף אויף. צום קווארטיראנט, אויף רוסיש]. הכלל, איהר גיהט, הייסט עס, אין אוניוועריסיטעט נעוואוירע ווערען? געהט־געהט. מע וועט אייך שוין דאָרטען דערצעהלען. איהר וועט, אם ירצה שם, קומען, ווי ביי אונז אין פסוק שטעהט: בנפו יבוא, בנפו יצא. נאָר איהר ווייסט דאָך נעבאָך ניט, וואָס דאָס באטייט — אזוי ווי איהר ווייסט ניט, אזוי זאָל דאָס אייך ניט שאדטען. נאָר איידער איהר גיהט, וואָלט איך אייך עפעס נעוואָלט זאָגען, איך מיין טאקי פון אייער טובה וועגען.

א י ו ו א נ א ו ו. צום ביישפיעל?

ד ו ד ש פ י ר א. וויבאלד ס'איז אמת די מעשה מיט'ן זכה־בגורל, בלייבט איהר דאָך דערווייל אָהן א קנעלונג, אָהן א פראוואָזשיטעלסטווע מיין איך. און אָהן א פראוואָזשיטעלסטווע זענט איהר א טוידטער מענטש.

ש ר ה ש פ י ר א [צום מאו, אויף אידיש]. וויעדער א מאל נעשראקען?

ד ו ד ש פ י ר א [צום ווייב, אויף אידיש]. וויעדער א מאל מישט דו זיך אריין אין פרעמדע געשעפטען? [צום קוואַרטיראַנט, אויף רוסיש]. איהר קאַנט דאך דא ניט זיין בשום אופן ואופן! איהר קאַנט דא אפילו א נאכט ניט איבערנעכטיגען!

א י ו ו א נ א ו ו. איין נאכט אויך ניט? ניעאו־זשעלי?

ד ו ד ש פ י ר א [צו דער טאכטער, אויף רוסיש]. וואס זאגסט דו דערויף? ער מיינט, איך טרייב קאַטאַוועס... [אויף אידיש]. א רעכטער לץ!

ב ע ט י [צום קוואַרטיראַנט]. מיר האַבען דאך אייך געזאגט באלד, אז דא איז זעהר שטרענג...

א י ו ו א נ א ו ו. יאָ־נו, איך וויים — פראַוואַזשיטעלסטווא. וואס זשע טהוט מען דערצו?

ד ו ד ש פ י ר א [אויפגעלעבט]. וואס טהוט מען דערצו? אט אזוי זשע רעדט! אט אזוי האַב איך אייך ליעב! אז א מענטש פרעגט, וואס טהוט מען — באדארף מען זיך באטראכטען, געפינען איין עצה. [טראכט א ווייַלע, האלט א שפיץ בארד אין מויל, טהוט זיך א פאטש אין שטערן]. שא! ס'איז דא איין עצה!

א י ו ו א נ א ו ו. צום ביישפיעל? איינגעבען דעם מיניס־טער? אוועקשיקען א דעפעש?

ד ו ד ש פ י ר א [שלאגט איהם איבער]. ששש... חאפט ניט! א איד בלייבט א איד! א איד האט אייך קיינמאל קיין צייט ניט! [נעלעט זיך די בארד]. מיר וועלען די זאך באטראכטען פאוואלינקע, ניט געחאפט, און ארום און ארום, איהר פארשטעהט צי ניין, פון אלע זייטען. הערט זשע נאר צו מיט קאפ, וואס מע רעדט צו אייך. איין אטעסטאט האט איהר?

ש ר ה ש פ י ר א. דוד! וואס רעדסט דו? מיט א מענדאל!

ד ו ד ש פ י ר א [צום ווייב]. לאז צו־רוה! זי איז דא מיט איהר מעדאל איז זי דא! [צום קוואַרטיראַנט]. און א פאס אויך?

און די איבעריגע פּאַפּיערען זאָלען בּיי אייך מסתּמא אויך אין דער אָרדענונג?

א ו ו א נ א ו ו. אין בּעסטער אָרדענונג!

ד ו ד ש פ י ר א. איז גוט. אויב אזוי, איז גוט. איצט לאָמיר זיך קאַרשט ניט נאַרען [מיט א ניגון]: וואו שטעהט עס געשריבּען, אז... ווי אזוי רופט מען אייך בּיי אייער הייליגען נאָמען?

א ו ו א נ א ו ו [קוקט א ווייליע ארויף, צו דער סטעלע]. שניאור־סאָן רופט מען מיך.

ב ע ט י [צום קוואַרטיראַנט]. דער פּאַפּא מיינט אייער פּאַר־נאָמען און אייער פּאָטער׳ס נאָמען.

א ו ו א נ א ו ו. א? הערש מאָוושאָוויטש, שקלאָווסקי מיעשטשאַנין...

ד ו ד ש פ י ר א [מיט זעלבען ניגון און גלעטענדיג די בּאָרד]. וואו שטעהט עס געשריבּען, זאָג איך, אז הערשקא מאָשקאָוויטש שניאורסאָן, דער שקלאָווער מיעשטשאַנין, באַדאַרף אריינצוטרעטען דוקא אין אונזוערסיטעט און שטודירען דוקא דאָקטאָריע? הא? טאָמער וואָלט געווען אזא פּלאַן? איהר וועט אייך טאָקי טהון אייערם. דאָס הייסט, איהר וועט אייך קודם־כּל געהן ציהען א זשערעב, דערנאָך איינגעבּען, חלאָפּאָטשען און אזוי ווייטער. נאָר דערווייל, ביז עפּעס וואָס, איהר פּארשטעהט צי ניין, וועט איהר פּארשרייבּען זיך בּיי א צייהן־דאָקטאָר פּאַר א דאַנטיסט. לאָז זיין א האַלבּער דאָקטאָר. אבי, איהר פּארשטעהט צי ניין, איהר זאָלט זיך באַוואָהרענען דערווייל מיט א פּראַוואָזשיטעלסטוועך. וואָרום וויבּאַלד איהר פּארשרייבּט אייך פּאַר א דאַנטיסט, אזוי האָט איהר שוין רעכט דאָ צו וואוינען. איהר פּארשטעהט, צי ניין? דער־נאָך וועט איהר אייך קאָנען טהון וואָס איהר ווילט. האָט איהר עס צעקייעט?

א ו ו א נ א ו ו [א צעטומלטער, קלערט א ווייליע]. צו וואָס א דאַנטיסט, אז איך בין גאָרנישט געקומען אהער שטודירען מע־דיצין?

ד ו ד ש פ י ר א. ס'איז דיר איין אקציע מיט דעם אידען! וועד רעדט דא פון שטודיערען? מיר רעדען דאך דערווייל נאר פון פראוואשיטעלסטווע! שטודיערען — דאס איז א באזונדערע זאך, און פראוואשיטעלסטווע איז וויעדער א באזונדערע זאך. איינס צום אנדערען געהער זיך נארנישט אן. האט איהר עס פאר־שטאנען?

א י ו ו א נ א ו ו [נאך מעהר צעטומעלט]. ווייסט איהר וואס? [קוקט זיך ארום]. נישטא ביי אייך א טעלעפאן?

ד ו ד ש פ י ר א. אונטען איז דא א טעלעפאן, וואס מע קאן רעדען. צו וואס דארפט איהר א טעלעפאן?

א י ו ו א נ א ו ו. איך וואלט אנגעקלונגען צו מיינעם א חבר. ער איז א מענטש מיט א באשקא [באווייזט זיך אויפ'ן קאפ], וועט ער געפינען א וועג.

ד ו ד ש פ י ר א. וועד איז דאס אזעלכער אייער חבר, וואס ער האט אזא באשקא, ווי איהר זאגט?

א י ו ו א נ א ו ו. ער איז טאקי פון יענער רוסישער שטאדט, וואו איך האב געענדיגט גימנאזיע... א רוס איז ער... איוואנאוו הייסט ער...

ד ו ד ש פ י ר א. א רוס, וואס הייסט איוואנאוו און האט א קאפ, אדער א באשקא, ווי איהר זאגט, וואס זאל קאנען געבען עצות? וועד איז ער? פון וואסערע איוואנאווס?

א י ו ו א נ א ו ו. זיין פאטער איז טאקי א דארטיגער, א דעיסטוויטעלני סטאטסקי סאוועטניק.

ד ו ד ש פ י ר א. הייסט דאך עס א געגנערא! [באקומט מיט א מאל אפשיי]. ווילט איהר איהם אנקלינגען, הייסט עס, זיך אנ־פרעגען ביי איהם דורכ'ן טעלעפאן? צי איהר ווילט, ער זאל קומען אהער?

א י ו ו א נ א ו ו. זאל ער קומען אהער.

ד ו ד ש פ י ר א. זאגט זשע איהם, ער זאל קומען טאקי באלד, כל זמן איד בין נאך דא. [רופט־ארייז סיאמקען]. סיאמע!

נעה נאָר, זוהניו, מיט זיי אראָפּ אונטען צום טשלעפּאָן אויף א מינוט.
[סיאמקע מיט איוואנאוועז געהען־אראָפּ אונטען].

ש ר ה ש פ י ר א [צום מאז]. נו, דוד? וואָס האָב איך דיר געזאָגט? איצ, א מאָדנער פּאַרשוין?

ד ו ד ש פ י ר א [וויל איהר ניט צוליעב טהון]. א גאַנץ נע־ווינטליכער פּאַרשוין... [וועצט זיך צוריק צום טיי טרינקען]. נאָר איין זאַך: א שנ־אורסאָן, פון די ליבאוויטשער שניאורסאָנס, — און נישט א וואַרט אידיש! [ווייצט]. היינטיגע דערציהונגען, היינטיגע לערנעכטסען, גימנאזיעס...

ב ע ט י [קוקענדיג אין בוך אריין]. ניט די גימנאזיע איז דא שולדיג, נאָר די שטאָדט. א רוסישע שטאָדט... צווישען פּריסטען...

ד ו ד ש פ י ר א. נו־יצ, א רוסישע שטאָדט, צווישען פּריסטען... אָבער א שניאורסאָן! איהר שפּיעלט זיך מיט די שניאורסאָנס? זיין עלטער־זיידע רב שניאור־זלמן פון לאַדי זאָל אויפשטעהן פון קבר און א קוק טהון אויף זיין אייניקעל!... [פּויזע]. נאָר אויך די איינענע מעשה! למאי מיין עלטער־זיידע, רב שמואל־אבא שפּירא, פון די סלאָוויטער, זאָל אויפשטעהן פון קבר און א קוק טהון... [עס קומט צוריק סיאמקע מיט איוואנאוועז. — דוד שפּירא, נישט נעענדיגט זיינע ווערטער, ווענדט זיך צו איוואנאוועז]. נו?

א י ו ו א נ א ו ו. ער קומט באַלד צו פּאָהרען.

ס י א מ ק ע. מיט איין אווטאָמאָביל!

ד ו ד ש פ י ר א. צו וואָס אווטאָמאָבילען? זיצט, פּאַר וואָס זיצט איהר ניט?

ש ר ה ש פ י ר א [טראָגט איהם אונטער א שטוהל]. זיצט, פּאַר וואָס זיצט איהר ניט? [איוואנאוו זעצט זיך צווישן, ווארפט מיט אויגען אויף בעטין, וועלכע רייסט זיך ניט אָפּ פון איהר בוך].

ד ו ד ש פ י ר א [צו איוואנאוועז]. מיר רעדען דא פון אייער זיידען, דאָס היסט, פון אייער עלטער־עלטער־זיידען, דעם לאַדיער רב, זכרונו לברכה. ער זאָל אויפשטעהן, זאָג איך, און געבען א קוק, זאָג איך, אויף זיין אייניקעל, וואָס פּאַר א פּנים ער האָט און

ווי ער זעהט אוים... האָט קיין פּראיבעל ניט, וואָס איך רער מיט אייך אזוי אָפענטלעיך. איך האָב פיינט רערען פּארשטעלט. איך בין א שפּירא, פון די אמת'ע שפּיראָס, איהר פּארשטעהט צי ניין, פון די סלאוויטער, — האָב איך ליעב זאָגען דאָס, וואָס איך טראכט, יענעם אין די אויגען. איך קוק אויף אייך און קלער מיר: רבונו של עולם! שניאורסאָן, רב שניאור־זלמנ'ס איין אייניקעל, — און פּארשטעהט ניט א וואָרט אידיש! מילא, דאָס בין איך אייך שוין מוחל... אויסגעוואַכסען צווישען פּריסטען, אין א רוסישער שטאָדט — וואָס זאָל מען טהון? אָבער דאָס אויסזעהן? איך בעט איבער אייער כבוד, דאָס פּנים? רער טיפּ, איהר פּארשטעהט צי ניין? פון וואַנען נעמט זיך צו די שניאורסאָנס אזא עכט־רוסישער טיפּ? [שרה שפּירא, בעטי און סיאמקע — אלע קוקען אויף איוואַנאָווען].

א י ו ו א נ א ו ו [פּארשעמט זיך, חאפּט א קוק אין שפּיגעל, וואָס אקענען אויף רער וואַנט, פּארוואַרפט די בלאַנדע רוסיש־אונטערגעשוירענע האָר ארויף]. ניעאָר־זשעלי? דאָס איז רערפּאָר, ווייל איך האָב ווייסע האָר...

ד ו ד ש פ י ר א. ווייסע האָר בין איך אייך מוחל. פּארהאַן ביי אונז, צווישען די שפּיראָס, אויך מיט ווייסע האָר...

ש ר ה ש פ י ר א [צום מאן]. וועל, למשל, איז ביי אייך א שפּירא מיט ווייסע האָר?

ד ו ד ש פ י ר א [צום ווייב]. מיין געשוועסטערקינד פּיני שפּירא.

ש ר ה ש פ י ר א. ס'א משל! דיין געשוועסטערקינד פּיני שפּירא איז ניט קיין ווייסער — ער איז א בעלער.

ד ו ד ש פ י ר א [אויפגעטראָגען]. מיין פּיני איז א בעלער?

ש ר ה ש פ י ר א. וואָס רען — א גרינער איז ער?

ד ו ד ש פ י ר א [צו רער טאכטער]. בעטי! רו הערסט?

ב ע ט י [רייסט זיך אפ פון ביכער]. איך הער... [קוקט איז פענסטער]. אָט איז צוגעפאָהרען איין אוטאָמאָביל.

א י ו ו א נ א ו ו [חאפט זיך אויף]. דאָס דאַרף זיין מיין חבר שניאורסאָן... [סיאמקע ווארט ניט ביז מע וועט איהם שיקען עפענעו, לויפט אליין אראפ].

ד ו ד ש פ י ר א. וואָסער שניאורסאָן? איהר ווילט זאָגען איוואנאוו.

א י ו ו א נ א ו ו [צעלאכט זיך]. טפו! מיין איך איוואנאוו...

ד ו ד ש פ י ר א. ס'איז דערפאר, ווייל מיר האָבען דאָ געדארפט אלץ „שניאורסאָן" און „שניאורסאָן". ס'איז אלע מאָל אזוי. דער נאָמען, וואָס מע רעדט פון איהם, בלייבט אונז אין זכרון... [עס קומט־ארייו סיאמקע מיט שניאורסאָנען, וואס באדארף שוין גילטען אלס איוואנאוו. ער גענהט אנגעטהאן אין א נייער סטודענטישער אוניפארם מיט גאלדענע קנעפ, האלט אין האנט א סטודענטיש היטל מיט א בלויען ראנד, פארניינט זיך פאר די בעלי־בתים].

א י ו ו א נ א ו ו [שטעלט איהם פאר]. מיין חבר איוואן איוואנאוויטש איוואנאוו. [שניאורסאן גיט אלעמען די האנט].

ד ו ד ש פ י ר א. א דרייענדיגער נאָמען — דאָס קאָן ביי אונז, אידען, נישט געמאַהלט זיין. און אז דער זוהן זאָל הייסען מיט'ן טאטען איין נאָמען — דאָס אודאי ניט. סיידען, באהיט נאָט, דער טאטע שטארבט איידער דער זוהן ווערט געבוירען, גיט מען דעם זוהן א נאָמען נאכ'ן טאטען. [צום נאסט]. זיצט, פאר וואס זיצט איהר ניט?

ש ר ה ש פ י ר א [טראגט איהם אונטער א שטוהל]. זיצט, פאר וואס זיצט איהר ניט? [שניאורסאן זעצט זיך צווישן].

ד ו ד ש פ י ר א [רוקט זיך צו צום נאסט]. די היסטאריע פון דער געשיכטע איז, ווי זאָגט ער, אזא מעשה: אייער חבר, הער שניאורסאָן, האט דא געדונגען ביי אונז א צימער. אלסדינג פיין און שען ארום און ארום. נאר איין זאך פעהלט איהם.

ש נ י א ו ר ס א ן. פראוואזשיטעלסטווא.

ד ו ד ש פ י ר א [צום ווייב אוו צו דער טאכטער]. זעהט איהר? א פרימט, און א נייער מענטש — און ווייסט שוין פון פראוואזשיטעלסטווע.

ש נ י א ו ר ס א ן [פאוחאפט זיך]. איך בין שוין דאָ בא̈לד א וואָך, האָב איך זיך אָנגעהערט צווישען מיינע אידישע חברים.

ד ו ד ש פ י ר א. נו־יאָ. ער וועט אויך [וווייזט אויף איוואנאוועז] געוואוירע ווערען מיט דער צייט. דערווייל איז ער, זאל ער מיר מוחל זיין, נאָך גאָר א נעוויקעל. ער וווייסט אפילו ניט פון דעם נייעם צירקוליאר, וואָס איז ארויס...

ש נ י א ו ר ס א ן. וועגען זשערעבעם פאר די אידישע סטור־דענטען? דער דאָזיגער צירקוליאר איז ערשט היינט נאָר־וואָס אָנגעקומען אין אוניווערסיטעט.

ד ו ד ש פ י ר א [צו איוואנאוועז]. זעהט איהר? וואָס האָב איך אייך געזאָגט? [צו שניאורסאנעז]. איהר זאָגט: אט־ערשט, אוז ביי אונז אויף דער בערזע — איך בין א בערזיאנער — וווייסט מען שוין פון אין דער פריה אָן, און אפשר — נאָך פון נעכטען בייר־נאכט... הקיצור, ס'איז א שלעכטע מעשה, ס'איז א גורל, און ווי־באלד א גורל...

ש נ י א ו ר ס א ן. איז א סך גרינגער צו געווינען דאָס גרויסע געווינס...

ד ו ד ש פ י ר א [טריאומפירענד]. מיינע ווערטער! [צום ווייב אוז צו דער טאכטער]. וואָס זאָגט איהר דערויף? אוז דוקא א פריסט! [צו איוואנאוועז]. איהר וואלט זיך געמעגט בייטען מיט אייער חבר. דאָס היייסט, איך האָב געוואָלט זאָגען, אז איהר וואלט געמעגט זיין זיי, אוז זיי וואלטען געמעגט זיין איהר... [בייידע חברים קוקען זיך איבער, שמייכלען]. — דוד שפירא צו שניאורסאנעז]. האָב איך נעגעבען אייער חבר איין עצה אזוי [מיט א ניגון]: דער זשערעב איז זיך א זשערעב. די פאפיערען זענען פאפיערען. אוז דערווייל, ביז עפיס וואָס, באדארף מען זיך באצייטענס בעוואָהרענען, אויף יעדען פאל, איהר פארשטעהט צי ניין, מיט א דאנטיסט.

ש נ י א ו ר ס א ן. איהם צושרייבען, היייסט עס, צו א דאנ־טיסט צוליעב פראוואָשיטעלסטוואָ?

ד ו ד ש פ י ר א [קוועלט]. איהר האפט אלסדינג מיט'ן קוס, ווי איין אמת'ער איד!... האָט קיין פּאראיבעל ניט, איוואן איוואנאוויטש, וואָס איך האָב זיך ארויסגעהאפט...

ש נ י א ו ר ס א ן [א בויג דעם קאפ, שמייכעלט]. עס מאכט ניט אויס...

ד ו ד ש פ י ר א. און אייער חבר איז פונקט פארקעהרט. [קוקט אויף איוואנאוועז]. ער פרעגט אזעלכע זאכען, גלייך ווי ער וואלט גאָר קיין איד ניט געווען. און צום סוף איז ער דוקא יא א איד, און נאָך וואָסער א איד! א שניאורסאָן, פון די אמת'ע שניאורסאָנס!... איהר ווייסט ניט, ווער די שניאורסאָנס זענען. פון וואנען זאָלט איהר ווייסן? מע באדארף עס אייך קלאָר מאכען, וועט איהר פארשטעהן...

א י ו ו א נ א ו ו. דאָס איז ניט אינטערעסאַנט פאר מיין חבר...

ש נ י א ו ר ס א ן. אומגעקעהרט — זעהר אינטערעסאַנט! [צו שפּירא]. דערצעהלט, דערצעהלט!

ד ו ד ש פ י ר א. זייער זיידע [ווייזט אויף איוואנאוועז], דאָס הייסט, זייער עלטער־עלטער־זיידע, דער לאדיער רב, האָט געהיסען רב שניאור־זלמן...

ש ר ה ש פ י ר א [אויף אידיש, צום מאן]. וואָס ווייסט איין ערל פון א לאדיער רב און פון א רב שניאור־זלמן?

ד ו ד ש פ י ר א [ווערט אויפגעטראגען אויפ'ן ווייב. צו איהר, אויף אויף אידיש]. אפשר וואלט איך געגאנגען לערנען זיך ביי דיר, ווי אזוי מיט וועמען מע באדארף צו רעדען?

ב ע ט י [ווייל פארגלעטען דעם איינדרוק, וואס פאטער און מוטער שמועסען זיך דורך אויף אידיש פאר א כריסט איז די אויגען]. אונזער קוואַרטיראַנט איז נעריכט, פאפּא, — ס'איז נישט אינטערעסאַנט.

[איוואנאוו וואַרפט אויף בעטין א בליק פון דאנקבארקייט און אנטציקונג. זייערע אויגען באגעגענען זיך. שניאורסאָן חאפט־איבער זייער ביידענס בליק. בעטי ווערט רויט, קוקט צוריק אין בוך אריין].

ד ו ד ש פ י ר א. איך שמועס עס טאקי אליץ אקענען אונ־זער קוואַרטיראַנט. איך זאָג, אז דאָס בעסטע פֿראַוואַזשיטעלסטוועט איז פון א דאַנטיסט. און אזוי ווי דאַנטיסטען זענען דאָ אלערליי, און ניט איעדער דאַנטיסט האָט פֿראַוו צו צושרייבען צו זיך דאַנ־טיסטען, באַדאַרף מען זיך פֿריהער פון אלסדינג זעהען מיט'ן דאַנ־טיסט אליין. איך האָב איינעם א באַקאַנטען דאַנטיסט, וואָס פֿאַר קיין אַנדערען וועט ער עס נישט מאַכען פֿאַר קיין דריי הונדערט קאַרבּען. נאָר ביי מיר וועט דאָס אָפּגעהן פֿאַר איין הונדערטער. [צו איוואַנאַווען]. ער באַדאַרף נישט וויסען, הער שניאורסאָן, צי איהר פֿאַרמאָגט, צי איהר פֿאַרמאָגט ניט. דאַנטיסטען, וואָאַבשטשע, זענען בלוטצאַפּערס. איהר פֿאַרלאָזט זיך אויף מיר. ביי מיר צאָפּט מען נישט. איך היים דוד שפּירא. איהר לעגט אייך איבער מיט אייער חבר [וווייזט אויף שניאורסאַנען], מיט איוואַן איוואַנאַוויטשען הייסט דאָס, און לאָמיר טאקי באַלד און טאקי שוין געבען א געה־אריבער צו מיין דאַנטיסט און אָפּמאַכען דאָס איינס־צוויי־דריי... [שניאורסאָן שטעהט־אויף, אַנטשולדיגט זיך און טהוט א רוף מיט זיך דעם חבר איוואַנאַווען, ער זאל אויפשטעהן פון טיש].

ש ר ה ש פ י ר א [צום מאָן]. צו וועלכען דאַנטיסט ווילסט דו מיט זיי געהן?

ד ו ד ש פ י ר א. צו וועלכען דאַנטיסט? צו הענריך לאָפּעטוטניק.

ש ר ה ש פ י ר א. צו אָט דעם קאַליקע? ער רייסט ארוים, זאָגט מען, געזונטע צייהן און שטעלט אריין קראַנקע...

ד ו ד ש פ י ר א. וואָס מאַכט דאָס אוים? צו פֿראַוואַ־זשיטעלסטוועט שאדט עס ניט.

ב ע ט י [צום פּאַטער]. און דאָס, וואָס ער איז א זשוליק מיט קאַסאָקע אויגעלעך?

ד ו ד ש פ י ר א. איז אויך ניט קיין חסרון. וועלכער לייטישער דאַנטיסט וועט דאָס וועלען האָבען צו טהון מיט פֿאַליציע און מיט פֿראַוועס?... [איז ער צייט, וואָס בעטי רעדט, לאוט איוואַנאַוו

פון איהר קיין אויג ניט אראָפּ. שניאורסאָן באמערקט דאָס, רופט אַף דעם חבר אויף אַ זייט, נעהענטער צו דער ראמפּע, פארזיכערען צו פאפיראסען].

ש נ י א ו ר ס א ָ ן [צום חבר, פארזיכטיג]. נו? ווי פיהלסט דו זיך ביי׳ם ערשטען ארויספאָהר? שוועך צו זיין אַ איד?

א י ו ו א נ א ָ ו ו. פוסטיאקי! וואָס זאָגסט דו בעסער אויף מיין קוואַרטיר? איך מיין, ווי געפעלט דיר אָט דאָס מיידעל?

ש נ י א ו ר ס א ָ ן. נישקשה, אַ פיין מיידעל.

א י ו ו א נ א ָ ו ו [אנטציקט]. אַ פיין מיידעל — זאָגסט דו? אַ קראַסאַוויצע!

ש נ י א ו ר ס א ָ ן. זעה נאָר, וואַניא, זאָלסט ניט ארויס־באַווייזען דאָ... זאָלסט זיך ניט פארגעסען, ווער דו ביזט און ווער זי איז. דו ביזט אַ פריסט, און זי איז אַ אידיש מיידעל... [באטאנט די ווערטער]. אַ א י ד י ש ע ט א כ ט ע ר...

א י ו ו א נ א ָ ו ו [לאזט קיין אויג ניט אראָפּ פון בעטין פון דערווייטעז]. געה שוין געה, הערשקא, פאר וועמען האָלסט דו מיך? איך זאָג נאָר גלאַט אזוי: קוק דיך צו צום מיידעל. זי שיינט, ווי די זון! געפעלט דיר אויגען? ברעמען? איהר קוק?... אַ קראַסאַוויצע!

ש נ י א ו ר ס א ָ ן. אַ קראַסאַוויצע, אַ קראַסאַוויצע. האָסט פאָלקאָם רעכט. נאָר צופיעל אייגקוקען זיך אין איהר — וואָלט איך דיר ניט ראַטען. איך זאָג דיר נאָר אַ מאָל [מיט אַ באטאנונג]: ס׳איז אַ א י ד י ש ע ט א כ ט ע ר!... און בכלל וואָלט איך דיך בעטען, זאָלסט זיין נעהיט מיט אַ ווארט אָט דאָ. זאָלסט בעסער אָפשווייגען דאָרט, וואו דו פארשטעהסט נים, בכדי ס׳זאָל זיך זיי ניט ווארפען אין די אויגען, וואָס דו ביזט שוין צו־פיעל גוי... צו וואָס, למשל, האָט דיר געטויגט אויסטראכטען אַ ליגען, אַז דו ביזט פון די ליבאַוויטשער שניאורסאָנס?...

א י ו ו א נ א ָ ו ו. טשוראק! ניט איך — דאָס האָט אָט דער איד, אָט דער שפירא, מיך איינגערעדט, אַז איך בין פון יענע שניאורסאָנס... ער איז, וואָאָבשטשע, אַ מאָרנער איד, חא־חא!

נאר די טאכטער זיינע! די טאכטער!... [לאזט קיין אויג ניט ארא פון בעטין פון דערווייטעז].

ש נ י א ו ר ס א ן. וויעדער די טאכטער? הער שוין אויף צו קוקען אהין אזוי שטארק!... [וואדפט אוועק דעם פאפיראס, מהוט זיך א דרעהאויס צוריק, נעהט־צו צום טיש. איוואנאוו נעהט איהם נאך. שניאור־סאן צו שפירא]. אויסגעצייכענט, הער שפירא. מיר האבען זיך מיט מיין חבר איבערגעלעגט, און ס'איז געבליבען, אז איהר זאלט אייך באמיהען מיט איהם צום דאנטיסט, און איך וועל מיר נעהן אהיים. [נעמט זיך נעזעגענען. איוואנאוו נעזעגענט זיך אויך מיט שרה שפירא און מיט בעטין, דריקט איהר די האנט זעהר וואדעם. שניאורסאן באמערקט דאס].

ד ו ד ש פ י ר א. נו, וואס דען? אז איך זאג, וויים איך וואס איך זאג. וואס מיך קאסט שוין אף אט דאס פראוואשי־טעלסטווע, זינט איך בין א היגער, וואלט זיך עס איין אנדערער נעמעגט ווינטשען! זעהט איהר אט די דאזיגע גרויע האר? [וויזט שניאורסאנען דעם קאפ און די בארד]. דאס איז אלץ צו פארדאנקען, איהר זאלט מיר קיין פאראיבעל ניט האבען, איוואן איוואנאוויטש, אייער פאליציע מיט אייערע אוטשאסטקעם מיט אייערע פראווע־עם... [נעמט זיך אנטהון. אלע דריי לאזען זיך צו דער טיר — שניאורסאן און איוואנאוו אויף צו פריהער, דוד שפירא פון הינטען].

ש ר ה ש פ י ר א [צום מאן]. דוד! האסט נאך אפילו דיין מיי ניט אויסגעטרונקען! האסט נאך גארניט נעגעסען!

ד ו ד ש פ י ר א [שוין פון דער טיר]. וואס מיר טיי? ווער מיר עסען? ביי מיר איז א אידען א טובה מהון פריהער פון אלע מרינקעכצען מיט אלע עסעכצען! האסט פארגעסען, אפנים, אז איך היים דוד שפירא, פון די אמת'ע שפיראס, איהר פארשטעהט צי ניין [שוין פון יענער זייט טיר], פון די סלאוויטער!...

ד ע ר פ א ר ה א נ ג פ א ל ט.

ענדע פונ'ם ערשטען אקט.

צווייטער אקט

[דאס זעלבע גרויסע צימער ביי שפירא. אין הויז, נאר אנדערש צור־
געקלויבען. אראנזשירט פאר איין אוועגט, אויף אויפצונעמען געסט.
אויפן טיש בלומען, טיי־געשיר, וואזעס מיט פרוכטען, ניסלעך און
אלערלייי איינגעמאכטסען אויף צו פארבייסען. דער זאל איז נוט
באלויכטען. — ש ר ה ש פ י ר א איז אננעטהאן שבת'דיג, מיט איהר
גאנץ ביסל ציערונג, וואס זי פארמאגט, פארנומען מיט גרייטען צום
טיש און אוועקשטעלען די אלע אויסגעזוכטע זאכען. ס י א מ ק ע
העלפט איהר אויסשטעלען די טעלער, די גלעזלעך מיט די קעלישקעס.
נאר ווי אזוי ער שטעלט, געפעלט דאס ניט דער מוטער, און זי
שטעלט דאס איבער].

ש ר ה ש פ י ר א. ניט אזוי. אט אזוי דארף שטעהן. קיין עין־הרע, א בחור'ל פון דריטער קלאס, און הויבסט נישט אן צו פארשטעהן פון דאנען אהין. ס'איז נישט דיין מלאכה. געה שוין בעסער צו דיין ארבייט — לערנען, מאכען די אוראקען!

ס י א מ ק ע. האסט דאך מיך אליין גערופען, מאמע, איך זאל דיר העלפען.

ש ר ה ש פ י ר א. העלפען? אז דו קאנסט אבער ניט!

ס י א מ ק ע. פאר וואס קאן איך ניט?

ש ר ה ש פ י ר א. דערפאר וואס דו קאנסט ניט, האסט דו געהערט א ביסל! [באווייזט איהם]. אט דאס גלאז בארארף שטעהן אט דארט, און דאס שעלעכל בארארף שטעהן אט דא, און דער הויכער וויין־קעלישקע — אט דארט, און דאס קלייגע בראנפען־קעלישעקל — אט־א־דא־א. ווייסט דו שוין?

ס י א מ ק ע. נו, האָב איך דאָך געוואָלט אזוי. [ווײַל אַוועק־שטעלען אזוי, וויִ די מאַמע ווײַל, וואַרפט־אום א ווייז־קעלישעק אוו צעברעכט איהם].

ש ר ה ש פ י ר א. שוין? מזל טוב! אין א גוטער שטאָדט! אנו, וויפיעל קעלישקעס האָסט דו שוין צעברָאכען?

ס י א מ ק ע [בלייבט שטעהן]. וויפיעל קעלישקעס? סך־הכל אייגעם א קעלישעק.

ש ר ה ש פ י ר א. סך־הכל? דאנקען אוו לויבען יאָספי דעם טויבען. א גליק, וואָס ניט אלע.

ס י א מ ק ע. וואָס בין איך שולדיג, אז ס'איז אזעלכע קעלישקעס? מע טהוט זיי א ריהר, ברעכען זיי זיך.

ש ר ה ש פ י ר א. א ריהר פון א בלייען פייגעלע! [נעמט־צונויף די שטיקלעך גלאז]. זיין זאָל עס שוין א כפרה פאר דיר אוו פאר אונז אלע אוו פאר כל ישראל... [פויזע]. טאָמער וואָלסט דו בעסער געגאנגען טאקי מאכען די אוראָקען, איידער מאכען היזקות? ג־יה שוין, געה צו די אוראָקען!

ס י א מ ק ע [באטריבט]. אוראָקען? טאָג ווי נאכט אוראָקען אוו אוראָקען אוו אוראָקען! איין מאָל אין יאָהר איז ביי בעטין אימעניגעס, איז אויך אוראָקען! [נעהט־אַפּ אהן חשק. — פוו דער זעלבער טיר קומט־אַן בעטי, האלב־אויסגעטהאן, די האר צעלאזט, מיט א שאלעכעל אויף די נאקעטע אכסלען].

ב ע ט י [בלייבט שטעהן אויף דער שוועל, קוקט זיך ארום, שיינט]. ניטא נאָך קיינער, מאמע?

ש ר ה ש פ י ר א [נישט איבערריספענדיג איהר ארבייט]. אזוי פריה?

ב ע ט י. אוו דער טאטע וואו איז? אוו דער קוואַרטיראַנט?

ש ר ה ש פ י ר א. וואו זאָלען זיי זיין? אין אוטשאסטאק! האָסט פארגעסטן, אז מע האָט דעם קוואַרטיראַנט ארויסגערופען אויף זיעבען פארנאכט אין אוטשאסטאק?

ב ע ט י. וואָס זשע איז אזוי לאנג? [קוקט צו זיך אויף דער האנט, אויף וועלכער ס'איז צו זעהען א נאלדענע בראסלעטעל, מיט א זיינערע?

אייגנעפאסט]. שוין באלד אכט. [גנבה'ט זיך אונטער נאהענט צו דער מוטער, טראגט איהר צו גלייך צו דער נאז איהר האנט מיט'ן בראסלעטל, ווייזט איהר אויפ'ן זייגערל]. וואס זאגסט דו, מאמע, אויף דעם?

ש ר ה ש פ י ר א [וואדפט א קוק אויפ'ן בראסלעטל און אויף דער טאכטער]. א בראנזעליעט?

ב ע ט י. א בראסלעט, ניט קיין בראנזעליעט!

ש ר ה ש פ י ר א. א גאלדענער?

ב ע ט י. א גאלדענער.

ש ר ה ש פ י ר א. מיט בריליאנטען?

ב ע ט י. מיט בריליאנטען.

ש ר ה ש פ י ר א. אמת'ע?

ב ע ט י. אמת'ע.

ש ר ה ש פ י ר א [א פלעסק מיט די הענט]. בע־טי!

ב ע ט י. וואס'טו זיך דערשראקען, מאמע?

ש ר ה ש פ י ר א. ס'איז פון איהם? פונ'ם קוואַרטיראנט?

ב ע ט י. נו־יא, צו די אימענינעס. וואס איז דען?

ש ר ה ש פ י ר א. „וואס איז דען" — פרעגט זי! [פויזע]. נישט באדארפט צו נעמען...

ב ע ט י [זשענירט]. פאר וואס?

ש ר ה ש פ י ר א. פאר שבת... ניט אזוי פיהרט זיך עס ביי לייטען...

ב ע ט י. ביי לייטען! וועך זענען דאס די „לייטען"?

ש ר ה ש פ י ר א. „לייטען" — מיינט מען דאס די גאנצע וועלט, אלע אנשטענדיגע מענטשען... אנשטענדיגע מענטשען זענען זיך ניט אזוי נוהג.

ב ע ט י. ווי אזוי דען זענען זיך נוהג די אנשטענדיגע מענטשען?

ש ר ה ש פ י ר א. ביי אנשטענדיגע מענטשען איז פריהערט א וואַרט, דערנאכצט א קנס־מאל, דערנאך שרייבט מען תנאים, פרעכט מען טעלער...

ב ע ט י [ווי׳ל ניט הערען ווייטער]. מאמע! איך האָב דיר גע־זאָגט וויפיע׳ל מאָל, אז וועגען דעם זאָל׳סט דו מיט מיר נאָרניט רעדען — עס האָלט נאָך גאָרניט דערביי. לאָז מיך צורוה! לאָמיך פריהער ענדיגען די גימנאַזיע.

ש ר ה ש פ י ר א. די גימנאַזיע וועסט דו, אם ירצה שם, ענדיגען אין גיכען, הלואי זאָלען מיר שוין אַזוי גיך אויפגערעכט ווערען אַלע אידען... און אויב ער וויל דיך, דו ביזט איהם געפעל׳ען, באַדאַרף ער פריהערט געבען צו וויסען אונז, און מתנות — דאָס איז שוין נאָכדעם...

ב ע ט י [פאַרזאָרגט, נעמט נישט אַראָפ קיין אויג פונ׳ם בראָסלעטע׳ל]. קומט־אויס נאָך דיין שכל, אז איך באַדאַרף עס איהם אָפגעבען צוריק?...

ש ר ה ש פ י ר א. חלילה! ווער זאָגט דען צוריק? א מתנה גיט מען ניט צוריק — דאָס איז א פאַטש אין פנים, האָסט דו געהערט א ביסל?... [עס הערט זיך א קלונג פון אונטען. בעטי הילט זיך איין אינ׳ם שאָלעכל און לויפט־אַפ צו זיך. שרה רופט הויך]. סיאָמע! סיאָמקע? [פון דער זייטיגער טיר באַווייזט זיך סיאָמקע]. געה נאָר, מע קלינגט שוין. [סיאָמקע לאָזט זיך אַראָפ עפענען און קומט באַלד צוריק א פארסאָפענער פון די טרעפ ארויף].

ס י א מ ק ע. אונזער קוואַרטיראַנט׳ס חבר, איוואַן איוואַ־נאָוויטש.

ש ר ה ש פ י ר א. א? דער גויען? א וואוי׳ל גויעצע׳ל אָט דער איוואַן איוואַנאָוויטש, זיין זאָל ער די כּפרה פאַר דיין מינדסטען נאָגע׳ל!

ס י א מ ק ע. פאַר וואָס שע׳לסט דו איהם, מאמע? פאַר וואָס קומט עס איהם?

ש ר ה ש פ י ר א. ניט דיין עסק, קליינער וועוועריק! דו שטע׳לסט זיך אויך אַוועקעט אוים׳טענה׳ן מיט דער מאמע? געה, צו די אוראָקען געה!

ס י א מ ק ע. וויערער א מאל אוראקען און אבער א מאל אוראקען! [נעהט־אפ ווארטשענדיג. עס קומט־ארײן שניאורסאן, דער וואס גילט אונטער'ן נאמען איוואן איוואנאוויטש איוואנאוו].

ש נ י א ו ר ס א ן [אנגעטהאן אין סטודענטישער אוניפארם, פיינטשיק]. אייך קומט מזל־טוב, מאדאם. [קוקט זיך ארום]. וואו איז זי, די אימענינציא אליין? און דער בעל־הבית וואו איז? און אייער קווארטיראנט, מיין חבר?

ש ר ה ש פ י ר א [בעט איהם זיצען, זעצט זיך אליין אויף אווענק אויף דער קאנאפע, וואס איז דער אווענסצענע]. די אימענינציא איז נאך ניט פארטיג מיט איהר טואלעט. איהר וויסט ניט? א בארישני, ביז זי טהוט זיך אן... און מיין מאן מיט'ן קווארטיראנט — די זענען אין אוטשאסטאק. טאקי צוליעב אייער חבר'ס פראווא־זשיטעלסטווע.

ש נ י א ו ר ס א ן. וויערער אין אוטשאסטאק? וויערער פראוואזשיטעלסטווא?

ש ר ה ש פ י ר א. וואס זשע? איהר מיינט, ס'איז גרינג צו זיין א איד? גוט איז אייך, אז איהר זענט ניט קיין איד, וויסט איהר ניט פון קיין פראווע...

ש נ י א ו ר ס א ן. ער האט דאך שוין געהאט אלע פראווע, אייער קווארטיראנט?

ש ר ה ש פ י ר א. אלע פראווע? ניט מעהר זאלען זיי עס פארמאגען, איך מיין טאקי די גויים מיין איך... [פארחאפט זיך]. אחוץ אייך. אייך רעכענען מיר ניט פאר קיין גוי...

ש נ י א ו ר ס א ן [לאכט]. פאר וואס עפים?

ש ר ה ש פ י ר א. דערפאר, וויל אויף אייך זיצט א אידישער קאפ. און א פנים, דארף איך אייך זאגען, איז ביי אייך אויכעט א אידיש.

ש נ י א ו ר ס א ן [חאפט א קוק אין שפיגעל]. טאקי באמת?

ש ר ה ש פ י ר א. וואס זשע, איך וועל אייך אויסטראכטען א ליגען? פרעגט וועמען איהר ווילט... [פארחאפט זיך]. נאר אפשר

האָב איך אייך דערמיט באַלעדינט? בעט איך אייך, איהר זאָלט מיר הונדערט מאָל מוחל זיין...

ש נ י א ו ר ס א ן. באַלעדיגט? חלילה! אדרבה, פאר־קעהרט!

ש ר ה ש פ י ר א. זאָל איך האָבען אזא יאָהר, וואָס פאר א חכם איהר זענט! איך האָב שוין ניט איין מאָל געטראַכט, הלואי וואָלטען געווען א סך אזעלכע גויים, ווי איהר...

ש נ י א ו ר ס א ן. וואָס זשע וואָלט געווען?

ש ר ה ש פ י ר א. וואָלט אפשר געקומען משיח... [רוקט זיך צו נעהענטער צום נאַסט און רעדט מיט א האַלבען טאָן נידעריגער]. יאָ, וואָס האָב איך אייך געוואָלט בעטען, איוואָן איוואַנאָוויטש? [קוקט זיך ארום]. איצט איז דאָ נישטאָ קיינער, קאָן איך מיט אייך רעדען אויג אויף אויג. איך האָב מיך שוין עטליכע מאָל געקלויבען מיט אייך צו רעדען... [קווייטשעלט זיך]. האָט קיין פאַראיבעל ניט, איך וואָלט עס אפשר ניט באַראַפט, נאָר א מאָמע, א מאָמע'ס הארץ... [אנטשליסט זיך]. איך האָב אייך געוואָלט בעטען, איהר זאָלט מיר זאָגען, ווי איין אייגענער, ווי איין אמת'ער גוטער פריינט: וועך איז ער און וואָס איז ער?

ש נ י א ו ר ס א ן. וועך, אייגענטליך?

ש ר ה ש פ י ר א. וועך!... איהר וויסט שוין, וועמען איך מיין. אייער חבר מיין איך.

ש נ י א ו ר ס א ן. וועלכען חבר?

ש ר ה ש פ י ר א. וועלכען חבר!... שניאורסאָנען מיין איך!

ש נ י א ו ר ס א ן. א? שניאורסאָנען מיינט איהר? אקענען וואָס פרעגט איהר דאָס, אייגענטליך? [חאפט זיך צו דער קעשענע, נעמט־ארויס דעם פאַרמאַכאַק, ווייל פאַררויכערען א פאַפּיראָס און גענפינט נים. באהאלט צוריק].

ש ר ה ש פ י ר א. אקענען וואָס איך פרעג? אקענען דעם, וואָס איהר זאָגט, אז וועך עם פרעגט, דער בלאָנזעט ניט...

ש נ י א ו ר ס א ן. וואָס זשע פרעגט איהר עפּעס גראָד ביי מיר?

ש ר ה ש פ י ר א. ביי וועמען דען זאָל איך פרעגען? איהר זענט דאָך עפּעס מיט איהם, ווי אַנדערע צוויי, און ער האָלט דאָך פון אייך עפּעס גאָר ווי אַיין אייגענער ברודער, טהוט ניט אָהן אייך פון דאָנעט אהין...

ש נ י א ו ר ס א ן. סע קאָן זיין... וואָס זשע, אייגענטלִיך, ווילט איהר וויסען פון מיר?

ש ר ה ש פ י ר א. ווילֿ איך וויסען פון אייך, וואָס פאַר א מענטש ער איז?...

ש נ י א ו ר ס א ן. זעהר א וואויל־ער מענטש.

ש ר ה ש פ י ר א. דאָס איז גאָר?

ש נ י א ו ר ס א ן. וואָס נאָך האָט איהר געוואָלט?

ש ר ה ש פ י ר א. אז ער איז א וואויל־ער מענטש — דאָס וויים איך אָהן אייך.

ש נ י א ו ר ס א ן. וואָס זשע ווילט איהר פון מיר?

ש ר ה ש פ י ר א. ווילֿ איך פון אייך, אז איהר זאָלט מיר זאָגען, צי ס׳איז טאַקי אמת, אזוי ווי ער דערצעהלט, אז ער האָט א באַבושקא, א רייכע, א מיליאָנשטשיצע פון צוויי הונדערט טויזענט?...

ש נ י א ו ר ס א ן [שלאָגט איהר איבער]. א מאָדנע אידינע איהר זענט! איהר אַליין האָט נאָר־וואָס געזאָגט, אז איך בין מיט איהם די בעסטע, די נאָהענטסטע פריינט, געהט איהר ביי מיר זיך נאָכ־פרעגען אויף איהם און קאָנטראָלירען, וואָס ער זאָגט אייך און וואָס ער דערצעהלט אייך!

ש ר ה ש פ י ר א. איהר מיינט, חלילה, איך גלויב איהם ניט, אָדער וואָס? איך גלויב איהם אַלסדינג. ער איז א בחור — אויף מיר אזא יאָהר! א פיינער בחור, און א לייטישער בחור, איין אָפענע האַנט, און א גוט הארץ, און איין איידעלמאַן ביז גאָר. נאָר וואָס דען? עפּעס פעהלט איהם... איך וויים ניט וואָס... איין

עבירה, וואָס איהר זענט אַ כּריסט, וועט איהר מיך ניט פּאַר־שטעהן...

ש נ י א ו ר ס א ן. נישקשה, איהר מעגט רעדען — איך פּאַר־שטעה אַלסדינג. [חאפּט זיך וויעדער צו דער קעשענע, נעמט־ארויס דעם פּאַרטאַבאַק, זעהט, ער איז אַ לעדיגער, אהן פּאַפּיראסען, באהאלט ער איהם צוריק].

ש ר ה ש פּ י ר א. איהר פּאַרשטעהט אַלסדינג, נאָר דאָס וועט איהר ניט פּאַרשטעהן. איהר זענט פּאָרט נישט קיין איד! איהר זאָלט זיין אַ איד — עהע־הע!...

ש נ י א ו ר ס א ן [דערפּריידט]. וואָס זשע וואָלט געווען?

ש ר ה ש פּ י ר א. וואָלט איהר נאָר אַנדערש פּאַרשטאַנען. און אַזוי איז ארויסגעווארפען אונזער גאַנצער שמועס.

ש נ י א ו ר ס א ן. עס טהוט מיר לייד. נאָר אַקעגען וואָס, איינעמטליך, איז אָט דער גאַנצער שמועס?

ש ר ה ש פּ י ר א. אַקעגען וואָס? אַקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט, מע קען ניט אַ מענטשען, ביז מע עסט ניט אויף מיט איהם אַ פּוד זאַלץ. איך מיין עס טאַקי אייער חבר, אונזער קוואַרטיראַנט שניאורסאָן. איהר זענט דאָך מיט איהם באַקענט שוין אַזוי לאַנג, מע קאָן זאָגען, פון קינדווייז אָן, — ווי האָלט איהר פון איהם? איך מיין, וואָס פאר אַ מיינונג זענט איהר פון איהם? איהר מעגט זיין זיכער, אז אַלסדינג, וואָס איהר זאָלט ניט זאָגען, — איז צווישען אונז וועט דאָס בלייבען. מיר זענען ניט אזעלכע מענטשען, חלילה...

ש נ י א ו ר ס א ן [נעמט וויעדער אַ מאָל ארויס דעם פּאַרטאַבאַק, נעפּינט נישט קיין פּאַפּיראַס, באהאלט עס צוריק]. הערט, וואָס איך וועל אייך זאָגען, מאדאם. איהר אַליין זאָגט דאָך אויף מיר, אז איך האָב אַ אידישען קאָפּ אויף זיך...

ש ר ה ש פּ י ר א. איך זאָג? אַלע זאָגען עס. און אַ אידיש פּנים אויך...

ש נ י א ו ר ס א ן. זעהר שען. וויבאַלד אזוי, פּאַרשטעהט איהר דאָך אַליין, אז איך פּאַרשטעה אייך דורך און דורך. איך

פּאַרשטעה א זאַך מיט'ן קוק... מיר דאַרף מען קיין פינגער אין מויל ניט לעקן...

ש ר ה ש פ י ר א. געווים אזוי! איהר'ט איהם אפּפּייסען...

ש נ י א ו ר ס א ן. אלזא, הערט זשע מיך אויס, מיין ליעבע מאדאם. איהר האָט געפּועל'ט ביי מיר. איך וועל אייך זאָגען אלסדינג, וואָס איהר ווילט. נאָר...

ש ר ה ש פ י ר א. נאָר וואָס?

ש נ י א ו ר ס א ן. נאָר מיט אין תּנאי.

ש ר ה ש פ י ר א. דהיינו, מיט וואָס פּאַר א תּנאי?

ש נ י א ו ר ס א ן. איהר וועט מיר פּריהער ענטפּערען אויף דעם, וואָס איך וועל אייך פּרעגען.

ש ר ה ש פ י ר א. אך! מיט'ן גרעסטען כבוד! איך וועל אייך זאָגען אלסדינג, ווי אין אייגענעם טאַטען... וואָס זשע, אשטייגער, האָט איהר געוואָלט פרעגען?

ש נ י א ו ר ס א ן. איך האָב אייך געוואָלט פרעגען... דאָס הייסט, איך האָב געוואָלט וויסען ביי אייך, צי ער האָט געהערט מיט אייער טאַכטער, צי מיט אייך נאָר אליין?

ש ר ה ש פ י ר א [פּינטעלט מיט די אויגען]. וועך געהערט?

ש נ י א ו ר ס א ן. אזוי? איצט פרעגט א י ה ר שוין „וועך?" איך רעך פונ'ם זעלבּיגען פּאַרשוין, וואָס איהר... איך וויל וויסען, צי ער האָט מיט אייך געהערט?

ש ר ה ש פ י ר א [פּינטעלט מיט די אויגען]. וועגען וואָס געהערט? האָט קיין פּאַראיבעל ניט — איך פּאַרשטעה ניט גוט רוסיש...

ש נ י א ו ר ס א ן [שוין א ביסעל בייז]. א? איהר פּאַרשטעהט ניט גוט רוסיש? [ווי אויפּשטעהן].

ש ר ה ש פ י ר א [האלט איהם אפּ]. האָט קיין פּאַראיבעל ניט, איוואַן איוואַנאָוויטש, אפשר האָב איך אייך באלעדיגט?

ש נ י א ו ר ס א ן. באלעדיגט? זאָל נאָט היטען! איך האָב פיינט באלעדיגען זיך... איך מיין נאָר, אז איהר זענט, דאָכט מיר, שוין צו א קלוגעטשקע!...

ש ר ה ש פ י ר א. למאי זאל איהר מיך חושר זיין, איוואן איוואנאוויטש? גלויבט מיר, זאל עס מיר אנגעהן, וואס איך ווינטש אייך!... מיין מאן, אשטייגער, זאגט אויך אויף אייך, אז איהר זענט א גאלד. און אפילו מיין טאכטער, וואס האט פיינט אזוי ניך נאכגעבען, — איהר קענט דאך זי, זי איז א שפירא, פון די שפיראס — זאגט זי אויך, אז...

ש נ י א ו ר ס א ן [אויפגעלעבט]. אז וואס?

ש ר ה ש פ י ר א. אז... אבער איהר וועט דאך עס קיינעם ניט איבערגעבען?

ש נ י א ו ר ס א ן. פאר וועמען האלט איהר מיך?

ש ר ה ש פ י ר א. מיין טאכטער זאגט, אז זי זאל האבען די ברכות, וואס איהר זענט מעהר איר, ווי אונזער שכן שניאורסאן.

ש נ י א ו ר ס א ן. אט דאס איז גאר?

ש ר ה ש פ י ר א. וואס נאך האט איהר געוואלט?... [רוקט זיך צו נאך א מאל נאהענט צו איהם, רעדט שטיל אוו זיס]. הכלל, אי? וואס זאגט איהר וועגען איהם?

ש נ י א ו ר ס א ן [טאכט זיך תמ'עוואטע]. וועגען וועמען?

ש ר ה ש פ י ר א. וועגען וועמען!... וועגען שניאורסאנען!

ש נ י א ו ר ס א ן. וועגען שניאורסאנען? גארניט. וואס האב איך אויף איהם צו זאגען? איך האב אייך נאר א פרעג נעגעבען א זאך, וואס איך וואלט עס געראטפט וויסען, טאקי פון אייער אינטערעס וועגען, מאכט איהר זיך נאאיוו, גלייך ווי איהר פארשטעהט ניט, — האב איך מיט אייך ניט וואס צו רעדען...

[שטעהט־אויף, חאפט זיך וויעדער א מאל צו די פאפיראסען, לאוט זיך געהן].

ש ר ה ש פ י ר א [דערשראקען]. וואוהין אין, איוואן איוואנאוויטש? אט באלד קומען זיי דאך, אייער חבר און מיין מאן און די איבעריגע געסט...

ש נ י א ו ר ס א ן. אויף איין מינוט. איך האב פארגעסען קויפען פאפיראסען. איך קום באלד צורוק. [נעהט־אפ. פון צווייטען ציממער שטעקט זיך ארויס בעטי'ס קאפ; די האר שוין צונעקלויבען].

ב ע ט י. מאמע! ווער איז דאָ געווען? מיט וועמען האָסט דו דאָ געשמועסט?

ש ר ה ש פ י ר א. דער כּפּרה'ניק איז דאָ געווען. קום נאָר אהער, בעטי!

ב ע ט י [נעהט־צו]. וואָסער כּפּרה'ניק?

ש ר ה ש פ י ר א. זי וויסט שוין ניט וואָסער כּפּרה'ניק! אונזער קוואַרטיראַנט'ס חבר.

ב ע ט י. קאָנסט דו דאָך זאָגען איוואַן איוואַנאָוויטש. וואו זשע איז ער אהינגעקומען?

ש ר ה ש פ י ר א. וועט זי מיך לעהרנען רעדען! ער קומט באַלד צוריק. זיץ, טאָכטער, איך דאַרף דיר עפּעס דערצעהלען א שענס.

ב ע ט י. אַבי א שענס. [וועצען זיך אוועק ביידע אויף דער קאַנאַפּע, וואָס נאָהענט צו דער ראַמפּע].

ש ר ה ש פ י ר א. וועך ס'איז שען — איך בין קלוג.

ב ע ט י. אַקעגען וואָס איז דאָס געזאָגט געוואָרען?

ש ר ה ש פ י ר א. אַקעגען דעם, וואָס דו זאָגסט: „א סוד פאר גאַנץ בראָד". לאָזט זיך אויס, אז פונ'ם סוד וויסט די גאַנצע וועלט, אחוץ מיר, טאַטע־מאַמע.

ב ע ט י. וואָסער סוד?

ש ר ה ש פ י ר א. וועגען דיר מיט אונזער קוואַרטיראַנט, אז עס האַלט ביי...

ב ע ט י [צעבייזערט]. אי, מאַמע! עס האַלט גאָרניט דערביי, האָב איך דאָך דיר געזאָגט שוין! איך קלער נאָר אפילו ניט פון דעם, וואָס דו מיינסט און וואָס דיר וויל זיך...

ש ר ה ש פ י ר א. פון וואַנען זשע וויסען דאָס אַנדערע, זייטיגע מענטשען?

ב ע ט י. פון אייך אַליין מסתמא. איך מיין טאַקי פון דיר און פונ'ם טאַטן. איהר זאָלט ווינציגער רעדען דערפון, וואָלט קיינער ניט גערעדט.

ש ר ה ש פ י ר א. מיר רעדען דען עפּים? מיר שווייגען! רעדען רעדען אַנדערע, זייטיגע.

ב ע ט י. וועד זענען די אַנדערע, די זייטיגע?

ש ר ה ש פ י ר א. אָט, למשל, אָט דער גוי האָט אָפּגערעדט מיט מיר א האלבע שעה...

ב ע ט י [אומרוהיג]. וואָס זשע האָט ער גערעדט מיט דיר?

ש ר ה ש פ י ר א. ער האָט מיך געפרעגט, ווי אַזוי און ווען וואָס און ווען, און וואו האלט דאָס ביי אייך מכח'ן שידוך...

ב ע ט י [אויסער זיך]. טאקי אַזוי, מיט די ווערטער האָט ער ביי דיר געפרעגט?

ש ר ה ש פ י ר א. דוקא מיט די ווערטער וויל סט דו?

ב ע ט י. ווי אַזוי זשע פאָרט האָט ער דיך געפרעגט?

ש ר ה ש פ י ר א. וואָס איז ביי מיר — א קאָפּ פון א באַדי? איך בין טאקי מחויב צו געדענקען איטלעכס וואָרט באַזונדער? און וואָס ביזט דו עס פאר א סלעדאַוואטל, וואָס איך דאַרף דיר אָפּגעבען דין־וחשבון? איך דערצעהל דיר, אַז ער האָט מיך געפרעגט — האָט ער מיך געפרעגט. קיין לינגערין בין איך, דאַכט זיך, ניט געווען קיינמאָל, און היינט אויך ניט...

ב ע ט י [אויפגעהאלטען]. גוט, מאַמע. איך זאָג דען, חלילה, עפּים?... הכלל, למשל, ער מיך הערען ווייטער. וואָס זשע האָסט דו איהם דערויף געענטפערט?

ש ר ה ש פ י ר א. ענטפערען וועל איך איהם? אזא נאר בין איך טאקי? איך האָב אָנגענומען א פולען מויל מיט וואַסער און האָב געחאפּט א שווייג.

ב ע ט י. נאָרנישט געענטפערט?

ש ר ה ש פ י ר א. אזוי ווי די וואַנט!

ב ע ט י. א שאָד. האָסט איהם באַדארפט זאָגען, ערשטענס, אַז ס'איז א נעכטיגער טאָג...

ש ר ה ש פ י ר א. געווים האָב איך איהם געזאָגט, אַז ס'איז א נעכטיגער טאָג.

בעטי. און, צווייטענס, אז זייטיגע מענטשען האָבען דאָ ניט וואָס צו אינטערעסירען זיך...

שרה שפירא. נאָך שענער האָב איך איהם געזאָגט. איך האָב איהם געזאָגט, אז ער מעג טאקי האָבען א אידישע נאָמ, נאָר שטעקען זי אהין, וואו מע דארף ניט, איז ניט נויטיג...

בעטי. זעהסט דו, מאמע, דאָס איז שוין איבעריג. דאָס האָסט דו איהם נישט באדארפט זאָגען.

שרה שפירא. חלילה! אזוי טאקי, מיינסט דו, מיט די ווערטער? אזוי גראָב בין איך נאָך ניט! איך האָב איהם נאָר געזאָגט, אז אלע געפינען, אפילו דו אויך, אז ער האָט א אידישע נאָמ... [בעטי מאכט א באוועגונג]. ניין! דאָס הייסט, נישט קיין אידישע נאָמ איך האָב איהם געזאָגט, נאָר א אידיש פנים...

בעטי [אומגעדולדיג]. צו וואָס, מאמע, האָבען דיר געטויגט אָט די איבעריגע רעד? און וואָס איז דאָס גלאָט פאָר איבעריגע שמועסען? און וואָס וויל איהר פון מיר מיט אייערע שידוכים?...

שרה שפירא. שא! שריי ניט אזוי! מע ווערט פון דיר ניט גליקליך, האָסט דו געהערט א ביסעל!

בעטי. מאמע! איך וויל זיך מיט דיר ניט צעקריעגען היינט, אויף מיינע אימענינעס. נאָר איין זאך וועל איך בייי דיר בעטען: דו זאלסט זיך ניט אריינמישען אין מיינע געשעפטען.

שרה שפירא. אין איהרע געשעפטען!...

בעטי. נו־יאָ. יעדער האָט זיך זיינע געשעפטען. דו זאלסט שטעהן פון דערווייטע, צוקוקען — און שוין!

שרה שפירא. הערען און זעהען און שווייגען?

בעטי. און שווייגען! איך בין שוין ניט קיין קליין מיידעלע. איך קאָן שוין מיין שטעדטעל באשטעהן. אך בין שוין אלט נייענצעהן יאָהר!

שרה שפירא. אזוי? אזוש נייענצעהן יאָהר? פססנו! א קלייניגקייט? וואָס זאָגט איהר אויף דעם פרעסטארעץ? נייענצעהן יאָהר! [עס דערהערט זיך א קלונג. בעטי אנטלויפט צו זיך. שרה

רופט סיאמקען אויף א קול]. סיאמקע? סיאמעניו, געה נאר, מע קלינגט! [סיאמע קומט־ארוים, לויפט עפענען אוז קומט אריין מיט'ן פאטער].

ד ו ד ש פ י ר א [מראגט אין ביידע הענט פעקלעך אוז סקארמוטשעז, גיט דאס איבער שרה'ן, טהוט זיך אויס]. ננו, נאדיר א לויפעניש! באשערט נעווען צרות — האט נאט צוגעשיקט א קוואַרטיראַנט מיט פראוואזשיטעלסטוועס! טאמער איז קארג אייגענע צרות, באדארף מען נאך האבען פרעמדע!

ש ר ה ש פ י ר א. וואו זשע איז ער אליין?

ד ו ד ש פ י ר א. ווער?

ש ר ה ש פ י ר א. דער קוואַרטיראַנט.

ד ו ד ש פ י ר א. שניאורסאן? ער קומט באלד. ער האט זיך קוים ארויסגעהאפט פון דארט, ווי פון א באד, און איז אוועק־געפלויגען קויפען בלומען און א טארט לכבוד די היינטיגע אימעניניצע. [קוקט זיך ארום]. וואו איז זי ערגיץ, אונזער אימעניניצע?

ש ר ה ש פ י ר א. זי טהוט זיך אן. [צו סיאמקען]. דו געה נאר צו דיינע אוראקען. האסט דא ניט וואס צו שטעהן.

ד ו ד ש פ י ר א. וואס יאגסט דו ארום דאס קינד? די אוראקען אוז די אוראקען! היינט אויך אוראקען? [סיאמקע קוקט מיט דאנקבארקייט אויפ'ן פאטער].

ש ר ה ש פ י ר א. איך ווילניט, ער זאל דא שטעהן. איך באדארף מיט דיר עפיס רעדען.

ד ו ד ש פ י ר א. א סוד? [צו סיאמקען]. נו, געה, מיין זוהן, וועסט נאכדעם א ביסעל שפעטער ארויסקומען, וועסט דו פארזוכען פון אט די אלע גוטע זאכען. [ווייזט איהם אויף די פעקלעך, וואס אויפ'ן טיש. — סיאמקע אפ]. נו, וואס פאר סודות, למשל?

ש ר ה ש פ י ר א [רעדט שטיל, כמעט דעם מאן אויפ'ן אויהער]. איך קאן דיר אנזאגען א בשורה, דוד: עס האלט שוין ביי זיי ווייט. גאר ווייט.

ד ו ד ש פ י ר א [דוקא הויך]. ביי וועמען ביי זיי?

ש ר ה ש פ י ר א. ששש!... פלומרשט וויסט ער ניט. מע באדארף איהם צעקייען און ארויסלעגען אין מויל ארײן. ביי די קינדער — ביי אונזער טאכטער מיט'ן קוואדטיראנט.

ד ו ד ש פ י ר א. אט אזוי אז דו רעדסט, פארשטעהט מען. וואם זשע הייסט עס „וויט"? און וואם עפּים אזא גדולה אויף דיר?

ש ר ה ש פ י ר א. פאר וואם ניט? האסט א שענערען שידוך? א משפּחה, זאגסט דו דאך אלײן, די ליבאוויטשער שניאורסאנס. די ערשטע ביי אידען.

ד ו ד ש פ י ר א. ניט די ערשטע, נאר די צווייטע. פריהער די שפּירא, דערנאך די שניאורסאנס. נו? און וויטער וואם?

ש ר ה ש פ י ר א. און וויטער — דער יונגערמאן אלײן.

ד ו ד ש פ י ר א. איך האב קעגען יונגענמאן גארנישט וואם צו זאגען, בלתי וואם ער איז א ביסעל... א ביסעל... [זוכט מיט די פינגער]. א ביסעל אונטערגעשלאגען מיט גוי.

ש ר ה ש פ י ר א. דערפאר איז ער אבער א רימענט פון א מענטשען און האט א רייכע באבע א מילי־אנשטשיצע...

ד ו ד ש פ י ר א. זעהסט דו, דאם איז שוין ביי מיר דאם לעצטע שבלעצטע. ערשטענס, האב איך די מילי־אנען איהרע נישט געצעהלט, און זיי ווארעמען מיך ווינציג־וואם. און, צווייטענס, וואם אנבאלאנגט געלט — איז אונזער בעטי נישט קיין אבי־וועי. [מיט גדלות]. זי איז שפּירא'ס א טאכטער, און קומט־ארויס, דו פאר־שטעהסט צי ניין, פון די אמת'ע...

ש ר ה ש פ י ר א. פון די אמת'ע, פון די סלאוויטער שפּירא. מע ווייסט שוין. מע האט שוין געהערט! איז זי אבער נאקעט און באריוועם, גאט זאל ניט שטראפען פאר די רעד, און האט ניט א קאפּיקע נדן — דאם דארף מען ניט פארגעסען. און היינטיגע צייטען, א מיידל אהן נדן, איז אזוי ווי א... א...

ד ו ד ש פ י ר א. נו, זאג שוין, נו — ווי א חזן אהן איין עמוד, ווי א מלמד אהן א קנעלונג, אדער ווי א שטוב אהן א דאך...

נאָר זאָג מיר, איך בעט דיך, נשמה מיינע, פון וואַנען ווייסט דו דאָס, אז עס האָלט ביי זיי אזוי ווייט? בעטי האָט מיט דיר גערעדט? צי ער אליין?

ש ר ה ש פ י ר א. מיט מיר דאַרף מען רעדען? און וואו זענען מיינע אויגען? [רעדט נאָך שטיל־ער]. זאָלסט אַנקוקען, דוד, א בראַנזעליעט האָט ער איהר אונטערגעטראָגען, היינט צו די אימע־נינעס, מיט בארליאַנטען — אָט אזעלכע בארליאַנטען! [ווייזט מיט די הענט].

ד ו ד ש פ י ר א [דערשטוינט]. א בראַסלעט? בריליאַנטען? [הויך]. וואָס פאַר בראַסלעטען? וואָס פאַר בריליאַנטען?... פע! ביי מיר נעהט עס ניט! איך בין א שפירא! [טהוט זיך א וואַרף צום זייטיגען צימער].

ש ר ה ש פ י ר א [האַלט איהם צו ביי׳ם ארבעל]. ששש! מאַך נישט קיין געפילדער! באַווייז ניט ארויס דעם כהן! דאָס אייגענע קאָן מען א ביסעלע שטילער אויך! צו וואָס איז דער כעס, האָסט דו נעהערט א ביסעל?!

ד ו ד ש פ י ר א [איז כעס]. וואָסער כעס? ווער איז איז כעס? איך האָב פיינט מיט כעס! איך האָב ליעב מיט גוטען! אָט נעה איך אריין און זאָג איהר צוויי ווערטער — איך האָב פיינט לאַנגע דבורים! איך וועל איהר זאָגען אזוי: „הער זשע אוים, טאַכטער. מילא טאַרטען, בלומען — דאָס פארשטעה איך נאָך. אָבער בראַסלעטען? בריליאַנטען?... זאָלסט אזוי גוט זיין און מוחל זיין איהם אָפגעבען דעם בראַסלעט צוריק — און שוין!"... [לאזט זיך נעהן צו בעטין איז איהר צימער].

ש ר ה ש פ י ר א [נעהט איהם נאָך]. נאָר מיט גוטען, דוד. איך בעט דיך, ניט מיט בייזען. היינטיגע קינדער טאָר מען ניט אנדערש...

ד ו ד ש פ י ר א [נעהענדיג]. זי לעהרענט מיך, ווי אזוי צו רעדען! [אפ. — שרה בלייבט שטעהן פון דער זייט טיר, לענט־צו איין אויהער,

הערט־אונטער, טאמער וועט זי חאפען א וואַרט. — אין דער צייט דערהערט זיך א קלונג. סיאמקע לויפט עפענען אוז קומט צוריק א פארסאפעטער].

ס י א מ ק ע. איוואן איוואנאוויטש!

ש ר ה ש פ י ר א. דער רוח האָט איהם געבראכט צו טראָגען — א חיטרע גויען! [טרעט־אפ פון דער טיר, פריינטליך צום אריינגעקומענעם שניאורסאן, וואס גילט פאר איוואנאוו]. מיין מאן איז שוין דאָ. ער טהוט זיך איבער.

ש נ י א ו ר ס א ן. אוז מיין חבר? [נעמט־ארויס א פאפיראס].

ש ר ה ש פ י ר א. שניאורסאן? ער קומט אויך באלד צו געהן. [עס הערט זיך וויעדער א קלונג]. אָט דאָס דאַרף ער זיין מסתמא. סיאמענוי, זיי זיך מטריח! [סיאמקע לויפט עפענען אוז קומט צו לויפען].

ס י א מ ק ע. אונזער קוואַרטיראַנט שניאורסאן! [עס קומט אריין איוואנאוו, וואס גילט אלס שניאורסאן, אנגעלאדען מיט בלומען אין איין האנט אוז מיט א פראכטפולען טאַרט אין דער אנדערער האנט. דאס פנים שיינט. מיט א צופריעדען שמייכעל גרייסט ער זיך מיט זיין חבר אוז שטעלט־אוועק די בלומען מיט'ן טאַרט אויפ'ן טיש. אין דעם קומט אן דוד שפירא פון דער טאכטער'ס צימער צוריק, באגריסט זיך מיט'ן קוואַרטיראַנט'ס חבר שניאורסאן, וואס גילט אלס איוואנאוו, חאפט א קוק אויפ'ן קוואַרטיראַנט'ס בוקעט מיט'ן טאַרט, קוקט זיך איבער מיט'ן וויב פיעלדייטיג].

ש ר ה ש פ י ר א [צום קוואַרטיראַנט, פריינטליך, נעמט־צו דעם בוקעט מיט'ן טאַרט]. וואס האָט איהר באדארפט נאך אלייין זיך מטריח זיין?

ד ו ד ש פ י ר א [צום וויב]. אלייין איז מעהר מצוה, דו פארשטעהסט צי ניין... [צום קוואַרטיראַנט אוז צו זיין חבר]. זיצט, פאר וואס זיצט איהר ניט?

ש ר ה ש פ י ר א [טראַנט זיי אונטער שטוהלען]. זיצט, פאר וואס זיצט איהר ניט? [זיי באדאנקען, וויילען ניט זיצען, פארוויכערען צו פאפיראסען. — שרה צום מאן, אויף אידיש]. נו, דוד, וואס איז מיט'ן אוטשאסטאק? פטור געווארען?

ד ו ד ש פ י ר א [צום וויב, אויף אידיש]. וואס רעדן? איך, אז איך גיעה! איך האָב זיי אלעמען פארשטופט דאס מויל: דעם

אריינגערוקט אין יד אריין א צעהנערעל, דעם מטמא געווען מיט א פינפערעל, דעם אריינגעוואָרפען א דרייערעל, און אונזער דוואָרניק אויך א חצי פויגעל... [צום קוואַרטיראַנט'ס חבר, צום אמת'ען שניאורסאן, וואָס גילט אלס איוואַנאָוו]. הערט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען, איוואַן איוואַנאָוויטש? [זיפצט אפ]. ס'איז שווער צו זיין א איד! שווער און ביטער, ווי דער טוידט!

שניאורסאן [צו שפירא, כלומרשט פאַרוואָונדערט]. טאַקי? וואָס איז דען? [צום חבר]. וויעדער דאָס אלטע לידעל? וויעדער אוטשאסטאק? וויעדער פראַוואָזשיטעלסטוואָ? נאָך ניט צור־נעגעסען זיך?

איוואַנאָוו. פוסטיאקי! [צו שרה'ן]. און וואָו איז די אימענינצא?

שרה שפירא [צום קוואַרטיראַנט]. זי קומט באלד ארוים.

דוד שפירא [צום קוואַרטיראַנט'ס חבר]. איא, דא איז עס ביי איהם „פוסטיאקי"? איא, דא איז ער ביי זיך א נאָנצער תקיף? אנו, פרעגט איהם אקאָרשט, וואָס האָט ער געזאָגט דאָרטען, בעת דער אלטער סטאלאָנאטשאלניק האָט איהם א רוף געגעבען: „עי, הערשקא, קום נאָר אהער!"?

איוואַנאָוו [צום חבר]. דו פארשטעהסט? איין אלטער שפור, פארגינט ער זיך מיר זאָגען „דו", — זאָל איך איהם שווייגען?

שניאורסאן [לאכט. צום חבר]. וואָס זשע האָסט דו איהם דערויף געענטפערט?

איוואַנאָוו. איך האָב איהם דערויף גאָרנישט געענט־פערט. איך האָב איהם נאָר א פרעג געגעבען: „פון וועלכען זאָגען מיר דאָס געוואָרען אזוי נאָהענט, וואָס מיר „דוצען" זיך איינם דאָס אנדערע?"...

שניאורסאן [לאכט]. נו, און ווייטער וואָס?

איוואַנאָוו. ווייטער זאָגט ער צו מיר: „מאלטשאָט, זשידאָווסקאיא מאָרדא!" — שיער ניט ארוים א סקאַנדאל...

שניאורסאן [ווערט צענאננעו פאר נעלעכטער]. חא־חא־חא!

דוד שפירא [צום ווייב, וואס איז פארנומען מיט אויפבינדען די פעקלעך אוו אויסשטעלען אלץ אויפ'ן טיש]. זעה נאר זעה, ווי דער האט זיך א ביסעל צעלאכט! [צו שניאורסאנעו]. אייך איז גוט צו לאכעו, אז איהר זענט זיך א סטודענט, און הייסט איוואן איוואנאוויטש, און האט א טאטען א דעיסטוויטעלני סטאטסקי סאוועטניק... איך וואלט א בעלן געווען אויף א טשיקאווועסט זעהען, ווען איהר זאלט זיך געפינעו, למשל, אין זיין פעל [ווייזט אויפ'ן קווארטיראנט] חאטש ניט לאנג, חאטש איין יאהר... [ביידע חברים קוקעו זיך איבער אוו שיטעו־אוים א נעלעכטער. — איז דעם קומט־אן בעטי פוו איהר חדר, אננעטהאן שוין ניט ווי א שילערין, נאר איז א לאנג קלייד, מאדערן פארקעמט. ביידע חברים לאזעו זיך צו איהר, גראטולירעו זי מיט איהר נעבורטסטאג. פאטער אוו מוטער קוועלעו אז. — גראטולירענדיג, דערזעהט שניאורסאן אויף בעטי'ס האנט דאס בראסלעטעל. בעטי באמערקט עס, ווערט רויט, באהאלט איהר האנט. ביידע חברים קוקעו זיך איבער].

בעטי. וואס איז דא ביי אייך אזוי פרייליך — איך האב נעהערט אייער געלעכטער אוש אהין? פוו וואס רעדט זיך דא?

דוד שפירא [צו דער טאכטער]. מיר רעדעו דא פוו דעם, ווי ס'איז שווער צו זיין א איד. פארשטעהט מיך ניט איוואן איוואנאוויטש. זאג איך זיי, זיי זאלעו פרובעו זיין א איד חאטש איין יאהר, וואלטעו זיי שוין געפיהלט דעם טעם. לאכעו זיי פוו מיין נעדאנק.

שניאורסאן [צו שפירא]. אנטשולדיגט. ניט פוו אייער נעדאנק האבעו מיר גלאכט, נאר פוו מיין חבר, ווי ער האט זיך דורכגעשמועסט מיט'ן סטאלאנאטשאלניק. [צו בעטין]. יענער האט מכבד געווען מיין חבר מיט א קאמפלימענט.

בעטי [צו שניאורסאנעו]. איהם אננערופעו מיט'ן אמת'עו נאמעו?

שניאורסאן. נלייך ווי איהר זענט נעווען דערביי.

[ביידע חברים לאכעו].

ד ו ד ש פ י ר א [צו שניאורסאנעו]. איהר לאכט, איא? ביי אייך איז גארניט, אז איהר הערט דאָס דאזיגע שענדליכע וואָרט, ווייל איהר זענט א פרוסט, פיהלט איהר ניט. און ביי אונז טריפט זיך בלוט! דאכט זיך, וואָס אזעלכס שטעקט אינ'ם וואָרט „זשיד"? נאָר אז א גוי זאָגט דאָס ארויס, זאָגט ער עס מיט אזוי פיעל רשעות און מיט אזוי פיעל גיפט, אז ניט וויעדיג פיהלט איהר זיך באלעדיגט... אודאי איז ער געוואָרען אָנגעצונדען, אייער חבר [ווייזט אויף איוואנאוועו, וואס גילט אלס שניאורסאו], אז יענער האָט איהם א זאָג געגעבען „זשידאווסקאיא מאָרדא"! מע קאָן וועלען ניט נאָר אָנגעצונדען — מע קאָן די אפאפלעקציע באקומען! [קאכט זיך]. פאר וואָס? פאר וועלן? וועמען טשעפעט ער? וועמען מאכט ער דאָ ענג? גלאָט מע נעמט א בחור, גאָט די נשמה שולדיג, און מע שלעפט איהם אלע מאל אין אוטשאסטאָק, איהר פארשטעהט צי ניין, מע לאָזט איהם ניט זיצען רוהיג איין וואָך אפילו. זיי זוכען אלע מאל א נייע עבירה אויף זיין פראוואָשיטעלסטוועו: דאָס געפעלט זיי ניט — דער דאנטיסט איז ניט רעכט כשר; דאָס דאכט זיך זיי אוים, אז די דאקומענטען זענען ניט, ווי עס געהער צו זיין... א גאָט'ס רחמנות אויפ'ן יונגענמאן...

א י ו ו א נ א ו ו [צו שפירא]. וואָס האָט איהר אויף מיר אזוי רחמנות?

ש נ י א ו ר ס א ן. יאָ־נו, וואָס באוויינט איהר איהם אזוי?

ד ו ד ש פ י ר א. דערפאר, וואָס דאָס הארץ טהוט וועה. דערפאר, וואָס איך בין א איד, און א איד איז ניט קיין גוי. א גוי האָט ניט אין זיך קיין קאפ רחמנות...

א י ו ו א נ א ו ו [צו שפירא]. אזוי מיינט איהר — אז נאָר א איד פארמאָגט דאָס געפיהל פון רחמנות?

ש ר ה ש פ י ר א [צום מאו, אויף אידיש]. צו וואָס טויג דיר דבר'ען פאר אַיין ערל אזעלכע וועלטער? זעהסט דאָך, אז דער יהודי [ווייזט מיט די אויגען אויף איוואנאוועו] נעמט זיך אזש אָן זיין קריוודע...

ד ו ד ש פ י ר א [אויף אויף אידיש]. סקאָצעל קומט — אָט איז זי אויך דאָ! [אויף רוסיש]. איך זאָג ניט, אז א פּריסט פּאַרמאָגט נישט דאָס געפיהל פון רחמנות. איך זאָג נאָר, אז א גוי אויף א אידען האָט אזוי פיעל רחמנות, ווי אויף א הונט, נאָך ווינציגער — אָט וואָס איך זאָג! [צו שניאורסאָנען, וואָס גיליט אַלס איוואַנאָוו]. זייט זיך מודה, אז איהר האָנדעלט קענען אונז, אידען, א סך ערגער, ווי, למשל, קענען הינט, אָדער קענען פערד. הינט זענען ביי אייך פּטור פון פּראַוואָשיטעלסטוויע, אויף פערד איז ביי אייך פּאַרהאַן א חברה „צער בעלי־חיים", און אונז, אידען, איז ביי אייך א מצוה צו יאָגען און צו רודפ'ען און צו שלאָגען און צו טרייבען און צו מאַכען פּאָגראָמען...

ב ע ט י [צום פּאַטער]. וואָס טענה'סט דו, פּאָפּאַ, צו איוואַן איוואַנאָוויטשען? איוואַן איוואַנאָוויטש איז ניט פון יענע פּריס־טען, וועלכע...

ד ו ד ש פ י ר א [צו דער טאַכטער, לאָזט איהר ניט ענדיגען]. איך ווייס, איך ווייס, אז זיי זענען ניט פון יענע. הערסט דו! דערייבער זאָג איך עס זיי! מיט אַיין אַנדערען וואָלט איך דען אַרייינ־געלאָזט זיך אין אַזעלכע רעד? [צום קוואַרטיראַנט'ס חבר]. איך וואָלט א בעלן געווען זעהען, איהר זאָלט זיין א איד, און ענדיגען גימנאַזיע מיט א גאָלדענער מעדאַל, און ניט אַריין אין אוניווערסיטעט, און האָבען צו טהון מיט דאַנטיסטען און מיט נאַדויראַטעלים און מיט סטאָלאָנאַטשאַלניקעם און מיט נאָך אַזעלכע שוואַרצע יאָהר!

ש נ י א ו ר ס א ן [צו שפּירא]. וואָס זשע וואָלט געווען?

ד ו ד ש פ י ר א. וואָלט איהר געפיהלט דעם טעם, וואָס הייסט א שטיפקינד, און וואָס הייסט זיין אין גלות, נע־ונד, גרוים איטליכען אין די אויגען... ער־ער־ער, איוואַן איוואַנאָוויטש! איהר מענט זיך טאַקי איבערנעמען מיט אייערע לייט, וואָס בא־קלאָגען זיך אויף אונז, אידען, און וואַרפען אונז אויס אַלערלי חטאים, זאָגען אויף אונז, אז מיר זענען בלוטצאַפערס, אז מיר זויגען אייער בלוט. חא־חא! ניטא וואר ס'זאָל לאָכען! מיר

זענען דאָס די בלוטצאפערס ביי דער וועלט! [אלע מאל מיט מעהר היץ]. מיר, וואָס פארנעמען דעם לעצטען אָרט, וואָס זענען נידעריגער פון נידעריג — איך וויים? ציטערען פאר א פליענ, — זענען מיר דאָס אייערע גזלנים! אייערע בלוטספרעסער!... ניין! די אמת'ע בלוטצאפערס, אויב איהר וויסטען, — דאָס זענט איהר, איהר, פריסטען! יאָ. איך זאָג עס אייך גאנץ אָפענטליך, אין די אויגען: איהר — איך מיין ניט אייך, איך מיין דאָס גאנצע רוסישע פאָלק — איהר זענט א בלוטדורשטיג פאָלק, איהר פארשטעהט צי ניין!...

א י ו ו א נ א ו ו [צו שפירא, מיט אייגנעהאלטענער אויפרעגונג]. מיר דאכט, אז דאָס איז שוין א ביסעל צו שארף געזאגט. פון וואנען זענט איהר דאָס אזוי קלאָר אין פריסטען? פון וועלכען קענט איהר דאָס אזוי דאָס רוסישע פאָלק?

ד ו ד ש פ י ר א. פון וואנען איך בין אזוי קלאָר — דאָס איז א באזונדערע זאך. איך בין, דאנקען גאָט, קלאָר אומעטום. נאָר מיר דאכט זיך, אז דאָס דאזיגע פרעגען ביי מיר האָבען באָדארפט זיי [וויזיט אויף שניאורסאנעז, וואס גילט אלם איוואנאוו], ניט איהר. [איוואנאוו וויל ענטפערען. שניאורסאן טהוט זיך מיט איהם א קוק־איבער. איוואנאוו בלייבט שטיל, פארוויכערט נאך א פאפיראס. דוד שפירא רעדט וויטער, וועגדט זיך צו שניאורסאנעז]. אָט נעמט, למשל, אָט דאָס א: איהר באשולדיגט אונז, אז מיר באנוצען אייער בלוט אין אונזערע מצות, אז עס קומט פסח...

ש ר ה ש פ י ר א [איז דער לופט, האלב אידיש, האלב לשון־קודש]. טאָמער וויסט דו, צו וואָס דארף מען דבר'ען פון דעם אומגליק?

ד ו ד ש פ י ר א [צום וויב, אויף אידיש]. אפשר וועל איך גההן ביי דיר לערנען זיך, וואָס און ווי אזוי צו רעדען?

ב ע ט י [אויף רוסיש]. פאפא! די מאמע האָט רעכט — דאָס איז ניט קיין טעמא צוליעב מיינע אימענינעס.

ד ו ד ש פ י ר א [צו דער מאכטער, אויף אויף רוסיש]. וואָס איז שייך יאָ אימענינעס, ניט אימענינעס? גענה האָרך, וואָס אין

שטאָדט טהוט זיך מיט'ן נייעם פּעקל, וואָס מיר, אידן, האָבן אויף זיך! עס קאָכט די גאַנצע בערזע מיט'ן פּריסטליכן קינד, וואָס מע האָט געפונען אַנומעלטען אַ גע'הרג'עטען און אַ צעשטאָ־כענעם דאָ, אויף דער אידישער גאָס!

ש ר ה ש פּ י ר א [אויף אידיש]. גע'הרג'עט און צעשטאָכען זאָלען זיי דיר ווערען פון גאָט, רבונו של עולם! [אויף רוסיש]. ס'איז גאָר ניט כּדאי אַקעגען נאָכט אפילו צו דערמאָנען אזא פּאָס־קודסטווע... [דערוועהט סיאָמקען, ווי ער שטעהט, צונויפּגעלעגט די הענטלעך, און הערט זיך איין מיט גרויס אינטערעס צום שמועס]. דו קלייַנער וועוריק, דו דאַרפסט אויך הערען, אַז מע רעדט פון אזא מיאוס'קייט? געה בעסער צו דיינע אוראָלען. דער אויפדערנאָכט איז נאָך געניג גרויס! [סיאָמקע געהט־אַפּ צו זיך אהן חשק].

ד ו ד ש פּ י ר א [בארוהיגם זיך ניט]. עס קאָכט, עס קאָכט די שטאָדט מיט דעם דאָזיגען מיאוס'ען עסק! די גאַנצע לופט איז אָנגעפילט מיט שנאה, און סע שמעקט מיט פּאָגראָם...

א י ו ו א נ א ו ו [צו שפּירא]. צייך חלום'עו זיך נאָר פּאָגראָמען...

ד ו ד ש פּ י ר א. מיר חלום'עו זיך פּאָגראָמען דערפּאָר, ווייל איך האָב שוין איבערגעלעבט צוויי, איהר פּאַרשטעהט צי ניין! און איך זאָל ניט קענען איוואָן איוואָנאָוויטשען, ווי אזוי זיי קוקען דערויף, וואָלט איך עס נישט גערעדט פּאָר זיי אין די אויגען. ס'איז דאָך טאקי נאָר א הארצווהטיג, אז אין היינטיגער צייט, אין דער צייט פון חכמה און וויסענשאפט, פון עלעקטריע, טעלעפּאָן, גראַ־מאָפּאָן, עראָפּלאַן, סינעמאַטאָגראָף און נאָך אזעלכע זאכען, זאָלען מענטשען גלויבען אין אזעלכע ווילדע בבא־מעשיות, אז ס'איז פּאַרהאַן ביי אונז, ווי זיי זאָגען, אזא סעקטע, וואָס באָנוצט בלוט!...

א י ו ו א נ א ו ו. סעקטע און סעקטאַנטען זענען פּאַרהאַן אומעטום, ביי אלע פעלקער...

ש נ י א ו ר ס א ן [מיט היץ, צו איוואָנאָוועו]. נאָר נישט ביי אידען! אויסגעשלאָסען!

ב ע ט י. חא־חא־חא־חא! חא־חא־חא־חא־חא!

[ווערט צעגאנגען פון געלעכטער].

ד ו ד ש פ י ר א. זי איז זעהר גערעכט, וואָס זי לאכט. אז איהר האָט זיך פֿארביטען מיט די טענות. ער, דער איד [ווייזט אויף אייואנאוועז], ווייל האָבען, אז ביי אונז זענען, ווי אומעטום, פֿארהאן סעקטעס און סעקטאנטען, און זיי, דער פֿריסט [ווייזט אויף שניאורסאנען], לייקענען־אפֿ, אז ביי אידען, הייסט עס, זענען קיין סעקטעס נישט פֿארהאן. היינט ווי אזוי זאָל מען ניט לאכען? [בויידע חברים חאפֿען זיך, ווערען פֿארשעמט].

א י ו ו א נ א ו ו [וויל זיך פֿארענטפֿערען]. איך האָב ניט געזאָגט, אז ביי אייך... ביי אונז מיין איך, זענען פֿארהאן סעקטאנטען. איך האָב נאָר געזאָגט, אז מיר... מיין איך, אז זיי, די פֿריסטען הייסט עס [ווייזט אויפֿן חבר], מענען גלויבען, אז ביי אייך... ביי אונז מיין איך, זענען יאָ פֿארהאן סעקטאנטען...

ד ו ד ש פ י ר א [צו קיינעם ניט]. זעהט נאָר בעסער, ווי דער פּלאָנטעט [ווייזט אויף אייואנאוועז]: „ביי אייך — ביי אונז, ביי אונז — ביי אייך"...

ש נ י א ו ר ס א ן [וויל צעריבען און פֿארגעסען, רעדט צו זיין חבר]. דער הער שפּירא האָט פֿאלקאָם רעכט. דיר, אלם איד, וואָלט געמעגט אָנשטעהן וויסען, אז די בבא־מעשה פון סעקטעס און סעקטאנטען, וואָס נוצען מענטשענבלוט, איז איין אלטע מעשה פון פֿארצייטען. דו, אלם איד, וואָלסט געמעגט צו וויסען, אז דעם זעלבען בלבול האָט מען אמאל, מיט א סך יאָהרען פֿריהער, באַ־שולדיגט אונז, פֿריסטען, אז מיר קויפֿען פֿרעמדע קינדער און באַ־נוצען זייער בלוט צו הייליגע צוועקען...

ד ו ד ש פ י ר א [שלאָגט אויהם איבער]. וויים איד! וואָס פֿאר א איד איז ער? אויך מיר א איד! ניטא וועט ס'זאָל לאכען, חא־חא! שוין איין מאָל א איד! איהר וועט מיר גלויבען, צי ניין? עס מאכט זיך צייטען, וואָס עס גלויבט זיך נאָרניט, אז ער איז א איד, און נאָך א שניאורסאָן דערצו! און וויסט איהר, וואָס

נאָך איך וועל אייך זאָגען, איוואן איוואַנאָוויטש? האָט קיין פּאראיבעל ניט, נאָר איך מוז אייך זאָגען אָפענטליך, אז איהר זענט שוין מעהר איד פון איהם. א סך מעהר — איך זאָל האָבען די ברכות! זאָגט אייך וואָס איהר ווילט, נאָר ביי אייך איז פארהאן עפּים אזעלכס, אזוינס... מאכט מיט די פינגער]. איהר פּארשטעהט צי ניין, א ניצוץ פון א אידען... א נשמה, א אידישע נשמה...

ש נ י א ו ר ס א ן [לאכט]. אזוי גאָר? אייער ווייב גענפינט, אז אויף מיר זיצט א אידישער קאָפּ, און איהר זאָגט, אז איך האָב א אידישע נשמה. איהר ווענט שוין אָט באלד אויסטראכטען אויף מיר א בלבול, אז איך בין גאָר אינגאנצען א איד... [אלע צעלאכען זיך. עס דערהערט זיך א קלונג].

ש ר ה ש פ י ר א [צופריעדען, וואָס מע האָט איבערגעשלאָגען דעם דאזיגען שמועס]. א, עס גענהעט גענטס! סיאָמקע, וואו ביזט דו ערגיץ? [קוקט זיך ארום]. סיאָמקע!

ד ו ד ש פ י ר א [צום ווייב]. האָסט פּארגעסען, אז דו האָסט איהם נאָר־וואָס דורכגעטריבען? [סיאָמקע דערהערט, אז מע רופט איהם, קומט צו לויפען].

ס י א ָ מ ק ע. וואָס איז?

ש ר ה ש פ י ר א. גענה, סיאָמעניו, מע קלינגט! [סיאָמקע לויפט־ארא].

ד ו ד ש פ י ר א [צום ווייב, אויף אידיש]. וואָס איז ער ביי דיר, וואָלט איך געוואָלט וויסען — א לאָקיי, צי א שווייצאר? [צו שניאורסאָנען, אויף רוסיש]. א לאָווקע יונגאָטש אונזער זוהנדעל! און לערנען לערענט ער — לאָז אייך שוין אייער חבר זאָגען... [אין דעם קומט צו לויפען סיאָמקע מיט א גדולה].

ס י א ָ מ ק ע [הויך]. בעטי׳ס חבר׳טורינס — א גאנצע חאליאסטרע! [דוד שפּירא רייסט איבער דעם שמועס. בעטי לויפט אקעגען די אריינגעקומענע חבר׳טעס, א שטיק פּינה־זעכס מיידעלעך, שיילערינס, אלע אנגענעטאָן, ווי גימנאזיסטקעס, אין גרינע קלייד־לעך, שווארצע פּארטיכלעך און ווייסע שפּיצען־קראָגענס מיט מאנשעטלעך. בעטי צעקושט זיך מיט זיי, פיהרט זיי צו און שטעלט זיי פאר פריהער פאר די עלטערען].

ב ע ט י. מיינע חבר׳טעס, מיינע עלטערען. [דערנאך צום קוואַרטיראַנט מיט׳ן חבר]. הער איוואַנאָוו, הער שניאורסאָן — זייט באַקאַנט. [די מיידלעך געהען־צו אייניציגוויז, מאַכען קניקסענעם].

ד ו ד ש פ י ר א. זיצט, פּאַר וואָס זיצט איהר ניט? [טהוט א וואונק צום ווייב, זי זאל זיי אויפנעמען].

ש ר ה ש פ י ר א [טראַגט זיי אונטער שטוהלען]. זיצט, פּאַר וואָס זיצט איהר ניט? [די מיידלעך מאַכען נאך א מאל צו קניקסענעם, זעצען זיך אויס. אין דער זעלבער צייט דערהערט זיך נאך א קלונג. סיאסקע לויפט עפענען און קומט ארויף וויעדער מיט א שמחה].

ס י א מ ק ע. נאָך דריי געסט: צוויי סטודענטען און איינער אזוי א מענטש! [אלע לאכען].

ד ו ד ש פ י ר א. ווי יענער פּויליש׳ער, וואָס האָט געזאָגט: „איך האָב געזעהען פּאָהרען צוויי אידען מיט א ליטווענק"... [צו דער טאַכטער]. וואָר זאָל דאָס זיין?

ב ע ט י. דאָס זענען די סטודענטען גרינסבערג און פּראַטקין, וואָס איך האָב מיך מיט זיי באַקענט ביי מיינער א חבר׳טע אויף אימענינעם. און דער דריטער, הורוויטש — דער איז א געוועזענער עקסטערן, היינט א לעהרער. [אין דער צייט, וואס דא ווערט גערעדט, הערט זיך פון יענער זייט טיר א הוסטעריי און א קלאַפּעריי פון קאַלאַשען, וואָס מע טהוט־אוים אין פּאַדערצימער. דערנאך באַווייזען זיך דריי פּאַרשוינען: צוויי אין נייע סטודענטישע אוניפּאַרמס; איינער פון זיי, גרינסבערג, איז טשאקענדיג אויסגעפוצט, מיט גאלד באלענטע ארבעל און קאלנער, מיט א שפּאַצירשטאק זעהט־אוים, ווי איין אפיציר. דער דריטער, הורוויטש — איז א נרויען פידושאק מיט א בריטען שווארצען שניפּס אויפ׳ן האלז. — בעטי קומט זיי אקעגען. אלע דריי באגריסען זי זעהר פייערליך. די צוויי סטודענטען טראגען איהר אונטער בלומען].

ג ר י נ ס ב ע ר ג [א קלאַפּ א פּוס אן א פּוס]. אימעיו טשעסט פּאָזדראַוויט! *

פ ר א ט ק י ן. פּאָזדראַוולייאיו! **

---

* איך האָב דעם כבוד צו נראַטולירען. — ** איך נראַטולירע.

ה ו ר ו ו י ט ש [אויף אידיש]. מזל טוב! אוּן אַ גוט יום־טוב אייך!

ב ע ט י [באדאנקט, שטעלט זיי פאר פריהער פאר איהרע עלטערען איינציגווייז]. סטודענט גרינסבערג, סטודענט פראסקין, הער הורוויטש. דער [וויזט אויף הורוויטשען] רעדט ניט קיין אַנדער שפראך, אַחוץ אידיש.

ד ו ד ש פ י ר א. ער איז זעהר געוועכט. מיר האָבען ניט מיט אונזער לשון וואָס צו שעמען זיך. [בעטי פיהרט זיי צו הערוויי? צו שניאורסאָנען מיט איוואָנאָווען, הערנאך שטעלט זי זיי פאר פאר איהרע חבר'טעס, וועלכע שטאָטען־אַף נאך אַ מאל צו קניקסענס. די שטימונג ווערט יום־טוב'דיג. דוד שפירא טהוט אַ וואונק צום ווייב, זי זאל אויפנעמען די געסט]. זיצט, פאר וואָס זיצט איהר ניט?

ש ר ה ש פ י ר א [טראגט זיי אונטער שטוהל־ען]. זיצט, פאר וואָס זיצט איהר ניט? [די נעסט באדאנקען].

ג ר י נ ס ב ע ר ג. פאָקאָרנאָ בלאָנאָדאָריו! *

פ ר א ט ק י ן. מערסי, מאדאם!

ה ו ר ו ו י ט ש [אידיש]. אַ שענעם דאנק אייך, מוהמעניו!

ד ו ד ש פ י ר א [רייבט אַ האנט אוּן אַ האנט]. זעהר אַנגענעמט נעסט! איך האָב ליעב יוננעלייט. מאלאדיאוש! יונג בלוט! [צו הורוויטשען]. אייער נאָמען איז, דאכט מיר, אויב איך האָב קיין טעות ניט, הורוויטש? פון וואָסערע הורוויטשעס זענט איהר?

ה ו ר ו ו י ט ש. פון די אמת'ע הורוויטשעס, פון די פינסקער הורוויטשעס.

ד ו ד ש פ י ר א. אזוי? קען איך דאָך אייך. אייער זיידע איז געווען, אויב איך האָב קיין טעות ניט, א...

ה ו ר ו ו י ט ש. אַ שמש אין שוהל, אוּן מיין טאטע איז אַ מלמד. [עס ווערט אַ נעלעכטער].

ד ו ד ש פ י ר א [פיהלט זיך קאָנפוזעריג, נעפינט זיך אבער באלד]. נריאָ. וואָס איז דער נעלעכטער? אַ שמש איז גאָרניט אזא תרפה.

---

* אַ דאנק!

יגיע כפיך, זאגט ער, כּי תאכל. יעדער האָט זיך זיין טהועכץ. און א מלמד איז אודאי קיין בזיון ניט. [צו הורוויטשען]. א סימן, אז אייער טאטע קאָן לערנען.

הורוויטש. דוקא ניט. ער איז א דרדקי־מלמד, לעהרענט אידישע קינדער עברי.

דוד שפירא. נו־יאָ. דאָס איז אויך א זאך — אויס־לעהרנען קינדער דאָוונען. [צו׳ צערייבען דעם שמועס, וועגדט זיך צום ווייב]. אפשר וואלסט דו זיך מטריח געווען, מיין ווייב, אויף א טשיקאָווע־סט א קוק טהון דאָרט צום סאמאָווער, איהם איינרוימען א סוד אויפ׳ן אויהער, ער זאל פארזידען, — וועלען מיר מכבד זיין די ליעבע געסט, ראשית חכמה, מיט טיי, און דערנאָך וועלען מיר נעמען עפּים אין מויל אריין און טרינקען מיט זיי לחיים לכבוד אונזער אימע־ניניצע, וואָרום אז גאָט האָט געהאָלפען אזא יום־טוב, מיר האָבען דערלעבט, אונזער טאָכטער איז אלט געוואָרען, ברוך השם, אזוי גרוים, ווי...

שרה שפירא [נרייט צו געהן אין קיך אריין, שלאָגט איבער דעם מאָן]. צו וואָס איבערויגע רעד? וועד פרעגט דיך, וויפיעל זי איז אלט? וועד שלעפט דיך ביי דער צונג, האָסט דו געהערט א ביסעל?!

דוד שפירא [צום ווייב]. וואָס האָסט דו מורא, ס׳וועט איהר שאָדען צום שידוך? צי דו ציטערסט פאר א גוט אויג?

שרה שפירא. שאָדען ניט שאָדען — נאָר למאי זאל א מענטש האָבען א טבע רעדען אזעלכע זאכען, וואָס קיינער פרעגט איהם ניט? [געהט־אפ, מיטגערופען סיאמקען, ער זאל איהר העלפען אין דער קיך].

דוד שפירא [צו אלעמען]. אט האָסט דו דיר! א אידינע בלייבט א אידינע, זי מעג זיין די גרעסטע חכמה אין דער וועלט! די ווייבער — ס׳זאל אייך צו קיין חרפה ניט זיין, בארישנים, — האָבען אין זיך אלע מאל אויבערשפיצלעך. ביי מיר

איז איין אפענער זעפס־און־זעציג. איך בין א שפירא, און די שפיראס וויסען ניט פון קיין חכמות. איך געה מיט דעם גאנג, אז מיט'ן אמת קאן מען אויסגעהן די גאנצע וועלט... הערט זשע אויס, רבותים, וואס איך וועל אייך זאגען. [נעמט־אום די טאכטער]. איהר קוקט־אן אט דאס מיידעל, אט די בארישני מיין איך? בערטא דאווידאוונא שפירא רופט מען זי. זאלט איהר וויסען זיין אלע, אז היינטיגען טאג איז איהר געוואָרען למזל פונקט נייענצעהן יאהר!

[צעקושט זיך מיט איהר].

א ל ע. נייענצעהן יאהר? [יונגווארג הויבען זיך אויף פון די ערטער, געהען־צו צו בעטין און גראטולירען זי נאך א מאל, רופען־אויס יעדער באזונדער]. נייענצעהן יאהר! [אין דעם קומט־אן שרה מיט'ן סאמאווער־סיאמקע טראגט איהר נאך א גרויסע טעץ מיט טייגעשיר].

ש ר ה ש פ י ר א. זאגט חאטש: „ביז הונדערט און צוואנציג", האסט דו געהערט א ביסעל?!

ב ע ט י. הונדערט און צוואנציג וועט זיין, מאמאטשקא, א ביסעל צו פיעל, האב איך מורא... [צו די אויפגעשטאנענע געסט]. נו, גאספאדא? צום טיש, צום טיי טרינקען!

ד ו ד ש פ י ר א [ברייט און גאסטפריינטליך]. צום טיש, מיינע ליעבע געסט, צום טיש! זיצט, פאר וואס זיצט איהר ניט?

ש ר ה ש פ י ר א [שטעלט יעדען א שטוהל]. זיצט, פאר וואס זיצט איהר ניט? [אלע זעצען זיך אויס, די מיידלעך אויך. סיאמקע וועצט זיך אויך צום טיש].

ד ו ד ש פ י ר א [וועצט זיך אליין אויך אוועק גאנץ אויבענאן]. אט אזוי האב איך אייך ליעב! איצט נעמט און וואָרפט־אריין צוקער, און טרינקט טיי, און עסט איינגעמאכטס, אט שטעהט. [צום וויב]. שרה! געב איינגעמאכטס! [צו די געסט]. און דער־צעהלט, וואס הערט זיך עפעס נייעס אויף דער גרויסער וועלט? איך מיין ביי אייך, איהר פארשטעהט צי ניין, אין אוניווערסיטעט. ווער איז אריין? ווער איז ארוים? ווער האט זיך געשמד'ט? און ווער האלט ביי שמד'ען זיך? [מישט מיט'ן לעפעלע אין גלאז, זיפצט].

איך וויים ניט, ווי אזוי איהר. איך, אז איך רעד פון משומדים, און איבערהויפט פון די, וואס שמד'ען זיך צוליעב'ן אוניווערסיטעט, קאכט זיך אויף אין מיר דאס גאנצע בלוט און איך וועד מלא גזלן!

ש ר ה ש פ י ר א [נאכדעם ווי זי האט אויסגעטייטשט אלעמען סיי און איינגעמאכטס, זעצט זיך אוועק א ביסעל אן א זייט, צונויפגענומען די הענט אויפ'ן הארצען]. וואס דארפסט דו זיך אפעסען דאס הארץ פאר יעדער זאך? לאזען זיי זיין, דוד, פאר דיר כפרה!

ה ו ר ו ו י ט ש [טרינקט טיי]. א־מן!

ג ר י נ ס ב ע ר ג [צו שפירא]. וואס זענט איהר דאס עפים, פאני שפירא, אזוי אויפגעטראגען אויף זיי? בארעכענט אייך נאר פריהער אקוראט, געהט אריין אין זייער לאגע, און דערנאך וועט איהר זיי באשולדיגען...

ד ו ד ש פ י ר א. נעבאך! געפעלט אייך דאס רחמנות, וואס מע לעגט דא אויף זיי? מענטשען שפייט מען אין פנים אריין, מע טראכט־צו פון זייערטוועגען זשערעבעם, מיט צרות, מיט שלעק, מיט מכות־מצרים, — וואלטען זיי, דאכט מיר, באדארפט א שפיי טהון אויפ'ן גאנצען אוניווערסיטעט מיט אלעם מיט איינאנדער? ניין! נעהט מען אוועק צום חאם, און מע פאלט איהם צו די פים, מע קושט איהם אין הענטעל אריין און מע קויפט זיך אין צו איהם אין יחוס!

ה ו ר ו ו י ט ש [צו שפירא]. בראוא! איהר האט ארויס־גערוסען דאס, וואס ביי מיר איז געלעגען אויף דער צונג. [נעמט זיך צום לעקאך מיט'ן שאקאלאד].

ד ו ד ש פ י ר א. וואס דען? איך בין א שפירא, איהר פארשטעהט צי ניין! די שפירא האבען אין זיך היים בלוט, וואס נעהט זיי בירושה פון די סלאוויטער! [צו הורוויטשען]. איהר, פאני הורוויטש, ווייסט דאך יא, ווער די סלאוויטער זענען געווען! [מיט היץ]. די, וואס זענען געגאנגען אויף קידוש־השם סקוואז סטראי, זיך געלאזט גנאטעווען — און ניט פארלוירען זייער שטאלץ פאר דיי חאמעס!...

א י ו ו א נ א ו ו [רויט פון אויפרעגונג]. אלסדינג פיין. נאר צו וואס אזעלכע שארפע ווערטער, ווי „חאם"? קיין אנדער נאמען האט איהר שוין ניט פאר... פאר די כריסטען?

ד ו ד ש פ י ר א. וואס קאנט איהר דא אזוי ניט לוידען, אז איך זאג „חאם"?

ש ר ה ש פ י ר א [צום מאן, אויף אידיש]. שניאורסאן איז דען ניט גערעכט? צו וואס אזעלכע דבורים, אז סע זיצט איין ערל? [ווייזט מיט די אויגען אויף שניאורסאנען, וואס גילט אלס איוואנאוו].

ג ר י נ ס ב ע ר ג [צו דוד שפירא]. גוט, לאמיר אננעמען, אז איהר זענט גערעכט, פאני שפירא. וואס זשע זאלען זיי אבער טהון, אט די איבערגעבליבענע פון יענער זייט טיר?

פ ר א ט ק י ז [צו גרינסבערגען]. וואס זאלען זיי טהון? וואו שטעהט דאס, אז זיי דארפען דוקא זיין דאקטוירים? אדער ארווקאטען? אדער אינזשענירען?

ה ו ר ו ו י ט ש [ווישט־אויס די ליפען, שטעלט זיך צוועק, רעדט שארף]. שטיוועל זאלען זיי נייהען! וואסער זאלען זיי טראגען! פריקאזטשיקעס זאלען זיי זיין! אבי ניט קיין משומדים! [וועכט זיך צוועק, נעמט זיך צו די ניסלעף].

ד ו ד ש פ י ר א [צום קוואדראנט. ווייזט אויף פראסקינען און אויף הורוויטשעז]. איהר הערט ווערטער? לערענט זיך פון זיי, ווי צו זיין א איד! אויך יונגעלייט, און אויך סטודענטען, און שטעלען זיך ניט איין, אזוי ווי איהר, פאר עשו'ען...

א י ו ו א נ א ו ו [צו שפירא]. פאר וועמען זאגט איהר?

ד ו ד ש פ י ר א. פאר עשו'ען. איהר ווייסט ניט, ווער עשו איז?... [צום עולם]. איך האב נאר פארגעסען צו דערקלערען, אז אונזער ליעבער שכן [ווייזט אויף איוואנאווען] פארשטעהט נעבאך ניט א וואָרט אידיש. „עשו" איז ביי איהם תרגום־לשון... מיינט איהר אפשר, אז ער איז, חלילה, איין אבי־ווער? סך־הכל איז ער א שניאורסאן, פון די אמת'ע שניאורסאנס, איהר פארשטעהט צי ניין, פון די ליבאוויטשער...

ה ו ר ו ו י ט ש [איבערראשט]. און פארשטעהט ניט קיין אידיש? ווי קאן עס זיין?! [קנאקט ניסלעך].

ד ו ד ש פ י ר א. נו, זעהט איהר דאך!

ב ע ט י [פארענטפערט דעם קוואַרטיראנט]. א מענטש איז אויס־געוואכסען אין א רוסישער שטאדט, צווישען פרישטען, — וואס איז דער וואונדער?

ד ו ד ש פ י ר א. א תירוץ איז דאס אפילו א שוואכער! פון דעסטוועגען, הערט איהר, פונ׳ם אמת צוועקגעהן קאן מען ניט. זיין שבח דארף מען איהם זאגען אין די אויגען. איך בין זיכער פאר איהם, ווי פאר זיך אליין, אז אויסבייטען דאס רענדעל — דאס פאר קיין געלט ניט! א אידישע נשמה, איהר פארשטעהט צי ניין, איז אייך גארניט אפצושאצען! אט נעמט, למשל, טאקי איהם אליין, אונזער ליעבען קוואַרטיראנט מיין איך, זאל ער מיר הונדערט מאל מוחל זיין: וועלכם האלט איהם אפ, אשטייגער, פון צו שמד׳ען זיך? [צעהלט אויף די פינגער]. אז קיין טאטע־מאמע האט דאס ניט. אידיש רעדען קאן דאס ניט. דאוונען — נישט א לעק. נו, פרענט זיך א קשיא: וועלכער גוטיאהר צווינגט איהם, ער זאל זיך האלטען אן זיין אידישקייט, און נאך אזוי אויסגעריסען ווערען, ווי ער וועלט אויסגעריסען? [צעהלט וויעדער אויף די פינגער]. אין אוניווערסיטעט ניט אריין, חאטש ער האט א נאלדענע מדאל. קיין פראוואָשיטעלסטווע נישטא. אין אוטשאסטאק ווערט ער געשלעפט, ברוך השם, כמעט אלע צווי וואכען, און האט פון די גויים — עס מעג זיי אנגעהן חאטש האלב!

ה ו ר ו ו י ט ש [הויך]. א־מן! [קנאקט ניסלעך].

א י ו ו א נ א ו ו [איז דער צייט, וואס דוד שפירא רעדט, קוקט ער זיך איבער עטליכע מאל מיט זיין חבר שניאורסאן. ביידע שמייכלען. צום עולם]. מאהלט אייך, ס׳איז נישט אזוי שרעקליך, ווי דער הער שפירא ווערט אייך דערצעהלען. נאר לאז שוין זיין אפילו אזוי — איז וואס? דאס אליין, וואס איך האב עס ניט געטהאן, גיט מיר נאך

ניט קיין רעכט, איך זאל וואַרפען א שטיין אין דעם, וואָס מוז דאָס טהון...

ג ר י נ ס ב ע ר ג [צו שניאורסאָנען]. בראַוואָ, שניאורסאָן, בראַוואָ!

ד ו ד ש פ י ר א [צו גרינסבערגען, אויפנעבראכט]. וואָס בראַוואָ? ווער בראַוואָ? אויף אייך, פאָני גינצבורג, איז מיר גלאַט א חידוש, איהר זאָלט זיך אָננעמען די דאָזיגע זייט! איהר זעט דאָך עפּים א גינצבורג, און קומט ארויס אודאי פון די אמת'ע גינצבורגס...

ג ר י נ ס ב ע ר ג [צו דוד שפּירא]. וואָסער גינצבורג? מיין נאָמען איז נאָר גרינסבערג, ניט גינצבורג... [צום איבערigen עולם]. אודאי איז שניאורסאָן נערעכט, וואָס ער זאָגט, אז מיר טאָרען ניט וואַרפען קיין שטיין אין די, וואָס מוזען דאָס טהון. און אז זיי מוזען דאָס טהון — דאָס איז דאָך, דאַכט מיר, קלאָר פאַר אלעמען! געהט נאָר ארײַן אין זייער לאָגע, אין דער לאָגע פון יונגע מענטשען, פאַר וועמען עס עפענט זיך א גרויסע, א פרייע, א ליכטיגע וועלט, — זאָלען זיי זיך אָפּשטעלען צוליעב א נארישקייט?...

ב ע ט י [אנגעצונדען]. צוליעב א נארישקייט זאָגט איהר? מפקיר זיין דאָס אייגענע פאַלק צוליעב א קאריערע — הייסט ביי אייך א נארישקייט? פארליקענען אלסדינג, וואָס א מענטשען איז נאָהענט און טייער: אי טאַטע־מאַמע, אי זיין אָפּשטאַם, אי זיין אלט פאַלק — הייסט ביי אייך א נארישקייט? [מיט הייסער פאראכטונג]. איך פארשטעה גלאַט ניט, ווי קאָן עס א מענטש, וואָס פארמאָגט אין זיך חאָטש א טראָפּען עהרענגעפיהל, אריבערלויפען ביי היינטיגע צייטען פון די שוואכע צו די שטארקע, פון די נע־יאָגטע צו די יענערס, פון די געפיניגטע צו די פיניגער? א מענטש, וואָס טהוט־אָפּ אזא מיאוס'ע זאך צוליעב זיינע אייגענע קליניטשקע אינטערעסען, איז נישט מעהר ווי א טרוס, א רענעגאַט, א פארראטער!...

ה ו ר ו ו י ט ש [אפּלאַדירט דער ערשטער]. בראַוואָ!

א ל ע [אפּלאדירעט, אויסער דער פּאַרשעמטער גרינסבערג אוּן אייוואַנאוו; די מיידלעך אפּלאדירעט אויך]. בראַוואָ! בראַוואָ!

ב ע ט י [א צעהיצטע, א פּאַרוויטעלטע, פּאַרנייגט זיך אין א שפּאַס]. מערסי!

ד ו ד ש פ י ר א [שטעהט־אויף, קושט די טאַכטער אין שטערן. צום עולם, מיט גדלות]. אט אזוי רעדט א מיידעל, וואָס קומט ארויס פון די אמת'ע שפּיראָס, פון די סלאַוויטער, איהר פּאַרשטעהט צי ניין!...

ש ר ה ש פ י ר א [וועדט שיער צעגאַנגען פּאַר תענוג. רעדט שטיל]. מיר פּאַר איהר קאָפּ!

א י ו ו א נ א ו ו [צו בעטיון]. בערטא דאַווידאַוונא, אַנטשולדיגט. און ווי אין, צום ביישפּיעל, אז אייניער ביט־איבער זיין גלויבען ניט צוליעב אזא אינטערעס, ווי ערין אין אוניווערסיטעט, נאָר צוליעב איין אנדער זאך. וועלען מיר זאָגען, צום ביישפּיעל, א פּריסט האָט זיך פּארליבט אין א אידיש מיידעל... [טרעפט זיך ניט ווילענדיג מיט שניאורסאָן'ס אויגען, קערט זיך אָפּ פון איהם]. נו־יאָ. עס קאָן זיך דאָך טרעפען אוועלכס...

ה ו ר ו ו י ט ש. ס'זאָל זיך אזוי ניט טרעפען, ווי עס טרעפט זיך! [שייגט א מאראנץ].

א י ו ו א נ א ו ו. אלזאָ, איז ער פּארליבט, זאָג איך, אינ'ם מיידעל, און דאָס מיידעל האָט זיך פּארליבט אין איהם און געהט־איבער אין זיין גלויבען, — נו, ווי איז דעמאָלט?

ב ע ט י [שפּרוּ אוּן נארנים לאנג נעטראכט]. איז זי א פּאר־רעטערין!

א ל ע [אויסער גרינסבערג]. בראַוואָ! בראַוואָ!

ד ו ד ש פ י ר א [שטעהט וויעדער אויף, טריאומפירענד]. וואָס זשע? מיט א שפּירא וויל ער זיך אוים'טענה'ן, חא־חא!

ש נ י א ו ר ס א ן [הויבט זיך פּלוצים אויף]. אנטשולדיגט, מיינע הערען. איך, אלס פּריסט, האָב די גאַנצע צייט זיך ניט אריינ־געמישט אין אייער געשפּרעך, וויל דאָ איז געוועדט געוואָרען

וועגען אַ זאַך, וואָס איז מיר, אייגענטלעך, פרעמד. איצט ווייל איך מיר דערלויבען נאָר אין באַמערקונג. בערטאַ דאוויד־אוונא האלט זיך פעסט, אז אַ אידיש מיידעל, וואָס טהוט־אָפּ אזא זאַך, ווייל זי איז פארליעבט אין אַ כריסט, איז אַ פאררעטערין. ווייל איך צוגעבען, אז אויסער דעם, איז דאָס גלאַט ניט נאַטירליך און ניט פראקטיש אויך, ווארום... [קוקט אויפֿן חבר, אינטאַנירט די ווערטער]. בלוט בלייבט בלוט! דאָס, וואָס איז איינגעוויגען געוואָרען מיט דער מוטער׳ס מילך, קאָן ניט אָפּגעווישט אָדער אויסגעווען ווערען! און זייט זיכער, אז ביי דער ערשטער געלעגנהייט, ביי דעם ערשטען צעקריעגען זיך, וועט איהר דער שטאַרק־פארליעבטער כריסט [קוקט אויפֿן חבר אינקוויזיטאריש] דערמאָנען איהר אָפּשטאָם...

ה ו ר ו ו י ט ש. און וועט זיך ניט פוילען מכבד זיין זי מיט׳ן שענעם נאָמען „זשידאָווקאָ". [עסט דעם מאראנץ].

א י ו ו א נ א ו ו [אויפגעבראכט, אלערליי קאלירעט]. דאָס קאָן נאָר געמאַהלט זיין אָדער גאָר ביי אַ גרויסען מערזאוועץ, אָדער גאָר ביי אַ גרויסען שכור!...

ה ו ר ו ו י ט ש. וואָס ביי׳ם ניכטערען אויף דער לונג, איז ביי׳ם שפּור׳ען אויף דער צונג...

ד ו ד ש פ י ר א. ס׳איז דיר אַיין אַנטיק מיט די צוויי! [ווייזט אויפֿן קוואַרטיראַנט אוז אויף זיין חבר]. אָט האָט איהר אַ גוי, אַ דרייגאָרעגדיגען איוואָן, איוואָן איוואָנאָוויטש איוואָנאָוו, איז ער פאר אידען, ווי איהר זעהט, שטאָל און אייזען; און דער איד שניאורסאָן, פון די אמת׳ע, פון די ליבאָוויטשער שניאורסאָנס — אקוראט פארקעהרט! איין אָפּגעטאָנענע זאך! אַ כּשוף!...

ה ו ר ו ו י ט ש [ווישט די הענט]. משיח׳ס צייטען! [אלע באטראכטען, קוקען זיך איין אין די צוויי חברים. ביידע, שניאורסאָן און איוואָנאָוו, פיהלען זיך שטאַרק מטושטש. — עס הערט זיך אַ שארפער קלונג. סיאָמקע חאפט זיך אויף, לאָזט זיך לויפען, פארטשעפעט זיך ביי אַ שטוהל און פאלט].

ה ו ר ו ו י ט ש. אָט האָב איך אייך געבראכט, און אָט ליגט עס! [עס ווערט אַ געלעכטער].

ש ר ה ש פ י ר א [אויפגעהאפט, א פלעסק מיט די הענט, צו סיאמקען]. א גוטען זען געטהאן? זעהר רעכט! א מצוה! פליה ניט, ווי א משוגען קעלבעל! [לאוט זיך צו סיאמקען].

ד ו ד ש פ י ר א [לאוט זיך אויך צו סיאמקען]. חלילה ניט אויסגעלונקען א פום? [צום ווייב]. וואם יאגסט דו ארום דאם קינד א גאנצען אויפדערנאכט, טא הין, טא הער?

ש ר ה ש פ י ר א. ווער יאגט איהם? ער יאגט זיך אליין! דערהערט ער א קלונג, לויפט ער הענדום־פענדום! [הויבט־אויף סיאמקען פון דער ערד]. נישט א זען געטהאן זיך אין ערגיץ?

ס י א מ ק ע [אויפגעשטאנען, פארשעמט]. נארנישט, נארנישט.

ה ו ר ו ו י ט ש. איך האב געוואוסט פריהער, אז נארנישט.

ש ר ה ש פ י ר א. דאנקען גאט, וואם נארנישט. [סיאמקע לאוט זיך צו דער טיר שוין ניט אזוי ראשיג, הינקט־צו א ביסעל].

ה ו ר ו ו י ט ש [צו שרה'ן]. א גערעטענער בחור'ע ביי אייך.

ש ר ה ש פ י ר א. מיר זאל זיין פאר איהם!

ד ו ד ש פ י ר א [געהט צוריק אויף זיין ארט]. נאר־וואם האט זי געזאגט „א מצוה, זעהר רעכט" — און איצט איז שוין „מיר זאל זיין"! ער, ווייבער, ווייבער! ניט אומזיסט פארגלייכען זיי אונזערע חכמים צו „קאקי חיורא" — צו ווייסע גענז...

ס י א מ ק ע [ארויפגעקומען צוריק א פארסאפעטער, ווי אלע מאל. הינקט שוין ניט]. נאך א נאסט — קעצעלע! [זעצט זיך אוועק צוריק אויף זיין ארט].

ד ו ד ש פ י ר א [פארקרימט זיך, קראצט זיך אין קאפ, שטארק אומצופריעדען]. קעצעלע? ויבוא המן — מאכט רש"י: דער רוח האט איהם געבראכט צו טראגען!...

ש ר ה ש פ י ר א. וואם האסט דו צום אידען? וואם ער איז א קבצן?

ד ו ד ש פ י ר א. א קבצן בין איך דיר מוחל. ער איז א שלים־מזל. [צו די נעסט]. איהר האט נאך אויף אייער לעבען אזא

שלים־מזל ניט נעוהען. און ניט נענוג ער איז א שלים־מזל, זעהט ער אלסדינג ארום זיך נאך מעהר שלים־מזל'דיג, ווי סע איז!

[עס קומט ארויס קעצעלע פון פארערציימער איז אויסגעטהאנענער. אויף איהם איז א שבת'דינע קאפאטע, א ווייס העמד, נאר דאס פנים אויסגעשמירט אין טינט און די הענט איינגעטונקען אין טינט. דור שפירא ווענדט זיך צו איהם נאסטפרויינטליך].

ברוך הבא א איד! איין אנגעלעגטער נאסט!

[שטעלט איהם פאר פאר די נעפסט].

דאס איז הער קאץ, אונזערער א שכן און א בערזיאנער, איהר פארשטעהט צי ניין, דרעהט זיך ביי דער בערזע הייסט עס, און איז ניט שוה בשוה מיט דער פאליציע...

[קעצעלע פארניינט זיך צום עולם, שמייכעלט].

געווען אמאל אונזערער גאר א נאהענטער שכן, געוואוינט אט דא טאקי, אונטער אונז, ניט היינט געדאכט... איך זאג: „ניט היינט געדאכט", ווייל אלע מאל פלעגט צוליעב איהם ביי אונז זיין אבלאוועס... [צו קעצעלען]. זיצט, פאני קאץ, פאר וואס זיצט איהר ניט?

ש ר ה ש פ י ר א [טראגט איהם צו א שטוהל]. זיצט, פאר וואס זיצט איהר ניט?

ק ע צ ע ל ע. א דאנק, איך קאן באשטעהן. [זעצט זיך, באטראכט די נעפסט, וואס רעדען דערווייל צווישען זיך שטילערהייט].

ד ו ד ש פ י ר א. וואס זשע הערט זיך עפיס, פאני קאץ? ווי נעהט עס מיט אייער פראוואזשיטעלסטווע? [ווייזט איהם אויפ'ן טיי, וואס שרה האט איהם אונטערגעטראגען]. טרינקט א גלעזעל טיי, פאר וואס טרינקט איהר ניט?

ש ר ה ש פ י ר א. טרינקט, פאר וואס טרינקט איהר ניט?

[רוקט איהם צו דעם צוקער].

ק ע צ ע ל ע. א דאנק, כ'האב שוין געטרונקען. [נעמט זיך צום טיי טרינקען מיט גרויס חשק, דרעהט מיט'ן לעפעלע. צום בעל־הבית]. וועגען מיין פראוואזשיטעלסטווע ווילט איהר וויסען? איך האב שוין א נייע האב איך, איך בין שוין היינט א טינטענמאכער בין איך, איך מאך טינט מאך איך. [ווייזט די הענט, וואס זענען איינגעטונקען אין טינט. דער גאנצער עולם באטראכט זיינע אויסגעשמירטע הענט].

הורוויטש. נו, און איהר פארקויפט טינט מסתמא, אזוי ווי איך בין א זייגערמאכער און לערן „רוס" מיט אידישע קינדער?

קעצעלע. וואָס דען? צוליעב דער פראוואָזשיטעלסטוועט רעכען איך זיך פאר א טינטענמאכער רעכען איך זיך, און צוליעב דער פאָליציע מוז איך שטענדיג זיין אויסגעשמירט אין טינט מוז איך זיין.

דוד שפירא [צו שניאורסאנען, וואָס גילט אלם איוואנאוו].
זעהט איהר? אייער פאָליציע! אייערע פראוועס! איז דער א טינטענמאכער און האנדעלט אויף דער בערזע, און יענער [וויזט אויף הורוויטשען] איז א זייגערמאכער און רעפעטירט קינדער אין נימנאזיע! שווער צו זיין א איד, הא? [צו קעצעלען]. נו, און וואָס הערט זיך עפּיס גלאט אזוי אין שטאָדט?

קעצעלע. אין שטאָדט וואָס הערט זיך? עס הערט זיך נישט נוט הערט זיך עס! ס'איז חושך אין שטאָדט, חושך ואפלה!

דוד שפירא. דהיינו? נעמט א ביסעל איינגעמאכטס, פאר וואָס נעמט איהר ניט?

שרה שפירא. איינגעמאכטס פאר וואָס נעמט איהר ניט? [רוקט איהם צו איינגעמאכטס].

קעצעלע. א דאנק, כ'האב שוין גענומען. [נעמט זיך צום איינגעמאכטס]. „דהיינו" פרעגט איהר? איך רעד פונ'ם אומגליק רעד איך, פונ'ם געקויפטען שייגעצעל, וואָס מע האָט געפונען. זיי ווילען אונז מאכען א פאָגראָם ווילען זיי. [ביים וואָרט „פאָגראָם" שטעלט יונגווארג אויף מויל און אויהערען, הערען זיך איין]. און א פאָגראָם וועט שוין זיכער זיין א פאָגראָם.

הורוויטש. שוין לאנג שטיל געווען!...

שרה שפירא [צו קעצעלען]. בייסט אייך אָפּ די צונג! למאי זאָלט איהר אויסלעגען?

קעצעלע. איך לעג ניט אויס. איך הער נאָר, וואָס מע רעדט הער איך. זיי ווילען, די דיעלאָ זאָל זיין פסח זאָל זי זיין, בכדי מע זאָל קאָנען מאכען דעם פאָגראָם אויף פסח אקוראט.

ד ו ד ש פ י ר א. אקוראט פסח? און איהר ווייסט דאָס אלסדינג?

ק ע צ ע ל ע. געווים וויים איך! למאי איך וויים, אז זיי ווילען צוציהען צו דער דיעלא נאָך מענטשען ווילען זיי, עפּים איינעם א שניאורסאָן?

ש נ י א ו ר ס א ן [וואָס גילט אלס איוואנאוו]. איינעם א שניאורסאָן?

ד ו ד ש פ י ר א [צו קעצעלעון]. וואָס פאָר א שניאורסאָן, אייגענטליך, ווייל מען דאָס צוציהען?

ק ע צ ע ל ע. די שניאורסאָנס קומען־ארוים, פּאַרשטעהט איהר מיך, פון די ליבאוויטששער שניאורסאָנס קומען זיי ארוים.

ד ו ד ש פ י ר א. פון וואַנען די שניאורסאָנס קומען־ארוים — דאָס וויייסען מיר אָהן אייך. איך פּרעג, וואָס פאָר א שייכות האָט אהער, צו דער דיעלא, יענער שניאורסאָן?

ק ע צ ע ל ע. וואָס פאָר א שייכות — וויים איך ניט. נאָר איך וויים, אז מע וויל צוציהען א שניאורסאָן וויל מען. עס פּעהלט זיי, פּאַרשטעהט איהר מיך, צום רומל א צדיק פּעהלט זיי, וויל דער צדיק, זאָגען זיי, נעמט־צונויף דאָס בלוט פון אלע געקוילעטע גוויישע קינדער און צעטיילט דאָס די אידען פון דער גאַנצער וועלט אויף פּסח צעטיילט ער עס, און אזוי וויי די שניאורסאָנס קומען־ארוים פון די צדיקים, דעריבער זוכען זיי א שניאורסאָן זוכען זיי. האָט איהר עס צעקייעט? [דאָס גאַנצע יונגווארג, אוו אפילו סיאמקע בתוכם, הערט זיך איין מיט גרויס שפּאַנונג איז קעצעלע׳ס געשפּרעך. אויף זייערע געזיכטער זעהט זיך ארוים א געפּיהל פון עקל. שרה שפּירא שפּייט־אוים אויף א זייט. קיינער קאָן קיין וואָרט ניט ארויסרעדען. נאָר איין איוואַ־נאוו, וואָס גילט אלס שניאורסאָן, חאפט זיך ארוים מיט א וואָרט].

א י ו ו א נ א ו ו [צו קעצעלעון]. וואָס זשע גראָד שניאורסאָן? ניטאָ דען מעהר ביי אייך, איך מיין ביי אונז, קיין אַנדערע „צא־דיקעם"?

ה ו ר ו ו י ט ש [אויף אייזאנאווען]. אָט דער איד רעדט לשון־קודש, ווי איין עכטער פּאָני: „צאַדיקעם"!

ד ו ד ש פ י ר א [צום עולם]. אונזער קוואַרטיראַנט וועט אייך א ביסעל ארויסבאַווייזען זיין לומדות! פרעגט איהם בחרם, וואָס איז דאָס אַעלכס „צאַדיקעם"! [ווייזט אויפ'ן קוואַרטיראַנט, וועלכער איז נעבן־ביבעו א ביסעל פּארשעמט]. אָט האָט איהר אייך א שניאורסאָן! [דער נאַנצער עולם לאַכט. נאר איין קעצעלע שטוינט, קוקט זיך איין אין אייזאנאווע, וואָס ניט אַלס שניאורסאָן, מיט אַלע אויגען].

ק ע צ ע ל ע [צו שפּירא]. אָט דער איז דען א שניאורסאָן אָט דער?

ד ו ד ש פ י ר א. נו־יאָ, א שניאורסאָן. איהר זענט ערשט געווואָרען געוואָרען?

ק ע צ ע ל ע. טאַקי איין אמת'ער שניאורסאָן?

ד ו ד ש פ י ר א. פון די אמת'ע, פון די ליבאַוויטשער שניאורסאָנס.

ק ע צ ע ל ע [זופט־אויס דאס לעצטע ביסעל טיי אוו ווישט־אויס דאָס פּארוואַכסענע פּנים]. אויב אזוי, בין איך איהם ניט מקנא בין איך איהם!

ד ו ד ש פ י ר א. יאָ־נו! [באַווייזט אויפ'ן קוואַרטיראַנט]. וואָס זאָגט איהר אויף דעם צדיק שניאורסאָן?

ה ו ר ו ו י ט ש. פון די למד־וואו צדיקים, וואָס אויף זיי שטעהט די וועלט! [דער עולם לאַכט, אוו דער קוואַרטיראַנט אייזאנאווע אויף בתוכם].

ש ר ה ש פ י ר א [שטעהט־אויף]. דוד! טאַמער וואָלט שוין געווען גענוג צדיקים מיט שניאורסאָנס, האָסט דו נעהערט א ביסעל! דו וואָלסט זיך בעסער מטריח געווען אין קעלער אריין אויסזוכען דעם ווייַן, וואָס דו האָסט צוגעגרייט צו דער טאַכטער'ס אימענינעם, און איך וועל דערווייל גרייטען צום טיש, — דער עולם קעהר שוין אודאי וועלען עפּים נעמען אין מויל אריין!

ד ו ד ש פ י ר א [חאפט זיך אויף]. אך! ביי מיר האסט דו גע'פועל'ט! קיין טאנץ, זאגט מען, געהט נישט פאר'ן עסען. זעהר פיין! דו גרייט צום טיש, און איך וועל זיך אראפלאזען אין קעלער אריין נאך דעם ביסעל משקה — אהן דעם איז א שמחה קיין שמחה ניט. „ויין ישמח" — שטעהט ביי אונז געשריבען. [צו קעצעלעז]. זייט זשע מוחל, פאני קאץ, מיט מיר אין קעלער אריין, איך וועל אייך מכבד זיין מיט'ן לעמפעל, דאס הייסט, איהר וועט מיר צולייכטען, און איך וועל זוכען. עס דארף דארט זיין א פאר פלעשלעך וויין, פארבליבען נאך פון פאראיהרען פסח, צולויעב די אימענינעם. אבער וויין! שוין איין מאל וויין! מן האדום הזה... [נעהט־אפ מיט קעצעלעז דורך דער קיך־טיר איז קעלער אריין. אלע שטעהען־אויף].

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער מאכטער, דוימענדיג פונ'ם טיש]. בעטיטשקע? מאמער וואלסט דו אריינרופען די געסט צו זיך אויף א וויילע, ביז איך וועל דא צונעמען פון טיש און צוגרייטען אלץ, וואס מע דארף? ס'איז מעגליך?

ב ע ט י [צו דער מוטער]. פאר וואס ניט מעגליך? [צו די געסט, מיט שפאסענדיגער פייערליכקייט]. איך האב די עהרע אייננצולאדען מיינע הויכגעשעצטע געסט צו זיך, אין מיינע אפארטמענטען! [מאכט א באוועגונג פון א פרינצעסין. — פארלעכווייז, רעדענדיג צווישען זיך, נעהט יונגווארג אפ מיט בעטין דורך דער זייטינער טיר. סיאמקע מאכט פאר זיי א וואנע, פארנייגט זיך פאר יעדען פארעל הומאריסטיש, דערנאך נעהט ער צו צו דער מוטער].

ס י א מ ק ע. זאל איך דיר אפשר העלפען, מאמע?

ש ר ה ש פ י ר א [אפגערוימט פונ'ם טיש, לענט א וויים טישטוך, און אויפ'ן טישטוך — צוריק דאס געשיר]. וועסט דו, חלילה, ניט אנטהון קיין שאדען? שטעל בעסער צונויף די שטוהלען ארום טיש. [סיאמקע נעמט זיך צו דער ארבייט זעהר פלייסיג]. אט אזוי, האב איך דיך ליעב! אט אזוי, ביזט דו א וואוי יונגעלע! אצינד קום מיט מיר, מיין קינד, אין קיך אריין. וועסט מיר העלפען דארט איבער־

ווישען דאָס נעפעס. האָסט דאָך ליעב העלפען דער מאַמע — זי איז איין מענטש אַליין... [נעהט־אַפ איז קיך. סיאַמקע, מיט גרויס צור־פריעדענקייט — נאָך איהר ; נעהענדיג הינטער דער מוטער׳ס פּלייצע, חאָפּט ער א טענצעל. — א האַלבע מינוט בלייבט די סצענע לעדיג. עס קומט־ארוים פּוז איהר צימער בעטי, נאָך איהר — איוואַנאָוו, וואָס גילט אלם שניאורסאָן. בעמי זעצט זיך אוועק אויף דער קאַנאַפּע, וואָס נעבען דער ראַמפּע. איוואַנאָוו — נעבען איהר].

א י ו ו א נ א ו ו. בערטא דאָווידאָוונא! איהר האָט מיר נעוואָלט עפּעס זאָגען?

ב ע ט י [מינעט זיך, קווייקעלט זיך, דערנאָך אנטשלוסט זי זיך]. איך האָב צו אייך א ביטע...

א י ו ו א נ א ו ו [דערפּריידט]. איהר? צו מיר? א ביטע?...

ב ע ט י. א גרויסע ביטע! נאָר גיט מיר אייער האַנט, אז איהר וועט זיך ניט געפּינען באַלעדיגט.

א י ו ו א נ א ו ו [דערשראָקען]. פּון אייך באַלעדיגט? [גיט איהר די האַנט]. אט האָט איהר מיין עהרען־וואָרט!

ב ע ט י [קווייקעלט זיך נאָך]. איך האָב אייך נעוואָלט בעטען... אז אט דאָס א... [ווייזט איהם אויפ׳ן בראַסלעטעל]. זאָלט איהר ביי מיר נעמען צוריק... [זי טהוט־אוים דאָס בראַסלעטעל]. איך וויל... איך דאַרף... איך מוז עס אייך אָפּגעבען צוריק...

א י ו ו א נ א ו ו [העכסט איבערראַשט]. פּאַר וואָס צוריק? איהר ווילט ניט מיין פּרעזענט? אָדער איך האָב אייך דערמיט באַלעדיגט?...

ב ע ט י. זאָל נאָט היטען! פּאַרקעהרט! איך דאַנק אייך זעהר! און דער פּרעזענט אייערער איז ביי מיר זעהר־זעהר אָנ־גענעהם!... איהר ווייסט דאָך אַליין גאַנץ גוט, אז ס׳האָט מיך געריהרט... אייער פּרעזענט איז ביי מיר טייער...

א י ו ו א נ א ו ו. נאָר וואָס דען?

ב ע ט י. נאָר... ס׳איז מיר ניט אָנגענעהם פּאַר... פּאַר־נו, פּאַר מיינע עלטערן... [מיט א נעבעט־פּנים]. איך בעט אייך, הער

שניאורסאָן, איך בעט אייך, נעמט עס צו, באהאלט עס אויף איין אנדערש מאל... אפשר אויף שפעטער... [ניט איהם אין האנט ארייז דאס בראסלעטעל].

א ו ו א נ א ו ו [נעמט עס מאשינאל, האלט איהר האנט פעסט]. אויף וועז — אויף שפעטער?

ב ע ט י [וויל אוועקגעמען איהר האנט]. אויף נאכדעם, נאך אלע עקזאמענעס... איך האב דאך אייך געזאגט, אז איצט וויים איך ניט... [רייסט זיך]. לאזט מיך, הער שניאורסאָן! איצט לאזט מיך אפ! דאָרט זיצען מיינע חבר'טעס... ס'איז ניט שען...

א ו ו א נ א ו ו [לאזט נישט ארויס איהר האנט]. ניין! בערטא דאווידאוונא, דאס וועט זיין צו־שפעט פאר מיר... צו־לאנג צו ווארטען! איך קאן ניט ווארטען מעהר... איך האב נאך היינט געקלויבען זיך... היינט איז א גלענענהייט, אייערע אימענינעס, האב איך געוואלט רעדען מיט אייערע עלטערן...

ב ע ט י [חאפט זיך אויף, איהר האנט איז נאך אלץ אין זייער הענט]. זאל אייך גאט היטען! היינט ניט! פאר קיין פאל ניט!... איהר הערט? פאר קיין פאל ניט!

א ו ו א נ א ו ו [לאזט נישט אפ איהר האנט]. וועז דען? בערטא דאווידאוונא, וועז דען? זאגט מיר, גיט מיר האפענונג!...

ב ע ט י. איך וויים ניט... איך וויים אליין ניט... איך האב דאך אייך געזאגט, אז שפעטער, נאכ'ן עקזאמען, נאך אלע עקזאמענעס... [רייסט זיך]. לאזט מיך אפ — עס קאן אנקומען עמיצער...

א ו ו א נ א ו ו. געדענקט זשע — איך האב אייער ווארט.

[דריקט איהר די האנט, לאזט זי אפ. זי לויפט אוועק, ווערט פארשוואונדען. — איוואנאוו שטעהט־אויף, ווישט זיך דעם שוויים, שפאנט א פאר מאל היז אוו צוריק פארטראכט, שטעלט זיך אפ. אין דעם קומט־אן פון דער זעלבער טיר, ווו בעטי איז נאר־וואס פארשוואונדען נעווארען, שניאורסאָן, וואס נילט אלס איוואנאוו, זעהט, ווי דער חבר שטעהט פארטראכט, לענט־ארויף פון היגטעז די האנט אויף זיין חבר'ס פלייצעס. יענער קעהרט זיך אום האלב צו איהם מיט'ן פנים].

שניאורסאן. וואָס איז מיט דיר, וואניא? וואָס שטעהסט דו אזוי פארטראכט? שוועד צו זיין א איד?...

איוואנאוו. פוסטיאקי!

שניאורסאן [פארקוקט איהם אין די אויגען]. האָסט נאָר ניט קיין חרטה?

איוואנאוו. חרטה?...

שניאורסאן. איך מוז דיר מאכען א באמערקונג, וואניא, אז דו ביזט נאָך ניט פאלקאָם שטארק אין דיין אידישער ראל... היינט, צום ביישפיעל, האָסט דו געשפיעלט זעהר שלעכט. האָסט זיך געהאלטען, ווי א קאליקע! עטליכע מאל שיער־שיער ניט ארויסגענעבען זיך. שלעכט געשפיעלט, אט־וואס־טי־טעל־נאָ! [נעמט־ארויס א פאפיראָס, גיט איוואנאוועו אויך א פאפיראס]. מיט איינעם וואָרט, ס'איז דיר היינט ניט גענאנגען, זיי זיך מודה.

איוואנאוו [נעמט ביי איהם דעם פאפיראס]. יאָ, טשארט וואזמי! היינט איז מיר ניט גענאנגען.

שניאורסאן. וואָס איז די מעשה? אפשר איבער דעם, וואָס בערטא דאוויד־אוונא איז היינט א אימעניניצא? [פארקוקט איהם אין די אויגען].

איוואנאוו [קוקט איהם אן]. וואָס געהער זיך אן אהער בערטא דאוויד־אוונא?

שניאורסאן. א! זי געהער זיך שטארק אן אהער! דו מיינסט, אפנים, אז איך וויים נישט, וואָס דא קומט־פאָר?

איוואנאוו [קוקט איהם אן שארף]. וואָס וויסט דו? וואָס קומט־פאָר?

שניאורסאן. איך וויים שוין אלסדינג!... זעץ דיך קאָרשט אט דא. [זעצט זיך צוועק אויף דער קאנאפע. שניאורסאו פארר־רויכערט, גיט דעם חבר פארדויכערען]. הער, איך ווייל דיך עפים פרעגען א זאך. נאָר איך וועל דיך בעטען, זאלסט מיר ענטפערען אויפ־ריכטיג און זאָגען דעם גאנצען אמת.

א י ו ו א נ א ו ו. וואס פאר פאררעדעס? [ביידע זענען אומרוהיג].

ש נ י א ו ר ס א ן. זאג מיר נאר, וואניא, ווי קומט צו בערטא דאווידאוונא אט דאס בראסלעטעל מיט בריליאנטען? די שפיראס פארמאגען קוים אויף דירה־גלעט — ניט אויף בריליאנטען.

א י ו ו א נ א ו ו. צו וואס פרעגסט דו דאס? און וואס נעהט עס אן דיך?

ש נ י א ו ר ס א ן. עס גייט מיך אן דערפאר, ווייל... ווייל איך וועל ניט דערלאזען, ס'זאל נעהן אזוי ווייט...

א י ו ו א נ א ו ו [איבערראשט]. דו וועסט ניט דערלאזען?

ש נ י א ו ר ס א ן [פעסט]. יא, איך! איך קאן עס נישט דערלאזען!... [שטיל, נאר מיט פייער]. דערויף האבען מיר דען זיך געביטען מיט די נעמען, פארפיהרט דעם דאזיגען נארישען מאס־קאראד, דאס דאזיגע יונגעלשע שפיעל אין איד און כריסט, בכדי דו זאלסט פארפיהרען א אידיש מיידעל?...

א י ו ו א נ א ו ו [שפרינגט־אויף פון ארט]. זיי פארזיכטיג, הערשקא!...

ש נ י א ו ר ס א ן [אויף אויפגעשטאנען]. און דו זיי נאר ניט משוגע, וואניושא!... [נעמט איהם פאר א האנט]. למאי זאלען מיר זיך היצען?

א י ו ו א נ א ו ו. דאס היצסט ד ו זיך. ניט איך.

ש נ י א ו ר ס א ן. לאמיר בעסער שמועסען געלאסען. [זעצען זיך צוריק]. איך וויים, אז דו ביזט ניט פעהיג צו טהון א געמיינהייט... זאג מיר אויף דיין עהרען־וואָרט: דו מיינסט דאס טאקי ערנסט?

א י ו ו א נ א ו ו. ערנסטער קאן שוין נארניט זיין!

ש נ י א ו ר ס א ן. נו, און דאס, וואס זי איז א אידיש קינד, און דו ביזט, ווי שפירא האט זיך אויסגעדריקט, א דרייגארעגדיגער איוואן?

א י ו ו א נ א ו ו. דאס איז א טשעפוחא!

ש נ י א ו ר ס א ן. און דאָס, וואָס בערטא דאוידאוונא האָט דאָ ערשט מיט אזא פייער ארויסגעזאָגט איהר מיינונג וועגען שמד און וועגען רענעגאטען — דאָס איז ביי דיר אויך א טשאָפוחא? וואָס וועסט דו זאָגען דערויף?

א ו ו א נ א ו ו. אויב עס וועט נאָר געהן אין דעם, וועל‌ען מיר זוכען איין אנדער אויסוועג...

ש נ י א ו ר ס א ן. איין אנדער אויסוועג? צום ביישפיעל, וואָס פאר איין אויסוועג? אפשר מיינסט דו שוין פארבל‌ייבען אויף שטענדיג אין דיין איצטיגער רא‌ל און שפיעל‌ען די קאָמעדיע פון א אידען אויף וויטער? אויף שטענדיג?

א ו ו א נ א ו ו. עס קאָן זעהר זיין...

ש נ י א ו ר ס א ן. איך שטעל מיר פאָר!... ווי אזוי רעכענסט דו דאָס צו טהון, וואָלט איך א בעל‌ן געווען צו וויסען?...

א ו ו א נ א ו ו. דאָס געהער זיך שוין ניט אָן מיט דיר! פארל‌אָזן זיך שוין אויף מיר.

ש נ י א ו ר ס א ן [ווערט שוין גאר אויפגערעגט]. אויף דיר זיך פארל‌אָזען? ניין! דאָס וועט ניט זיין! זאָלסט ניט מיינען, וואניא, אז דאָס איז דיר א שפיעל‌עכע! דא געהט אין דער עהרע פון איין אומשול‌דיג קינד, וואָס איז ל‌ייכט צו פארפיהרען, איבערדערען! איך זאג דיר נאָך א מא‌ל, אז איך וועל ניט דערל‌אָזען. איך וועל צעשל‌אָגען אל‌ע דיינע פל‌אַנען! [ביידע ווערען זעהר אויפגערעגט].

א ו ו א נ א ו ו. דו מיינסט דאָס ערנסט?

ש נ י א ו ר ס א ן. ערנסטער קאָן שוין נאָרניט זיין!

א ו ו א נ א ו ו. וועסט אפשר מיך ארויסגעבען פאר ענדע מאי, נאָך איידער דאָס יאָהר איז איבערגעל‌אָפען?

ש נ י א ו ר ס א ן. אז ס'וועט נויטיג זיין, וועל איך טהון אל‌סדינג...

א ו ו א נ א ו ו. וועסט זיין. היימט עס. א פארריעטער?

ש נ י א ו ר ס א ן . רוף עס אָן, ווי דו ווילסט.

א י ו ו א נ א ו ו [מיט גיפט]. וויבאלד אזוי, ביזט דו דאך מאקי א...

ש נ י א ו ר ס א ן . א וואס?... א וואס בין איך? — נו, זאג שוין, זאג שוין אפ דעם גאנצען פסוק!...

א י ו ו א נ א ו ו [חאפט זיך אויף אין העכסטער אויפרעגונג, שרייט אויף א קול, דראהעט מיט'ן קולאק]. ברענג מיך ניט ארויס, הערשקא!... [פארחאפט זיך, טהוט א מאך מיט דער האנט, לאזט זיך מיט בריסק טריט צו דער זייטיגער טיר, וואס פיהרט צו זיין צימער, און ווערט פארשוואונדען. — פון דער טיר, וואס פיהרט צו בעטין, באווייזט זיך וויעדער א מאל בעטי, בלייבט שטעהן א ווייל, זעהט, ווי דער קוואַרטיראַנט איז אפגענאפען צו זיך, לויפט זי צו צו שניאורסאנען, וואס גילט אלם איוואנאוויטש].

ב ע ט י [דערשראקען]. וואס איז דא? איוואן איוואנאוויטש, וואס איז דא געשעהן? דא איז געווען שניאורסאן — וואס איז ער אנטלאפען?

ש נ י א ו ר ס א ן [נאך אויפגערעגט]. אייער שניאורסאן איז משוגע געווארען!

ב ע ט י . איהר האט אייך דא צעקריעגט?

ש נ י א ו ר ס א ן [פלייסט זיך שמייכלען]. צעאמפערט זיך, ניט צעקריענט.

ב ע ט י [זעצט זיך אוועק, זעצט איהם אוועק נעבען זיך]. דערצעהלט מיר, איוואן איוואנאוויטש, איך בעט אייך, דערצעהלט מיר אלם־דינג, וואס איז דא פאַרגעקומען? ער האט אייך מסתמא עפּים נעזאגט?... דערצעהלט מיר — איך פאַדער עס פון אייך. איהר הערט? איך פאַדער עס!

ש נ י א ו ר ס א ן . בערטא דאווידאוונא, איך קאן נישט.

ב ע ט י [קאפריזנע]. איך היים!

ש נ י א ו ר ס א ן . אז ס'וועט קומען די נויטיגע צייט, וועל איך עס אייך אליין זאגען.

ב ע ט י [אומגעדולדיג]. ניין. איהר וועט מיר זאגען באלד. די מינוט. די רגע!

ש נ י א ו ר ס ק ן. בערטא דאווידאוונא, איך טאר עס אייך נים זאגען! איך בין געבונדען... מיט א ווארט...

ב ע ט י. וואס פאר ווערטער? וועד געבונדען? איהר רעדט מיט מיר פארשטעלט...

ש נ י א ו ר ס ק ן. אז איהר וועט מיר נעבען אייער האנט, אז איהר וועט מיך אויסהערען רוהיג, און אז צווישען אונז וועט דאס בלייבען, — וועל איך מיט אייך רעדען אנדערש...

ב ע ט י [ציהט איהם אויס ביידע הענט]. אט האט איהר מיין האנט!

ש נ י א ו ר ס ק ן. דאס, וואס איך האב אייך צו זאגען, איז א הייליגער סוד, וואס דארף נאך נעמען א ביסעל צייט... א פאר חדשים... דעמאלט וועט זיך עס דערקלערען אליין פון זיך... דערווייל קאן איך אייך זאגען איינס — און דאס איז מיין פליכט, — וואס איהר זעט מיר צו טייער! איהר זאלט וויסען, אז... [טאקט־אפ יעדעס וואס באזונדער]. דאס, וואס מיין חבר מיינט, קאן עס ניט זיין בשום אופן אין דער וועלט און עס וועט ניט זיין קיינמאל!... איהר הערט? קיינמאל ניט!...

ב ע ט י [נעמט צו די הענט. דערשראקען]. איך פארשטעה אייך נים, איוואן איוואנאוויטש... וואס הייסט עס?... איהר רעדט האלבע ווערטער...

ש נ י א ו ר ס ק ן. איך רעד האלבע ווערטער. דאס איז אמת. נאר איך מיין, אז איהר פארשטעהט מיך... און איך וויל, אז איהר זאלט מיר גלויבען, איהר זאלט האבען צו מיר צוטרוי, ווי צו אייגענעם... ברודער. איינאנצען דאס ארויסזאגען קאן איך נישט איצט. ס'איז נאך נישט געקומען די צייט... ענדע מאי וועל איך עס אייך קאנען זאגען...

ב ע ט י. נאָך נישט געקומען די צייט?... ענדע מאי?... עפּיס רעדט איהר א מאָדנע שפּראַך... מיט רעטענישען רעדט איהר... איהר פּאַרטומעלט מיך... איך בין אַזוי אויך אומגליקליך, פּאַר־שאַפּט איהר מיר נאָך שמערצען... אַלע! אַלע! אפילו איהר אויך...

ש נ י א ו ר ס א ן. עס טהוט מיר וועה, בערטא דאָווידאָוונא, וואָס איך פּאַרשאַף אייך שמערצען. איך האָב מיט אייך אַנדערש געוואָלט רעדען, פּראָסט און אָפענהערציג, אָהן רעטענישען... [דאָס קול וויברירט, די אויגען ברענען]. קאָן איך נאָך איצט ניט. איך בעט אייך דערווייל, איהר זאָלט מיר גלויבען! איך טאָר עס נישט, ווייל איך בין געבונדען... ביז א צייט... ביז ענדע מאי... ענדע מאי וועל איך אייך קאָנען דערצעהלען אַלץ... אַלץ, וואָס דאָ איז פּאַרנעקומען, אויפבינדען דעם פּלאָנטער, וואָס דאָ איז ארויס... דעמאָלט וועל איך אייך שוין קאָנען אויפדעקען אויך מיין האַרץ און מיינע געפּיהלען צו אייך, וואָס איך טראָג דערווייל ביי זיך טיעף פּאַרבאָרגען, חאָטש איך מיין, אז איהר ווייסט זיי שוין פון לאַנג... איהר דאַרפט עס ווייסען... עס קאָן ניט זיין, איהר זאָלט עס ניט ווייסען... [בעסי מינעט זיך, וועדט אַלערליי פּאַרבעגן]. וואָס איז מיט אייך, בערטא דאָווידאָוונא?

ב ע ט י. ווי... ווי קאָנט איהר אזעלכס רעדען? איהר פּאַרנעסט, אז... אז...

ש נ י א ו ר ס א ן. איך ווייס גאָנץ גוט, וואָס איך רעד. איך האָב קיין זאַך ניט פּאַרגעסען...

ב ע ט י. איהר האָט פּאַרגעסען דעם אָפּגרונט, וואָס צווישען אונז...

ש נ י א ו ר ס א ן. איך האָב נישט פּאַרגעסען, בערטא דאָווי־דאָוונא, קיין זאַך. איך געדענק גאָנץ גוט, וועד א י ה ר זענט, אז איך וויים, וועד א י ך בין, אז דאָך זאָג איך אייך, אז איך בין זיכער אין אונזער בייזעגס גליק... ס'וועט ניט זיין פּאַר אונז קין שטעהרונג, קיינער פון אונז וועט נישט דאַרפען ברענגען קיין

קרבן, קיינער פון אונז וועט נישט דאַרפען ברעכען זיין געוויסען... [מיט פייער]. איהר וועט זיין מיינע! קיינעמ׳ס ניט, נאָר מיינע!...

ב ו ט י [אויפגעשטאַנען, חאַפט זיך בייַ׳ם קאָפּ]. איך בין שוין נאָר צעמישט!... וואָס האָט איהר דאָ געזאָגט? איך בין שוין נאָר צעטומעלט!... איך פֿאַרשטעה ניט, וואָס דאָ טהוט זיך... וואָס טהוט זיך דאָ? איהר מאַכט מיך משוגע!... [עס קומט־אַן דור שפּירא פון קעלער מיט עטליכע פּלעשלעך וויין אין בייד׳ע הענט].

ד ו ד ש פּ י ר א [לעבעדיג]. דוד המלך האָט געוואוסט, וואָס ער זאָגט: ויין ישמח — וויין מאַכט פּריילעך. וואָס איז דען א שמחה אָהן וויין? [עפּענט־אויף בעת מעשה א פּאַר פּלעשלעך מיט א קנאַפּ. ווישט זיך די הענט. קוקט זיך ארום]. וואו איז ער, דער שלים־מזל, קעצעלע מיין איך? פֿאַרפֿאַלען געוואָרען דאָרטען אין קיך? [דערזעהט נאָר די טאַכטער מיט שניאורסאָנען, וואָס גילט אַלץ איוואַנאָוו]. נו, עולם, וואו זענט איהר ערגיץ? [נעהט־צו נעהענטער צו דער טאַכטער, וואָס איז נאָך ניט נעקומען צו זיך]. וואו זענען זיי, אַלע דיינע געסט? וואו איז שניאורסאָן?

ב ע ט י [האַלב מיט׳ן פּנים צום פֿאַטער, קוקט אראָפּ]. שניאורסאָן האָט זיך צעקריעגט מיט איוואָן איוואַנאָוויטשען.

ש נ י א ו ר ס א ן [טרעט־ארויס]. ניט צעקריעגט, צעאַמפּערט זיך.

ד ו ד ש פּ י ר א. צעאַמפּערט זיך איז שענער? אזעלכע גוטע פרייַנט? ווי קומט דאָס? וואו איז ער, אונזער צעאַמפּערטער קוואַרטיראַנט?

ב ע ט י [ווי פריהער]. ער איז ברוגז געוואָרען און איז אַוועק צו זיך.

ד ו ד ש פּ י ר א. ברוגז געוואָרען? איך האָב נישט ליעב, אז מע איז ברוגז! איך בין א שפּירא, און די שפּיראָס, איהר פֿאַרשטעהט צי ניין, האָבען פּיינט, אז מע שפּיעלט זיך אין ברוגז־לעך! אָט געה איך, וועל איך איהם אראָפּברענגען אין איין פּהרפֿעין און מאַכען שלום. איך האָב ליעב, איהר פֿאַרשטעהט צי ניין,

אז ס'איז שלום! איך היים דוד שפירא!... [נעהט־אפ איז דער זייטינער טיר צום קוואַרטיראַנט, צום אמת'ן איוואַנאָוו, וואָס גילט אלם שניאורסאָן. — איז דעם קומט־אָן פון דער קיך קעצעלע, אוו באלד פון בעטי'ס צימער קומען־ארויס פאַרלעכווייז יונגווארט. פון דער זייטינער טיר קומען־אָן דוד שפירא מיט'ן קוואַרטיראַנט, דעם אמת'ן איוואַנאָוו, וואָס גילט אלם שניאורסאָן. דוד שפירא פיהרט איהם צו צו שניאורסאָנען, וועלכער גילט אלם איוואַנאָוו]. אט האָב איך איהם געבראכט, אונזער ברוגז'ען דאנטיסט. נו, גיט זיך די הענט, און שלום זאָל זיין! אזוי היסט אייך דוד שפירא, און א שפירא אז ער הייסט, דארף מען איהם פאָלגען! [צו דער טאכטער]. בעטי! וואָס שטעהסט דו, ווי א מחותנת'טע פון חתנ'ס צד? קום נאָר אהער! העלף מיר מאכען א שלום צווישען יעקב'ען מיט עשו'ען, וואָס האָבען זיך צעקריגט פאַר דער בכורה... נעם־צונויף זייערע הענט אט אזוי א און לאָזען זיי זיך איבערבעטען!

ב ע ט י [נאָך צערודערט, שמייכעלט איבער כח]. וואָס זענען זיי, קליינע קינדער? [נעמט־צונויף זייערע בייידע'ס הענט. בייידע חברים קוקען נים איינס דאָס אנדערע אין די אויגען, שמייכלען פאַרלעגען].

ה ו ר ו ו י ט ש [קוקט אויף די בייידע]. זאָל מיך אזוי וויסען א בייזע וועטשערע, אויב איך הויב אָן צו וויסען, ווער פון די צוויי [וווייזט אויף בייידע חברים] איז דא דער יעקב, און ווער איז דער עשו? [עם וועדט א געלעכטער].

ד ו ד ש פ י ר א. וואָס איז די נפקא־מינה? אבי שלום. אויף שלום האלט זיך אויף די וועלט. אזוי שטעהט געשריבען ביי אונז אין די הייליגע ספרים... [הויבט־אויף די אויגען]. אלע זענען שוין דא? און וואו איז די בעל־הבית'טע? [עם קומט־אָן שרה שפירא פון קיך מיט א גרויסער וואַזע, איבערגעדעקט. נאָך איהר געהט־נאָך סיאמקע מיט א טעצעל מעסער און גאפלען]. מאדאם! דו ביזט אויך דא? ביזט געקומען צו דער רעכטער צייט! נו, עולם, צום טיש, און לאָמיר אקאָרשט נעמען צו בישלעך משקה, אזוי ווי נאָט האָט געבאָטען. [פארנעמט דעם אויבענאָן, צענים דעם ווייז איז די גלעזעלע. אלע שטעלען זיך אויס ארום טיש]. און לאָמיר טרינקען א כוס לכבוד די ליעבע,

טייערע געסט, און לכבוד דער אימעניציע אונזערער, וואָס איז היינט נעווארען אקוראט נייענצעהן יאָהר. און אז מיר האלטען אין טרינקען [ניסט], וועלען מיר שוין טרינקען פאר כל ישראל אוו צו־ווינטשעווען, אז יעקב מיט עשו'ען זאָלען זיך שוין קיינמאל ניט קריענען און ניט אמפערען זיך... איך מיין ניט נאָר אָט די דאָזיגע [ווייזט אז אויף די צווויי חברים, וואָס שטהען ביי'ם טיש אוו בעטי צווישען זיי] — איך מיין טאקי די אמת'ע יעקבס, איהר פארשטעהט צי ניין, מיט די אמת'ע עשוס זאָלען לעבען צווישען זיך בשלום ושלוה, — און ס'זאָל ווערען אויס פראוואָזשיטעלסטוועס, אויס דאנטיסטען, אויס טינטענמאכערס, אויס סטאָלאָנאטשאלניקעס, ווי אין פסוק שטעהט: וגר זאב עם כבש — א וואָלף מיט א שעפעלע צוזאמען... [הויבט־אויף זיין כוס. אלע נעמען זיך צו די גלעזלעך]. לחיים, אידען, לחיים!... [מע באנגענט זיך מיט די גלעזלעך].

לאנגזאם פאלט דער פאָרהאנג.

ענדע פוג'ם צווייטען אקט.

דריטער אקט

[א קאבינעט ביי״ם רב, רב לוי היילפערין. צוויי שאפעס מיט ספרים. איין שאפקע א גלעזערנע, פון וואנען עס זעהען זיך ארויס א זילבערנ חנוכה־לעמפעל, א קידוש־בעכער, א הדס, א געפלאכטענע הבדלה. אויפ׳ן וואנט, צווישען אנדערע אידישע בילדער, אויך דאס באקאנטע בילד פון דאקטאר הערצל. אויפ׳ן טיש אפענע ספרים, ביכער, צייטונגען, אידישע און רוסישע. ביי דער וואנט א שרייב־טיש. — דער רב, רב לוי היילפערין, קרוב צו פופציג, א שענער איד, א זויבערער, אין א שוואַרצען לאנגען סורדום, אין א ווייס געפרעסט העמד. א קליין בערדעל, אונטערגעהאקטע פאות; א הויכער וויים־ער שטערן, א קליין זיידען יארמעלקעלע אויפ׳ן קאפ, וואס פאר־לירט זיך אין די שענע שוואַרצע, ערטערווייז באזילבערטע האר. ער מאכט דעם אייגנדרוק מעהר פון א מיושב׳דינען אייראפעער, פון א בכבוד׳ען גביר א סוחר, איידער פון א רב. ער שטעהט פארלענט די הענט אהינטער, און ארום איהם — א רעדעל בכבוד׳ע אידען, אנ־געזעהענע בעלי־בתים פון שטאדט: גוראריה — א הויכער, א טרוקענער. שערעשעווי׳צקי — א נידעריגער, א געפאקטער, מיט איין ארדען אויף דער ברוסט. בערנשטיין, מאנאסע־ווי׳טש — נעגאלטע בערד. ראבינער קאלוואַרסקי — איין אלטער מאן מיט צוויי ארדענס. אלע אין פראקען, וויים שניפסען, צילינדערס. זייערע פנימ׳ער שיינען. די אלע, מיט׳ן רב און מיט׳ן ראבינער אין דער שפיץ, זענען נאר־וואס צוריקגעקומען פונ׳ם נובערנאטאר, ביי וועמען זיי זענען געווען אלס דעפוטאציע].

רב לוי היילפערין [רעדט געלאסען, געצעהלטע וועדטער]. לאמיר האפען, אידען, אז דעם גובערנאטאר׳ס וועדטער וועלען מקוים ווערען, און עס וועט, אם ירצה השם, זיין שטיל, און אז מיר וועלען זיך, מיט גאט׳ס הילף, באגעהן היינטיגען פסח אהן א פאגראם.

ר א ב י נ ע ר ק א ל ו א ר ס ק י [צום רכ]. איהר זענט נאָך אין ספק, אז ס'וועט זיין שטיל? אז נאטשאלסטווא ווילּ ניט, קאָנט איהר שוין זיכער זיין. איך האָב איבערגעלעבט ניט איין פּאָגראָם, איז מיר שוין באקאנט די שטימונג נאָכ'ן חוש הריח.

ג ו ר א ר י ה. וויבאלד דער גובערנאטאָר האָט געזאָגט מיט דעם לשון: „בודטיע ספּאקאָיני!" — מעג מען שוין זיין רוהיג.

ש ע ר ע ש ע ו ו י צ ק י. זעהר קאָרעקט! „פּריניאטי מיערי" — האָט ער געזאָגט. זעהר קאָרעקט! זעהר קאָרעקט!

ב ע ר נ ש ט י י ן. „אי ניע וואָזבוזשדאיטיע דרוגיך" — האָט ער צוגעלעגט.

מ א נ א ס ע ו ו י ט ש [מיט א דריבנע געלעבטערעך]. חע־חע. דער פּשט איז, הייסט עס, אז מיר זאָלען ניט מאכען אויף זיך אליין קיין פּאָגראָם, חע־חע־חע!

ר א ב י נ ע ר ק א ל ו א ר ס ק י. זאָגט דאָס ניט. א גובערנאטאָר דארף זיין נייטראל... איך בין שוין ראבינער באלד דרייסיג יאָהר. מיר האָבען שוין דאָ געהאט אלערליי גובערנאטאָרען.

ג ו ר א ר י ה. איהר דארפט זיין צופריעדען, וואָס מיר האָבען איצט אזא גובערנאטאָר. א דימענט פון א גוי!

ש ע ר ע ש ע ו ו י צ ק י. זעהר קאָרעקט! זעהר קאָרעקט! די האָנט געגעבען איטלעכען, געבעטען זיצען. „סאריטיעס, אבראם בּאריסאָוויטש" — האָט ער געזאָגט צו מיר... זעהר קאָרעקט! זעהר קאָרעקט!

ב ע ר נ ש ט י י ן. קומט איהם דערפאר אויך א דאנק? שוין נענוג טרויעריג, מאהלט אייך, דער פּאקט אליין, אז אידען דארפען געהן מיט א דעפוטאציע צום גובערנאטאָר, אז סע קומט אונטער א יום־טוב, און בעטען שטיצע פּאר זייערע בריידער...

מ א נ א ס ע ו ו י ט ש. חע־חע! און ס'איז געגוג אז־אך־און־אז־וועה, אז אידען פּרעהען זיך דערמיט, וואָס דער גובערנאטאָר טרייסט זיי מיט אזעלכע ווערטער, ווי „בודטיע ספּאקאָיני",

„פּריניאטי מיערי", חע־חע! מיר קאָנען, הייסט עס, שלאָפען רוהיג — מע וועט אונז ניט באפאלען, ווי אין מלחמה־צייט, און מע וועט אונז ניט אויסשעכטען מיט ווייב און קינדער לכבוד דעם הייליגען יום־טוב, חע־חע־חע!

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [זיפצט]. וואָס זאָל מען טהון, אז מיר לעבען אין אזא ביטערער צייט? אין היינטיגער צייט, אז מע קאָן אונז באשולדיגען אין אזא מיאוס'ער זאך, ווי מיט הונ־דערטער יאָהרען פריהער, איז ניטא וואָס צו רעדען, און מיר דאַרפען זאָגען: „גם זו לטובה!"...

ג ו ר א ר י ה. גם זו לטובה! גם זו לטובה!

ש ע ר ע ש ע ו ו י צ ק י. זעהר קאַרעקט! זעהר קאַרעקט! און ווי געפעלט אייך דאָס, וואָס דער גובערנאַטאָר האָט זיך נאָכ־געפרעגט אויף די שניאורסאָנס? „אבראָם בּאריסאָוויטש, זאָגט ער צו מיר, טשטאָ ווי זנאיעטיע פּראָ שניאורסאָנאָוו?"...

ב ע ר נ ש ט י י ן. ניט אזוי, און ניט אייך אליין האָט ער געפרעגט. דאָס האָט ער בּיי אונז אלעמען געפרעגט: וואָס ווייסען מיר צו זאָגען וועגען איינעם א שניאורסאָן?

מ א נ א ס ע ו ו י ט ש. חע־חע! א צדיק שניאורסאָן, האָט ער געזאָגט. א „צאַדיק" און א „חאַסידימעץ". מיט דעם לשון און מיט די ווערטער, חע־חע!

ר א ב י נ ע ר ק א ל ו א ר ס ק י. „חאַסידימעץ"? — איך געדענק גאָרניט, ער זאָל זאָגען אזא ווארט.

ש ע ר ע ש ע ו ו י צ ק י. געזאָגט, געזאָגט! זעהר קאַרעקט! זעהר קאַרעקט!

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. וואָס זאָלט איהר קלערען? נאָט האָט אָנגערוקט א חמארע אויף זיי, א מין פינסטערניש אין מיטען העלען טאָג, און האָט זיי מבלבל געוואָנ זייערע מוחות, אז זיי זאָלען גלויבען אין אזעלכע ווילדע נאַרישקייטען. דאָס איז א שטראָף פאר זיי אליין, ניט פאר אונז, וואָרום אז ס'וועט קומען די צייט, ס'וועט זיי ליכטיג ווערען אין די אויגען, וועלען זיי זיך

שעמען דעמאָלט פֿאר זיך אליין... און דעריבער דאַרפען מיר זאָגען נאָך א מאָל: „גם זו לטובה!"... [דער עולם הויבט־אָן געזונ־גענען זיך]. נו, האָט זשע מיר א גוטען יום־טוב, און זאָגט אָן אלע אידען די גוטע בשורה, אז פון א פֿאָגראָם זענען מיר יעדענפאלס געזיכערט... איך, פון מיין זייט, וועל הייסען אויסרופען וועגען דעם היינט נאָך אין אלע שוהלען.

ראָבינער קאַלוואַרסקי. און איך וועל עס דער־מאָנען מאָרגען אין מיין „ריעטש"... א גוטען יום־טוב.

רב לוי היילפּערין. איך ווינטש אייך אלעמען א בשר'ען פּסח, א פּרייליכען יום־טוב.

אלע. א גוטען יום־טוב! א פּרייליכען יום־טוב! א גליקליכען יום־טוב! [דער רב באגלייט זיי ארויס ביז דער טיר. זיי געהען־אָפּ. נאָך זייער אוועקגאַנג זעצט זיך רב לוי היילפּערין אוועק צום שרייב־טיש און וואַרפּט־אָן אויף דער ניף א צעטעל, טהום א קלונג מיט א גלעקל, וואָס שטעהט אויפֿן טיש־טער, און עס קומט־אַריין דער שמש, אננעטהאַן ריין, אין א חויכען שווארצען קאַפּעליש, בלייבט שטעהן מיט גרויס הכנעה ביי דער טיר].

רב לוי היילפּערין. היינט, באלד נאָך מעריב, זאָל אויסגערופען ווערען אין אלע שוהלען, בתי־מדרשים און מנינים די דאָזיגע ווערטער [לייענט פונ'ם אננעשריבענעם צעטעל]: „מען איז מכריז ומודיע אינ'ם נאָמען פונ'ם גובערנאַטאָר, אז אלע רעד וועגען א פּאָגראָם אויף איהרען היינטיגען פּסח זענען אויסגעטראַכט. עס זענען אננענומען געווארען אלע מיטלען, און מע בעט, אז איהרען זאָלען זיך האלטען רוהיג"... [ניט־איבער דעם שמש דאָס צעטעל. דער שמש געהט־אָפּ. רב לוי היילפּערין שטעהט־אויף, גלייכט זיך אויס, זיפּצענדיג. עס עפענט זיך אויף א האלבע טיר און עס באוויזט זיך וויעדער דער שמש].

דער שמש. א כריסט איז געקומען — וויל זיך זעהען.

רב לוי היילפּערין. זאָל ער אריינקומען. [עס קומט אריין איוואַנאָוו, דער, וואָס גילט אלס שניאורסאָן. דער שמש פאַכט־צו נאָך איהם די טיר, ווערט פארשוואונדען].

א י ו ו א נ א ו ו [טהוט־אויס דאס היטעל, בלייבט שטעהן אין פאר־לענגהייס, באטראכט א ווייל דעם רב. קענטיג, אז ער שלאגט זיך מיט דער דעה. ענדליך נעהט ער צו, שטעלט זיך פאר]. איוואנאוו.

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [שטעהט־אויף, ציהט איהם אוים די האנט, נעמט איהם פריינטליך אויף. רעדט א שעו רוסיש]. זעהר אַנגענעהם! זיצט. [ווייזט איהם אויף א שטוהל. זעצט זיך אליין אויך אויף א שטוהל אקעגען איהם]. מיט וואס קאן איך דיענען?... איהר רויכערט? [שטעלט איהם אונטער א פושקע פאפיראסען].

א י ו ו א נ א ו ו [באדאנקט]. איך בין צו אייך געקומען. ראבבי, זיך באראטען, ווי מיט א פארשטעהער פונ׳ם אידישען פאלק, פונ׳ם אידישען גלויבען... צום אנהויב האב איך מיך גע־וואקעלט, כמעט ווי געשראקען... חאטש געהערט האב איך פון אייך א סך גוטעס... דאך — דעם ערשטען מאל אויף מיין לעבען ביי א אידישען ראבבי... נאר אז איך האב אייך דערזעהען, — דערלויבט מיר צו זאגען עס אייך אין די אויגען, — האט איהר מיט אייער אויסזעהען, מיט׳ן ערשטען קוק, מיך אינגאנצען צוועק־געקויפט, און איך זעה־ארויס, אז מיט אייך קאן מען רעדען גאנץ אפענטליך.

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [מיט א שמייכעל]. איך דאנק אייך זעהר פאר אזא אנגענעהמע מיינונג וועגען מיר... איהר קאנט דא זאגען אלץ, וואס איהר האט צו זאגען.

א י ו ו א נ א ו ו. איך וועל זיין קורץ, ווי ווייט מעגליך. איך בין א כריסט, און דורך א צופאל נעפין איך זיך צווישען אידען. האב איך זיך באקענט מיט א אידיש מיידעל און האב זיך פאר־ליעבט אין איהר... און איך מיין, דאס הייסט, איך וויים, אז זי מיך האט אויך ליעב, און ס׳איז קיין אנדער אפהאלט נישט פארהאן, אויסער איין זאך: וואס זי איז א אידין, און איך בין א כריסט... זי זאל אנגענעמען כריסטענטום — דאס קאן ניט זיין פאר קיין פאל אין דער וועלט. אין דעם בין איך איבערצייגט, ווארום זי איז צו א הייסע פאטריאטין פאר איהר פאלק, און איך אנערקען, אז פון

מיין זייט וואָלט דאָס געווען א פּאַרברעכען, איך זאָל זי צווינגען דערצו. איהרע עלטערן וואָלטען דאָס ניט איבערגעטראָגען. נו, איז געבליבען ביי מיר, אזוי ווי איך האָב זי זעהר שטאַרק ליעב, און קיין אַנדער אויסוועג איז ניטאָ, — האָב איך מיך פעסט אַנטשלאָסען, — חאָטש מיינע עלטערן וועלען זיין קעגען דעם, שטאַרק קעגען דעם, — איך זאָל אַריבערגעהן... דאָס הייסט, איך זאָל אַנגענומען אידישקייט... וואָס וועט איהר זאָגען דערויף? [אפּגעזאָגט, פיהלט זיך אויואַנאַוו, ווי ס'איז איהם אראָפּ א בארג פון די פּלייצעס].

ר ב ל ו י ה י י ל פּ ע ר י ן [נעוועסען די נאַנצע צייט אַנגעשפּאַרט אויף דער לינקער האַנט און מיט דער רעכטער געבלעטערט איין אפּענעם ספר. האָט אפּגעאַטעמט, פּאַרמאַכט דעם ספר, צוועקגעשטעלט די אויגען אויפֿן נאָסט מיט א ביטער שפּייכע]. איך פּרעג אייך ניט, ווער איהר זענט און וואָס איהר זענט. איך פּרעג ניט, ווער איז דאָס מיידעל, וואָס איהר האָט אזוי ליעב. אזעלכע זאכען האָלט מען, געווענהנליך, בסוד... איך קאָן אייך אָבער, יונגערמאַן, ליידער, מיט קיין זאָך נישט העלפען און קיין שום עצה נישט געבען. איך קאָן אייך נאָר זאָגען איין זאָך: איך באַדויער אייך פונ'ם גאַנצען הארצען. איך האָב אויף אייך רחמנות.

א י ו ו א נ א ו ו [איבערראַשט]. רחמנות?... [ווישט זיך דעם שווייס].

ר ב ל ו י ה י י ל פּ ע ר י ן. נעבאַך א רחמנות אויף אייך. א גאָט'ס רחמנות!

א י ו ו א נ א ו ו. איך פּאַרשטעה אייך ניט...

ר ב ל ו י ה י י ל פּ ע ר י ן. אָט וועל איך עס אייך דערקלערען. באַרעכענט אייך נאָר גוט: זיעבען מיליאָן אומגליקליכע, רעכטלאָזינע, פּאַרהאַסטע, געיאָגטע און געפּלאָגטע שטיפקינדער פּלאָנטען זיך ארום אינ'ם דאָזיגען גרויסען לאַנד, זענען אומעטום איבעריג און איטלעכען גרוים אין די אויגען. מע זיצט און מע ברעכט זיך די מוחות, מע קליגט זיך און מע טראַכט און מע קאָן

גאָרניט צוטראָכטען, ווי אַרום זייערער פּטור צו ווערען, — ווילט איהר, א גליקליכער מענטש, א פּריייער, אריבערגעהן צו אָט די דאָזיגע זיעבען מיליאָן אומגליקליכע? איהר ווילט זיין, אפּנים, דער ערשטער פּונ׳ם אכטען מיליאָן?... [פּויזע]. איך זאָג, איהר וואונדערט זיך, וואָס איהר הערט פּון מיר, א רב, אזעלכע רעך? פּאַר אייך, פּאַר א כּריסט, איז עס טאקי א וואונדער. אייערע גייסטליכע פּאָרשטעהער טהוען ניט אזוי, בעת עס קומט א פּרעמדער צו זיי אננעמען זייער גלויבען. אדרבה, ביי זיי ווערט עס גאָר פּאַררעכענט פּאַר א מצוה צוציהען אין זייער לאָגער וואָס מעהר פּרעמדע... מיר, אידען, אָבער קאָנען זיך אזא לוקסוס נישט דערלויבען. אונזער וועלט איז ענג און פינסטער, דאָס לעבען פּול פּיין און נויט, — ווי אזוי זשע האָבען מיר דאָס רעכט צוערעגן די פּרעמדע, די פּרייע און גליקליכע מענטשען, זיי זאָלען אריבערגעהן צו אונז?... נאָך פּון אמאָל אָן, פּון גאָר די אלטע צייטען, האָט אונזער תּורה אונז אָנגעזאָגט, אז מיר זאָלען זיין געהיט פּון אָנצונעמען גרים. יעדער גר, יעדער פּרעמדער הייסט עס, וואָס קומט צו געהן צו אונז פּון איין אנדער וועלט און ווי? זיך אָנשליסען אָן אונזער פּאָלק, — דאַרפען מיר איהם פּריהער וואָהרענען, עפּענען די אויגען, ער זאָל זיך גוט ארומקוקען, וואוהין ער געהט, ער זאָל זיך גוט באטראכטען, וואָס ער טהוט, ער זאָל וויסען און געדענקען, אז ס׳איז שוועך צו זיין א איד!...

איוואנאוו. אנטשולדיגט. די דאָזיגע ווערטער: „ס׳איז שוועך צו זיין א איד" האָב איך געהערט שוין וויפיעל מאָל, און עס קאָן זיין — איך געב־צו, — אז ס׳איז ניט גרינג צו זיין א איד. האָב איך אָבער אייך געזאָגט שוין דעם מאָטיוו, פּאַר וואָס איך געה דאָס טהון. עס איז קיין אנדער אויסוועג נישטאָ.

רב לוי היילפּערין. צו א שוואכער מאָטיוו אויף צו מאכען אזא ערנסטען שריט!

איוואנאוו. אנטשולדיגט, ראבבי. לויבע איז, נאָך אייער מיינונג, א שוואכער מאָטיוו?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. ליעבע איז א הויליג נעפיהל, נאָר א שוואכער מאָטיוו אויף צו מאכען אזא שריט. ברעכען א גלויבען קאָן מען נאָר בייַ א אינוועניגסטען קריזיס, ווען איך הער־ אויף צו גלויבען אין דעם און הויב־אָן צו גלויבען אין איין אנ־ דערען, — אָבער ניט צוליעב דערגרויכען א געווינסען ציעל, עס מעג זיין אפילו ווי שען. מיר, צום ביישפיעל, באדויערען אונזערע משומדים אלץ איינס, צי זיי האָבען זיך געטויפט צוליעב פראַוואָ־ זשיטעלסטוואָ, צוליעב א דיפלאָם, צוליעב פרנסה, אָדער צוליעב א מיידעל... פארשטעהט זיך, אז אייער מאָטיוו איז פיינער, די פסיכאָלאָגיע איז אין איידעלערע; אָבער דער קאָמפראָמיס בלייבט א קאָמפראָמיס. עס איז געמאכט געוואָרען א שטיקעל געשעפט מיט גאָט, א מין „ביזנעס", ווי די אמעריקאנער רופען עס אָן...

א י ו ו א נ א ו ו. עס האנדעלט זיך דאָ, אייגענטליך, ניט ווענען גלויבען... דאָ רעדט זיך נישט ווענען גאָט...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. איך ווייס. איך רעד אויך ניט פון גלויבען. אין גלויבען אין מען בכלל היינטיגע צייטען שוואכליך. סאי ביי אונז, סאי ביי אייך... איך רעד פונ׳ם פאָלק, פון דער אומה רעד איך. איהר וועט דאָך נישט וועלען איינרעדען זיך אליין, אז איהר, אלס געבוירענער כריסט און אויפגעצויגענער צוווישען כריסטען, ביי היינטיגע ביטערע צייטען פון ראסענהאס, ווען מענטשען זענען ווילד, — אז איהר האָט ליעב א אידען, אז ביי אייך איז א איד און ניט א איד אלץ איינס...

א י ו ו א נ א ו ו [ענטוויאסטיש]. ביי מיר איז אלץ איינס! איך ווייס, אז איך האָב ליעב אָט דאָס מיידעל מיט מיין גאנצען ווענען — און איך וויל ניט וויסען פון קיין זאך!...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [מיט א שמייכעל]. נו־יאָ, איך גלויב אייך זיהר גערן און איך פיהל אייך מיט מיט מיין גאנצען האַרצען... איך דארף אייך אָבער זאָגען, יונגערמאן, פארהאן ביי אונז א שפריכווארט, אפילו א ביסעל א באנאלעם, נאָר איין אמת־

דיג וואָרט: „ווי קאָנסט דו ליעב האָבען דאָס ווייב, אז דו האָסט נישט ליעב איהר משפּחה?"... אונזער משפּחה איז, ליידער, נאָך קיינמאָל אזוי ניט פֿארהאַסט געווען פון אַלעמען, ווי אין דער לעצטער צייט. נאָט זעהט, ביי וואָס עס האַלט, אויף וואָס מיר זענען אַריבער! [נעמט א רוסיש בלאָט פון טיש און ווייזט איהם]. זעהט, וואָס מע שרייבט וועגען אונז! [ווייזט איהם אין בלאָט].

א י ו ו א נ א ו ו [טהוט א קוק, לייענט הויך]. „בלוט פֿאר בלוט!"... [לענט־אוועק דאָס בלאָט מיט פֿאראכטונג]. דאָס האָב איך געלייענט נאָך נעכטען... נו, וועט ווייסט דאָס ניט, אז די גאַנצע דיעלאָ פון ס' ריטואל־מאָרד איז א פֿאַנטאַזיע, א שווינדעל, א גראָב שטיקעל ארבייט?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [מיט צופֿרידענקייט]. דאָס זאָגט איהר? עס איז זעהר אָנגענעהם צו הערען פון א פֿריסט אזעלכע ווערטער. וואָס זאָגען אָבער אנדערע פֿריסטען? אָט זענען מיר נעווען נאָר־וואָס ביי ס' גובערנאַטאָר א דעפּוטאַציע, איך און נאָך עטליכע פֿארשטעהער פון דער היגער אידישער געמיינדע. נו, האָט מען געשמועסט אלץ וועגען דעם ריטואל־מאָרד, אָדער וועגען דעם „שווינדעל", ווי איהר רופט עס אָן... ביי אייך איז דאָס א שווינדעל, און ביי זיי איז דאָס א גאַנצער עסק, א פֿראָצעס. איהר האָט באַזאָרפט הערען, מיט וואָס פֿאר איין ערנסט דער גובערנאַטאָר, א נעביל־דעטער אינטעליגענטער מאָן, האָט אונז געשטעלט נאַיווע פֿראָגען איינע נאָך דער אנדערער און נאָכגעפֿרעגט זיך אלץ אויף איינעם א שניאורסאָן, צי קענען מיר איהם ניט? א שניאורסאָן פעהלט זיי צום פֿראָצעס.

א י ו ו א נ א ו ו [פֿאראינטערעסירט]. טאקי ערנסט? צו וואָס באַזאָרפען זיי א שניאורסאָן?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. בכדי ס'זאָל זיין מעהר „ריטואל". די שניאורסאָנס, פֿארשטעהט איהר מיך, קומען ארויס פון...

א י ו א נ א ו. פון די ליבאוויטשער „צאדדיקעס"... זוכט מען, הייסט עס, דעם „צאדדיק" שניאורסאן?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ז [מיט א שמייכעל]. פון אייערע ווערטער קאן מען ארויסזען, אז איהר פארקעהרט מיט אידען און האט זיך אנגעזאפט מיט ווערטער... אלזא, זוכט מען א שניאורסאן אויף צו באשולדיגען איהם אין ריטואל־מארד. א שאד! איהר זענט א פריסט, וועט איהר דאס גארניט קאנען פארשטעהן, ווי ווייט לעכערליך און שמערצליך דאס איז צו הערען, אז מענטשען זוכען צו באשולדיגען אין אזא מיאוס'ען פארברעכען די אייניקלעך פון יענעם גרויסען לאדיער רב, רב שניאור־זלמן, וואס זיי, די זוכער, זענען, כלעבען, נישט ווערטה צו דערמאנען דעם נאמען זיינעם...

א י ו א נ א ו. דאס זענט איהר געוועכט. יעדער עהרליכער פריסט וועט אייך נאכגעבען, אז איהר האט רעכט. נאר, גאספאדין ראווין, איך בעט אייך הונדערט מאל פארצייהונג, וואס איך דערלויב מיר צו באמערקען אייך אין זאך: וויבאלד אז איהר זענט אזוי שטארק אויף אייערע גרויסע מענטשען, — ווי אזוי געהט איהר דאס מיט דעפוטאציעס און דערנידעריגט זיך פאר יענע, וועלכע באשמוצען אזוי מיאוס אייערע גרויסע?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ז [האלב פארמאכט די אויגען, רעדט מיט א איראניש שמייכעל]. און ווי אזוי וואלט איהר געטהאן?

א י ו א נ א ו. איך זאל זיין אויף אייער ארט, וואלט איך ניט געגאנגען צום נובערנאטאר, ער זאל מיר העלפען פון א אידישען פאגראם...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ז [צעלאכט זיך]. ערשטענס, ניט פון א אידישען פאגראם, נאר פון א פריסטליכען. אידען האבען דערווייל נאך קיינמאל קיין פאגראם ניט געמאכט...

א י ו א נ א ו. פארדאן. איך האב מיך נישט גוט אויסגעדריקט. איך זאג, אז ווען איך זאל זיין א איד, וואלט איך מיך געשעמט קניהטען פאר די, וואס מאכען אויף מיר פאגראמען...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [א ביסעל מיט פארדראס]. און וועז איך זאָל זיין א בריסט, וואָלט איך מיך נאָך מעהר געשעמט, אז אידען זאָלען קומען צו מיר מיך בעטען, איך זאָל זיי ניט באַפאָלען אין דעם פייערליכסטען און אין דעם פרייליכסטען פון זייערע ימים־טובים, ניט מאכען א תל פון זייער האָב און גאָב און ניט באריהרען זייערע פרויען און קינדער... [איז אויפרענונג אויפגעשטאנען אוז נעמאכט א פאר טריט הין אוז צוריק].

א י ו ו א נ א ו ו [נאך איין אומאנענעהמער פויזע]. אנטשולדיגט, געהרטער ראבבי, ניט דאס האָב איך געמיינט... איך האָב געוואָלט זאָגען, אז וועז איך זאָל זיין א איד, וואָלט איך געזיכט הילף ביי זיך אליין... איהר זענט א פאָלק פון זיעבען מיליאָן, ווי איהר זאָגט, און א פאָלק מיט אזא פארגאַנגענהייט, מיט אזא קולטור, — ווי דערלאָזט איהר, מע זאָל אייך אזוי טרעטען מיט די פיס? [מיט היז]. א! איך וואָלט זיי באווייזען, אז א מענטש קאָן אליין ביישטעהן פאר זיך! איך האָב קיין מורא נישט פאר פאָגראָמען!

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. געווים! ווייל איהר זענט א בריסט. און אז איהר זאָלט זיין א איד, אָהן רעכט צו וואוינען, אָהן רעכט צו לערנען, אָהן רעכט צו ריהרען זיך פון דאנען אהין, אָהן רעכט צו שיצען זיך אפילו, אז יענער פאָלט אויף אייך אָן אין מיטען העלען טאָג אומבאשטראָפט, און איהר זאָלט, אזוי ווי מיר, למשל, פרובען אָפליגען דריי טעג מיט דריי נעכט פארשטעקט ערגיץ אויף א בוידעם, אדער אין א פינסטערען קעלער, אָהן ברויט און אָהן וואסער, און איהר זאָלט הערען דאָס פארשטיקטע געוויין פון אומשולדיגע קינדערלעך, — אוי, בין איך זיכער, אז איהר וואָלט דעמאָלט געזונגען אייז אנדער ליעדעל!... [פויזע]. נייז, יונגערמאן! וועדליג איך פארשטעה אייך, איז ניט א י ה ר דארפט נעמען אויף זיך אזא שווערע ארבייט צו זיין א איד. מיר, אז מיר טראָגען אונזער שווערען גלות אזוי פיעל הונדערטער יאָהרען, — וויסען מיר צוליעב וואָס: צוליעב אונזער אלטער תורה. צוליעב דער תורה קאָנען מיר זיך לאָזען אי טרעטען מיט די פיס, אי לאָזען זיך ברענען

אויף פייערען. אבער איהר? צוליעב א מיידעל?... ניין, נישט כדאי! נישט כדאי! טהוט דאס ניט!... [מאכט א באוועגונג אויף אויפצושטעהן].

א י ו ו א נ א ו ו [שטעהט־אויף]. איהר מאכט מיר שווער דאס הארץ, געהרטער ראבבי, איהר האלט מיך אפ, איהר שרעקט מיך.

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. איך שרעק אייך ניט. איך זאג אייך נאר דאס, וואס איך מיין. א איד ווערען קאן מען ניט. אום א איד צו ווערען, באדארף מען פריהער דורכמאכען דעם גאנצען אידישען גלות. מיט דער מאמע'ס מילך באדארף מען איינזויגען אין זיך דאס קאנען בייטשטהן דעם נסיון פון צו זיין א איד... פאלגט מיך, איהר לעגט אייך פריהער גוט איבער, וואס פאר איין ערנסטען שריט איהר גהט מאכען, און פרעגט זיך אליין, וואס וועט זיין מיט אייך נאכדעם, שפעטער, אויב אייער ליעבשאפט צום מיידעל וועט אפגעקיהלט ווערען? צי וועט איהר קיין חרטה ניט האבען? און צי וועט איהר קאנען אויסהאלטען אלע דרידות און יאגענישען און אלע גזירות רעות, וואס האגלען אויף אונזערע קעפ?...

א י ו ו א נ א ו ו [מיט א זיפץ]. אפשר זענט איהר גערעכט. איך דאנק אייך זעהר פאר אייער אפענהערציגקייט. נאר איך מוז אייך זאגען, ניט ווי פאר א פרעמדען, נאר ווי פאר א פריינט, אז ביי מיר איז דאס א באשטימטע זאך... [ענערגיש]. אזוי מוז דאס זיין און אנדערש קאן עס ניט זיין, ווייל קיין אנדער אויסוועג איז ניטא. איך האב ליעב דאס מיידעל — און זי מוז זיין מיינע! [ניט דעם רב די האנט].

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [דריקט איהם די האנט]. נו, זאל אייך גאט העלפען, ווי איהר ווינטשט אייך אליין. איהר האט מיך נעפרענגט, האב איך אייך געזאגט דאס, וואס מיין געוויסען און מיין פארשטאנד האבען מיר דיקטירט. און ווייטער — ווי איהר פאר־שטעהט. גהט עזונט און זייט מצליח. [איוואנאוו פארנייגט זיך טיף,

נעהם־אפ. רב לוי היילפערין מאכט־צו די אפענע ספרים, וואס אויפן טיש, און מראנט זיי איבער אייניגווייז אין ספרים־שראנק. — נאך א קורצער פויזע עפענט זיך א האלבע טיר און עס באוויזט זיך וויעדער א מאל דער שמש].

דער שמש. א איד פרענט זיך נאך, צי קאן ער זיך זעהען. שפירא היסט ער.

רב לוי היילפערין. זאל ער אריינקומען. [עס קומט־אריין דוד שפירא. דער רב געהט איהם אקענען].

דוד שפירא. גוט מארגען, רבי! [פארנייגט זיך מיט נרוים דרך־ארץ].

רב לוי היילפערין [ניט איהם די האנט, פריינטליך]. וואס וועט איהר זאגען גוטס? זיצט. [זעצט זיך אוועק].

דוד שפירא [קווייקעלט זיך, בלייבט שטעהן]. גוטס פרעגט איהר, רבי? וואו האט איהר היינטיגע צייטען גוטס? [זיפצט, זעצט זיך אוועק]. איך וויים ניט, אויב איהר קענט מיך... נאר אז איך וועל אייך זאגען, ווער איך בין, וועט איהר שוין אודאי וויסען. מיין נאמען איז דוד שפירא. פון די אמת'ע שפיראס... [קוקט, וואס פאר א וויירקונג עס מאכט אויפ'ן רב, וואהרט א ווייל אוו רעדט וויטער]. פון די סלאוויטער שפיראס בין איך. [דער רב זיצט אומנעריהרט. דוד שפירא רעדט וויטער]. איד בין געגאנגען פארבי, בין איך אריינגעקומען הערען, וואס הערט זיך מפה דער דעפוטאציע, וואס איז געגאנגען היינט צום נובערנאטאר, און צי ס'איז אמת, וואס מע זאגט ביי אונז אויף דער בערזע, — איך בין אליין א בערזיאנער, זאגט מען אויף דער בערזע, אז דער גובערנאטאר זאל האבען בארוהיגט די דעפוטאציע און זאל האבען נעזאגט, זאגט מען, אז מע קאן זיין זיכער, אז קיין פאנראס וועט היינטיגען פסח ניט זיין.

רב לוי היילפערין [מיט א גרינען שפייכעל]. ביי אייך אויף דער בערזע וויסט מען תמיד פריהער, וואס סע טהוט זיך. נאך נישטא קיין שעה זינט מיר זענען אויפגענומען געוואהרען ביי'ם נובערנאטאר — און די בערזע וויסט שוין.

ד ו ד ש פ י ר א [פיהלט זיך עטוואס פרייער]. איהר שפיעלט זיך מיט דער בערזע? ביי אונז אויף דער בערזע האָט מען נאָך געוואוסט נעכטען, וואָס דער גובערנאַטאָר וועט אייך היינט זאָגען... אָבער ס'איז אמת, אז ער האָט אייך באַרוהיגט?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. יאָ, ס'איז אמת, ער האָט אונז באַרוהיגט. איך האָב שוין אפילו באַפּוילען, מע זאָל וועגען דעם אויסרופען היינט אין אַלע שוהלען. צו גאָט א האָפענונג, אז מיר וועלען האָבען א רוהיגען יום־טוב.

ד ו ד ש פ י ר א. דאַנקען גאָט. געלויבט השם יתברך! [פויזע. קעגנטיג, אז ער האָט עפּעס צו זאָגען. קוקט זיך אויף די הענט. פּנט־שליסט זיך, טהוט פריהער א הוסט־אַפּ אויף א זייט]. האָט קיין פּאַראיבעל ניט, רבי, איך האָב אַגב צו אייך טאַקי א שטיקעל עסק אויך... דאָס הייסט, ניט קיין עסק, נאָר א מין... א מין שאלה אזעלבע... דאָס הייסט, איך בין נישט געקומען פרעגען א שאלה, ווי א אידינע פרעגט, נאָר גלאַט אזוי עפּעס א זאַך האָב איך אייך געוואָלט פרעגען, א מין עצה הייסט עס... די מעשה איז אזוי. איך בין א היגער בעל־הבית, שפּירא היים איך, דוד שפּירא, פון די אמת'ע שפּיראָס, איהר פּאַרשטעהט צי ניין, פון די סלאַוויטער... [פויזע. קוקט, טאָמער וועט דאָס פּאַרט א נעם־טהון דעם רב].

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [פּרייענטליך]. וואָס זשע האָט איהר געוואָלט פרעגען, אייגענטליך?

ד ו ד ש פ י ר א. ניט פרעגען, נאָר גלאַט אזוי, בדרך עצה זיך דורכרעדען מיט אייך וועגען א זייטיגען ענין, אויב ס'איז דער־לויבט... בין איך, הייסט עס, א היגער בעל־הבית, און עס קומען־אריין צו מיר פּאַרשיידענע מענטשען, צום מיינסטען יונגעלייט, סטודענטען... איך האָב א באַקאַנטען פּריסט, א סטודענט. בעמ ער מיך, ער וויל זיצען מיט אונז ביי'ם סדר... האָב איך געוואָלט הערען פון אייך, רבי, אייער שיקול־הדעת, צי איז פּראי, למשל, אז א פּריסט זאָל זיצען ביי אידען גלייך מיט אַלעמען ביי'ם סדר, איהר פּאַרשטעהט צי ניין, אַלס גאַסט?...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. פאר וואס ניט? אדרבה! [מיט א שפייכעל]. זאל ער זעהען, וואס מיר טהוען מיט זייער כריסטליך בלוט אויף פסח...

ד ו ד ש פ י ר א [אויפגעלעבט]. מיינע ווערטער! חא־חא! פונקט דאס אייגענע טענה איך מיט מיין ווייב: לאזען זיי זעהען! לאזען זיי וויסען! עס קאן צוניץ קומען אמאל. דער גוי איז בטבע, איהר פארשטעהט צי ניין, א גאנץ וואוילער גוי... א דעיסטוויטעלני סטאטסקי סאוועטניק'ס א זוהן... חאטש אפילו זעהר פראסט ביי זיך! אבער טאקי פראסט, וואס פראסט הייסט! ביי אונז איז ער א גאנצער בן־בית און אינטערעסירט זיך מיט אלסדינג, וואס איז שייך צו אידישקייט. בעט ער זיך ביי מיר, אזוי ווי היינט איז ביי אונז פסח, וויל ער זיין מיט אונז אינאיינעם ביי'ם סדר. ער ווילל זעהען, זאגט ער, ווי אזוי עס קומט־פאר ביי אונז, זאגט ער, די פאסקע? נו, ווי זאגט מען איהם אפעט? ער קאן דאך מיינען טאקי באמת מי יודע וואס... טענה'ט אבער מיין ווייב איינס: צו וואס טויג דיר א גוי, א איוואנאוו, צום סדר?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [מיט אינטערעס]. ער הייסט איוואנאוו?

ד ו ד ש פ י ר א. איוואנאוו אליין איז ווינציג, הייסט ער נאך איוואן איוואנאוויטש איוואנאוו.

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [נעלאסען, נאך א קורצער פויזע]. האט איהר נישט א טאכטער?

ד ו ד ש פ י ר א. נאך וואס פאר א טאכטער! א בת־יחידה, און, דאנקען גאט, א געראטענע, א חכמה און א יפת־תואר ויפת־מראה, ענריגט היינטיגען נאך־פסח גימנאזיע. [פויזע. ווערט מיט א מאל אומרוהיג]. וואס פרעגט איהר עפים, צי איך האב א טאכטער?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [ענטפערט ניט. נאך א קורצער פויזע]. שוין לאנג, אז ער געהט־אריין צו אייך?

ד ו ד ש פ י ר א. ווער?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. אָט דער פּריסט איוואַנאָוו.

ד ו ד ש פ י ר א. פון תּחילת ווינטער אָן, אַלע טאָג כּמעט. וואָס איז דען?... [פויזע]. ער איז ביי אונז, ווי איך האָב געזאָגט שוין, א גאַנצער בן־בית. וואָרום גלאָט איין אַבי א וואָסער א גוי וואָלט איך ניט אַריינגעלאָזט. נאָר א דעיסטוויטעלני סטאַטסקי סאָוועטניק'ס א זוהן, איהר פּאַרשטעהט צי ניין, און איין אוהב־ישראל — ווי אַזוי מיינט איהר? — פּאַר א אידען איז ער אייך די כּפּרה, ספּנת־נפשות! און איז באַקענט מיט אַלע אונזערע ימים־טובים, דינים און מנהגים. מיין ווייב זאָגט בדרך ליצנות, אז אָט דער גוי וועט שוין באַלד קאָנען פּסק'ענען שאלות...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [שלאָגט איהם איבער]. און ער קען זיך מיט אייער טאָכטער?

ד ו ד ש פ י ר א. ווער?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. אָט דער פּריסט איוואַנאָוו.

ד ו ד ש פ י ר א. איך זאָג דאָך אייך — א בן־בית... [ווערט ווידער אומרוהיג]. אַקענען וואָס פּרעגט איהר עס דען?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [שטעהט־אויף, גיהט א פּאָר טריט הין און צוריק פּאַרטראַכט, די הענט פּאַרלענגט אהינטער, שטעלט זיך אָפּ, גיהט־צו צו שפּירא, וועלכער איז אויך גלייך אויפגעשטאַנען און וואַרט אויף איין ענטפּער, רעדט צו איהם געלאַסען]. גיט אַכטונג אויף אייער טאָכטער...

ד ו ד ש פ י ר א [איבערראשט. חאַפּט־ארויס א פּעטשיילע, ווישט זיך דעם שוויים, פּלאָנטערט מיט דער צונג]. איך... איך פּאַרשטעה ניט, רבי, וואָס... וואָס איהר זאָגט... וואָס הייסט, איך זאָל אַכטונג געבען?... וואָס געהער זיך אָן אַהער מיין טאָכטער? וואָס... וואָס פּאַר א מחותן איז ער מיט מיין טאָכטער?...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [ווייזט]. באַרוהיגט אייך. זיצט. [שפּירא וועצט זיך צוועק, שטעהט אבער באַלד אויף, ווייל דער רב שטעהט. זעצט זיך דער רב צוועק, און נאָך איהם שפּירא]. איך וואָלט אייך אפילו ניט באַראַטפּט זאָגען דאָס, וואָס מיר איז איבערגענעבען געוואָרען בסוד... נאָר אַזוי ווי עס גיהט דאָ, ווי איך זעה, אין נפש, בין איך

מיר מתיר אויסצוזאָגען א פרעמדען סוד, און מסתמא וועט איהר וויסען, ווי אזוי צו באַגעהן זיך, ס'וואָל ניט אַרויסקומען, אז דער סוד איז אַרויס פון דאַנען... אָט דער פּריסט איוואַנאָוו איז נאָר־וואָס געווען ביי מיר.

ד ו ד ש פ י ר א [העכסט איבערראַשט]. איוואַן איוואַנאָוויטש? ביי אייך? וואַן איז ער געווען?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. נאָר־וואָס, מיט עטלעכע מינוט פאַר אייך.

ד ו ד ש פ י ר א. מיט עטלעכע מינוט פאַר מיר? וואָס האָט ער דאָ געטהאָן?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. געקומען זיך איין עצה האַלטען, וואָס טהוט מען? אזוי ווי איהם איז געפעלען אייער טאַכטער... ער איז פאַרליעבט אין איהר און ווי זיך צולייעב איהר מגייר זיין...

ד ו ד ש פ י ר א [שפּרינגט־אויף, זעצט זיך אַוועק צוריק, חאַפּט־ארוים די פעטשייל, ווישט זיך דעם שווייס. קאָן ניט ארויסרעדען קיין ווארט].

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [באַרוהיגט איהם]. איהר באַדאַרפט זיך אזוי ניט אויפרעגען. איהר באַדאַרפט דאַנקען גאָט, וואָס חלילה ניט פאַרקעהרט... היינטיגע צייטען... היינטיגע קינדער... אַרבה... איהר דאַרפט עס נאָר ווייסען, בכדי איהר זאָלט זעהען וואָס צו טהון...

ד ו ד ש פ י ר א [קוים וואָס ער קאָן שוין רעדען]. נו, געווים, געווים אזוי... איך דאַנק אייך, רבי, איך דאַנק אייך זעהר און זעהר! [דריקט איהם די האַנט]. איהר האָט מיר געעפענט די אויגען... דעם מוח געעפענט... א קליניגקייט?... אזא מעשה!... אַצינד איז שוין רעכט... אַצינד איז שוין פאַרענטפערט א סך קשיות... [שטעהט־אויף, טהוט זיך א פּאָטש אין שטערן]. אי־אי־אי, דוד שפּירא! דו מיינסט, ביזט א חכם? ביזט א נאַר! [אלע מאַל העכער]. ביזט א שוטה! א פּרא־אָדם ביזט דו!... [זעצט זיך אַוועק צוריק]. האָט קיין פאַראיבעל ניט, רבי, איך בין אזוי איבערראַשט, עס האָט

מיר אזוי דער'הרג'עט מיין קאפ, אז איך וויים נאָרניט, וואָס איך רעד!... איהר זאָלט וויסען, וואָס דאָ קומט־פאָר! וואָס פאר איין אומגליק! ס'איז הימעל עפען זיך! צרות מיט צרות! [רייבט זיך דעם שטערן]. ווי זאָגט איהר: צער גידול בנים... [פויזע]. איין טאָכטער סך־הכל, און א גערָאטענע, און שוין דאָ א חתן אויך, כּמעט א חתן, מיט א רייכער באבע, מיט בראסלעטען, וואָס איך בין ניט צופריעדען, און מיין וויב ווילּ דוקא יאָ דעם שידוך, פארקאהרט, ס'איז נאָר אינגאנצען איהר אויפטהו — און דאָ פלוצים נאט אייך גאָר א פריסט, א איוואנאָוו, דעם חתן'ס א חבר טאקי — גאנצע פעק צו דערצעהלען, אט אזעלכע פעק! [באווייזט מיט ביידע הענט]. איין עבירה, ס'איז ערב יום־טוב, איך נעם ביי אייך צו ציים... [שטעהט־אויף, דער רב נאָך איהם]. און אלץ האָב איך אויך א סך צו טהון, באזָארגען וויין אויף ארבע פוסות, איהר פארשטעהט צי ניין, און נאָך פדומה אזעלכע ארבייט א סך... האָט מיר א גוטען יום־טוב. איך דאנק אייך זעהר, רבי, פאר דעם, וואָס איהר האָט מיר דאָ די אויגען געעפענט — איצט וויים איך חאטש, וואו איך בין אין דער וועלט!... [געזונענט זיך]. א גוטען יום־טוב!

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [באגלייט איהם]. א גוטען יום־טוב. געדענקט נאָר, וואָס איהר האָט צו טהון. נישט געאיילט זיך, יעדע זאך פריהער גוט באטראכטען, איבערוועגען...

ד ו ד ש פ י ר א. געווים, געווים. א גוטען יום־טוב! [לאזט זיך נעהן און קעהרט זיך באלד אום צוריק. דאס פנים איז מיט א מאל ביי איהם פארענדערט, ווי עלטער געוואָרען. דער שטערן געקנייטשט. חאפט זיך ביים קאפ]. יא! וואָס זשע הייסט עס? האָט קיין פראיבעל ניט, רבי, איך נעם צו ביי אייך נאָך א מינוט ציים... איהר זאָגט, איך זאָל וויסען, וואָס איך האָב צו טהון... וואָס, אייגענטליך, איז דאָ צו טהון? און וואָס, אשטייגער, האָט איהר איהם אין עצה געגעבען, ער זאָל טהון? איך מיין דעם פריסט, איוואנאָוון?...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. איך האָב איהם נעזאָגט דאָס אייגענע, וואָס איך זאָג אייך: אז מע דארף זיך גוט באטראכטען...

ד ו ד ש פ י ר א [מיט א מאל אויפגעקאכט]. וואָס הייסט „באטראכטען"? וואָס איז דאָ פארהאן צו טראכטען? און אז ער וועט טראכטען פון היינט ביז איבער א יאהר, וועט איהם שפירא אוועקגעבען זיין טאָכטער?! אט נעה איך אהיים און קעהר־איבער די שטוב מיט'ן קאָפ אראָפּ, מיט די פים ארויף! וואָס הייסט? ווי קאָן איך דערלאָזען אזא זאך, אז מיין קינד, דוד שפירא'ס א טאָכטער... איהר זאָגט, ער איז א דעיסטוויטעליני סטאטסקי סאָוועטניק'ס א זוהן און ער ווילל זיך צוליעב איהר מגייר זיין? און אז ער זאָל זיך זיעבעצעהן מאָל מגייר זיין? ניין, איך וועל דאָס ניט דערלאָזען! [וואָס ווייטער, אלץ מיט מעהר היץ]. כל זמן איך לעב, וועט דאָס ניט זיין! איך וועל איהם זאָגען! איך וועל איהם דערצעהלען, וועך די שפירא'ס זענען! איך בין א שפירא, איהר פארשטעהט צי ניין, א שפירא!...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. פון דעסטוועגען זאָג איך אייך נאָך א מאָל: נישט געאיילט. מע באדארף זיך פריהער גוט באַטראכטען... ס'איז א שווערע הלכה... היינטיגע קינדער... א ראמאן... וועך וווייסט, וואו עס האלט ביי זיי?... מע באדארף זיך גוט באטראכטען...

ד ו ד ש פ י ר א [מיט היץ]. וואָס איז דאָ צו טראכטען! ס'איז קלאָר, ווי דער טאָג! אזוי ווי דער הימעל קאָן ניט קומען צו דער ערד! מיין טאָכטער קאָן נישט חתונה האָבען פאר א גוי, יענער מעג זיין מי יודע וועך און מעג זיך זיעבען און זיעבעציג מאָל מגייר זיין! זי קומט ארויס, איהר פארשטעהט צי ניין, פון די אמת'ע שפירא'ס, פון די סלאָוויטער... [מיט פארווארף, קוקט אויפ'ן רב שארף]. איך האָב אייך געזאָגט שוין עטליכע מאָל, פון וואָסערע שפירא'ס איך בין, און איהר — גארנישט... איך זעה, אז איהר הערט זיך ניט צו צו מיינע וועך ערטער!... די סלאָוויטער וווייסט די נאנצע וועלט, וועך זיי זענען! די סלאָוויטער האָבען זיך נע־

לאָזט טרייבען סקוואָז סטראָי, גנאָטעווען האָבען זיי זיך געלאָזט! [נאך מיט מעהר היץ]. יאָהרען־לאַנג אויסגעוסען אין די טורמעס — און נישט פארלוירען זייער שטאָלץ פאר עשו'ן! זאָל איצטער אָט דעם עשו'ס איין אייניקעל האָבען א השגה, אז שפירא'ס טאָכטער זאָל פאר איהם חתונה האָבען, און איך, דוד שפירא, זאָל זיי פיהרען צו דער חופה?! [שלאָגט זיך אין האָרצען]. סיידען איך וועל פריהער שטאַרבען! [כמעט מיט טרערען]. און אפילו אז איך וועל שטאַרבען, וועל'ען נאָך מיין טוידט אויפשטעהן פון די קברים די סלאָוויטער, די געגנאָטעווענטע, און וועל'ען ניט דערלאָזען, אז אָט א יענע גראָבע האָנט עשו'ס, וואָס האָט אמאָל אויפגעהויבען אויף זיי די רוט, וואָס האָט פון זיי שטיקער פלייש געריסען, זאָל זיך צוריהרען צו זייערס איין אייניקעל!...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [נעריהרט. טראכט א ווייל]. הערט זשע אויס, מיין ליעבער שפירא. זיצט, זיצט נאָך א ווייל'ע. [ועצט איהם אוועק און ועצט זיך אליין אויף]. אין אייערע ווערטער הערט זיך טאקי א קול פון די אמת'ע סלאָוויטער — ווער ווייסט דאָס ניט די סלאָוויטער? נאָר לאָמיר קאָרשט באָטראכטען אצינד די זאָך פאָוואָל'ינקע ארום און ארום. מע טאָר נישט אייל'ען זיך אזוי, ווי איך האָב אייך געזאָגט שוין, — ס'איז א שווערע הלכה!... מע דארף קודם זעהען, ווי אזוי זאָל זיין דערווייל'ע מיט דעם פריסט, מיט דעם איוואַנאָוון, וואָס איהר האָט איהם אייניגעלאָדען צום סדר?...

ד ו ד ש פ י ר א [נאך אויפגעטראָגען]. ווער האָט איהם אייניגעלאָדען? ניט איך האָב איהם אייניגעלאָדען — ער האָט זיך אליין אייניגעלאָדען, אייניגעבעטען זיך! איצט זעה איך שוין! איצט פארשטעה איך שוין!...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. איהר האָט דאָך איהם אָבער צוגעזאָגט — איז פארפאלען. מוז ער שוין צום סדר ביי אייך זיין. טאָרט איהר איהם נישט אָפזאָגען. אזוי איז מיין מיינונג, לכל הפחות — מין ראָט.

ד ו ד ש פ י ר א [קאכט זיך]. סטויטש, רבי, וואס רעדט איהר? האט קיין פאראיבעל ניט. נאר ווי קאן איך, שפירא, נאך דעם, ווי דער גוי האט אזא השגה?... ס'איז דאך הימעלשרייענדיק! ס'איז דאך...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [שלאגט איהם איבער]. יא, איהר זענט פאלקאם געוועכט. נאר מע טאר ניט זיך גראב באגעהן מיט א מענטשען, ער מעג זיין ווער ער איז: א איד, ניט א איד — א מענטש! און איין איידעלער מענטש, קענטיג... מענטשליכקייט, גאסטפריינטליכקייט איז אהן אלעמען א גרויסע זאך. ובפרט מיר, אידען, דארפען זיין מעהר געהויט, ווי אלע אנדערע מענטשען. אט טאקי ווייל מיר זענען ביי זיי אין גלות און ווייל זיי זאגען אויף אונז מי יודע וואס, באדארפען מיר זיי ווייזען, אז מיר זענען ניט ערגער, און אמאל אפשר נאך בעסער פון זיי. איהר זענט דאך א שפירא, באדארפט איהר דאס פארשטעהן... [שטעהט־אויף].

ד ו ד ש פ י ר א [אויף אויפגעשטאנען. א ביסעל ווייכער]. געווים פארשטעה איך, וואס איהר מיינט. ווער רעדט פון ארויסטרייבען? ארויסטרייבען וועל איך איהם ניט. אזוי גראב בין איך אויך נישט. און אז איך האב איהם צוגעזאגט, איז צוגעזאגט. שפירא, אז ער זאגט א וואָרט, איז פארפאלען. נאר די פלענער זיינע וואס ער האט געבויעט [וויעדער אויפגעקאכט], דאס, וואס דער גוי האט דארט געגראבען הינטער מיינע פלייצעס, וועל איך צעשלאגען! דאס, וואס ער מיינט, וועט ניט זיין! [מיט פייער]. קיינמאל ניט און פאר קיין פאל ניט אין דער וועלט! דאס קאנט איהר אייך שוין פארלאזען אויף מיר! דאס זאגט אייך דוד שפירא, פון די אמת'ע שפיראס, איהר פארשטעהט צי ניין, פון די סלאוויטער!... א גוטען יום־טוב און א גוטען תמיד. [נעוועגענט זיך מיט'ן רב. דער רב באגלייט איהם צו דער טיר].

דער פארהאנג פאלט.

ענדע פון'ם דריטען אקט.

פערטער אקט

[ביי שפירא איז שוין אלץ פכח'יג, גרייט צום סדר. אויבענאן דאס היסב־בעט — צוויי קישענס, מיט א וויים ליילעך איבערגעדעקט. אויפ'ן היסב־בעט ליגען צוגעגרייט א וווייסער קיטעל, א וווייסער זיידענער נאר נאך? מיט א וווייסער זיידענער יארמעלקע, איין אלטע, שוין געלבלידְ פון דער צייט, מיט זילבער באברעמט און מיט א זיידענעם קאטעם אראפגעהאנגען. אויפ'ן טיש ליגען מצות, שטעהען כוסות. פון צוויי גרויסע גראפינעס פינקעלט־ארויס דער וויין. ביי'ם אויבענאן שטעהט די קערה. אויף דער קערה ליגען א נעהעריגען סדר: א פלינעלע, א גערגעלע, אייער, אפגעשיילטע קארטאפלעס, אנגעריבענער חרוים (מרור), צעשטויסענע נים מיט עפעל (חרוסת) און א קליין גלעזעל מיט זאלצוואסער. עטליכע הגדות, גרויסע און קלייגע. — אויף דער סצענע באווייזט זיך פון דער זייטיגער טיר דוד שפירא, א האלב־אנגעטהאנענער אין נייע מלבושים, מיט איין אויסגעפרעסט אויבערשט העמד, מיט שלייקעס, אהן א קאלנער. ער איז שטארק צעטראגען].

דוד שפירא [הויך]. שרה! בעטי! סיאמקע! וואו זענט איהר אלע? אויסגעשטארבען? [פון דער קיכטיר ווייזט זיך שרה שפירא, נאך אין די וואכעדיגע מלבושים, מיט א נייי הילצערן לעפעל אין האנט].

שרה שפירא. וואם איז דאָרטען? וואם האסט דו זיך צעשריגען, ווי אויף א פאושאר?

דוד שפירא. וואר האסט דען געשריגען? גארניט אנגעהויבען צו שרייען! האסט מיר צוגעגרייט א העמד — וואו איז א קאלנער?

ש ר ה ש פ י ר א. דאָרט וואו דאָס העמד, דאָרט איז דער קאָלנער. זוך, וועסט דו געפינען, האָסט דו געהערט אַ ביסעל!

ד ו ד ש פ י ר א. וואו האָב איך צייט צו זוכען? אַ שעה אַז איך זוך... [נעהט־אַפּ צוריק].

ש ר ה ש פ י ר א. אַ שעה אַז ער זוכט! [נעהט־אַפּ איז קיף. — איז אַ האַלבע מינוט ארום קומט־ארויס וויעדער דוד שפּירא, שוין מיט אַ קאָלנער, נאר אָהן אַ שניפּס. ער שפּילעט דעם קאָלנער. דער קאָלנער ווי? זיך ניט פּאַרשפּילען. דאָס מאַכט איהם נאָך מעהר נערוועז].

ד ו ד ש פ י ר א. שרה! שרה!...

ש ר ה ש פ י ר א [קומט נאָך אַ מאָל ארויס פון קיף, שוין אָהן אַ לעפּעל]. וואָס איז שוין וויעדער?

ד ו ד ש פ י ר א [שפּילעט דעם קאָלנער]. האָסט מיר צו־געגרייט אַ העמד מיט אַ קאָלנער — וואו איז אַ שניפּסל?

ש ר ה ש פ י ר א. וואָס טהוט זיך עס מיט דיר? דאָרט ליגט אַלסדינג. דאָרט ליגט דאָס שניפּסל. אפילו דעם צילינדער האָב איך דיר דאָרט צוגעגרייט. וואָס ביזט דו אַזוי צעטראָגען, דוד? ביזט מיר עפּים זעהר צעפּאַלכטען!

ד ו ד ש פ י ר א [הערט ניט אויף צו טהון מיט'ן קאָלנער]. מע קאָן זיין צעפּאַלכטען, אז מע האָט עפּים צו רעדען מיט אַ ווייב אַ נויטיגע זאַך — און מע קאָן ניט!

ש ר ה ש פ י ר א. וואָס הייסט מע קאָן ניט? [נעהט־צו צו איהם. אומרוהיג]. אַ נויטיגע זאַך? וואָס האָסט דו ניט געזאָגט ביז אַהער?

ד ו ד ש פ י ר א [נאָך אלץ ניט פּאַרטיג מיט'ן קאָלנער]. ווי האָב איך געקאָנט ביז אַהער, אז ס'איז ערב יום־טוב? ווייז אויף ארבע פוסות האָט מען באַראַפט ברענגען? און ארומוואַשען זיך דאָרף מען אויך? און אָנטהון זיך אויך? [פּויזע]. ס'איז אַ מיאוס'ער עסק, שרה, זעהר אַ מיאוס'ער עסק! [קוקט זיך ארום, רעדט שטיל]. איך בין געווען ביי'ם רב, ביי רב לוי היילפּערין...

ש ר ה ש פ י ר א [שטאַרק אומרוהיג]. וואָס האָסט דו געטהאָן ביי׳ם רב פֿלוצים ערב פּסח?

ד ו ד ש פ י ר א. ששש!... [קוקט זיך ארום]. נאָר נישט גענפֿיל׳דערט, וועל איך דיר דערצעהלען אַלסדינג. [קוים פּאַרשפּיליעט דעם קאַלנער]. די רגע קום איך ארויס... [געהט־אַפּ צו זיך. שרה בלייבט אַליין].

ש ר ה ש פ י ר א. וואָס טהוט זיך עס מיט איהם?... „געוועון ביי׳ם רב"... „א מיאוס׳ער עסק"... זאָל איך אַזוי וויסען בייז, אויב איך הויב אָן פּאַרשטעהן, וואָס ער מיינט... [עס קומט־ארויס דוד שפּירא, שוין אינגאַנצען אַנגעטהאָן, מיט׳ן צילינדער אין האַנט. שרה נעהט איהם אַקעגען, אומגעדולדיג]. גאָט איז מיט דיר, דוד, דער־צעהל שוין, וואָס האָט זיך געטראָפֿען? וואָס פּאַר א מיאוס׳ער עסק?

ד ו ד ש פ י ר א [נעמט־ארויס די פּעטשייל׳ע אוו נלעט דעם ציל׳ינדער. קוקט זיך ארום]. איצט איז נישטאָ קיינער? פּריהער נישט געקאָנט רעדען מיט דיר. אז מע דרעהט זיך ארום, טאָ דער, טאָ יענער. [שטיל]. וואו זענען די קינדער?

ש ר ה ש פ י ר א [אויף שטיל]. די קינדער טהוען זיך אָן. זיי וועלען באַלד ארויסקומען. דערצעהל שוין גיכער. ציה ניט די עצמות!

ד ו ד ש פ י ר א. האָרך נאָר אויס, שרה, נאָר איך בעט דיך, ס׳זאָל זיין שטיל... ס׳א שלעכטע מעשה מיט אונזער בעטין... ניט מיט בעטין, נאָר מיט אונזער קוואַרטיראַנט׳ס חבר. איך מיין, מיט אונזער איוואַנאָוויטשען...

ש ר ה ש פ י ר א [ברעכט די הענט]. וועה איז מיר! וואָס איז שוין?

ד ו ד ש פ י ר א. האָב צייט — אָט דערצעהל איך דאָך דיר!... איך בין געוועון ביי׳ם רב, ביי רב לוי הייל־פּערין...

ש ר ה ש פ י ר א. וואָס האָסט דו געטהאָן ביי רב לוי הייל־פּערין?

דוד שפירא. גלאט אזוי ארויסגעשאנגען. און אגב — א פרעג טהון איהם, צי ס'איז נישקשה, אז א פריסט, איוואן איוואנאוויטשען האָב איך געמיינט, זאל זיצען מיט אונז ביי'ם סדר?

שרה שפירא [הויך]. האָט ער געזאגט מסתמא, אז ניין? מיינע רעד! וואָס האָב איך דיר געזאגט?

דוד שפירא. ששש!... אקוראט פארקעהרט! נאָר ניט דאָס — האָב צייט, חאפּ נישט איינס פאר דאָס אנדערע! הקיצור, וועך איך געוואוירע ביי'ם רב א שענע זאך... [קוקט זיך ארום]. אז אונזער פריסט, איוואן איוואנאוויטש מיין איך, איז מיט פינף מינוט פריהער פאר מיר אויך געווען ביי'ם רב, ביי רב לוי היילפּערין, און אויך מכח איין עצה האלטען זיך.

שרה שפירא. איין עצה האלטען זיך? אז וואָס?

דוד שפירא [קוקט זיך ארום. נאכץ שטיל]. אז ער וויל זיך מגייר זיין... איוואן איוואנאוויטש, הייסט עס, וויל זיך מגייר זיין.

שרה שפירא [הויך]. איוואן איוואנאוויטש? מגייר זיין? וואָס'ט זיך מיר גע'חלום'ט!... משוגע געווארען?

דוד שפירא. ששש! וואָרט־אוים! וועסט הערען, צוליעב וואָס! עס האָט מיך אזוי אויפגעטראָגען, אז איך האָב געמיינט, איך וועל עס נישט אויסהאלטען, אז איך וועל דאָרט די אפּאפּאלעקציע באקומען! ער האָט מיר דעם קאפּ ארויפגענומען, און איך האָב מיר נאָר קיין ארט נישט געקאָנט געפינען!

שרה שפירא [פארשטעהט נאָך ניט]. צוליעב וואָס זשע וויל ער עס טהון, דער משוגע'נער גוי?

דוד שפירא [קוקט זיך ארום, רעדט נאָך שטיל־ער]. צוליעב דעם וויל ער זיך מגייר זיין, וויל ער איז פארליעבט, זאָגט ער, אין... אין... אין אונזער בעטין, און וויל, זאָגט ער, מיט... מיט... מיט איהר האָבען חופה וקידושין... נו? הערט זיך אזעלכס?

שרה שפירא [א פלעסק מיט די הענט, שרייט־אוים אויף א קול]. אוי, א דונער האָט מיך דערשלאָגען! אוי, איך וועל דאָס ניט

אויסהאלטען! [ברעכט די הענט, טראגט זיי צו צום הארצען]. איך האב אבער געוואוסט, אז דא איז עפּעס! דאס הארץ האט מיר אבער געזאגט, אז ס'איז ניט גלאט, אז דער גוי פלאנטעט זיך מיר דא ניט אומזיסט... אלע בייזע, וויסטע, פינסטערע חלומות! נא דיר נאר א פריסט! א איוואן איוואנאוויטש! און ווער האט איהם פארנאדעט, אז ניט דו?

דוד שפירא. איך?

שרה שפירא. ווער דען — איך? ביי מיר וואלט ער שוין לאנג געעפענט מיט'ן קאפּ די טיר! האסט דו זיך אנגעקלעפּט אין איהם, אז ער האט א אידיש פּנים מיט א אידישער נאז!

דוד שפירא. א אידישע נאז — דאס איז געווען דיינע ווערטער. איך האב נאר געזאגט, אז ער האט א אידישע נשמה... נאר נישט דאס איז דער עיקר אצינד. איצט באדארף מען צוטראכטען עפּעס איין עצה, ווי אזוי ווערט מען זיינער פטור?

שרה שפירא. וואס פאר עצות דארף מען זוכען? מע דארף איהם געבען דעם וועג — און שוין!

דוד שפירא [מיט שרעק. רעדט שטיל]. זאל נאט היטען! וואס רעדסט דו? מע באדארף זיך באטראכטען פריהער...

שרה שפירא. וואס איז דא צו טראכטען, האסט דו געהערט א ביסעל? [הויך]. מע באדארף איהם [צעצויגען] ארויס־טרייבען! ארויס־יאגען!

דוד שפירא [שטיל]. ששש!... נאר נישט געיאגט און נאר נישט געטריבען! זאל דיך נאט היטען, שרה, פון דאנען אהין אהן מיר! דו הערסט, וואס איך זאג? ס'וועט זיך טהון חושך! וועסט פארקאכען א קאשע! וועסט אונז מאכען אומגליקליך אלעמען! דו פארשטעהסט גארניט, וואס דא טהוט זיך! דא איז א ראמאן — ווייסט דו חאטש, וואס דאס הייסט? [קוקט זיך ארום, רעדט נאך שטיללער]. דאס איז ביי זיי איין אפּגערעדטע זאך פון פריהער!

ש ר ה ש פ י ר א [פאַרברעכט די הענט]. וועה איז מיר! און וואָס איז מיט שניאורסאָנען?

ד ו ד ש פ י ר א. אפּנים, א נעכטיגער טאָג?

ש ר ה ש פ י ר א. וואָס רעדסט דו, דוד? און וואָס איז מיט'ן שידוך?

ד ו ד ש פ י ר א [האפּט זיך ביי'ם קאפּ]. וואָס מיר שידוך? וועך מיר שידוך? מע זאָגט דאָך דיר, אז דאָ איז א ראָמאַן, ניט קיין שידוך!...

ש ר ה ש פ י ר א. און דאָס, וואָס ער האָט איהר געוואָלט שענקען א בראַנזעלייעט? און דאָס, וואָס ער שרייבט אלע מאָל בריעף צו דער באַבושקע?...

ד ו ד ש פ י ר א [א פּאָר מאָל שפּאַנט ער אָרום און בלייבט שטעהן]. ס'איז דיר אין אקציע מיט איהר! מיר האָט זיך אויפגעקאָכט דאָס גאַנצע בלוט, אז איך האָב דערהערט אזא מעשה, און זי רעדט גאָר פון בראַנזעלייעטען מיט באַבושקעס! איך בין שיער משוגע געוואָרען נאָר פון דעם געדאַנק אליין, אז עשו קאָן גאָר האָבען א השגה אויף די סלאָוויטער'ס איין אייניקעל, און איהר ליגט אין זינען בראַנזעלייעטען! באַבושקעס קריכען איהר אין קאָפּ אריין!

ש ר ה ש פ י ר א. וואָס זשע האָט זי געשוויגען ביז אהער?

ד ו ד ש פ י ר א (שטעלט זיך אפּ, טייט איהר מיט א פינגער). דאָס דאַרפסט דו פרעגען ביי איהר! דערויף ביזט דו א מאַמע!

ש ר ה ש פ י ר א [ברעכט די הענט]. וועה איז מיר! וואָנד איז מיר! פאַרפינסטערט בין איך געוואָרען!

ד ו ד ש פ י ר א. איצט איז ניט קיין צייט פון ברעכען די הענט און פון גוואַלדעווען. איצט דאַרף מען עפּים צוטראַכטען, דו פאַרשטעהסט צי ניין, געפּינען עפּים איין עצה. אָבער שטיל, מיט שכל און מיט א גאַנג, נישט פי־פו־פא, גלאַט אין דער וועלט אריין, און אָהן גוואַלדען, אָהן פילדערייען! דער רב, רב לוי הייליפּערין, איז געוועכט. ס'איז, זאָגט ער, א שוועך הלכה!

ס'איז איין איידעלע מאטעריע, זאגט ער... כ'האב שוין גענוג געטראכט דעם נאנצען טאג! [חאפט זיך ביים קאפ]. דער קאפ ווערט מיר אקערשט ניט צעפאלען אויף שטיקלעך! [פויזע]. דערווייל איז יום־טוב און מע דארף געהן דאוונען. [קוקט זיך ארום]. דא ווערט קומען דער פריסט... איהם געגעבען דאם ווארט — פארפאלען! וואם ווערט ער טראכטען, אז מע ווערט איהם איצט אפזאגען פונ'ם סדר? רב לוי היילפערין זאגט אויך דאם אייגענע: א מויל, זאגט ער, איז ניט קיין חאליווע. ובפרט, זאגט ער, ביי שפירא... קודם כל, זאגט ער, איז מענטשליכקייט... א מענטש! דו פארשטעהסט, צי נייז? דער עיקר — דו זאלסט זיך נאר ניט אריינמישען דערווייל. דו לאז עס איבער אינגאנצען אויף מיר! לאזען נאר איבערגעהן די סדרים פריהער, די ערשטע טעג יום־טוב, ווען איך שוין מיט איהם רעדען, ווען איך שוין טהון אלסדינג — קאנסט שוין זיין זיכער, אז ביי מיר ווערט ער אליין אווענק. [מיט פייער]. ער ווערט ביי מיר אווענק וואו דער ליעבער שבת־קודש געהט־אווענק! ער ווערט אפילו ניט וויסען, פאר וואם און פאר וועז! זיי זיכער! דאם ווערט ניט זיין, אז דוד שפירא'ס טאכטער, וואם קומט־ארוים פון די סלאוויטער... [עם קומט־אן סיאמקע, איין אויסגעצוואנגענער, אנגעטאן יום־טוב'דיג אין זיין אוניפארם, מיט א וויים קעלנערעל, האלט א גרויסען מחזור אונטער'ן ארעם].

סיאמקע [טראנט־צו דעם פאטער דעם מחזור]. טאטע, אט דאם איז דער מחזור, וואם דו דארפסט?

דוד שפירא [עפענט־אויף דעם טאווע, לייענט]. „מחזור לראש־השנה ויום־הכפורים"... געטראפען, ווי א בלינד פערד אין גרוב אריין! [ניט איהם אפ]. דארט, אויף דער קאמאדע, גאה, ליגט איין אנדער מחזור! שטעהט אנגעשריבען מיט גרויסע אותיות: „מחזור לשלש רגלים"... יאהרען! שפירא'ס א יונגעלע זאל ניט ווייסען קיין חילוק פון א מחזור ביז א מחזור... [סיאמקע לויפט צוריק נאכ'ן מחזור. דוד שפירא צום ווייב]. איך בעט דיך נאר א מאל, שרה, ווי גאט איז דיר ליעב! ווי אין איין אויג א שטאך! ס'איז א

שוועך הלכה, איין איידעלע מאטעריע... מע באדארף דא זיין זעהר־זעהר פארזיכטיג! [עם קומט־אן סיאמקע מיט'ן מחזור].

ס י א מ ק ע [עפענט־אויף, ווייזט דעם פאטער מיט'ן פינגער, לייענט אויף א קול, צעצויגען]. „מח־זור ל־ש־לש רַגְ־לַ־ים"...

ד ו ד ש פ י ר א [נעמט דאס קינד פאר'ן אויהערעלן]. רְגָלִים, נישט רַגָלִים! ניט געדאכט זאלסט דו ווערען — א בר־מצוה־בחור'ל און קומט־ארויס פון די סלאוויטער!... קום אין שוהל אריין! [טהוט־אן דעם צילינדער. צום ווייב]. געדענק זשע, שרה, וואס איך האב דיר געזאגט [שטיל, טראנט־צו א פינגער צום מויל]: ווי גאט איז דיר ליעב! ווי אין איין אויג א שטאך!... [נעהט־אפ מיט סיאמקען אין שוהל אריין. — עס קומט־ארויס פון איהר צימער ב ע ט י. שרה שפירא ווארפט א זייטיגען קוק אויף דער טאכטער, נעמט זיך איבערשטעלען די כוסות].

ב ע ט י [אנגעטהאן יום־טוב'דיג, שען פארקעמט. שטעלט זיך צוועק אקעגען שפיעגעל, מאכט צו־רעכט די פריזורקע. צו דער מוטער]. מאמע! געפעלט דיר די פריזורקע? האסט דאך ליעב, אז איך געה אזוי פארקעמט. הא? מאמע? [שרה שפירא זעהט איהר פנים דורכ'ן שפיעגעל, ענטפערט ניט. בעטין וואונדערט עם. זי דרעהט זיך אוים צו דער מוטער]. פאר וואס ענטפערסט דו ניט, מאמע? און וואס ביזט דו אזוי פארצאָרנט? צוליעב'ן יום־טוב?

ש ר ה ש פ י ר א [מהוט איהר ארבייט]. אז מע האט אזא טאכטער, ווי דו, קאן מען זיין פארצאָרנט.

ב ע ט י [נעהט־צו נאהענט צו דער מוטער]. וואס איז שוין, מאמע? וואס פאר א נייעס?

ש ר ה ש פ י ר א. פאר וועמען ס'איז איין אלטס, פאר מיר איז דאס א נייעס... [הערט־אויף איבערשטעלען די כוסות]. איך האב גארניט געוואוסט, טאכטער, אז ביי דיר איז דא אזעלכע פארבאר־גענישען מיט אזעלכע סודות... איך האב זיך קיינמאל ניט געריכט אויף דיר, אז דו זאלסט זיין אזא פארביסענע און אפטהון אונז אזא זאך...

ב ע ט י [איבערראשט]. וואָס פאַר סודות? וואָס פאַר א פאַרבּיסענע? און וואָס פאַר זאַכען האָב איך אָפּגעטהאָן?

ש ר ה ש פ י ר א. דער טאַטע איז אויס מענטש. ער וועט דאָס, זאָגט ער, ניט אויסהאַלטען! און איך וועל מסתּמא אויך שטאַרבען פאַר דער צייט... [באַהאַלט דאָס פּנים איז פאַרטוּף, ווייגט].

ב ע ט י [דערשראָקען, נעמט זי ארום]. מאַמוניו! גאָט איז מיט דיר! וואָס קומט דאָ פאָר? איך וויים גאָרניט פון וואָס צו זאָגען!

ש ר ה ש פ י ר א [הויבט־אויף די פאַרווייגטע אויגען, באַטראַכט די טאַכטער]. אַנו, קוק מיר גלייך אין די אויגען אַריין! ווי קאַנסט דו זאָגען אַזעלכס? ווי קאַנסט דו עס אָפּלייקענען מיר, א מאַמע, אין די אויגען?... [פויזע]. וואָס האָט געטהאָן דער גוי ביי'ם רב?

ב ע ט י [שטוינט]. וואָסער גוי? ביי וועלכען רב?

ש ר ה ש פ י ר א. זעה נאָר, ווי גלייך זי קוקט מיר אין פּנים אַריין! [פויזע. שטרענג]. זאָג נאָר, וואָס האָט געטהאָן איוואָן איוואַנאָוויטש ביי'ם רב, רב לוי היילפּערין?

ב ע ט י [שטאַרק איבערראשט, ווערט רויט]. איוואָן איוואַנאָוויטש ביי'ם רב? ביי היילפּערין? וואָס האָט ער דאָרטען געטהאָן?

ש ר ה ש פ י ר א. איך מיין, אז דו ווייסט עס בעסער פון מיר און פריהער פון מיר... קוק זי נאָר אָן, ווי זי טאָפּט וועריטער! נעבּאַך א רחמנות! זי ווייסט גאָרניט פון דער גוטער בשורה, אז דער גוי איוואָן איוואַנאָוויטש ווייל ווערען אויס גוי!...

ב ע ט י [אויפגעשיינט]. איוואָן איוואַנאָוויטש ווייל ווערען א איד?

ש ר ה ש פ י ר א. א גדולה אויף דער באָבע! און א שיינדעלע פאַר אונז אַלעמען! און דאָס איז דאָך אינגאַנצען צו־ליעב דיר, וואָרום ער איז דאָך נאָך דיר די כּפרה — דאָס האָב איך שוין לאַנג ארויסגעזוהען, און דו האָסט עס אודאי גוט געוואוסט, — און נאָך דעם אַלעמען האָסט דו א פּאָטעפּאַלנאָסט מיר קוקען גלייך

אין די אויגן אריין און אײנרעדן מיך, אז דו ווייסט ניט פון וואָס צו זאָגן? !

ב ע ט י [חאפט זיך בײַם הארצן]. מאמע! איך שוער דיר ביי מיין לעבן, אז די געשיכטע מיט'ן רב, מיט הייליפערין, הער איך דאָס ערשטע מאָל פון דיר!...

ש ר ה ש פ י ר א [מיט גיפט]. אזוי? ס'איז נאָרניט קיין אָפּגערעדטע זאך ביי דיר מיט'ן גוי פון פריהער? דער רב רב לוי הייליפערין איז דאָך מסתמא א לינגנער? אָדער דער טאטע האָט דאָס אודאי פונ'ם קאָפּ אויסגעטראכט?

ב ע ט י [אויפגערעגט]. מיר דאכט, מאמע, אז מיך קענסט דו אויך נישט פאר אזא גרויסע ליגנערין. איך האָב אייך ביז אהער נאָך מיט קיין זאך ניט געליגנערט! [מיט הארץ]. אז איך שוער דיר ביי מיין לעבן, אז איך הער עס ערשט פון דיר, גלויבסט דו מיר ניט און הערסט ניט אויף מיך צו באווארפען מיט שטעכ־ווערטלעך!...

ש ר ה ש פ י ר א. מיט שטעכווערטלעך? עס קאָן שוין גוט שטעכען און ברעכען מיינע שונאים, אז מע דערמאנט זיך, אז דו האָסט געגומען בידים און האָסט צעשלאָגען אזא גליק! איך רער שוין ניט פון דער באבושקע — איך רעד פונ'ם קרן: אזא גאָלדענער בחור, א טאטענ'ס א קינד, א פאמיליאנט, קומט־ארויס פון אזא משפחה!...

ב ע ט י [שוין נאָר אויפגערעגט, צעשרייט זיך]. אָבער וואָס ווילסט איהר האָבען פון מיין לעבען? וואָס האָט איהר זיך אלע אָנגעזעצט אויף מיר? אלע אויף מיר! אלע אויף מיר!... [פאלט אויף א שטוהל, באהאלט דאס פנים אין די הענט, ווייניט שטיל־ערהיים. — עס דערהערט זיך א קלונג. שרה שפירא לויפט עפענען און קומט באלד ארויף צוריק].

ב ע ט י [הויבט־אויף דאס פארווייניטע פנים]. ווער איז?

ש ר ה ש פ י ר א [בייז]. דער גר.

ב ע ט י. וואָסער גר?

שרה שפירא. דיין איוואן איוואנאוויטש! [בעטי חאפט זיך אויף, ווישט זיך אוים די אויגען, מאכט א באוועגונג אוועקצוגעהן, נאר בלייבט שטעהן. שרה שפירא געהט־אפ אין דער טיר, פון וואנען איהר מאן איז פריהער ארויסגעקומען, רעדט בעת מעשה צו דער טאכטער]. איך געה זיך דערווייל אנטהון און בענטשען לויבט. [עס קומט־אן שניאורסאן, וואס נילט אלם איוואנאוו, שוין ניט אין סטודענטישער אוניפארם, נאר אין א שווארצען אנצוג, אין וועלכען עס זעהט זיך נאך מעהר רעליעף ארויס זיין סעמיטישער טיפ. די האר, אננעפארפומירט מיט פעטען, זעהען־אויס נאך מעהר שווארץ און נאך מעהר נענרייזעלט, ווי אלע מאל].

שניאורסאן [אויפגעלעגט, צו בעטין, גיט איהר די האנט]. אייער פאטער איז געווען אזוי ליעבענסווירדיג און האט מיר דערלויבט בייצוווואוינען מיט אייך די צערעמאניע פון אייער יום־טוב... [קוקט זיך ארום]. וואו איז ער? מסתמא נאך אין שוהל? א שאד, וואס ער האט נישט געוואלט מיך מיטנעמען אויך אין שוהל. דאס וועט שוין זיין, זאגט ער, צו פעט... [בעטי זעצט זיך, בעט איהם אויף זיצען. זי איז צעטראגען]. וואס איז עפים אייער מוטער אזוי בייז אויף מיר? זי האט מיר ניט געענטפערט אויף מיין גוטען־אוועג, און אויף מיין גראטולירען זי מיט'ן פייערטאג האט זי עפים א מורקע געגעבען און איז אנטלאפען געוואלט... [פויזע]. און איהר, בערטא דאווידאוונא, אויב איך האב קיין טעות ניט, זענט מיר עפים אויך נישט אזוי, ווי אלע מאל... [בויגט זיך צו צו איהר נאהענט]. וואס איז געשעהען, בערטא דאווידאוונא? וואס קוקט איהר אויף מיר מיט אזעלכע אויגען?

בעטי [קוקט איהם נלייך אין די אויגען. רעדט שטיל. דאס קול ציטערט]. איהר האט מיר פארשאפט, אייואן אייואנאוויטש, גרויסע, גרויסע אומאנגענעהמלייכקייטען! [פון יענער זייט טיר באווייזט זיך שרה שפירא, א האלב־אויסגעטאנענע, און ווינקט צו דער טאכטער מיט די האנט, גיט איהר צייכענס, זי זאל ניט רעדען. בעטי זעהט דאס, און שניאורסאן, וואס זיצט מיט'ן פנים צו בעטין און מיט'ן רוקען צו דער טיר, זעהט דאס ניט].

שניאורסאן [צו בעטין]. איך? אייך? אומאנגענעהמלייכקייטען? מיט וואס, צום ביישפיעל?

בעטי [ענטפערט ניט באלד]. מיט אייער ווייזט ביי׳ם רב...

שניאורסאן [שטוינט]. וואסער ווייזט? ביי וועלכען רב? [שרה שפירא באווייזט זיך נאך א מאל, רופט מיט ענערגישע צייכענס בעטין צו זיך. בעטי זעהט דאס, ריהרט זיך ניט פון ארט].

בעטי [צעמישט פון דעם, וואס די מוטער שטעהרט זי]. יא, יא... וואס פרענגט איהר מיך איבער עטליכע מאל? צו וואס אפליייקענען פון מיר? פון מיר!... [פוייוט. — רעדט שטיל, אויפגערעגט]. איהר זענט געווען ביי׳ם רב זיך באראטען וועגען אזא וויכטיגען שריט, וואס איהר געהט טהון... צוליעב... צוליעב מיר... און ביי מיר האט איהר גארניט געפונען פאר נויטיג צו פרעגען?!... וואס זאל דאס באדייטען?... וואס קוקט איהר מיך אן? וואס מאכט איהר זיך, ווי איבערראשט?... איהר וועט דאך ניט אפליייקענען, אז איהר זענט געווען ביי׳ם רב? הייליפערין רופט מען איהם...

שניאורסאן [שטוינט]. איך? ביי׳ם רב? ביי הייליפערין? איך הער דעם דאזיגען נאמען דעם ערשטען מאל פון אייך אצינד! איך שווער אייך ביי מיין עהרען־וואָרט! [שרה הערט ניט אויף צו רופען די טאכטער מיט צייכענס].

בעטי [שוין גאר צעמישט]. אצינד וויים איך שוין וויעדער ניט, וואס דא קומט פאר... וואס טהוט זיך דא ארום מיר?... אז איך וועל ניט אראפ פונ׳ם זינען, וועט טאקי זיין א וואונדער!... [האפט זיך ביי׳ם קאפ].

שרה שפירא [מיינט, אז די טאכטער האט ניט געזעהען, ארער ניט פארשטאנען, איהרע צייכענס, רופט זי הויך]. קום נאר אהער, בעטי, אויף א ווייל — איך דארף דיך האבען! נו־זשע! גיכער! דער טאטע וועט באלד קומען פון שוהל, און איך דארף נאך ליכט בענטשען, האסט דו געהערט א ביסעל! [בעטי הויבט זיך אויף אהן חשק, נעהט צו דער מוטער].

שניאורסאן [א איבערראשטער, שפאנט־אום עטליכע מאל היז און הער, שטעלט זיך אפ, לענט־צו א פינגער צום שטערן. נאך א קורצער פויזע]. אאא?... איצט פארשטעה איך שוין!... [ווייזט אויף יענער זייט טיר,

וואו זיין חבר׳ס צימער נעפינט זיך]. אָט דאָ ליגט דער הונט באגראָבען!...
[לאוט זיך אהין, הערט זיך איין, קלאפט־אן אין דער טיר. אין דעם קומט־אן פון פאַרצימער דער אמת׳ער איוואנאוו, וואס נילט אפֿט שניאורסאן, יום־טוב׳דיג אנגעטהאן, מיט א פּריש גערָאזירט פּנים און מיט א גרויסען בוקעט בלומען אין האַנט. דער אמת׳ער שניאורסאן נעהט איהם אקעגען. זיי באגריסען זיך. שניאורסאן צום חבר]. אַהן א קלוגג?

איוואנאוו. איך האָב א שלימזל. [באווייזט איהם דעם שלימזל. לעגט־אוועק דעם בוקעט אויפֿ'ן טיש].

שניאורסאן. וואָס פאר בלומען אין מיטען דרינען?

איוואנאוו. לכבוד אייער פאַסחא...

שניאורסאן. פאר וואָס האָסט דו שוין ניט פארחאפט אין איינוועגס א חמצ'דיגען טאָרט אויך? וואלט דיך שפּיריכע ארויסגעוואָרפען מיט'ן טאָרט און מיט די בלומען אינאיינעם...

איוואנאוו [לאכט]. א חאָמעץ — דאָס וויים איך, אז מע טאָר ניט. [קוקט זיך ארום]. איך זעה, הערשקא, אז דו ביזט שטאַרק אויפגעלעגט לכבוד יום־טוב? דאָס האָב איך דיר צו־געהאָלפען ביי׳ם בעל־חבית, ער זאָל דיר דערלויבען צו זיין ביי דער צערעמאָניע פון אייער פאַסחא.

שניאורסאן. אזוי? א שענעם דאנק דיר דערפאר!

איוואנאוו [לאכט]. א קאָמישער מענטש אָט דער שפּירא! ער האָט זיך א מאָל דרויי מיט מיר באָאָטען, צי זאָל ער דיר עס דערלויבען, צי ניין? אָט איז ביי איהם אויסגעקומען יא, און אָט — ניין. ער האָט אלץ געציטערט, טאָמער זאָגט ער דיר אפֿ, זאָלסט דו ניט איבערטראכטען וועגען אידען גאָט וויסט וואָס, חא־חא! [באטראכט דעם חבר איז זיין שווארצען אנצוג]. אינ׳ם דאָזיגען קאָסטיום זעהסט דו אוים, הערשקא, ווי איין עכטער סעמיט, טשאַרט וואָזמי!

שניאורסאן. און דו, וואניא, זאָלסט זיך אָנטהון אין דריי סעמיטישע קאָסטיומען, וועסט דו אלץ אויסזעהען, ווי א פּאָני, עס וועט דיר אפילו ניט העלפען די לעקציעס, וואָס דו געהסט נעמען ביי אונזער רב, ביי הוילפערין...

איוואנאוו [איבערראשט]. פון וואנען ווייסט דו, אז איך בין נעווען בייא׳ם רב?

שניאורסאן [מיט גיפט]. חא־חא! פון וואנען איך וויים? איך וויים אליין — האב איך דיר שוין לאנג געזאגט. איך וויים אפילו, וואס דו האסט ביי איהם געטהאן...

איוואנאוו [קוקט אראפ]. צום ביישפיעל?

שניאורסאן [אירגנישן]. ווי עס זעהט אויס, האסט דו זיך א נעם געגעבען ווערען א איד טאקי גארנישט אויף קאטאווע?

איוואנאוו [ווייל זיין רוהיג]. עס קאן גאנץ מעגליך זיין.

שניאורסאן. און מסתמא אליין צוליעב יענעם געווייסען צווועק?...

איוואנאוו [ווי פריהער]. זעלבסטפארשטענדליך.

שניאורסאן [אליין מיט דעם זעלבען גיפט]. אזוי זיכער ביזט דו אין דיין זיעג?

איוואנאוו. אהן צווייפעל.

שניאורסאן. און וועגען שטעהרונגען טראכטסט דו גארנישט? האסט קיין מורא פאר... קאנקורענטען, למשל?

איוואנאוו [הויבט־אויף די אויגען]. קאנקורענטען?... אפשר ביזט דו דאס פון די קאנקורענטען? א־זוי?... איצט פארשטעה איך שוין, פאר וואס דו ווייסט אזוי פיעל...

שניאורסאן. נישט מעהר ווייפיעל מיר איז נויטיג.

איוואנאוו. אויף צו טרייבען שפיאנאזש ארום מיר און אנצוהאלטען די קאנקורענציע?...

שניאורסאן. דו וועסט מיך ניט איבערשרעקען מיט קיין ווערטער...

איוואנאוו. איצט פארשטעה איך שוין, פאר וואס עס טהוט דיר אזוי וועה דער קאפ פאר מיר...

שניאורסאן. ווייל איך ווייל ניט, זאלסט זיך מאכען צום נאר... עס וועט דיר ניט העלפען קיין רב, קיין צעהן רבנים אויך — זאג איך דיר פריהער!

א י ו ו א נ א ו ו [שטארק אויפגערעגט. שוין אויך מיט גיפט]. אלס גוטער פריינט, נאטירלעך, זאגסט דו דאך עס מיר... און איך בין נעוועז אזא נאר און האב דיר טאקי געגלויבט ביז אהער... איך האב געמיינט, עס האט זיך מיר נעראכט, אז עס געהט ביי דיר טאקי פון דיין גוטפריינטשאפט. איצט באווייזט זיך גאר ארויס אין דיר א קאנקורענט... און אפשר נאך א „נעפעהרלעכער" קאנקורענט? חא־חא!...

ש נ י א ו ר ס א ן [דרייסט]. זאלסט דו טאקי ווייסן! און ס'איז זעהר גוט, וואס דו ווייסט עס! די קארטען זענען אפען, וועלען מיר, הייסט עס, שפיעלען איין אפענעם זעפס־און־זעכציג!

א י ו ו א נ א ו ו. גוט. איך נעם־אן דעם קאמף!

ש נ י א ו ר ס א ן [שטארק אויפגערעגט]. אומזיסט לאכסט דו אזוי, וואניא. וועסט זיין געשלאגען, ווי א...

א י ו ו א נ א ו ו [נישט ווינציגער אויפגערעגט]. מיר וועלען שוין זעהן, ווער וועמען!... [עס קומט־ארויס שרה שפירא, אננעטהאן יום־טוב־דיג, זעהט־אויס א סך יונגער און שענער — נאכנישט צו דערקענען]. זי טראגט צוויי זילבערנע לייכטער מיט אננעצונדענע בענטשליכט. נאך איהר געהט בעטי אויך מיט צוויי זילבערנע לייכטער. אלע פיער לייכטער ווערען צוועקגעשטעלט אויפ'ן טיש. ביידע חברים פלייסען זיך באגעגענען די דאמען מיט א שמייכעלע. שרה שפירא ענטפערט דעם קוואדריראנט מיט א פרייגטליכען גום יום־טוב, און אויך זיין חבר, אויפ'ן אמת'ען שניאורסאן, וואס גילט אלס איוואנאוו, וויל זי אפילו קיין קוק נישט טהון. אקעגען אבער בעטי איז מהער צוגעלאזט צום אמת'ען שניאורכאן, ווי צום אמת'ען איוואנאוו. אלע פיהלען זיך ניט גוט. עס נעמט אבער נישט קיין סך צייט, ווינציגער ווי א מינוט. עס קומט־אן דוד שפירא מיט א ברייטען גום יום־טוב. נאך איהם סיאמקא].

ד ו ד ש פ י ר א [אויף אידיש]. גוט יום־טוב! גוט יום־טוב!

ס י א מ ק ע [נאך איהם]. א גוט יום־טוב!

ש ר ה ש פ י ר א. גוט יום־טוב, גוט יאהר!

ב ע ט י. גוט יום־טוב. [ביידע חברים פארנייגען זיך פאר'ן בעל־הבית נאנץ העפליך. — נישט קוקענדיג אויפ'ן ברייטען „גוט יום־טוב", זעהט־אויס דוד שפירא שטארק צערודערט. שרה און בעטי זענען פארווייגט. ביידע חברים זענען אננערודעלט איינס אויך דאס אנדערע. נאר איין סיאמקא איז

אויפגעלעגט, שפּיגעלט זיך אין דעם פּינקעלדיגעז וויין, וואָס אויף ערבע כּוסות, אוּן בלעטערט די הגדות, וואָס ליגען אויפֿן טיש].

דוד שפּירא [וויי? צעשלאָגען די שטימונג, באטראכט דעם טיש מיט דער קערה מיט אלע זאכען, פּארקאטשעט די ארבעך, רעדט ווי צו זיך אליין]. נו? איז שוין צוגעגרייט, הייסט עס, אלסדינג ביי דיר? די קערה מיט די מצות מיט די הגדות, און אליהו הנביא'ס פּוס איז אויך דאָ? קאָן מען, הייסט עס, זיך נעמען צו דער ארבייט? [זיפצט]. שוין לאנג אזא פּסח ניט געווען! אָט די מימרות מיט די זאָגעכצען, וואָס אין שטאָדט, מיט די פּחדים פּאר אַ פּאָגראָם, מיט די דעפּוטאציעס צום גובערנאטאָר, און ועל פּולם — אָט דאָס פּעקעל מיט דער דיעלא — אלסדינג ארום און ארום... [וויזט מיט דער האנט ארום קאפּ]. אזא פּסח זאל זיך שוין נישט אומקעהרען!...

שרה שפּירא. נישט פּראי פּאר'ן סדר צו דערמאנען... גאָט וועט העלפען, וועלען מיר עס, אם ירצה שם, איבערלעבען.

דוד שפּירא. געווים וועלען מיר עס איבערלעבען! מיר וועלען זיי אלע איבערלעבען!... מיר האָבען איבערגעלעבט גרעסערע צרות, מיט גרעסערע המנס, מיט אַ פּרעה מלך מצרים... [טרעט־אפּ פּוג'ם טיש]. נו? קינדער! קודם כל [צום קוואַרטיראנט], זאָגט אייער חבר, ער זאל זיך מטריח זיין אקאָרשט אָנטהון דאָס היטעל. ביי'ם סדר איז מען זיך נוהג ביי אונז, מע זיצט אין היטעלען. און איהר אליין, הער שניאורסאָן, זייט מוחל אויך דאָס אייגענע... דאָס, וועניגסטענס, וואָלט אזא איד, ווי איהר, וואָס קומט־ארוים פון די ליבאוויטשער שניאורסאָנס, כלעבען, געמעגט וויסען... [בייידע חברים געהעז־אפּ אין פּארערצימער, יעדער נאך זיין היטעל, אוּן קומען בייידע צו נעהן שוין אָנגעטהאָן אין די היטלען]. אין דער זעלבער צייט טהוט־אָן דוד שפּירא אויבען, אויף דער קאפּאטע, דעם צוגעגרייטעז וויסען קיטעל מיט די בריייטע ארבעל אוּן די וויסט פּארגעלבטע, מיט זילבער באָרעמטע, יארמעלקע מיט'ן קאפּעס, אוּן האלט ביי ארומנארטלען זיך מיט'ן וויסען אלטען זיידענעם גארטעל. די ארריינגעקומענע חברים גרופּירען זיך ארום בעטיו, בפּראכטען פּוּן דער וויטעז שפּירא אין זיינע וויסע בגדים].

א י ו ו א נ א ו ו [צו בעטין]. אייער פאטער זעהט אוים ווי א פאסטאר, ווי איין ארכיערייי...

ש נ י א ו ר ס א ן [אויף צו בעטין]. ניכער — ווי א כהן גדול אינ'ם אלטען בית־המקדש...

ד ו ד ש פ י ר א [רופט־צו צו זיך מיט'ן פינגער דעם קוואַרטיראַנט, דעם אמת'ען איוואַנאוו]. פאַני שניאורסאַן! זייט זשע מוחל! נער נעהט־צו צו שפירא, און דער אמת'ער שניאורסאַ, וואַס גילט אלם איוואַנאוו, בלייבט שטעהן מיט בעטין פון יענער זייט טיש]. זעהט איהר אט דאס א? [ווייזט אויף דער יארמעלקע און אויפ'ן גארטעל]. דאס האַב איך א ירושה פון מיין עלטער־עלטער־זיידען, פון די פלאוויטער... פון יענע פלאַ־ווימער, וואַס אט דעם עשו'ם [באוויזט מיט די אויגען פון דער ווייטער אויף שניאורסאַנען, וואַס גילט אלם איוואַנאוו] — אט דעם עשו'ם עלטער־עלטער־זיידע האט אמאל גע'משפט מיט גנאַט...

ש ר ה ש פ י ר א [צום מאַ, אויף אידיש]. צו־וואַס דערמאַנען איצט אזעלכע זאכען און דבר'ען פאר'ן ערל אזעלכע רעד?

ד ו ד ש פ י ר א [צום ווייב, אויף אויף אידיש, ווייזענדיג מיט די אויגען אויף שניאורסאַנען]. זעהסט דאַך, ווי עס אהרט איהם, דעם גר־צדק, ווי דער פאראַיאהריגער שניי...

ב ע ט י [אויפגעטראַגען פון פריהער און פון דעם, וואַס פאטער און מוטער וואַרפען זיך דורך מיט אידישע רעד, וועגדט זיך מיט איין אויסגעמוטשעט שמייכעל צו שניאורסאַנען]. זי ווייל איהם ארויסבאַווייזען מעהר פרייונטליכקייט איבער דעם, וואַס איהר פאטער איז פלוצים צו איהם געווארען אזוי קאלט און רעדט כסדר נאר מיט'ן קוואַרטיראַנט]. אייך, איוואַן איוואַנאוויטש, באַ־דאַרף זיך אויסווייזען מאַדנע [באוויזט איהם אויפ'ן טיש] אט דער גאַנצער פאַראַד מיט דער גאַנצער צערעמאַניע...

ש נ י א ו ר ס א ן [וואַס שטעהט נאַהענט צו בעטין און הערט זיך צו מיט איין אויהער, וואַס שפירא רעדט מיט זיין חבר, ענטפערט איהר אויף מיט א שמייכעל און שטיל, אזוי אז נאר זי אליין זאל הערען]. א סך מעהר מאַדנע ווייזט מיר אוים אט דאס, וואַס אייער פאַטער איז אויף מיר אזוי אננעשטויסען. און מעהר פון אלסדינג אהרט מיך אט

דאָס, וואָס איהר אַליין, בערטא דאָווידאָוונא, זעהט מיר אויס היינט אזוי טרויעריג... עס טהוט מיר וועה דאָס הארץ קוקענדיג אויף אייך... איך פּאַרזיכער אייך, אז דאָ איז פּאַרגעקומען א מיספּאַר־שטענדעניש, וואָס מיט דער צייט וועט זיך עס ארויסבאַווייזען...

ב ע ט י [קוקט אויפ'ן פּאָטער און רעדט צו שניאורסאָנעו שטיל, אזוי אז ער אַליין זאָל זי הערען]. פּאַר מיר איז אַלסדינג איין מיספּאַר־שטענדעניש... א רעטענישׂ פונ'ם אָנהויב ביז'ן סוף... עס דרעהט זיך מיר דער קאָפּ, און אַלץ זעהט מיר אויס, ווי א חלום, ווי א פּאַרדרעהטער, פּאַרפּלאָנטעטער חלום...

ד ו ד ש פּ י ר א [צו דער טאָכטער, זעהט פון דערווייטען, אז זי רעדט עפּעס מיט'ן קוואַרטיראָנט'ס חבר. שטרענג]. בעטי! וואָס דער־צעהלסט דו דאָרטען איוואַן איוואָנאָוויטשען?

ב ע ט י [צום פּאָטער, הויך]. פונ'ם סדר רעדען מיר...

ד ו ד ש פּ י ר א. א? דו מאַכסט איהם קלאָר דעם סדר, ווי אזוי עס קומט ביי אונז פּאָר? דאָס טהוסט דו זעהר גוט! דערקלער איהם שוין אַלסדינג. און וואָס האָט איהר זיך אַוועק־געשטעלט אזוי ווייט? קומט אהער א ביסעל נעהענטער! [בעטי און שניאורסאָן געהען־צו נעהענטער צו שפּירא]. פּאַר וואָס זאָל ער ניט זעהען אַלסדינג פון דער נאָהענט? [צום קוואַרטיראָנט, ווייזט איהם אויף דער קערה]. אָט זעהט איהר אָט די קערה? [איוואָנאָוו, שניאורסאָן און בעטי קוקען־אריין אַלע דריי אין דער קערה]. זאָגט איהם, פּאָני שניאור־סאָן, זאָגט איהם, אייער חבר, — איהר וועט דאָס איהם בעסער קאָנען געבען צו פּארשטעהן, — אז דאָס אַלסדינג איז א זכר פון מצרים. [באַווייזט אויפ'ן מרור]. דאָס, למשל, איז חריין... מרור ווערט דאָס ביי אונז אָנגערופען. די טייטש איז — ביטערניש. א וואונק אויפ'ן וימררו — וואָס מע האָט אונז פּארביטערט דאָס לעבען אין מצרים, ניט ערגער ווי מע פּארביטערט אונז דאָס לעבען איצט אויך... און דאָס [וווייזט אויפ'ן חרוסת] איז ביי אונז א „זכר לטיט", וואָס אונזערע עלטערען האָבען געקנאָטען לעהם און געמאַכט ציגעל, איהר פּארשטעהט צי ניין, פּאַר פּיתום מיט רעמסס... [די דריי קוקען־

אריין אינ׳ם חרוסת, אוו מעהר פון אלעמעו קוקט טאקי אריין איוואנאווי, דער וואס גילט אלס שניאורסאו). איהר מיינט, ס׳איז טאקי לעהם? ניין, עס חאפט נאר דעם אפּבליק, עס זעהט־אוים ווי לעהם, רויטע לעהם. בסך־הכל איז עס צעריבענער עפּעל מיט צעשלאגענע נים. און דאס, וואס ס׳איז באגאסען מיט רויטען, זאלט איהר זיך ניט שרעקען — ס׳איז חלילה נישט קיין בלוט... ס׳איז ווין... [ערעט צום קוואַרטיראַנט אוו קוקט אויף זיין חבר]. קוקט אייך נאר גוט צו!... [אלע דריי קוקען, אוו מעהר פון אלע — איוואנאווי, דער, וואס גילט אלס שניאורסאו]. „חרוסת" ווערט דאס אנגערופען ביי אונז... איהר פארשטעהט צי ניין, חרוסת!... נו, און דאס איז א פליגעלע מיט א גערגעלע פון א הוהן — א זכר פונ׳ם „קרבן־פסח", וואס איז נעווען אמאל ביי אידען... אבער נאר א זכר, מעהר ניט אז א זכר, איהר פארשטעהט צי ניין! וואַרום קיין קרבנות איז שוין ביי אונז היינט ניטא. א סוף! שוין העכער צווויי טויזענט יאהר אז ס׳איז ניטא ביי אונז קיין שום קרבנות, קיין סימן ניט!... אצינד, אז איהר זענט שוין א ביסעל קלאר געוואָרען אין די אלע זאכען, מעגען מיר זיך שוין נעמען אפריכטען דעם סדר, ווי מיר האבען עס בירושה פון אונזערע עלטער־עלטער־זיידעס. איך וועל מיך באזעצען אויבענאן, אט אויף א דעם העסעבעט [טהוט זיך א זעץ־אריין אין די אויסגעבעטע קישענס אוו מאסטעט זיך איין], ווי א מלך, צו באווייזען. אז מיר זענען א פאלק פון מלכים, פון פרייע מענטשען, ניט פון קנעכט, פארקויפּטע, ווי אמאל, צו פרעה מלך מצרים... און איהר זעצט זיך נאר אויס אלע ארום טיש, נעהענטער צום מלך... אט אזוי... [אלע זעצען זיך אוים ארום טיש. שרה שפּירא — אין דער רעכטער האנט פונ׳ם מאו. פון דער לינקער האנט זעצט זיך בעטיא. נעבען איהר — דער קוואַרטיראַנט. אקעגען — דעם קוואַרטיראַנט׳ס חבר מיט סיאמקען. דוד שפּירא האט פאר זיך איין אלטע הגדה. שרה שפּירא — א גראבען „קרבן־מנחה". צו בעטין אין דער הגדה קוקט־אריין דער קוואַרטיראַנט, וואס גילט אלס שניאור־סאו. צו סיאמקען אין זיין קליין הגדה׳לע קוקט־אריין דעם וואַרטיראַנט׳ס חבר, וואס גילט אלס איוואנאווי. דוד שפּירא עפענט־אויף די אלטע הגדה, באוויזם זי דעם קוואַרטיראַנט איוואנאווען). זעהט איהר אט די אלטע הגדה?

דאָס איז ביי מיר אויך א ירושה פון די סלאָוויטער... [מישט־אויף דאָס שער־בלאָט]. טאָקי נעבאָך פון זייער אייגענער דרוק, „רפּוס סלאָוויטא" — נעדרוקט אין סלאָוויטע... [זיפּצט]. ער־ער־ער! די הגדה זאָל קאָנען רעדען, וואָלט זי געהאָט וואָס צו דערצעהלען... אצינד הויבען מיר אָן! [נעמט א קאַראָפּין מיט ווייז אוו הויבט־אָן צו גיסען אין די כוסות, רעדט דערווייל צו סיאָמקען]. ווי מיינסט דו, זוהנעניו, וועסט זיך מיר ניט פּאַרפּלאָנטען, דו שקאָץ איינער, אין די פּיער קשיות, ווי פּאַראיאהרען אין דער צייט?

ס י א מ ק ע [לאכט]. זאָל גאָט היטען! איך קען זיי אויף אויסוועניג, ווי א וואסער!

ש ר ה ש פּ י ר א [קוועלט, שפּאָטשעט]. מיר פּאַר דיין פּיסק! [שפּירא האָט נאָך ניט אָנגעפּילט קיין צוויי כוסות, דערהערט זיך א שאַרפּער אוו א לאַנגער קלונג. אלע טהוען א ציטער־אויף אויף די ערטער].

ד ו ד ש פּ י ר א [שטעלט־אוועק דעם וויין]. וואָס איז דאָס? פּלוצים גאָר אין מיטען דרינען? ווער קאָן דאָס זיין?

ש ר ה ש פּ י ר א [טוידט]. דער קלונג, האָב איך מורא, שמעקט מיט פּאָליציע... סיאָמעניו, זיי זיך מטריח. [נאָך איידער זי זאָגט דאָס ארוים, איז שוין סיאָמקע אויף די פּיס. ער לויפּט־אַראָפּ עפּענען. אלעמען'ס אויגען זענען געוועגדט צו דער טיר. עס נעמט נישט קיין האלבע מינוט, איז שוין סיאָמקע דא צוריק איין איבערגעשראָקענער].

ס י א מ ק ע. זשאַנדאַרען מיט נאַדזיראַטעלים אָהן א שיעור, און אונזער דוואָרניק אויך מיט זיי!...

ד ו ד ש פּ י ר א [טוידט]. איין אבלאָווע? פּסח צום סדר?! דאָס טרעפט מיר דעם ערשטען מאָל אויף מיין לעבען!... [עס עפּענט זיך די טיר און עס קומען־אַריין א גאנצע האַלבאָטטרע זשאַנדאַרמען, נאַדזיראַטעלים, נעהיימפּאָליציסטען, און א גוי א דוואָרניק מיט א בלעכל אויפ'ן היטעל, אויף וועלכען סע שטעהט אָנגעשריבען אויף רוסיש: "Дворникъ", און מיט א גרויסען בוך אונטער'ן ארעם. דער עלטסטער צעשטעלט די זשאַנדאַרמען מיט די נאַדזיראַטעלים, ביי יעדער טיר א זשאַנדאַרם מיט א נאַדזיראַטעל, און אלייז געהט ער צו מיט צוויי נאַדזיראַטעלים צום טיש. דוד שפּירא וויל אויפשטעהן אקענען די גסטן].

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר [הויבט־אויף די האנט]. ווסיע נא מיעסטאך — אלע זאלען בלייבען זיצען אויף זייערע ערטער! [צו דוד שפירא]. וועך איז דא דער חאזיאאין?

ד ו ד ש פ י ר א [קוים וואס ער קאן ארויסרעדען א וואָרט, נאר רעדט מיט שטאלץ]. דער חאזיאאין, דער בעל־הבית — דאס בין איך.

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר. אייער נאמען?

ד ו ד ש פ י ר א. סלאוואוטסקי מיעשטשאנין דאוויך שליאמאו שאפירא. שא־פי־רא.

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר [ווייזט אויף שרה'ן]. און דאס איז?

ד ו ד ש פ י ר א. מיין ווייב סארא יצחק־לייבאווא שאפירא. [ווייזט אויף בעטן און אויף סיאמקען]. און דאס זענען מיינע קינדער בערטא און סאלאמאן.

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר. בערטא און סאלאמאן... און ווער איז אט דער? [ווייזט אויף שניאורסאנען, וואס גילט אלס איוואנאוו].

ד ו ד ש פ י ר א. דאס איז א גאסט ביי אונז. א פריסט. איוואן איוואנאוויטש איוואנאוו. א דעיסטוויטעלני סטאטסקי סאוויעטניק׳ס א זוהן...

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר [קוקט זיך איבער מיט זיינע חברה־לייט]. א כריסטיאנין? א פראוואסלאוונעי? איוואן איוואנאוויטש איוואנאוו? ווי קומט אהער א כריסטיאנין? אויך א אידישען מאהלצייט? אין א אידישען פראזדניק?

ד ו ד ש פ י ר א [הויבט־אן קומען צו זיך, רעדט ניך]. דער פריסט איז, אייגענטליך, ניט אונזער גאסט, נאר דער גאסט פון אונזער קוואַרטיראַנט. מיר האבען א קוואַרטיראַנט א דאַנטיסט. [ווייזט אויף איוואנאוון, וואס גילט אלס שניאורסאן]. דאס הייסט, זיין וואלט ער באדארפט זיין א סטודענט, נאר איזען איז ער א דאנטיסט, איבער די פראצענטען און איבער די זשערעבעם, וואס מע האט היינט צוגעטראכט אין אוניווערסיטעט, אזוי ווי, למשל, צום פריזיוו אז מע גהט...

דער עלטסטער [א מאָל מיט דער האַנט]. דאָס איז ניט אינטערעסנע! איהר זאָגט מיר בעסער אַיין אַנדער זאַך, לייענער מענטש. ביי אַייך דאָרף דאָ זיין איינער א איד, פון די שניאור־סאָנס... וואו איז ער ערגיץ?... [קוקט זיך אַרום].

דוד שפירא [קוקט זיך איבער מיט'ן ווייב, דערשראָקען, רעדט שטיל, אויף אידיש]. א גוט יום־טוב! קעצעלע האָט אַבער געזאָגט, אז מע זוכט איהם מיט ליכט!...

שרה שפירא [ברעכט די הענט, שטיל]. וועה איז מיר, וואָס זשע וועט זיין?

דער עלטסטער [צו דוד שפירא, צעציהט די ווערטער]. ביי דיר געפינט זיך א איד שני־אור־סאָן. וועסט זיך ביי מיר ניט אויסדרעהען! אָט באָלד וועלען מיר זעהען. [צום דוואָרניק]. דוואָרניק, סטופאַי סיודא! [דער דוואָרניק מיט'ן בלעכעל אוז מיט'ן בוך געהט־צו צום עלטסטען. דער עלטסטער נעמט ביי איהם דאָס בוך, עפענט דאָס אויף, זוכט, באַווייזט מיט'ן פינגער שפירא]. אָט איז די פאַדוואָרנע קניגא, און אָט שטעהט פאַרשריבען שוואַרץ אויף ווייס, אז... [אלע פאַלי־ציסטען בויגען זיך אַז, קוקען־אַרייַן אין בוך. דער דוואָרניק מיט'ן בלעכעל בויגט זיך אויף אַז איבער'ן עלטסטען אוז קוקט אויף אין בוך אַריין. דער עלטסטער הויבט־אויף דעם קאָפּ, דערזעהט דעם דוואָרניק'ס פיזיאָנאָמיע, טהוט א הוק אויף איהם]. פּשאָל!... [דער דוואָרניק שפרינגט־אָפּ, דער עלטסטער זעצט־פּאָר]. אָט דאָ שטעהט פאַרשריבען, הייסט עס, אז ביי אייך וואוינט אייגער א שקלאַווסקי מיעשטשאנין מיט'ן נאָמען הערש מאָוושאָוו שניאורסאָן. וואו איז ער? [קוקט טריאומפירענד אויף שפירא]. דוד שפירא קוקט אויפ'ן ווייב, אוז איידער ער באַווייזט צו זאָגען א וואָרט, רופט זיך אָפּ פון זיין אָרט, ניט אויפשטעהענדיג, דער אמת'ער איוואַנאָוו, וואָס גילט אלס שניאורסאָן].

איוואַנאָוו [רוהיג אוז הויך]. שניאורסאָן — דאָס ביז איך.

דער עלטסטער [קוקט זיך איין אין איוואַנאָוועו]. איהר זענט דאָס דער שניאורסאָן? [קוקט זיך איבער פאַרוואונדערט מיט זיינע חברה־ייט. איינער נעמט־אַרויס א קליין עלעקטריש לאָמטערענדעל, טהוט א

שטעל־אן דאס ליכט גלייך אויף איוואנאווען. אלע באטראכטען איהם פאר־ וואונדערט. — דער עלטסטער צו שפיראן]. ניין, גאסטפאדין שפירא! איהר זענט מיר צו א קלוגער איד! איהר באווייזט אונז דעם אמת'ן שניאורסאן, פון יענע, פון די ליבאוויטשער...

ד ו ד ש פ י ר א [קוקט אויפ'ן ווייב, צענעמט די הענט]. וואס ווייל ער פון מיין לעבען?

א י ו ו א נ א ו ו [נעמט־ארויס פון דער זייט־קעשענע א פאק פאפיערעז, ציהט זיי אויס צום עלטסטען, רעדט מיט אירא־ניע]. איהר גלויבט ניט, אז איך בין שניאורסאן? אט האט איהר מיינע דאקומענטען, וואס וועלען אייך איבערצייגען, אז דאס בין איך דער „צאדדיק" שניאור־ סאן, וואס איהר זוכט איהם און וואס איהר דארפט איהם אזוי נויטיג האבען צו אייער אומגעלומפערט־געקינצעלטען פראצעס, מיט וועלכען איהר מאכט זיך לעכערליך פאר דער גאנצער וועלט...

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר [אויפגערעגט, צו איוואנאווען]. קאק ווי סמעיעטיע — ווי וואנט איהר צו רעדען מיט פאליציע מיט אזא שפראך?!

א י ו ו א נ א ו ו [מיט פייער]. דערפאר, ווייל איהר און דיר, וואס האבען אייך געשיקט אהער, ווייסט ניט, וואס איהר טהוט! אין אייער פארבלענדעניש דעקט איהר צו מיט שאנד דאס גאנצע לאנד אונזערס...

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר [אויסער זיך פאר כעס, צו איוואנאווען]. ניע ראזסוזשדאט!... [צו די קאלעגען]. ז י י ע ר לאנד!... [קוקט זיך איבער מיט א אירא־ניש געלעכטער מיט זיינע חברה־לייט, וואס שטוינען, הערען־ דיג פון א אידען אזעלכע ווערטער].

א י ו ו א נ א ו ו. נו־יא! אונזער אלעמען'ס לאנד, ניט נאר אייערס!

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר [א טוף מיט'ן פוס]. מאלטשאט, זשיד פראקליאטעי!... אט היים איך, מע זאל דיך נעמען, וועסט דו ביי מיר אנדערש רעדען!... [אלע וועלען פארנלייווערט פאר שרעק, אויסער איוואנאוו און זיין חבר, דער אמת'ער שניאורסאן].

ש נ י א ו ר ס א ן [חאפט זיך אויף פון זיין ארט, טהוט א ציה די חענט צום עלטסטען]. פֿארדאָן! [באוויזט אויפֿן חבר]. לאָזט איהם צו־רוה. ער איז ניט שניאורסאָן. דער אמת'ער שניאורסאָן — דאָס בין איך! [אלע קוקען אויף שניאורסאָנען. די היימישע מיינען, ער איז אראפ פון'ם זינען. דער נארזיראטער? שטעלט־זיך אויף שניאורסאָנען דאס לאמטערענדעך. אלע קוקען זיך איין אין זיין פנים, קנייטשען מיט די פליצעס, פארשטעהען ניט, וואס דא קומט־פאר].

ד ו ד ש פ י ר א [צום ווייב, אויף אידיש]. וואָס איז דאָס פאר איין אָנשטעל, איך בעט דיך?

ש ר ה ש פ י ר א. אלע ביזע וויסטע חלומות!...

ש נ י א ו ר ס א ן [באלויכטען פונ'ם לאמטערענדעך, צו פאליציע]. קוקט, קוקט זיך צו גוט!... מיר דאכט, אז מע קאָן דאָס ארויס־זעהען אין דער פינסטער אויך, וואר פון אונז ביידע איז דאָ דער אמת'ער שניאורסאָן... א צדיק, אָדער ניט קיין צדיק — נאָר דער אמת'ער שניאורסאָן — דאָס בין איך!

א י ו ו א נ א ו ו [פון זיין ארט]. ניין, איך! וואָס הערט איהר איהם? ער שפאסט, ער טרייבט קאטאָוועס. אָט זענען מיינע פאפיערען...

ש נ י א ו ר ס א ן [צו איוואנאוועו]. וואניא! געוונג! איצט גענט ניט מעהר קיין קאטאָוועס. די זאך איז צו ערנסט. [צום עלטסטען]. פאפיערען האָב איך אויך! [נעמט אויף ארויס פאפיערען פון קעשענע]. די פאפיערען זענען אָבער נארנישט. די פאפיערען זענען געביטענע. די פאפיערען, וואָס מיין חבר האלט, — דאָס זענען, אייגענטלעך, נאָר מיינע דאקומענטען. און אָט די פאפיערען, וואָס ביי מיר אין האנט, — דאָס זענען די דאקומענטען פון מיין חבר איוואן איוואנאוויטש איוואנאָוו. אין דעם איז א נאנצע געשיכטע. איך קאָן זי אייך דערצעהלען אין דריי ווערטער. זייט אזוי גוט!

[ציהט־אויס צום עלטסטען די פאפיערען. דער נארזיראטער? שטעלט־זיך נאָך א מאל דאס לאמטערענדעך אויף ביידע יונגעלייט, קוקט זיך איבער פיעלדייטיג מיט זיינע קאלענען. דער עלטסטער נעמט־צו ביי ביידע חברים די פאפיערען און קוקט אין זיי אריין אינאיינעם מיט זיינע קאלענען. דערזעהען, אז פאליציע

שטודירט די פאפיערנע, נעהט־צו וויעדער א מאל דער דוואַרניק טיט'ן בלעכל אוז שטעקט אריין זיין נאז אויך].

דער עלטסטער [טהוט א דרעה־אויס דעם קאפ צום דוואַרניק אוז א הוק אויף איהם]. פֿשאַלי... [דער דוואַרניק שפרינגט־אפ. — איז דער זעלבער צייט קומט־פֿאר א נעשפרעך אין אידיש צווישען שניאורסאן, דוד שפירא, שרה שפירא אוז בעטי, וואס זיצט אקעגען שניאורסאנען אזוי איבערראשט, אז זי האלט כמעט ביי פאלען אין חלשות].

שניאורסאן [צו בעטין, אויף אידיש]. זייט נאר רוהיג, בערטא דאווידאוונא, דא וועט זיך באלד דערקלערען דאס רעטעניש, ווי איהר רופט דאס, און איהר וועט פארשטעהן אלסדינג... [צו דוד שפירא, אויף אויף אידיש]. און איהר זאלט נאר קיין מורא ניט האבען, רב דוד, איך בין דאס טאקי דער אמת'ער שניאורסאן, וואס זיי דארפען האבען צום רומעל, נאר איך הער זיי, ווי די קאץ!

דוד שפירא [צום ווייב]. דו הערסט, שרה? ער רעדט דאך אידיש!

שרה שפירא. נסים פון גאט — א איד רעדט אידיש!

דוד שפירא. האב איך ניט געזאגט די גאנצע צייט, אז ער האט א אידישע נאז?

שרה שפירא. דאס האב איך געזאגט, אז ער האט א אידישע נאז.

דוד שפירא. און איך וואס האב געזאגט?

שרה שפירא. דו האסט געזאגט: א אידישע נשמה.

דוד שפירא. גוט. לאז זיין א נשמה... ווער זשע פון די צוויי איז געווען ביי'ם רב, ביי רב לוי היילפערין?

שרה שפירא. איך פארשטעה דא גארניט... און די באבושקע וועמענ'ס איז?

דער עלטסטער [איבערגעקוקט ביידענ'ס פאפיערנע, איבער־געגעבען זיי איינעם פון די נאדזיראטעלים, וועגדט זיך צו דוד שפירא און צו שרה שפירא. שטרענג]. און איהר זאלט דא מיר נאר נישט איבער־רעדען זיך אויף אייער זשידאווסקי דיאלעקט: גער־גער־גער! פאַ־רוססקי זאלט איהר רעדען! אלע פאַ־רוססקי! [צו זייגע קאלענע].

סטראנגא! א מאדנע געשיכטע! דא קומט־פאר עפּים א שווינ־דעל! א אידישע מאכענאציע!

ש נ י א ו ר ס א ן [פון זיין ארט]. קיין שום שווינדעל! קיין שום מאכענאציעס! דא איז געווען — איך וועל עס אייך דערקלערען אין צוויי־דריי ווערטער — דא איז פאַרגעקומען א פּראסטע וועטע צוויישען צוויי חברים, וואס האבען נאר־וואס געענדיגט גימנאזיע. איך, שניאורסאן דער איד, האב געענדיגט מיט א גאלדענער מעדאל, און מיין חבר, אט דער פריסט איוואנאוו, האט קוים־קוים געענדיגט. נו, האבען מיר געהאלטען א וועטע. איך האב געוואגט, אז ס'איז שווער צו זיין א איד, און מיין חבר האט געוואגט, אז ס'איז ניט אזוי שרעקליך. האבען מיר זיך — פארשיאהרען ענדע מאי איז דאס געווען — געביטען מיט די דאקומענטען און געקומען צו פאהרען אהער, אין אוניווערסיטעט. איך מיט זיין שוואכען אטעסטאט מיט סאמע דרייען, אלס איוואנאוו, און ער מיט מיין ווענצענדען אטעסטאט פון סאמע פינפען און מיט א גאלדענער מעדאל, אלס שניאורסאן. זעלבסטפארשטענדליך, אז מיך האט מען האלד צוגענומען אין אוניווערסיטעט, און איהם האט מען געוויזען די טיר, וואורום איידער מיר זענען געקומען אהער, איז שוין דא געווען צוגעגרייט א צירקוליאר וועגען ציהען זשערעבעס. נו, האט ער זיך צוגעשריבען צו א דאנטיסט און איז אויסגעריסען געוואָרען מיט זיין פראוואזשיטעלסטוואָ אויף וואס די וועלט שטעהט — ער ווינסט שוין דעם טעם, ווי גרינג ס'איז צו זיין א ד! נאר אזוי ווי מיר האבען זיך דאס וואָרט געגעבען, ס'זיל זיין א סוד ביז דאס יאהר וועט זיך ענדיגען, האבען מיר ביידע געהאלטען וואָרט. און מיר וואלטען דאס וואָרט ניט געבראכען איצט אויך, ביז ענדע מאי. האט זיך אבער איצט נעטראפען אזא צופאל, וואס קיינער האט נישט געקאנט פּראויסזעהען, באטראכט איך מיך פריי פון מיין וואָרט. דא געהט דאך אין ערעכטיגקייט — איהר זוכט מיט ליכט א שניאורסאן, וואס האט א שייכות צום נעוויסען ריטואל־פראצעס, און איך בין דאך דער אמת'ער שניאור

סאָן, — ווי קאָן איך דערלאָזען, אז פאר א איידען שניאורסאָן זאָל ליידען א כּריסט אוואנאוו? ווי אזוי וועט איהר באשולדיגען אייערען א כּריסט, א אוואנאוו, א זוהן פון א דעיסטוויטעלני סטאטסקי סאוועטניק, אז ער באנוצט אייער כּריסטליך בלוט אויף פּסח? אז באשולדיגען — וועט איהר שוין באשולדיגען מיך, דעם אמת'ען שניאורסאָן, וואָס איך געהער מיך אזוי אָן מיט אייער ריטואל־פּראָצעס און מיט ריטואל בכלל, פונקט אזוי ווי עס געהער זיך אָן אהער מיין חבר אוואן אוואנאוויטש אוואנאוו! [ווייזט אויף זיין חבר].

א י ו ו א נ א ו ו [צו שניאורסאנעז]. האסט אראפגעריסען פון אונז ביידען די מאסקע פאר דער צייט, הערשקא. פארפאלען! נאר ס'איז א שאד, וואס דו האסט דאס געטהאן. וואלט איך געווען שניאורסאָן ביז'ן סוף, וואלט דאס מיר געמאכט פארגעניגען צו זיצען אויף דיין אָרט אויפ'ן באשולדיגונגס־בענקעל. איך וואלט זיי באוויזען [ווייזט מיט'ן פינגער אויף אלע פאליציסטען מיט'ן דוואַרניק אינאיינעם], אט די א, וואס האבען מיך געזויגען א גאנצען וווינטער, ווי נאריש און ווי לעכערליך ס'איז די גאנצע געשיכטע זייערע מיט'ן ריטואל!... איך וואלט זיי באוויזען, אט א די א...

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר [צו ביידע חברים]. וואס האט איהר זיך אוועקגעשטעלט פרעדיגען אט א דא א? ! [איוואנאוו ווייל ענדיגען. דער עלטסטער טהוט א טופ מיט'ן פוס אויף איהם]. מאלטשאט! איך וועל אייך ביידען דאס מויל פארשליסען! איך וועל אייך ביידען הייסען נעמען אהין!...

א י ו ו א נ א ו ו. דאס ווייל איך טאקי!

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר [מלא רציחה. צו די נאדזיראטעלים]. ביידען זאלט איהר זיי נעמען און אפּפיהרען! וועד פון זיי איז דער אמת'ער שניאורסאָן — דאס וועט מען שוין דאָרטען דערגעהן — טאם ראזבערוט! מארש!... [ביידע נאדזיראטעלים לאזען זיך צו די צווייי חברים. די איבעריגע חברה רינגלען זיי ארום. אלע, וואס ארום

טיש, קוקען זיך איבער. אויף זייערע פנימ'ער איז אנגעצייכענט וואונדער, קאנפוז, איבערראשונג און שרעק].

ד ו ד ש פ י ר א [אויף אידיש]. חידושים ונפלאות — ממש יציאת מצרים!

ש ר ה ש פ י ר א [ברעכט די הענט]. וועה איז מיר! וואס טהוט זיך דא?...

ב ע ט י. מאמע! ס'איז מיר ניט גוט! [פארווארפט דעם קאפ אויפ'ן שטוהל].

ש ר ה ש פ י ר א [לאוט זיך צו דער טאכטער]. אוי, א דונער האט מיך דערשלאגען! וואסער! וואסער!! [ביידע חברים וויקען זיך א ווארף טהון נאך וואסער. די נאדזיראטעלים מיט די זשאנדארמען האלטען זיי אפ. סיאמקע ציטערט און ווינט שטיל].

ד ו ד ש פ י ר א [שטעהט־אויף, לאוט זיך צו דער טאכטער מיט זייז אנגענאסענעם כוס מיט וויין]. נעם, טאכטער, א קאפעלע וויין, נעם! [ניסט איהר מיט ציטערינג הענט אין מויל ארין]. אט אזוי. [צום וויב]. ס'איז נארנישט! ס'איז נארנישט! ס'וועט איבערגעהן!... און איהם [וווייזט אויף שניאורסאנעו] וועט אוך נארניט זיין. ס'איז נישט דער ערשטער בלבול. ס'איז ניט ווערטה א שאם פולווער... און דעם [וווייזט אויף איוואנאוועו] וועט אודאי נארניט זיין! א דעיסטוויטעלני סטאטסקי סאוועטניק'ס א זוהן!... [גלייכט זיך אויס ווי לאנג ער איז, רעדט הויך]. חידושים ונפלאות! יציאת מצרים! אזא מעשה טרעפט זיך [צעציהט די ווערטער] איין מאל אין צעהן טויזענט יאהר! און נאר ביי דוד שפירא אין שטוב!...

דער פארהאנג פאלט.

ענדע פונ'ם פערטען אקט.

עפילאג

[א דעבארקאדער פון אייזענבאהן. — עס דרעהען זיך ארום אלערליי פאסאזשירען, מיט וון אהן האנטגעפעק. — א גלאק, א זייגער, עטליכע טאטשקעס (פושקארדס), וועגעלעך, מיט וון אהן באגאזש. — טרעגערס מיט בלעכלעך אויף די היטלען וון מיט נומערען. — רעכטס, ביי דער וואנט, דריי גלעזערנע טירען: ערשטע, צווייטע וון דריטע קלאס. אויפשריפטען אויף רוסיש. אויף „בופעט" אויף רוסיש. — לינקס, ביי דער אקעגען־וואנט, זעהט זיך א לאנגער וואגאן, בלויע פארב. אנגעשריבען: J. K. — נעבען וואגאן — איין אבערקאנדוקטאר מיט א פייפעלע אויפ'ן האלז. איין טיר פון וואגאן איז אפען. פון די פענסטער זעהען זיך ארויס פנימ'ער פון פאסאזשירען, הערען וון דאמען. — אויפ'ן טירל? פון וואגאן שטעהט איוואנאוו, דער וואס האט ביז אהער נעגילט אלס שניאורסאן, אנגעטהאן אין א קעסטעלריגער רייזעמיצע מיט א גלעזן רייזענטאש אויבער די פלייצעס. איהם זענען ארויס באגלייטען וון געפינען זיך נאהענט צום וואגאן: דוד שפירא, שרה שפירא, וון סיאמקע נעבען זיי, זייער טאכטער בעטי מיט'ן אמת'ען שניאורסאן, וואס האט נעגילט אלס איוואנאוו. די ביידע שטעהען נעארעמט, זעהען־אויס ווי א פארפאלק, נאר־וואס נאך דער חתונה, אדער ווי חתן־כלה פאר דער חתונה. דאס איז צו זעהען פון דעם תענוג, וואס פאטער וון מוטער האבען, קוקענדיג אויף זיי. דוד שפירא וויזט עם ארויס דורך דעם, וואס ער וויגקט צו שרה'ן, זי זאל קוקען. שרה שפירא קוקט אויפ'ן פארפאלק וון קלויבט נחת. — אויסער דער פאמיליע שפירא, זענען ארויסגעקומען באגלייטען איוואנאווען אלע זיינע באקאנטע: נרינסבערג, פראטקין, הורוויטש וון קעצעלע; אויך די חאליאסטרע מיידלעך, וואס זענען געווען ביי בעטין אויף די אימענינעס. — נעהענטער פון אלע צום אפרייזענדען איוואנאוו שטעהט דאס פארפאלק, שניאורסאן וון בעטי. אלע דריי

קוקען זיך איבער, קענטיג, זעהר פריעדליך, מיט גוטפריינטשאפט און מיט ליעבשאפט. — אז דער פארהאנג הויבט זיך אויף, טהוט דער אבערקאנדוקטאר א פייף און א מאך מיט דער האנט ערניץ ווייט ארויף — קענטיג, צו די איבעריגע קאנדוקטארען, מע זאל זיין גרייט. **איוואנאוו** שפרינגט דעמאלט אראפ פונ'ם וואגאן, לאזט זיך צום פארפאל[ק].

איוואנאוו. צום לעצטען מאל לאמיר זיך נאך א מאל **נעזעגענען!** [גיט זיין חבר שניאורסאנעו די האנט].

שניאורסאן. פאהר געזונט, וואניא, און פארגעס, פארגעס אלסרינג, וואס געווען... און דאנק גאט, וואס דער שפאס, וואס דו ביזט געווען זיין אויפטהוער, האט זיך נישט אויסגעלאזט מיט קיין ערנסט...

איוואנאוו. גאט צו דאנקען — וויים איך ניט פאר וואס, נאר דיר בין איך יא שולדיג א דאנק פאר דער לעקציע, וואס דו האסט מיר געגעבען. איך האב אין דעם פארלאזענעם יאהר א סך, א סך געלערענט... און איך בעט דיך, הערשקא, זאלסט מיר שרייבען פון אויסלאנד, וועז איהר ביידע, דו און בערטא דאווי־דאוונא, וועט אהין פאהרען שטודירערן. און לאמיר אויף אונזער רוסישען שטייגער צעקושען זיך דריי מאל. [ביידע חברים נעמען־אראפ די היטלען און צעקושען זיך דריי מאל נאנץ נעשמאק, כמעט מיט טרערען אויף די אויגען. דערנאך געהט־צו איוואנאוו צו בעטין, נעמט־אראפ דאס היטעל, דריקט איהר די האנט לאנג און היים]. זייט געזונט, בערטא דאווידאוונא, און גליקליך! דערמאנט מיך נישט צו בייזען! [טהוט איהר א קוש די האנט].

בעטי. און איהר, איוואן איוואנאוויטש, פארגעסט ניט, אז איהר האט אונז דאס ווארט נעגעבען, אז מיר בלייבען שטענדיג גוטע פריינט. אויף אייביג! אויף אייביג! [דריקט איהם די האנט זעהר וואהרם. — דער אבערקאנדוקטאר טהוט א מאך מיט דער האנט צו איוואנאווען, ער זאל אריין איז וואגאן, און טהוט א פייף צום צווייטען מאל. איוואנאוו קושט בעטין די האנט נאך א מאל און שפרינגט־אריין איז וואגאן, בלייבט שטאהן אויפ'ן זעלבען טירעל, נעמט־אראפ דאס היטעל, גרייסט פרייגטליך

צו אלעמען. אלע גריסען מיט דער זעלבער פריינטליכקייט צו איהם, מאנסביל־עז מיט די היטלען, פרויען מיט די טיכעלעך. אין דער דאזיגער ציים רעדט דוד שפירא דאס לעצטע ווארט, ארויסגעטראטען א פאר שריט].

ד ו ד ש פ י ר א [מיט'ן קאפעליש אין האנט]. נאָך א מאָל פאָהרט געזונטערהייט, איוואן איוואַנאָוויטש, און לאָזט זיי גריסען דאָרטען אלע אייערינע, און דערצעהלט זיי אלץ, וואָס איהר האָט געזעהען און וואָס איהר האָט געהערט! לאָזען זיי וויסען, אז ס'איז גרינג פון א אידען צו רעדען, אָדער צו שרייבען, אָפצולאָכען, באשולדיגען, אויסטראכטען בלבולים, און נאָך אזעלכע זאכען. נאָר זיין א איד, איהר פאָרשטעהט צי נייז, איז ניט אזוי גרינג! שווער צו זיין ט א איד!... נדער אבערקאנדוקטאר פייפט צום דריטען מאל. — דער פאָרהאנג פאלט].

ענדע.

טביה דער מילכיגער

© משמיליענבילד אין פיער אקטען.

נעשריבען אין יאהר 1915.

פֿערזאָנען:

טביה דער מילכיגער. א שטאַרקער איד פון אַריבער פּופּציג. האַנדעל̇ט מיט קעז און פּוטער. אַנגעטהאַן דאַרפֿיש. די קאַפּאָטע אונטער־געשטעקט. די פּאות אונטערגעהאַקט. אין בּאַרד געצעהל̇טע גרויע האָר. גוטע שמייכל̇ענדיגע אויגען.

גאָלדע. זיין ווייב. געווען אמאל̇ א שענע.

ציטל. זייער טאָכטער. איין אויסגעבענע.

חוה. זייער צוויטע טאָכטער. א מיידעל̇.

שלמה'לע.
שיינדעלע. } צוויטעל̇'ס קינדערל̇עך.

מיקיטא גאָלאָגאָן. א געווען־ענער וואַלאַסטנאי שרייבער, איצט א בעל־הגוף. א גוי א יאבערניק.

טעקלא. זיין ווייב.

פעדיא. זייער זוהן. טראַגט לאַנגע האָר, א שוואַרץ העמדל̇, הויכע שטיוועל̇ — א ל̇א נאַרקי.

סטאַרשינא. א בּכבוד'ער גוי. האָט ל̇יעב דעם טרונק.

סטאַראָסטא. א נידעריגער גויעץ, א גרויסער טרינקער.

סאָטסקי. געווען אמאל̇ א טשערעדניק. א גוי מיט רויטע האָר.

אוראָדניק. א יונג מיט ביינער. שטרענג, ווי א נענעראל̇־נובערנאַטאָר.

זאָזוליא. א שרייבערל̇ אין וואַלאַסט. א יונגער שיגעץ. געפּוצטע שטיוועל̇. מעשה פּאַניטש.

גויים און גויעם, פּאַרובקעם און שיקסעם מיט קאַרל̇ען און רויטע שיך.

אל̇ע פּיער אקטען שפּיעל̇ען זיך אפּ אין דאַרף: די ערשטע דריי — אין פּאַר־לויף פון איין זומער; דער ל̇עצטער אקט — אין א פּאָר יאָהר אַרום.

ערשטער אקט

[א דארפשטוב. — א נראם חדר. ווייס־געשמירטע וועגט. דריי טירען: אייגע — אנפאם, אין דרויסען ארויס; אייגע רעכטס, אין קיך צו; אייגע — לינקס, אין א צווייטען חדר ארײן. צוגעקלויבען פראסט, בעל־הבתיש, נאר ריין און זויבער. א דעמבענער טיש מיט הילצערנע בענקלעך. פון שפּעט קוקט־ארויס א סאמאווער, א קופּערנע קוואַרט, איין אלטמאדישער קאראפין מיט א קידוש־נלעזל פון פּאר־ביגען קרישטאל, אויף א גראבע וואכסענע הבדלה. אויף די וועגט — בילדער אהן רעמלעך פון עפּיס־א רב, פון רב משה מאנטעפיאָרע, פון דאקטאר הערצל און פון גראף מאלסטאי. אויף א אידישער וואגט־לוח. איין אלטמאדישער וואגטוויגער. — אין מיטען שטוב, אויף א טאבורעט, זיצט נאלדע איבער א הילצערנער קאדושקע און שלאגט פוטער].

גאלדע [דעקט־אויף די קאדושקע, קוקט־ארײן, דעקט־צו צוריק]. א מעשה אהן איין עק! מע שלאגט און מע שלאגט! מע שלאגט און מע שלאגט! — און קיין פוטער זעהט מען ניט!... עס איז נאר איין עין־הרע האט עמיצער געגעבען — הלואי איך זאל ליגען זאגען... [שלאגט וויטער. עס עפענט זיך די דרויסען־טיר און עס באווייזט זיך ציטעל, אייגעהילט אין א שאל].

ציטעל [קוקט זיך ארום, בלייבט שטעהן, זעהט, אז מע באמערקט זי ניט, טהוט זי א הוסט מיט א שמייכעל]. ט'מארנען, מאמע!

גאלדע [הויבט־אויף דעם קאפ, דערזעהט צייטלען, טהוט זי א רוק אוועק פון זיך די קארושקע, חאפט זיך אויף]. א וועהטיג איז דער מאמע א גרוי־סער! א גאסט! צייטעל! אט א גאסט! [חאפט זיך ארום מיט איהר קושען]. וואס זשע מאכסט דו, טאכטער? טהו זיך אויס!

[וויקעלט זי ארויס פון דער שאל]. און מאטעל וואס טהוט? און די קינדער וואס מאכען?

צ י י ט ע ל. אלע געזונט, דאנק גאט. וואו איז דער טאטע? און חוה וואו איז? וואס מאכט זי?

ג א ל ד ע. דער טאטע, ווי אלע מאל, אין בויבעריק מיט'ן ביסעל מילכיגם. און חוה איז אין גארטען ביי דער ארבייט — האסט זי נישט באגעגענט? איז וואס טהוען די קינדערלעך דיינע — זיי וואכסען? [וואדפט זיך הין און חער]. וועסט אפשר עסען?

צ י י ט ע ל. א דאנק, כ'בין שוין א געגעסענע. [באטראכט די וועגט]. ביי אייך איז אלץ ווי געווען... [שטעלט זיך אפ ביי'ם גראף טאלסטאי'ס בילד]. אט דאס איז ביי אייך צוגעקומען. וועמע'ס פארטרעט איז דאס?

ג א ל ד ע. וויים איך, עפים א שלים־מזל א גראף, פון איהרע לייט, חוה'ס גראפען... וועסט אפשר טרינקען?

צ י י ט ע ל. א דאנק, איך בין שוין א געטרונקענע... א גראף זאגסט דו — וואס זשע געהט ער באַרוועס?

ג א ל ד ע. פרעג מיך עפים גרינגערם! וואס איהר קומט־אויס! זי לייגט מיר גוט אין הארצען, די שוועסטער דיינע!... זיץ, פאר וואס זיצסט דו ניט? [זעצען זיך ביידע אוועק צום טיש]. זיי קעהרען שוין זיין גרויסע, די קינדער דיינע, קיין עין־הרע ניט?

צ י י ט ע ל. און קלוג — מיט סכנת־נפשות! דו פאהרסט, זאגען זיי, צום זיידען — לאז גריסען דער באבע!...

ג א ל ד ע [וועדט צעגאנגען פאר נחת]. מיר פאר זייערע ביינדעלעך!

צ י י ט ע ל. און שען — זאלסט אנקוקען א שלמה'לע! זאלסט זהן א שיינדעלע! אין זייערע פנימ'לעך ניט אריינצוקוקען!

ג א ל ד ע [וועדט צעשמאלצען]. טפו־טפו־טפו! געזונט און שטארק זאלען זיי דיר זיין! [חאפט זיך אויף]. טאמער וועסט דו פארט עפים נעמען אין מויל אריין, צייטעל־קרוין?

צ י י ט ע ל [האלט זי אפ מיט דער האנט]. מע דארף נישט מאמע, גארנישט... דו באקלאגסט זיך אויף חוה'ן — וואס איז מיט איהר געשעהען?

ג א ל ד ע. גארנישט. וואס זאל זיין? א מיידעל פון היינטיגע מיידלעך... שוין צופיעל היינטיג!... ווי זאגט דער טאטע: „איין אכם האט א לאנגע צונג — און קאן קיין שופר ניט בלאזען"... [זיפצט]. שווייג איך — איז מיר שלעכט. רעד איך — איז נאך ערגער... איין שטיקעל גליק, וואס דער טאטע ווייסט נאך ניט. ער זאל וויסען — וואלט זיך געטהאן חושך!

צ י י ט ע ל [האפט זיך אויף]. דו שרעקסט מיך, מאמע!

ג א ל ד ע [באדויגט זי]. קינד! וואס שרעקסט דו זיך? ס'איז גארנישט! דו מיינסט חלילה עפיס ווייס איך וואס? א געלעכטער! נישט מעהר, ס'איז ניט שען... עס פאסט נישט! פאר טביה'ס טאכטער פאסט נישט אזא זאך... [זי קוקט זיך ארום, רעדט א ביסעל שטילער]. מיקיטע גאלאגאן געדענקסט דו נאך?

צ י י ט ע ל. אט דער, וואס איז געווען אמאל שרייבער אין וואלאסט?

ג א ל ד ע. אט־אט! אט דער א!

צ י י ט ע ל. נו?

ג א ל ד ע. און זיין זוהנדעל געדענקסט דו?

צ י י ט ע ל. חוועדקע? נו־נו?

ג א ל ד ע [בויגט זיך או צו איהר אויפ'ן אויהער]. איז זי מיט איהם א גאנצער רב שמעלקע...

צ י י ט ע ל. א גאנצער רב שמעלקע? דהיינו?

ג א ל ד ע. דהיינו... זי נעמט ביי איהם ביכלעך אויף צו לייענען.

צ י י ט ע ל. אט דאס איז נאר?

ג א ל ד ע. וואס נאך ס'טו געוואלט? זי זאל מיט איהם געהן טאנצען?... ס'איז, מאהל דיר, נענוג, אז מיין טאכטער שטעהט־אפ שעה'ך־ווייז ביי'ם טין אדער ביי'ם טויער מיט'ן

וואלאסטנאי׳ס זוהנדעל און מע רעדט און מע רעדט, און מע רעדט
און מע רעדט... פון וואס רעדט מען אזוי לאנג? און מיט א גוי
נאך?... דערצעהלען דעם טאטען — האב איך מורא; קענסט
דאך דעם טאטען! און חוה'ן קענסט דו דאך אויך! א שוועבעלע!
און איין עקשנ'טע — דער טאטע מיט די ביינער!

צ י י ט ע ל. מאמע, דיר שטעלט זיך פאר שוין צו פיעל!
עס ווייזט זיך דיר מעהר אוים, ווי ס'איז...

ג א ל ד ע. אוי, ציטעל, מיר ווייזט זיך שוין גארנים אוים,
הלואי איך זאל ליגען זאגען. נאר טאמער ווערט געוואהרע דער
טאטע, איז ווינטש איך מיר גארנים אויף דער וועלט צו זיין!...
איך שלאף ניט קיין נעכט, דער קאפ ווערט מיר שיער ניט צע־
שפאלטען! [פויזע]. מילא, דאס, וואס זי קען זיך מיט מיקיטע'ס
זוהנדעל, איז נאך, ווי זאגסט דו, א האלבע צרה. איך פרעג אבער
איין אנדער זאך: פון וואנען נעמט זיך איהר באקאנטשאפט
מיט'ן גלח, די כפרה זאל ער זיין פאר איהר מינדסטען נאגעל?...

צ י י ט ע ל. מיט וועלכען גלח?

ג א ל ד ע. מיט'ן גלח פון אונזער דארף, איינגעזונקען זאל
ער ווערען!

צ י י ט ע ל. פון וואנען ווייסט דו? ווער האט דיר גע־
זאגט?

ג א ל ד ע. מע דארף מיר זאגען? איך האב קיין אויגען
ניט? איך בין דאך א מאמע, האסט דו געהערט א ביסעל, און
א מאמע האט אויגען און זעהט אלסדינג!...

צ י י ט ע ל. וואס זשע האסט דו געזעהען אזעלכס?

ג א ל ד ע. וואס איך האב געזעהען? הלואי וואלט איך עס
ניט געזעהען, וואס איך האב געזעהען... איך האב געזעהען איהם
דורכגעהן פארביי אונזער גארטען, ארויסגעהן זאל איהם די נשמה!
שטעלט ער זיך אפ, שטעלען זאל זיך איהם דער ערשטער ביסען
פאפערים! און חוה, זיין זאל ער פאר איהר די כפרה, איז געווען
אקוראט אין גארטען. האב איך אליין געזעהען, איך זאל אזוי

זעהען גוטס אין אייך אלעמען, און כ'האב אליין געהערט, איך זאל אזוי הערען בישורות טובות מיט ישועות ונחמות, ווי זיי האבען זיך געגריסט...

צ י י ט ע ל. אט דאס איז אלץ?

ג א ל ד ע. וואס נאך האסט דו געוואלט — זיי זאלען זיך ארומחאפען קושען? וואלט איך עס האטשבע געקאנט דערצעהלען דעם טאטען — דערלאזט מיך נישט דאס הארץ, וואהרום ער וועט עס ניט איבערטראגען, הלואי איך זאל ליגען זאגען, דער משוגע'נער טאטע אייערער, וואס פאר א קינד וועט ער זיך מפקיר זיין, ובפרט נאך פאר חוה'ן — אז יענע איז ביי איהם דאס אויג אין קאפ!... אנומעלטען איז זי עפים געווען ניט מיט אלעמען, פארקיהלט זיך — נו־נו, האסט דו באדארפט זעהען, וואס דער איד האט צעארבייט! און וואר איז שולדיג אין דעם גאנצען אומגליק מיט חוה'ן, וועז ניט ער אליין טאקי, דער אבי דיינער?

צ י י ט ע ל. דער טאטע? מיט וואס איז ער שולדיג?

ג א ל ד ע. מיט דעם, וואס ער קען צופיעל... ער קען אליין א סך און וויל, אז זיין טאכטער זאל זיין אזא קענערקע, ווי ער... ניין, שענער פון אלץ איז, וואס ער אליין זאגט, אז ס'שטעהט געשריבען אין די היילינע ספרים, אז וויבאלד א הוהן הויבט־אן צו קרעהען קוקאריקו, ווי א האהן, טראגט מען זי אוועק צום שוחט...

[עם הערט זיך פון דרויסען חוה'ס קול. עס הערט זיך אלע מאל נעהענטער].

ח ו ה [זינגט א נוייש ליעדעל מיט א באקאנטער מעלאדיע].

און עם בלאזט, און עם דרעהט,
און א רעגענדעל גיהט.
וואר זשע וואלט מיך, אזא מיידעל,
ביז אהיים מיך באגליט?

ג א ל ד ע [צו צייטלען]. א! חוה'ס קול. וואס זאגסט דו אויפ'ן ליעדעל?

ח ו ה. רופט א בחור זיך אפ,
שפרינגט פון וועלדעל ארויס:

„ווארט א בּיסעל, שענע מיידעל, —
איך באגלייט דיך צו הויז!"...

[דאָס ליעדעל פּאַרענדיגט זי שוין אין שטוב. דערזעהען צייטלען זיצען מיט דער מוטער]. זעה־נאָר — צייטל, א גאַסט! [פּויפּט־צו. צייטל שטעהט־אויף. זיי צעקושען זיך]. ווי קומסט דו אַהער?

צ י י ט ל. ווי איך קום? מיט א פּוהר.

ג א ל ד ע. זיך פּאַרבענקט נאָך דער מאַמע, האָט זי געדונגען א גוי און איז געקומען.

צ י י ט ל [באַטראַכט די שוועסטער]. אויסגעווואַכסען!...

ג א ל ד ע. קיין עין־הרע ניט...

צ י י ט ל. און שען געווארען — א קראַסאַוויצע!

ח ו ה [מאַכט א גרימאַסע]. א קראַסאַוויצע? נאָך ווייט, מאַהל דיר!...

ג א ל ד ע [צו צייטלען]. זאַלסט אַנקוקען, אז זי טהוט זיך אָן — א פּרינצעסין! א קיסעריני! [צו חוה'ן]. הערסט דו, חוה, האָב איך ניט געווואוסט, אז מיר האָבען היינט א גאַסט — וואָלט איך שוין אזוי געווואוסט פון אַלדאָם גוטס!

ח ו ה. וואָס איז? די קאַץ האָט זיך געוואַשען? פונקען זענען געפּלויגען פון אויוון?

ג א ל ד ע [צו צייטלען]. שוין — אָט האָסט דו זי! באַלד מאַכט זי דיר חוזק! אַקוראַט ווי דער טאַטע אייערער! די עפּעלעך פּאַלען ניט ווייט פון בוימעלע.

ח ו ה [לאַכט]. לאָז מיד, מאַמע, איכ'ל דיר העלפּען אויס־שלאָגען די פּוטער. [פּאַרנעמט דער מוטער'ס ארט].

צ י י ט ל [צו חוה'ן]. וואָס איז טאַקי פּאַר א לאָכען?

ג א ל ד ע [צו צייטלען]. ווייס איך, וואָס הערסט דו זי? דערצעהל בעסער, וואָס מאַכט דיין מאַטעל? ער איז עפּים ניט מיט אַלעמען?

צ י י ט ע ל. ניין. אזוי איז ער דוקא נישקשה. נאָר עס מאכט זיך צייטענווייז, קלאָגט ער זיך אויפ'ן הארצען. טרינקט ער ביי מיר טשאקאלאדע מיט פוטער אלע טאָג...

ג א ל ד ע. וואָס זשע? ער פיהלט עפּים חלילה אינוועניג? צי וואָס?

צ י י ט ע ל. זאל נאָט היטען! געזונט און שטאַרק. נאָר דער הוסט... אז ער הויבט־אָן צו הוסטען — הוסט ער און הוסט!

ג א ל ד ע [ברענט די הענט]. אזוי? צום הוסט איז גוט שאלווי מיט פּאלדעאָק, געקאָכט אין סיראָווטקע, און אויף ביינאכט גוט ארומוויקלען דעם האלז מיט איין איבערגעקהרטער זאק...

ח ו ה [שיסט־אויס א געלעכטער]. חא־חא־חא! [נאלדע אוז צייטעל טהועז זיך אוש א ווארף].

ג א ל ד ע [צו חוה'ן]. טפו אויף די שונאימ'ס קעפ! האסט דאָך אונז איבערגעשראָקען אויף טוידט — הלואי איך זאל ליגען זאגען! [צו צייטלען]. אט אזוי, ווי דו זעהסט, איז אלע מאל. באלד עפּים וואָס דו זאלסט ניט זאגען — איז חא־חא־חא! און עס וועט דיר נאָר חוזק מאכען פון דער גאנצער וועלט! דער טאטע מיט די ביינער!

ח ו ה. קומט־אויס, אז ס'א חסרון, וואָס איך בין געראָטען אינ'ס טאטען? און ביי מיר איז דאָס א גדלות... [הערט נישט אויף צו שלאגען די פוטער, זינגט אונטער דער נאז און צום טאקט]:

און עס בלאָזט, און עס דרעהט,
און א רעגענדעל גיהט,
ווער זשע וואלט מיך, אזא מיידעל,
ביז אהיים מיך באגלייט?...

ג א ל ד ע [צו חוה'ן]. וואָס זשע, טאכטער? האסט שוין נאָר קיין אנדער ליעדעל ניט געקאָנט געפינען, נאָר אָט דאָס, וואָס אלע שיקסעס זינגען?

צ י י ט ע ל [וויל צערייבען]. וואו איז דער טאטע? אזוי שפעט? [עס עפענט זיך די דרויסען־טיר און עס קומט־אריין ט ב י ה].

ט ב י ה [די פאלעס אונטערגעשטעקט, די בייטש אין גארטעל, דאס פנים פרייליך, שיינט]. וואו איז דער טאטע? אט איז ער דא! הנה זה בא! מאכט רש"י: טשאַרט לעדאשטשע נע וויזמע... [נעמט־ארוים די בייטש פון גארטעל, טהוט זי א וואַרף פון זיך איז ווינקעל אריין, נעהט־צו צו צייטלען]. א גאסט! וואס מאכסט דו עפּים, צייטעל? [צעקושעט זיך]. וואס מאכט דיין ברויטגעבער?

צ י י ט ע ל. וואס זאל ער מאכן? ער ארבייט.

ט ב י ה. אבי ער האט ארבייט... מיר אלע ארבייטען, ווי אין פסוק שטעהט: יגיע כפיך כי תאכל — אז דו וועסט ארבייטען, וועסט דו עסען, אניט וועסט דו לעגען די צייהן אויף די באנטענעס... און די קינדער וואס מאכען?

צ י י ט ע ל. וואס זאלען זיי מאכן? שפּיעלען זיך. נעך בעטען מיך לאזען גריסען דעם זיידען.

ט ב י ה [קוועלט־אן]. גאלדענע קינדער! בארליאנטענע קינדער! איך האב זיי ליעב, ווי אייגענע. אז די הייליגע תורה זאגט: פרחם אב על בנים, איז דאס ניט אומזיסט. [צעהלט די ווערטער]. פ־ר־ח־ם אב על ב־נים — איהר ווערטער? [צו חוה'ן]. דיר, חוה'לע, האב איך געבראכט א מתנה, וואס ווען זיין ביי דיר אנגעלעגט. [לענט־ארויס די האנט אין בוזעם און ציהט־ארויס פון דארט א בוך]. איך זאל דערצעהלען, פון וואנען און ווי אזוי אט דער בוך קומט צו מיר — איז נסים ונפלאות, טאקי נאר יציאת־מצרים! נא! [גיט איבער דאס בוך צו חוה'ן]. דו וועסט עס נאכדעם לייענען און דערצעהלען מיר, וואס סע שטעהט דארטען. איך דארף עס ווייסען, מחמת דער דאזיגער, וואס האט גענאכט אט דעם בוך, איז טאקי מיינער א קונה. דאס הייסט, ניט ער, די מאמע זיינע איז פון מיינע קונה'טעס, גיט מיר פיין צו לייזען פאר קעז און פוטער, און האט א זוהן, איז דאס א לאקש! [חאפט זיך בייס בוך לאכענדיג]. זינט גאט האנדעלט מיט לאקשען, איז נאך אזא לאקש ניט געבוירען!

ח ו ה [וואס האט שוין געחאפט א קוק אין בוך אריין]. דאס זעהט מען...

ט ב י ה. א פגירה וואלט איך מיך פריהער געריכט אויף דעם יאקעל בן פלעקעל! שרייבט ער גאר ביכער, אט דער שמויגער! [וועדט שיער דערשטיקט פאר געלעכטער]. אז ס'איז דא געלט, הערט איהר, איז דא אלסדינג. ווי זאגט די גמרא: א סקאקורדע דמסקנתא דקארנאסע דפארשמאכטע, מאכט רש"י: יאק פשענא — טא אי דורעז קאשו נאוואדע... איך זאל האבען זיין מאמע'ס געלט, וואלט איך — עהע־הע! — אנגע־שריבען אט אזא בוך! [ווייזט מיט ביידע הענט, וואס פאר א בוך ער וואלט אנגעשריבען].

ג א ל ד ע. דאס איז יא — וועמען גאט גיט מיט'ן לעפעל, און וועמען מיט'ן שעפעל...

ט ב י ה [קוקט־ארא צו זיך אויף די שטיוועל]. גוט מארגען. געלי, רעטאך טראג איך!... א משל, דעריבער געהען קאטשקעם באדוועם... [צום ווייב]. צו וואס טויג דיר, נאלדע־ברודער, משלים? אמעהר, האב איך דיר געבראכט צו פיהרען נייעס פון בויבעריק — אט אזעלכע פעק! [ווייזט מיט די הענט]. א פולען וואגען!

ג א ל ד ע. אט דערפאר, אפנים, האסט דו זיך היינט אזוי געזאמט, טביה?

ט ב י ה [שטעקט־אפ די פאלעס]. א ביסעל דערפאר און א ביסעל ניט דערפאר... ווייסט דאך, אז מע קומט קיין בויבעריק, וועדט מען פארפאלען, ווי אין פסוק שטעהט: מ ש ו ט ב א ר ץ ו מ ת ה ל ך ב ה — טא דער, טא יענער: „רב טביה, אהער! רב טביה אהין!" ווי די שטיינער, וואס האבען זיך געקריעגט ביי אברהם אבינו צו־קאפענס... דער שרייט: „רב טביה, קעז!" דער שרייט: „רב טביה, פוטער!" א רוח אין אייער פארענט און מיטען אריין — וואס וואלט איהר געטהאן, אז ס'זאל קיין טביה נאר ניט זיין? אוים טביה! געשטארבען טביה!

ג א ל ד ע. ביים דיר אָפּ די צונג, לאָזען די שונאים שטאַר־בען, האָסט דו געהערט א ביסעל!... געה בעסער וואש דיך, וועסט דו עפּים נעמען אין מויל אריין. א גאַנצען טאָג ניט געגעסען, הלואי זאָל איך ליגען זאָגען!

ט ב י ה. זעהסט דו, גאָלדע־ברודער, וואָס אמת איז אמת. ווי אין פּרק שטעהט געשריבען: אם אין קמח אין תורה — אז מע'ט מפּות עסען, וועט מען קדחת קענען... וועט האָט מען צייט צו טראַכטען וועגען אכילה, אז דער קאָפּ איז אין דער אדמה, צו אלדי שווארצע יאָהר? טאָג־איין טאָג־אויס איז מען פארטערראַמט און פארטראַסקעט, הו־הא, פּרנסה!... און געה פרעג דעם רבונו־של־עולם קשיות, למאי זאָל טביה דער מיל־כיגער האַרעווען מעהר פּאר אלעמען? פּארפּאלען! גאָט האָט שוין אזוי איין מאָל באַשאפּען זיין וועלטעל, און קיין עצות באַדאַרף ער ניט פון קיינעם! ווי אין פּסוק שטעהט געשריבען: מי ברכב ומי בסוסים — ווער עס פּאָהרט, און ווער עס געהט צו־פוס... מסתמא דארף אזוי צו זיין, אז די נגידים זאָלען זיך נעבאַך וואָל־געהן אין בויבעריק אויף די דאטשעס, און אָנטהון זיך פּל הפּאר־גענישען וכל הוואויל־טאָגען שבעולם, און דו, טביה, ביזט ניט קיין אויפצושטעהן גאַנץ פריה, פלחוך השור, אז גאָט אליין שלאָפּט נאָך, איינשפּאַנען דאָס פערדעל און אוועקפיהרען פון זייער כבוד וועגען דאָס גאַנצע דאָברע־מזל, פון קעז און פון פוטער און פון סמעטענע און פון שאָר ירקות, טאקי פון פּל מאמינים שהוא, ווי אינ'ם הייליגען מחזור שטעהט געשריבען...

ג א ל ד ע. אָבער מע ווייסט, אז דו קענסט! געה וואש דיך, וועסט דו עסען!

ט ב י ה. איך געה, איך געה! (לאזט זיך צום עסער מיט דער קווארט, פארקאַטשעט די ארבעל, הערט ניט אויף דעם שמועס). דאָס הייסט, איך באַקלאָג מיך ניט, חס ושלום! טביה איז ניט פון די, וואָס באַקלאָגען זיך און ווייגען אויף „מי יחיה", וואָרום ס'איז דאָ אידען, וואָס זענען מיר מקנא. אייך איז, קיין עין־הרע, גאַנץ גוט, רב

טביה, אזוי זאָגען זיי. וואָס ענטפערט מען זיי דערויף? זאָג איך: וואָס קומט ארויס, זאָג איך, אז איין אידען איז גוט? אַלע יעהופּעצער נגידים, זאָג איך, וואָלט געמעגט זיין אזוי ווי מיר... חוץ מיין שאדען... [וואָשט זיך, ווישט די הענט מיט א גראָבען האנטוך און זאָגט שטיל דעם „שאו־ידיכם", זעצט זיך צום טיש, מאכט המוציא].

ג א ל ד ע [צו די טעכטער]. זעצט זיך צום טיש, קינדער, איכ'ל אריינטראָגען עסען. [צייטעל אוו חוה זעצען זיך צום טיש. גאָלדע אָפּ אין קיך].

ט ב י ה. און רער מיט זיי, מיט די היינטיגע, זאָגען זיי, אז ס'א פאסקודנע וועלט, מע דארף זי איבערמאכען. חא־חא, שוטים! נאָראָנים! ס'א־נ־אומזיסטע ארבייט! וואָרום זי בעט אייך ניט, די וועלט, אז איהר זאָלט זי איבערמאכען. [קייעט]. דער וואָס האָט זי געמאכט — יענער זאָל זי איבערמאכען... תולה ארץ על בלימה — שטעהט געשריבען... דער פּשט איז: לאָז זי זיך שטעהן, ווי זי שטעהט... צו וואָס זאָלט איהר זיך מישען אין פרעמדע עסקים? [עס קומט־אָן גאָלדע מיט'ן עסען]. אָט, למשל, לאָם איך מיך אריינמישען צו אייער מאמע'ס טעפּ אין קיך אריין — וואָס וועט זי מיר זאָגען?

ג א ל ד ע. יום השישי פריפּעטשיק — קיין אנדער פאר־גלייכען נישט געפונען? דערצעהל בעסער נייעס, זאָגסט דו, האסט גאנצע פּעק. [זי צענייפט איטליכען איז די טעלער דאס עסען, זעצט זיך דערנאָך אליין אויף אוועק ביים עק טיש].

ט ב י ה [עסענדיג]. מענדעל ווערעפיווקער קענט איהר? א איד א בעל־הגוף, זיצט אין ווערעפיווקע נאָך פון פאר מתן־תורה אָן... א סברה, אז נאָך זיין טאָטע און זיין טאטענ'ס טאטע, דאָס היסט זיין זיידע און זיין עלטער־זיידע און זיין עלטער־עלטער־זיידע זענען געווען ווערעפיווקער, ווי מיר זאָגען אין דער הגדה [זינגט מיט'ן נוסח פון דער הגדה]: הרי אנו! ובנינו! ובני בנינו!...

ג א ל ד ע. מע ווייסט, אז דו קענסט, מע ווייסט! דו זאָג בעסער, טביה, וואָס'ט זיך געטראָפען מיט מענדעל ווערעביווקער? האָט זיך צעזונגען א ביסעל!

ט ב י ה. האָסט קיין צייט ניט? [קוקט ארויס]. דאָכט זיך, עס רעגענט ניט. [עסט ווייטער]. האָט זיך געטראָפען מיט איהם איין אומגליק. דהיינו? ער, מענדעל הייסט עס, האָט, ניט דאָ גערעכט, ניט פאר קיין שום אידען גערעכט, זיין אייגענעם זיעפען טעכטער, ווי די בעכער, הויכע, געזונטע, קיין עין־הרע, קיין בייז אויג, ווי אין פסוק שטעהט: וירתרוצצו הבנים — די טעכטער זענען אויסגעוואָפסען. טעכטער האָבען שוין אזא טבע: בייטאָג עסען זיי, ביינאכט וואָפסען זיי...

ג א ל ד ע. זאָלען זיי וואָפסען געזונטערהייט — א ביסעל א זאָג פון א מענטשען, האָסט דו געהערט א ביסעל? !

ט ב י ה [לאזט עס דורך פארבי מיט א שמייכעל]. הקיצור, איז זיך מיישב די עלטערע טאכטער מענדעל'ס און זאָגט דעם פסוק „אהבתי", דאָס הייסט, זי פארליאפעט זיך אין א גוי, עפים א שייגעץ פון ווערעביווקע טאקי, און שמד'ט זיך אוועק און האָט האָסליערע פאר'ן גוי, און ושם נאמר — רוף מיך קנאקניסעל!... [נעמט זיך צוריק צום עסען].

ג א ל ד ע [ברעכט די הענט]. א וועהטיג איז דער מאמע איהרער!... [חוה האָט באלד אויפגעהערט צו עסען. צייטעל ברעכט די הענט, ווי די מוטער].

צ י י ט ע ל. פון וואָנען וויסט דו עס, טאטע?

ט ב י ה. פון וואָנען איך וויים? איך ווייס עס פונ'ם סאמע רעכטען צאפען. פונ'ם גלח אליין ווייס איך עס, ימח שמו וזכרו! [הערט־אויף עסען]. איך וויים ניט פאר וואָס, נאָר איך האָב איהם פיינט, אָט דעם אָטיעץ אלעקסיי... דאָס הייסט, האָבען האָב איך צו איהם גארניט, וואָס איך ווינטש איהם — מעג איהם אָנקומען חאָטש האלב, נאָר כ'האָב איהם פיינט!... דעם טאָג, ווען איך באגעגען מיך מיט איהם, ווייס איך פריהער, אז ס'וועט זיך עפים

טרעפען... [צו חוה'ן]. דו מעגסט עס אָנרופען, חוה, פּאַנאַטיזמע, און פֿרומה, און איך זאָג מיר מיינס, אז א גלח געהט־אויבער דעם וועג — איז שלים־שלים־מזל... והראיה [צו אלעמען]: וואָס איז עפּים גראָד היינט מיין פּערדל געפּעלען געוואָרען זיך צעלאָזען משוגע־נערווויז בּארג־אראָפּ, און ויברח יעקב — פּוץ מיט'ן וואָגען אין דער בלאָטע, און בּאַז א קריגעל מיט צוויי טעפּלעך, פּראַוודע — לעריגע, וואָרום דאָס איז שוין געווען צוריקווענדן, ווייטער וואָלט איך געקאָנט האָבען א גרויסען שאָדען... און ווער איז שולדיג, אז ניט דער גלח? ווי קומט אהער א גלח — וועט איהר האָרכען. פּאָהרענדיג אהינצוווענדן מיט דעם גאנצען דאָבּרע־מזל, פּארטיעפּט אין מחשבות, ווי געווויינטליך אויפ'ן ניכטערען האָרצען, און דער וואָלד איז שטיל, און די זון שיינט ווי א מנורה, מחיה נפשות, — איך טהו א קוק: ער פּאָהרט מיר אקעגען, מיט זיין געלער בּריטשקע, און די בּאָרד זיינע איז פּונ'ם ווינט צעטיילט אויף צווייען, און די בּוימעלדינע אייגעלעך שמייכלען צו מיר פּון דער ווייטען. מאַך איך פּלא ידע — גלייך ווי איך זעה ניט, ווי אין תּהלים שטעהט געשריבּען: עם חסיד תּתחסד — מע דאַרף וויסען מיט א גוי ווי צו האַנדלען... דערזעהען, אז איך זעה איהם ניט, טהוט ער, דער גלח ימח שמו, א זאָג צו מיר: „טפּרררו, טעוועל, וואָס מאכסט דו גוטס?" קאָן מען שוין אזוי גראָב ניט זיין, און איך ענטפער איהם: „טפּרררו, בּאטיושקא, וואָס הערט זיך עפּים בּיי דיר?"... מאכט ער צו מיר: „דו זעהסט־אויס, טעוועל, זעהר גוט!"... טראכט איך מיר: „זאָלץ דיר אין די אויגען, שטיינער דיר אין האָרצען!"... און ענטפערען ענטפער איך איהם: „דו זעהסט־אויס, פּאָטערעל, נאָך בּעסער"... „ווייסט דו, זאָגט ער, טעוועל, וואָס אין וועריוווסקע האָט זיך געטראָפען?" זאָג איך: „ניין, פּאָטערעל, איך ווייס ניט, וואָס אין וועריוווסקע האָט זיך געטראָפען. סטונתי, זאָג איך, ווער בין איך אזעלכער, איך זאָל מטריח זיין, זאָג איך, אזא הייליגען באטיושקא, ווי דו ביזט? נאָר, זאָג איך, אויב איך האָב געפונען, זאָג איך, לייט־

זעלינסקייט אין דיינע אויגען, וועסט דו אפשר זיין, זאג איך, אזוי גוט און וועסט מיר דערצעהלען?"... פוילט ער זיך ניט און נעמט און דערצעהלט מיר די גאנצע געשיכטע, הויבט־אן ניט גלייך, נאר פון פצון־זייט, „נאש באָח, וואש באָח", ווי זיין שטייגער איז, און איך זעה, עס קומט איהם צו א שטיק געזונט, ימח שמו וזכרו! ניין, הערט ווייטער, וואָס א גלח קאן! דאָס אליין איז איהם קארג, וואָס מיר צאפט זיך בלוט, האָט ער נאָך אין זיך א פאטעפאלנאסט פאר מיר צו באריהמען זיך, אז ער האָט א גרויסען חלק אין דעם דאזיגען שטיקעל ארבייט, און אז ער האָט דאָס באוואהרענט מענדעל ווערעביווקער'ס טאכטער!... ווער איך שוין גוט אין כעס און עס ווילט זיך מיר איהם אפענטפערען מיט א משל און מיט א מדרש און מיט א פסוק, ווי טביה קען; נאר איך האלט מיך איין — וואָס טויג מיר האָבען צו טהון מיט א גלח?

ג א ל ד ע. זעהר רעכט האסט דו געטהאן, טביה...

ט ב י ה [צו די טעכטער]. אט איז זי אויך מסכים! [צום ווייב]. וואָס וואלסט דו אבער געטהאן, גאלדע־ברודער, וועז דו הערסט פון איהם די ווייטערינע דבורים?

ג א ל ד ע. וואָס ווייטער?

ט ב י ה. וואָס ווייטער אלץ בעסער. ווי זאגט מען דאָס: „טיפער אין וואלד, געדיכטער די בוימער"... איך אבער האָב איהם געלאזט רעדען. רעד צעזעצטערהייט — וואָס אהרט עס מיך, אז דו רעדסט?... נאר ער האָט פארשטאנען, אז עס פאר־דריסט מיך, זאלצט ער מיר אויף די וואונדען און דערצעהלט, כלומרשט אזוי זיך, פארבייגעהענדיג, וואָס פאר א גליק מענדעל ווערעביווקער'ס טאכטער האָט געמאכט. „מהכתיתי, זאג איך, לאז איהר גאָט העלפען"... דערזעהען, אז ער קאן מיך ניט אויס־בייסען, טהוט ער א זאג צו מיר מיט זיין צוקערדיג שמייכעלע: „איך האָב געוואלט, זאגט ער, ביי דיר, טעוועל, עפיס פרעגען". „פרעג, זאג איך, באטיושקא, איכ'ל דיר, זאג איך, אפענטפערען על ראשון ראשון"... טהוט ער א גלעט די בארד און א מאך צו

מיר: „דו ביזט דאָך, זאָגט ער, טעוועלע, א איד א חכם. ווי וואָלט געווען, למשל, ווען מיט דיר טרעפט זיך, זאָגט ער, אזא מעשה? ווען דיין טאָכטער, זאָגט ער, פֿאַרליעבט זיך אין א אונזערינען און זי וויל, זאָגט ער, פֿאַר איהם חתונה האָבען?"... „אה, ניט דערלעבען וועסט דו דאָס, דו פֿאַסקודנער פֿאָפּ!" — טראָכט איך מיר אין האַרצען און ענטפֿערען ענטפֿער איך איהם אזוי: „קטונתי, זאָג איך, ווער בין איך, וואָס איך זאָל זוכה זיין צו אזא כבוד? נאָר, זאָג איך, ווען מיט מיר, זאָג איך, טרעפט זיך אזא גליק, איז אָדער לאָם איך דאָס ניט דערלעבען, אָדער, זאָג איך, מיין קינד וואָלט בעסער אריין אין דער ערד, אָדער מיר ביידע, זאָג איך, וואָלטען איינגענומען א מיתה משונה, ווי אין פּסוק שטעהט: תמות נפשי עם פלשתים!... און ווען אפילו, זאָג איך, טביה זאָל פֿאַרמאָגען, זאָג איך, צוהן טעכטער, וואָלטען אַלע צוהן, זאָג איך, גיכער געמעגט זיין די כּפּרה אין איין טאָג, אידער איינע פון זיי, זאָג איך, זאָל אויסבייטען דאָס רעכטעל!"...

[ביי די ווערטער טהוט חוה א פּאָל צו צייטלען אויף די הענט].

צ י י ט ע ל [האָפּט זי אונטער]. גאָט איז מיט דיר, חוה!

ג א ל ד ע. א דונער האָט מיך געטראָפֿען! דאָס קינד חלש'ט! חוה'ניו! טאָכטער מיינע! [בויגט זיך אן איבער איהר]. נשמה מיינע!...

ט ב י ה [האָט א וואַרף געגעבען דאָס לעפּעל, זיך אויפּגעהאָפּט פון טיש, ווי א משוגע'נער, די אויגען פול שרעק, די הענט טרייסלען זיך]. גע'חלש'ט?... וואו?... חוה'לע?... לאָזט מיך!... [בויגט זיך אן צו איהר, גלייבט זיך אויס צוריק און צעשרייט זיך]. וואָס זשע שטעהט איהר, ווי די לעהמענע גולמים? וואָסער גיט אהער! וואָסער! ראָטעוועט! [גאָלדע לויפּט נאָך וואָסער, צייטלע האָלט די שוועסטער]. זי האָט גע'חלש'ט!... ביי די שלייפען באַדאַרף מען זי קוועטשען!... אָט אזוי!... [בויגט זיך אן וויערער צו חוה'ן, קוועטשט איהר דעם קאָפּ מיט ביידע הענט. חוה עפענט־אויף די אויגען, קוקט זיך ארום אויף אַלע זייטען און הויבט זיך פּאָמעליך אויף. טביה'ס האַרץ באַוועגט זיך. זיין פּנים שיינט].

ח ו ה [מאכט זיך צוריקעכט די האר]. וואס איז דא געווען?

ט ב י ה [שוין גאר אייז אנדער מענטש]. גאָרנישט, קינד מיינס, גאָרנישט! [גלעם זי איבער'ן קאפ].

נ א ל ד ע [מיט א קוואָרט וואסער]. נעם א קאפעלע וואסער! דיר איז ניט גוט געוואָרען אויף צו חלש'ען, הלואי איך זאל ליגען זאָגען!...

ט ב י ה. וואָס חלש'ען? ווער חלש'ען? אטשאָרעט נעוואָרען!... [שטופט־אפ דאס ווייב מיט דער קוואָרט וואסער]. צו וואס וואסער? מע דארף נישט קיין וואסער! איהר זעהט דאָך — אטשאָרעט! פארדרעהט זיך דער קאפ — נו, איז איהר ניט גוט געוואָרען! זעה־נאָר, וואס דא טהוט זיך א ביסעל! מאכט זיך אמאל, א מענטשען דער קאפ טהוט וועה... [צו חוה'ן]. ווי אזוי איז דיר איצטער, חוה'לע? איבערגענאנגען? [גלייכט זיך אויס]. נו, ווי דען? איך האב דאָך באלד געזאָגט, אז ס'איז גאָרנישט מיט גאָרנישט... איז דאָך עס אבער מיט ווייבער, נשים, ניט נעראכט זאלען זיי ווערען! א ביסעל א טאראָראם! א געפילדער! „זי חלש'ט!"... „ראטעוועט!"... ווער חלש'ט? וואס ראטעוועט? א שרפה — מע זאל ראטעוועו?... ער, ווייבער, ווייבער! [מיט פאטהאס]. ניט אומזיסט האט אייך שלמה המלך אזוי ניט ליעב געהאט! ניט אומזיסט זאגט ער אין שיר־השירים אויף אלע ווייבער, אז... אז... אז... [טהוט זיך א פאטש איז שטערן]. ברוך מזכיר נשמות — לאָם איך מיך דערמאנען, וואס ער זאגט אויף אייך?... [מיט כעס]. אז איהר פארדולט מיר מיין קאפ!!!...

פארהאנג.

ענדע פון'ם ערשטען אקט.

צווייטער אקט

[א גרויסער הויף. אויף יענער זייט הויף — א גארטן. פון וויטע, רעכטס, זעהט מען ארויס די שטוב, א דארפישע געביידע מיט א פריזבע. לינקס — א שטאהל. נאהענט צו דער ראמפע — א ברונען מיט אלץ וואס געהערט צו א ברונען, אויף שפּעטן וואסער. דער גארטען ענדיגט זיך מיט א געפלאכטענעם פלויט. — מיט א גראבאייזען אין די הענט שטעהט חוה אנגעבויגען און פאלעט דעם גארטען. אנגעטאן איז זי ווי א דארפסמיידעל: צוויי צעפּ מיט רויטע סטיינגעס, איין אויסגענייהט מאראסיש העמד מיט בריייטע ארבעל, א גרינער קארסאוש אויף א קורץ שווארץ קלייד[ל].

חוה [ארבייט מיט'ן גראבאייזען לאנגזאם און זינגט מעלאנכאליש־יש]:

ווינטען וועהען, אזש
די בוימער וועי־
רען אויסגעריסען.
ס'טהוט מיין האַרץ מיר
וועה, נאָר טרערען
קאָנען זיך
ניט גיסען.

אוי! איך פּטר וויסט
און פינסטער מיי־
נע יונגע יאָהרען!
וואלט איך קאָנען
וויינען ביטער,

וואָלט מיר גרינג
געוואָרען...

[זינגענדיג קומט זי צו אלע מאל נעהענטער צו דער ראמפע. — פון יענער זייט פלויט באווייזט זיך פעדיא נאלאגאז. אויף זיין שווארץ העמדעל — א פידושאק, דאס היטל אויף א זייט, אין האנט א ביכעל. אנגעשפארט אן פלויט פון יענער זייט, הערט ער זיך אייז, ווי חוה זינגט].

פ ע ד י א [אפלאדירט]. בראוואָ! בראוואָ!

ח ו ה [האפט זיך ביי'ם הארצען]. אוי, האסט דו מיך דערשראָקען, פעדיא! [וואַרפט אוועק דעם גראבאייזען, לאוט זיך צו איהם].

פ ע ד י א [לאכט]. איך האָב גאָרניט געוואוסט, אז דו ביזט אזא איבערנעשראָקענע... [שפאנט־אריבער פון דער זייט פלויט]. און וואָס איז די מעשה, וואָס דו זינגסט עפּיס אזוי, אזוי... ווי אזוי זאָל איך דיר זאָגען? עפּיס האָרצעדיג? אומעטיג?

ח ו ה. אומעטיג אויפ'ן האָרצען, זינגט זיך אומעטיג...

פ ע ד י א [געהט־צו צו איהר נאָהענט, גיט איהר די האנט]. אומעטיג אויפ'ן האָרצען? [פארקוקט איהר אין די אויגען]. וואָס איז דיר, הערצעלע מיינס? טייבעלע מיינס? [וויל זי ארומנעמען, זי לאוט זיך ניט].

ח ו ה. דו פאָרגעסט, וואָס מיר שטעהט פאָר?... [זיפצט].

פ ע ד י א. נאָרישקייטען!

ח ו ה. ביי דיר איז עס אפשר נאָרישקייטען... [דערזעהט ביי איהם דאס ביכעל]. דאָס וואָס איז?

פ ע ד י א. וואָס כ'האָב דיר צוגעזאָגט. מאקסים גאָרקי.

ח ו ה [לעבעדיג]. אָה, גאָרקי!... [נעמט דאס ביכעל, מישט־אויף, דערזעהט דאס בילד]. דאָ איז דאָס בילד א סך שענער!... ווי פראָסט! ווי איינפאך! אָט דאָס איז א מענטש! אָט דאָס איז א כאראקטער!... א דאנק. [דריקט איהם נאך א מאל די האנט, קוקט אויפ'ן פארטרעט, וואָס איז ביכעל, און אויף פעדיאן]. ווייסט, אויף וועמען ער איז פאָקאָושט?

פ ע ד י א. אויף וועמען?

ח ו ה. אויף וועמען? פארשטעהט זיך, אויף דיר! [צעלאכט זיך].

פ ע ד י א. וואָס זשע לאכסט דו?

ח ו ה [טראָגט איהם אונטער דאָס ביכעל]. נא זעה! צווויי טראָפען וואסער!...

פ ע ד י א [קוקט נישט אין ביכעל, קוקט אויף איהר]. ווי שען דו ביזט היינטיגען פריהמארגען! ווי די זון — אזוי שיינסט דו! ווי דער הימעל זענען דיינע אויגען! און דער קאָסטיום, האלקע מיינע, דער דאָזיגער קאָסטיום ווי ער פאסט דיר! [באטראכט זי]. אונזער נאציאָנאלער קאָסטיום פון מאלאָראסיע! ווי שען דו ביזט, עווא!...

ח ו ה. און ווי שען דו האָסט אויסגעלערענט זיך רעדען, פעדיא! ווי פון א ביכעל אקוראט!... [צעלאכט זיך וויעדער].

פ ע ד י א. עפּים לאכסט דו מיר היינט צו־פיעל, האלעטשקע?

ח ו ה. ס'איז מיר פרייליך — לאך איך...

פ ע ד י א. אָט ערשט איז דיר געווען אומעטיג, איצט — שוין פרייליך!...

ח ו ה. געווען פינסטער, אויפגעגאנגען די זון, געווארען ליכטיג... [קוקט איהם טיעף אין די אויגען אריין].

פ ע ד י א [קאָן נישט בייקומען איהר קוקען]. א האלבע מלוכה פאר א טרונק וואסער, טייבעלע מיינס!

ח ו ה. קום, איכ'ל דיך אָנטרינקען! [זיי לאזען זיך ביידע צום ברונען. חוה פריהער, פעדיא נאך איהר. געשיקט, בריה'ש, ווי איין אמת דארפיש מיידעל, חאפט זי דעם עמער, פארוואַרפט דעם שטריק אין ברונען אריין, א טרייסעל אהער און אהין — פארטיג איין עמער וואסער]. האָב איך עהרליך פארדיענט מיין האלבע מלוכה?

פ ע ד י א [טרינקט זיך א:]. א גאנצע מלוכה, קענינגין מיינע!... ווייסט דו, וואָס איך בין נעקומען? איך האָב געוואלט מיט דיר עפּים רעדען, עווא...

ח ו ה [מיט א מאל איז פארשוואונדען איהר פרייליכקייט]. עפּיס רעדען?... זיץ. [זעצט זיך אוועק אויף די היץצערנע צאמרינעס פון ברונגע, ווייוט איהם איין ארט נעבען זיך].

פ ע ד י א [זעצט זיך אוועק, נעמט־ארויס א פאפּיראס]. איך האב זיך נעוואלט זעהען מיט'ן באטיושקא, מיט'ן פאטער אלעקסיי, מיט אונזער גלח...

ח ו ה [א מאל מיט דער האנט]. נאר נישט וועגען דעם!...

פ ע ד י א [פארוואונדערט]. פאר וואס עפּיס, טייבעלע?

ח ו ה. אזוי... היינט נישט... נישט אויפגעלעגט...

פ ע ד י א. איך זעה טאקי, אז דו ביזט ניט אויפגעלעגט... [פארוויכערט דעם פאפּיראס, זעהט־אויס אומצופריעדען. הוה באמערקט עס].

ח ו ה. דו פארגעסט, וואס מיר שטעהט־פאר, פעדיא! מאכען אזא שריט... אפּגעזעגענען זיך מיט אלץ... מיט מיין נאנצען פארגאנגענעם, מיט טאטע־מאמע און מיט אלע מיניגע אויף שטענדיג...

פ ע ד י א. אויף שטענדיג?

ח ו ה. אויף אייביג!... דו קענסט ניט מיין טאטען, פעדיא! דאס איז א מענטש מיט א כאראקטער! ער וועט מיך גיכער זעהען א טוידטע, אידער מוחל זיין מיר דעם שריט! קיינמאל ניט!

פ ע ד י א. קיינמאל ניט?

ח ו ה. קיינמאל ניט! חאטש ליעב האט ער מיך — נישטא נאר אזא פאטער דער צווייטער!... [פויזע. רעדט מיט נעבעדט]. וואס טהוט מען, פעדיא טייערער, וואס טהוט מען, אז מיין טאטע זאל מיך פארשטעהן און... זאל מיר מוחל זיין? ווי אזוי מאכט מען?...

פ ע ד י א [מאכט א אומפרייוונטליכע מינע]. דו זאלנסט זיך פאר דיין טאטען מעהר ווי פאר זיך. דו האסט אין זינען דיין טאטען מעהר ווי די נאנצע וועלט...

ח ו ה [פארדראסיג]. און דו האסט אין זינען זיך מעהר ווי די נאנצע וועלט, און אפילו מעהר ווי מיך...

פ ע ד י א [אויפגעבראכט]. א, ניין! זעהסט דו, דאס זאגסט דו שוין דורכאוים ניט אמת — און דו אליין ווייסט עס!... [מיט פייער]. דו ווייסט גאנץ גוט, אז די וועלט — דאס ביזט דו!... אז פאר דיר בין איך גרייט... [פארוואנדט דעם פאפיראס].

ח ו ה [ענדיגט פאר איהם]. אין פייער און אין וואסער... ווי אין די ביכלעך שטעהט געשריבען... איך וואלט וועלען וויסען אט וואס, פעדיא. איך וואלט וועלען וויסען, ווי וואלט געווען, ווען דו זאלסט דארפען מאכען דעם שריט, וואס מיר שטעהט־פאר?

פ ע ד י א. וואלט איך איהם געמאכט און ווינציגער נערעדט, טייבעלע מיינס! איבעריגענס, צו וואס איז דער עקזאמען, עווא?... און איבערהויפט, וואס טהוט זיך עס מיט דיר? אדער ביי דיר איז עפים־וואס פארגעקומען, אדער איך האב דיך נישט געקענט?

ח ו ה. אזוי שפעט זיך ארומגעקוקט, אז דו קענסט מיך ניט?

פ ע ד י א [האט זיך פארחאפט]. איך זאג ניט, אז איך קען דיך ניט — ניין! איך זאג, אז איך דערקען דיך ניט... און אהן אלעמען, זעה איך ארוים, עווא, אז דו ביזט היינט גלאט ניט אויפ־געלעגט... ווען איך וויים, אז דו ביזט היינט אזא... [שטרעקט איהר אויס די האנט]. זיי געזונט, עווא!

ח ו ה [א לאז צו איהם מיט ביידע הענט]. פעדיא! מיין קאפריזנע העלד! געה ניט אוועק! לאז מיך ניט אליין! איך נויטיג זיך אין א גוט ווארט!... איך האב דעם גאנצען פריהמארגען ארוים־געקוקט אויף דיר!... [איז פארצווייפלונג]. איך האב מיט דיר אזוי פיעל צו רעדען! אזוי פיעל!

פ ע ד י א [זעצט זיך אוועק צוריק]. פאר וואס זשע רעדסט דו ניט? דו ווייסט, אז איך האב ליעב הערען, ווי דו רעדסט, קעניגין מיינע!

ח ו ה [וועהרענד זי רעדט, שפיעלט זי זיך מיט איהרע צעפ, צעפלעכט זיי און פארפלעכט]. דו ווייסט ניט, וואס איך טראג־איבער. פון אימליכען באזונדער! פון איטליכען באזונדער!... מיינע היימישע

קוקען מיר נאָך, היטען מיר די טריט... זיי שטויסען זיך, אז איך בין צו דיר... אז... עס ציהט מיך צו דיר!... מיין שוועסטער — די מאַמע מיינע זאָגט מיר גאָרנישט, נאָר זי קוקט אויף מיר און זיפצט... הלואי וואָלט זי בעסער מיר שוין געזאָגט, פירגעהאַלטען, געשאָלטען!... וואָרום יעדער זיפץ איהרער רייסט־אויס ביי מיר א שטיק הארץ!... היינט די מלחמה, וואָס מיר שטעהט־פאָר מיט'ן טאטען!... איהם זאָגען, אז איך האָב דיך ליעב, אז איך קאָן אָהן דיר ניט לעבען?... אָט האָב איך דיר, זעהסט דו, אויסגעזאָגט דעם גאַנצען אמת...

פ ע ד י א. איך דאַנק דיר, עווא! [נעמט איהר האַנט, ווי[זי ארומנעמען אינגאַנצען, זי לאָזט זיך ניט]. וואָס איז מיט דיר, הארציגע?

ח ו ה. איך וויים אַליין ניט, וואָס מיט מיר איז! זעה איך דיך ניט — שטאַרב איך אַוועק... דערזעה איך דיך — צינדט זיך אָן אין מיר א פייער — ניט אויף דיר, ניין! נאָר אויף יענע, וואָס האָבען אויסגעטראַכט, אז מענטשען זאָלען זיין אָפּגעווייטערט איינס פון דאָס אַנדערע מיט זייער גלויבען און מיט זייער...

פ ע ד י א. מיר באַדאַרפען זיך אַוועקשטעלען העכער פון די אַלע קינדערייען, וואָס מענטשען האָבען צוגעטראַכט! [רוקט זיך צו]. איך זאָג דיר, דו קענינען פון מיין נשמה, אז ס'נישטאָ די זאַך אויף דער וועלט, וואָס זאָל שטעהן אונז אין וועג... באַרוהיג דיך, עווא, פאַרגעס ניט, אז איך בין מיט דיר אַלע מאָל און אומעטום, און אז דיין גליק [באַגייסטערט] — דאָס איז דער איינציגער צוועק פון מיין לעבען! צוליעב דיר וועט מיר שיינען אָט די זון, זיך פאַרבען אָט דער הימעל, גרינען אָט דאָס גראָז, בליהען אָט די קווייטען... צוליעב דיר וועט מיר די גאַנצע וועלט זיך פאַרוואַנדלען אין א גן־עדן, און דו וועסט זיין פאַר מיר די קענינין פון דעם גן־עדן, און איך וועל זיין דיין געטרייער קנעכט! איך וועל היטען דיינע טריט, דיין שלאָף, דיינע קאַפריזען, קוקען אין דיינע אויגען. אין די שענע קלאָרע אויגען דיינע!...

ח ו ה [האפט איהם ארום אין עקסטאז מיט ביידע הענט ארום האלזן].
אוי! פעריא! פעריא! [לאזט איהם אפ]. דו מאכסט מיך קראנק!
דו מאכסט מיך משוגע! איך וועל ארָאפּ פונ׳ם זינען — אזוי
ליעב האָב איך דיך! איך בין א פארפאלענע — איך וויים דאָס,
איך פיהל, אז איך געה צו גרונט, נאָר איך קאָן מיך ניט בייקומען!
איך געה פארלוירען, איך בין א פארלוירענע!... [באהאלט דאס פנים
אין די הענט].

פ ע ד י א. א פארלוירענע? צו וואָס זאלסט דו עס זאָגען,
קריינדעלע, אז דו וויסט, אז ס׳איז ניט אזוי? צו וואָס, הארציגע,
אזעלכע ווערטער, אז דו וויסט אליין, אז דיין נשמה איז לויטער,
ווי קרישטאל, און אליין ביזט דו ריין, ווי א מלאך? [נעמט־ארום
איהר טאליע, רעדט איהר גלייך אין אויהער, קושט איהרע צעפּ]. איך זעה
דיך א פרייליכע, א צופריעדענע, א גליקליכע, אָ, טייערע געטרייע
עווא מיינע! דיין פנים שיינט, זעה איך, אזוי ווי די זון אין
האלבען טאג... דיינע אויגען לויכטען, זעה איך, ווי די שטערען
אין האלבע נאכט... פון גליק, פון ליעבע... און גיך וועט דאס
זיין, נאָר־נאָר גיך... מיר׳ן נאָך היינט זיין ביידע ביי׳ם באטיושקא
אלעקסיי...

ח ו ה [האט זיך ארויסגעריסען פון זיינע ארעמס, גלייך אזוי ווי א
שלאנג האט זי א ביס גענעבען, און איז שטעהן געבליבען אויף די פיס].
אָ, ניין! ניין! ניט היינט! היינט ניט!... איך וויל ניט!
איך קאָן ניט! [פעריא צו איהר — ער וויל זי ארומנעמען]. לאָז מיך!
לאָז מיך אָפּ! נעגוג אָנגערעדט זיך! פעריא, אנטלויף! פאָלג
מיך — טראָג זיך אָפּ!... פארנאכט זעהען מיר זיך נאָך א מאָל,
וויעדער אט א דא... געה, פעריא! געה, טייערער!

פ ע ד י א [קאָן ניט אוועקגעהן, קוקט איהר אין די אויגען, דריקט
איהר די האנט, לאזט זיך נעהן, קוקט זיך אום צוריק, מאכט צו איהר מיט׳ן
היטעל. זי שיקט איהם א קוש אין דער לופט, און נאך א קוש, און נאך א קוש. —
אומבאמערקט באווייזט זיך פון דער וויטעז ט ב י ה, אין דער צייט, וועו
פעריא שפאנט־אריבער צוריק איבער׳ן פלויט און חוה נעמט זיך צוריק צום
נראבאייזען. ער קומט־אז מיט׳ן עמער אין האנט, די פאלעס אונטערגעשטעפט,

געהט־צו צום ברונעז, בעת פעדיא איז שויז פון יענער זייט פלויט, שטעלט זיך אוועק פון אונטער דער האנט ארויס איינצוקוקעז זיך איז דער ווייטעז, דערזעהט די מאכטער מיט'ן גראבאייזעז אין די הענט, באקלערט זיך פריהער וואס ער זאל טהון, נעמט זיך דערווייל צו דער ארבייט — שעפעז וואסער].

ט ב י ה [גרייט אראפצולאזעז דעם עמער אין ברונעז אריין, בלייבט שטעהז, רופט די טאכטער מיט'ן פינגער]. אנו, קום נאָר אהער, חוה'לע! זיי זשע מוחל...

ח ו ה [געהט־צו מיט'ן גראבאייזעז]. וואָס איז, טאטע? מיך רופסט דו?

ט ב י ה [ווייזט מיט דער האנט]. ווער איז אָט א יענער א אָט דאָרטען?

ח ו ה [קוקט זיך אויז]. ווֹאו?

ט ב י ה [ווייזט איהר ארויף, אהיז, ווייט]. אָט א דאָרטען א, פון יענער זייט פלויט... צי עס ווייזט זיך מיר אויסעט?

ח ו ה. עס ווייזט זיך דיר אויס.

ט ב י ה [הערט ניט אויף איינצוקוקעז זיך]. איך וואָלט אבער נעמעגט שוועהן, אז ס'א מענטש...

ח ו ה [קוקט אויף אהיז]. יא, ס'א מענטש.

ט ב י ה. און אויב כ'האָב קיין טעות ניט, דאַרף עס זיין חוועדקע גאָלאָגאן, זאָל מאריך ימים ונשים זיין... איז דאָס ער?

ח ו ה. ער...

ט ב י ה [מיט'ן פנים צו דער טאכטער]. געהט ער נישט פון דאנען?

ח ו ה [דרייסט, דעם פאטער איז די אויגעז]. פון דאנעז...

ט ב י ה. צו וועמעז האָט ער עס באדארפט, דער קדיש?

ח ו ה. צו מיר.

ט ב י ה. צו דיר?

ח ו ה. צו מיר.

ט ב י ה. וואָס זשע האָט ער געוואָלט, דער תכשיט?

ח ו ה. וואָס זאָל ער וועלעז?

ט ב י ה. איך מיין... מסתמא האָט מען געשמועסט?

ח ו ה. געווים האָט מען געשמועסט.

ט ב י ה. פון וואָס, למשל? אז פון געשעפט — זיכער ניט, פון פאָליטיקע — ניט, און פון ביכער אויך ניט...

ח ו ה. האָסט נישט געטראָפען, טאטע... מיר האָבען אקוראט געררעדט וועגען ביכער... [ציהט־ארויס פון קארמאוש דאָס בוך, וואָס פערציא האָט איהר איבערגעלאזט]. אָט דאָס האָט ער מיר געבראכט צו טראָגען...

ט ב י ה. א ביכעל? [נעמט און באטראכט דאָס בוך]. מהכתיתי. ביכער דארף מען לייענען... פון ביכער ווייסט מען אלץ, וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך, סאי אויפ'ן הימעל, סאי אויף דער ערד. נאָר וואָס רעדן? איין זאך פארשטעה איך ניט: מיט ביכלער קאָן מען, דאכט מיר, טרעפען גלייך אין שטוב אריין. צו וואָס שפאנען איבער א פלויט, ווי א יון אין סופה?... צי אפשר איז דאָס אזא סחורה, וואָס האָט מורא פאר א גוט־אויג?... פון די גוטע ביכלער, וואָס מע דארף זיך מיט זיי באהאלטען אויפ'ן בוידעם?...

ח ו ה [נעמט־צו דאָס ביכעל]. ס'איז דוקא א לענאל ביכעל און מע מעג עס לייענען — ס'איז פון גאָרקין.

ט ב י ה [מאכט־צו איין אויג]. פון גאָרקען? וואר איז געווען דער גאָרקע?

ח ו ה. מאקסים גאָרקי — א שרייבער א רוסישער... דער צווייטער פון טאָלסטאָי, פונ'ם גראָף טאָלסטאָי, וואָס זיין פארטרעט הענגט ביי אונז אויף דער וואנט...

ט ב י ה. א? אָט א יענער גראָף טאָלסטאָי, וואָס זאָגט, אז מע שטעקט דיר אָפּ א פאטש אין איין באק, זאָלסט דו זאָגען יישר כח, דערלעבט איבער א יאָהר — און אונטערשטעלען די אנדערע באק?... און וואָס דרשנ'ט ער, אָט דער דאָזיגער מאקסים דיינער? ווי אזוי הייסט ער — גאָרקע?

ח ו ה. חוזק קאָנסט דו מאכען, טאטע, פון וועמען דו ווילסט, נאָר ניט פון אזעלכע מענטשען, ווי דער גראָף טאָלסטאָי אדער

נאַרקי... מאַקסים נאַרקי איז א מענטש, וואָס זיין נאָמען לאָזט זיך הערען ווייט, זיינע ביכער וועלן איבערגעזעצט און געלייענט אומעטום. אַלסדינג, וואָס ער איז דערנאָנגען, איז ער דערגאָנגען פון זיך אַליין, אין ערגיץ ניט געלערנט... א פּראָסטער מענטש, נאָר א גרויסער מענטש... אָט האָסט דו זיין פּאַרטרעט. [טראָגט־צו דעם פּאָטער דאָס ביכעל, ווייזט איהם אויפ'ן בילד].

ט ב י ה [שטעלט־צוזאַמען דעם עמער, ווישט־אָפּ די הענט אָן דער פּאָלע, נעמט דאָס ביכעל, קוקט אויפ'ן בילד מיט איין אויג צוגעמאַכט, ווי א מביז]. פּסס! א גרוב! [שאָקעלט מיט'ן קאָפּ, פּאַרבייסט א ליפּ]. טאַקי נאָר פון די גדולים!... ווי אין פּסוק שטעהט: הידים ידי עשו — א פּלייצע א ביסעל! נו־נו! ווי קאָן נאָר א איד אַזוי אויס־וואַכסען? וואו וועט זיך ביי אידען נעמען אזא פּלייצע מיט אזעלכע ידים?... [פּויזע]. נאָר ווייסט דו, וואָס איך וועל דיר זאָגען, טאַכטער? מיר דאַכט זיך, אז ער איז מיר עפּיס זעהר קענטליך! איך וואָלט געמעגט שוועדען, אז איך האָב איהם געזעהען, אָט דעם נפש!

ח ו ה. וואו האָסט דו איהם געקאָנט זעהען?

ט ב י ה. וואו — נעדענק איך שוין ניט אקוראט. נאָר אויב איך האָב קיין טעות ניט, איז אַדער ביי דער באַהן טראָגען זעק, אַדער אין וואָלד שלעפּען קלעצער...

ח ו ה [נעמט־צו ביי'ם פּאָטער דאָס ביכעל, באַהאַלט עס צוריק אונטער'ן קאַפּאָזש]. קומט־אויס נאָר דיינע רעד, אז טראָגען זעק, אַדער שלעפּען קלעצער, איז א בזיון? און דו אַליין, טאָטע, פלעגסט ניט שלעפּען קיין קלעצער?...

ט ב י ה. ניט הייבט נעדאַכט, פּאר וואָס ניט? [לאָזט אראָפּ מיט'ן שטריק דעם עמער איז ברוגעז].

ח ו ה. און איצט האַרעווסט דו ניט? און מיר אַלע האַרעווען ניט? [קוקט ווי דער פּאָטער פּאַרוואַרפּט דעם שטריק מיט'ן עמער איז וואַסער].

ט ב י ה. דאָס איז א באַוונדערע זאַך, קינדעניו! דערויף איז פּאַרהאַן א פּסוק א בפירוש'ער, פּאַרשטעהסט דו מיך, אין דער תּורה: בזיעת אפיך תּאכל לחם — דאָס שטיקעל ברויט דאַרף מען פּאַרהאַרעווען, אומזיסט גיט קיינער ניט... נאָר וואָס דען? נישט דאָס האָב איך דיר געוואָלט זאָגען... געוואָלט האָב איך פּרעגען ביי דיר, זאָלסט מיר זאָגען, וואָס פּאַר א באַקאַנט־שאַפּטען פיהרט איהר עס? און וואָס פּאַר א מחותן איז מיט טביה'ס טעכטער, אייגענטליך, אזא חאַם?

ח ו ה [איין טריט צוריק]. פּאַר וואָס קומט איהם אזא נאַמען? דו קענסט איהם?

ט ב י ה [ציהט די שטריק מיט'ן עמער פון ברונעז]. וואָס דען איז ער? מר־בר־רב־אשי'ס איין אייניקעל? רב חוועדקע בּרב מיקיטע נאַלאַנאַן — א קליניגקייט! אזא גוי א יאַבעדניק, ווי מיקיטע, וואָס קומט־ארויס פון סאַמע מיוחסים... דער זיידע טערענטי עליו השאָלעכץ געווען א שפּור הגדול הגבור והנורא און געשלאָגען דאָס ווייב דריי מאָל א וואָך, און דער עלטער־זיידע עליו הפּאָקרישקע איז געזעסען יומם ולילה און אכטונג געגעבען אויף די חזירים...

ח ו ה [פּאַרדראָסיג, נאָר האַלט זיך אייז]. דו אַליין זאָגסט וויפיעל מאָל, אז דער עיקר איז דער מענטש אליין, ניט דער יחוס, פון וואַנען ער שטאַמט... סע שטעהט געשריבען, זאָגסט דו, אז אלע מענטשען קומען־ארויס פון איין טאַטען, און אז איין גאָט האָט זיי באַשאַפען, און קומט צו עפּים...

ט ב י ה [שטעלט־אויף דעם אנגעשפּאַנטען עמער ווּאַסער אויף דער הילצערנער צאַמרינע פון ברונעז]. עה, נארעלע, וווּיסט דו דאָך נאָרניט וואָס דו רעדסט. דאָס איז עפּים אַנדערש, און דאָס איז ווידער עפּים אַנדערש. ביי גאָט זענען טאַקי אלע אלץ איינע מיוחסים. נאָר וואָס דען? וואָס צו גאָט איז צו גאָט, און וואָס צו לייטען איז צו לייטען, ווי דער מדרש זאָגט...

ח ו ה [לאט איהם ניט ענדיגען]. אויף אלסדינג איז ביי דיר פארהאן, טאטע, אדער א מדרש, אדער א פסוק, אדער ווי אזוי נאך הייסט עס דארט ביי דיר... וואם פאר א פסוק וועסט דו מיר אויסזוכען דערויף, וואם אט האט גאט באשאפען אזא וועלט, אזא שענע וועלט [ווייזט מיט די הענט ארום זיך], און אזא גרויסע וועלט, און מענטשען קאנען זיך ניט איינטיילען. דער זאגט: צוליעב מיר האט גאט באשאפען די וועלט, און דער זאגט — צוליעב איהם. דער באריהמט זיך, אז זיין גאט איז דער אמת'ער, און דער זאגט: ניין, מיין גאט איז דער אמת'ער!...

ט ב י ה [פארשטעלט זיך די אויהערען]. טע־טע־טע! פילאזאפיע! פידרוך! נעכטיגע טעג! אויפ'ן הימעל א יאריד! הקיצור, ניט איך וועל דיך, ניט דו וועסט מיך איבערשפארען, ווי אין חומש שטעהט געשריבען: כל עורב למינהו — איטליכער וועט בלייבען ביי זיין משוגעת... וואו זשע האלטען מיר, ברוך מזפיר נשמות? יא! ביי דעם האלטען מיר, אז פאר'ן רבונו־של־עולם זענען אלע מענטשען גלייך. לי השמים ולי הארץ — אידען און, להבדיל, גויים — אלע גלייך. נאר דאס וויסט דו, אז די תורה האט אונז אנגעזאגט, אז מיר זאלען ליעב האבען אלע מענטשען, נאר עמלק'ען זאלען מיר געדענקען?!...

ח ו ה. אקעגען וואם זאגסט דו דאס, טאטע?

ט ב י ה. אקעגען דעם, וואם איך זיץ צווישען גויים אזוי פיעל יאהר, דער סטארשינא וועט פאר מיר קיין זאק בארשט ניט אוועקגעבען, און דער סטאראסטא — יענער איז נאך מיר גאר די כפרה. איא? פון דעסטוועגען, לאז גאט היטען ביי א שמחה, איך מיין ביי א פאגראם, וויים איך ניט, אויב עס וועט זיך ניט פארוואלגערען ביי זיי אין בוזעם א פאר שטיינער פון מיינעטוועגען...

ח ו ה. צו וואם אזעלכע טרויעריגע געדאנקען?

ט ב י ה. איך האָב מיך דערמאַנט אָן מענדעל ווערעפיווסקער, וואָס פֿאַר א סוף ער האָט געהאַט. [נעמט־אָן די טאַכטער פֿאַר א האַנט]. האָרך נאָר אויס, חוה, וואָס איך וועל ביי דיר פֿרעגען...

ח ו ה. וואָס וועסט דו פֿרעגען?

ט ב י ה. נאָר זאָלסט מיר זאָגען אָקוראַט, ניט ווי פֿאַר א טאַטען, נאָר ווי פֿאַר א גוטען פֿריינט, וואָס האָט דיך ליעב און זיין אייניציגער וואונש איז דיך צו זעהען גליקליך...

ח ו ה [שטאַרק אומרוהיג]. צו וואָס אזא לאַנגע פֿאַררעדע?

ט ב י ה [נעמט זיך ביי דער באַרד]. ווי וואָלט געווען, למשל, ווען איך קום צו דיר און זאָג דיר: טאַכטער לעבען! טהו פון מיינעטוועגען א זאַך, וואָס דיר קאָן דערפון ניט אַרויסקומען קיין רעה און מיר וועט דאָס זיין די גרעסטע טובה — וואָלסט דו עס מיר געטהאָן, צי ניין?

ח ו ה. געווים יאָ...

ט ב י ה. און אז ס'זאָל זיך דיר מאַכען טהון א זאַך, וואָס קאָן אַוועק'הרג'ענען דעם מאַטען, וואָלסט דו דאָס געטהאָן?

ח ו ה. געווים ניט...

ט ב י ה. וויבאַלד אזוי [פרייליך], היינט וואָס האָבען מיר נאָך צו שמועסען? וויבאַלד אזוי, איז לא אמר כלום — האָט קלים נאָרניט געזאָגט!... ניט איך האָב דיך געפרעגט, ניט דו האָסט מיר געענטפערט... און ווי אין פסוק שטעהט: וישכחהו — מאַכט רש"י: „נע בולא ניקאָלע או מיקאָלע"... חבר ווי געווען!... [ציהט איהר אויס זיין האַנט. חוה נעמט ביי איהם די האַנט מאשינאל. ער חאפט דעם עמער וואסער און לאזט זיך צו דער שטאהל־צו. חוה איז נעבליבען שטעהן און קוקט איהם נאך, ביז ער ווערט פארשוואונדען. זי לאזט זיך נעהן גלייך ווי צו איהם און קעהרט זיך אבער אום צוריק].

ח ו ה [א מאָל מיט דער האַנט, צו זיך אליין, אנטשלאסען]. נו! מיר'ן נאָר זעהען!... [זי לאזט זיך צו דער שטוב צו].

פֿאַרהאַנגן.

ענדע פונ'ם צווייטען אקט.

דריטער אקט

ערשטעס בילד.

[בייס וואלאסטנאי שרייבער מיקיטא נאלאנאז אין הויף. — קאנטורען פון א שטוב. עס דארף צו זיין פארענדערט פון דער דעקאראציע וואס אין צווייטען אקט דערמיט, וואס אנשטאט דעם ברונען קאז זיין אדער א בוים מיט א בענקל אדום בוים, אדער א סטודדע היי מיט הראבלים אנגעוואדפען, אדער שטיינער, אדער לעהם־ציגעל, אדום וועלכע מע קאז זיצען צוגעשפארט אוז רויבערען ליולקעם. — די דעקאראציע פונ׳ם ערשטען בילד פון דריטען אקט באדארף זיין צער נויפנעשטעלט אזוי, אז ווי־נאר דאס בילד ענדיגט זיך, זאל דער צווייטער פארהאנג זיך אויפהויבען אוז דאס צווייטע בילד פון דריטען אקט זאל שוין קאנען אנפאנגען. אוז אזוי ווי דאס צווייטע בילד פון דריטען אקט הויבט זיך אז שבת־צו־נאכטס, ביי שטארקען פינסטערניש, וועלען די איבערינע אקטעסואריען פון דער פריהערינער דעקאראציע קאנען אומבאמערקט צוגענומען ווערען. — דער הויף דארף זיין מעהר אין דער פערספעקטיוו, ווי אין דער וואלקיבק׳ט. אין דער פערספעקטיוו קאנען זיין בוימער, וועגען, רעדער אוז אויף, אויב מעגליך, נעמאהלטע קיהי. — אויפ׳ן גראז, אדער אויף די שטיינער, אדער ביי׳ם היי, זיצען צוגעשפארט דער בעל־הבית פונ׳ם הויף, מיקיטא נאלאנאז, דער סטארשינא מיט׳ן סטאראסטא אוז מע רויבערט ליולקעם. אנגעטהאן איז מען יום־טוב׳דיג, מיט רויטע, בלויע אוז גרינע נארטלעז, מיט ווייסע אוז גרויע שמויסענע היטלעז, חאטש ס׳איז זומער. דער סטארשינא מיט׳ן סטאראסטא מראנען גרויסע בלעכלעך אויפ׳ן האריצען. ביי דער זייט שטעהט, מיט׳ן היטל אין איין האנט אוז מיט א גרויסען שטעקען אין דער אנדערער האנט, דער סאטסקי, אויך מיט א בלעכל אוז מיט נעלע האר אויפ׳ן קאפ, קוקט מיט רעספעקט אויפ׳ן סטארשינא מיט׳ן סטאראסטא, ווארט אויף זייער באפוי׳ל].

מ י ק י ט א ג א ל א ג א ן . צוויי מאָל איז ער געווען ביי מיר, דער איר. איין מאָל נאָך נאַנץ פריה, בּאַלד נאָך דעם, ווי מיין ווייב האָט פֿאַרטריבען די קוה אין טשערעדע, און דאָס אַנדערע מאָל שוין נאָך האַלבּען טאָג — שוין ביידע געווען, אי ער, אי זי, זיין ווייב, הייסט דאָס. מיך געבּעטען, געווינט, נע׳חלש׳ט, אין די הענט מיר נעקושט, איך זאָל זיי נאָר זאָגען, וואו זייער חוואווא איז ?

ס ט א ר ש י נ א . נו, און דו וואָס ?

מ י ק י ט א ג א ל א ג א ן . איך וואָס ? נאָרניט ! איך וויים ניט ! פון וואַנען זאָל איך וויסען ? און זיי וויעדער א מאָל אין אָבער א מאָל ! פֿאַלען מיר צו די פּיס, קושען מיר די הענט און וויינען און קלאָגען און יאָמערען... און ער, טעוועל הייסט עס, ווייזט מיר אויף גאָט און אויפֿ׳ן הייליגען לעמפּעל — איך זאָל איהם צולאָזען צו זיין חוואווען נאָר אויף צוויי מינוט, נאָר אויף צוויי וועדטער !... טשעפּע זיך אָפּ, קלעשטש ! איד איינגענג־סענער, טפו !... [שפּייט אויס].

ס ט א ר ש י נ א . און דו וואָס ?

מ י ק י ט א ג א ל א ג א ן . איך וואָס ? נאָרניט ! טשעפּע זיך אָפּ, זאָג איך, קלעשטש וואָס דו ביזט ! איינגענגסענער איד, טפו !... [שפּייט־אויס]. און דאָ ציטער איך, טאָמער טהוט ער א קוק אריין אין דער צווייטער האָרניצע — דאָרט זיצט דאָך אקוראט זיין חוואווא ! וואָס טהוט מען ? זאָג איך צו זיי : איהר וועט אוועק־גענהן, זאָג איך, מיט גוטען — איז גוט, אניט, זאָג איך, האָבען מיר א זאקאָן, זאָג איך, און פּאָ־זאקאָנו קאָן איך, זאָג איך, אראָפּברענגען דעם אוראדניק אהער !... מיינט איהר, ער האָט זיך איבערנע־שראָקען ? דריי אוראדניקעס, זאָגט ער, און אפילו דער גובער־נאַטאָר אליין קאָן איהם אויך גאָרנישט טהון ! וואָרום פּאַר זיין קינד קאָן ער אָנשפּאָרען צום קייסער — איהר הערט וועדטער ? צום קייסער !...

ס ט א ר ש י נ א [צום בעל־הבית]. און איך אויף דיין אָרט וואָלט ניט אזוי געטהאָן... טעוועל איז פּאָרט איין אייגענער מענטש... [צום סטאראסטא]. האָב איך רעכט, סטאראָסטא? [שפּייט־אויס].

ס ט א ר א ס ט א [רויבערט]. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאר־שינא, טעוועל איז איין אייגענער מענטש.

ס ט א ר ש י נ א. און א גוטער מענטש, חאָטש ער איז א זשיד. האָב איך רעכט, סטאראָסטא?

ס ט א ר א ס ט א. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינא, טעוועל איז א גוטער מענטש, חאָטש ער איז א זשיד.

מ י ק י ט א נ א ל א נ א [צום סטאַרשינא]. ווי אזוי זשע דען וואָלסט דו געטהאָן, האָספּאָדין סטאַרשינא?

ס ט א ר ש י נ א [רויבערט]. איך ווי אזוי וואָלט געטהאָן? איך וואָלט ניט געווארט, ביז ער'ט קומען צו מיר, בעטען זיך און בוקען זיך... כ'וואָלט געקומען צום אידען און וואָלט איהם געזאָגט: הער נאָר, טעוועל, אזוי און אזוי איז די מעשה. מיין זוהן חוועדאָר און דיין טאָכטער חוואווא האָבען זיך פּאָליובעט און זיי מוזען זיך נעמען. און אזוי ווי מיין זוהן איז א פּראָוואָסלאָוונע און דיין טאָכטער ניט, באַראַף דיין חוואווא אָננעמען אונזער פּראָוואָסלאָווויע... [שפּייט־אויס]. האָב איך רעכט, סטאראָסטא?

ס ט א ר א ס ט א. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינא! חוואווא מוז אָננעמען אונזער פּראָוואָסלאָווויע! [שפּייט־אויס].

מ י ק י ט א נ א ל א נ א ן. וואָס פאַר קלוגע קעפּ איהר זענט ביידע! איהר פּאַרגעסט, אז טעוועל איז א איד און איז קלוגער פון אונז אלעמען. איידער מיר וואָלטען זיך ארומגעקוקט, וואָלט ער זיין טאָכטער באשטאט און אזוי פּאַרטאָכטארעט, אז דער רוח אליין וואָלט זי נישט געקאָנט געפינען! — דערצעהלען זיי מיר מעשיות! אומזיסט בין איך געווען א וואָלאָסטנאי שריי־בער גוטע פינף און דרייסיג יאָהר?

ס ט א ר ש י נ א. וואלסט נאך איצט אויך געווען א וואָ־
לאסטנאי שרייבער, זאלסט ניט געווען גראבען, דערלאנגען אוֹן
יאבעדען אויף דער הראמאדע... מיט א הראמאדע טאר מען זיך
ניט זאטשעפען. האב איך רעכט, סטאראסטא?

ס ט א ר א ס ט א. זעהר גערעכט, האספאדין סטארשינא!
מיט הראמאדע טאר מען זיך ניט זאטשעפען!

מ י ק י ט א ג א ל א ג א ן. וואס איז מיר אייער הראמאדע?
אט דא, אין דעם קולאק [ווייזט א קולאק], איז ביי מיר אייער הרא־
מאדע!

ס ט א ר ש י נ א. דער נאך א ביסעל, וועסט דו זיך ביי מיר
דערערדען!... [צום סאטסקי]. עה! סאטסקי! וואו ביזט דו?

ס א ט ס ק י [נעהט־צו מיט גרויס רעספעקט]. אט דא בין איך,
האספאדין סטארשינא!

ס ט א ר ש י נ א. אנו, טהור־נאר א שפרונג צום באטיושקא
בלאהאטשינע, וואס דויערט עס ביי זיי אזוי לאנג? די זון האלט
שוין ווייט [קוקט ארויף], מע וועט שוין באלד קלינגען צו דער וועס־
טשערני — ביז וואנען וועלען מיר דא זיצען? מיר האבען נאך
צו טהון אין וואלאסט אויך געניג. האב איך רעכט, סטאראסטא?

ס ט א ר א ס ט א. זעהר גערעכט, האספאדין סטארשינא,
מיר האבען נאך צו טהון אוֹן צו טהון!... [דער סאטסקי נעהט־אפ. עס
קומט־ארויס פון שטוב די בעל־הבית'טע, ט ע ק ל א, אננעטהאן איז איהרע
יום־טוב'דינע מלבושים, מיט דער גרויסער זאפאסקע אוֹן רויטען קאקאשניק. זי
ווערט שיער ניט אומגעוואלגערט פונ'ם סאטסקי, וואס האט זיך צעלאזט אזוי
האסטיג אויפ'ן באפוי? פון זיין נאטשאלסטוועז].

ט ע ק ל א [שפייט־אויס, שעלט דעם סאטסקי מיט דער תוכחה אוֹן
מיט א קוויטש]. זאלסט נאר קיין גוטס ניט האבען, דו רויטער הונט!
רוק אוֹן לענד זאלסט דו ברעכען אויפ'ן גלייכען וועג! [בייט־איבער
דעם טאן, נעהט־צו זעהר העפליך, בוקט זיך נידעריג פריהער צום סטארשינא,
דערנאך צום סטאראסטא, פארגעסט ניט גריסען דעם מאן אויך]. געזונט
זאלען זיין דער האספאדין סטארשינא, דער האספאדין סטאראסטא
אוֹן דער האספאדין חאזיאאין! מע האט אייך געלאזט בעטען אין

האַרניצע אַריין. עס דאַרף באַלד קומען דאָס פּאָרעל פּונ׳ם באַטיושקא דעם בלאָאָטשינע, וועלען מיר פון דאָנען געהן אינ־אייגעם אין דער צערקווע, און דערווייל וועט איהר חאָטש נעמען צו גלעזלער, לכבוד דעם היילינען שבת...

ס ט א ר ש י נ א [הויבט זיך אויף, גלייכט זיך אויס די ביינער]. דאָס האָט מען שוין לאַנג באַדאַרפט! ס׳איז היים אין דרויסען און עס טריקענט אין גאָרגל... האָב איך רעכט, סטאַראָסטא?

ס ט א ר א ס ט א [אויפגלעבט]. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינא, עס טריקענט אין גאָרגל. [פּאַרהוסט זיך אויס. אלע נעהען אַף צו דער שטוב צו. עס דערהערט זיך פון דרויסען א רעש פון א צונעפאַר־רענער פוהר און א קול „טפּרררו!" דערנאָך באַווייזט זיך דאָס פּאָרעל. ח ו ה — אַנגעטהאָן ווי א כלה, מיט א הויכען קאָקאָשניק, איין אויסגענייהט העמד, א סך סטיינגעס פון אַלערליי קאָליראָ און רויטינקע שיכלעך אויף די פיס. פ ע ד י א נאָך אַלע — מיט א בלום אויף דער לאָז. דאָס נרויע שמויסען־היטעל פאַסט זיך איהם זעהר צום פּנים מיט די שווארצע ווואָנסעס].

ח ו ה [נעהט אויף צו־פּריהער, זעצט זיך צו אויפ׳ן בענקעלע, ווואָס נעבען בוים, פּאַרווואַרפט דעם קאָפּ]. אוף!... איך ווייל א ביסעל אָפּרוהען זיך אַט א דא. [עס רוקט זיך אן דער פּאַרנאַכט].

פ ע ד י א [זעצט זיך נעבען איהר]. ביזט מיעד?

ח ו ה. ניט מיעד, נאָר כ׳ווייל אזוי א ביסעל זיצען... [בויגט זיך צו צו איהם, שפּאַרט־אן דעם קאָפּ אויף זיין אכסעל. פּעדיא נעמט זי ארום, גלעט זי. — פון וווייטען דערהערט זיך א קלינגערייי אין די קלויסטער־גלעקער: גלין־גלין־גלאָן! גלין־גלין־גלאָן! חוח מהום זיך א חאָפּ־אויף). פּעדיא! לאָז מיך!

פ ע ד י א [האַלט זי צו]. וואָס איז מיט דיר, עווא?

ח ו ה [בעט זיך]. לאָז מיך, פּעדיא! לאָז מיך, טייערער! איצט איז נאָך צייט!... [אין דרויסען ווערט פּינסטערער און פּינסטערער].

פ ע ד י א. וואָס צייט? האָסט חרטה? ווילסט מיך איבערלאָזען אליין? האָסט אויף מיר קיין קאָפּ רחמנות... איך בין ביי דיר נאָרניט... [לאָוט זי אָפּ].

ח ו ה. ניין, נישט דאָס... דו פֿארשטעהסט ניט. דאָס איז איבער מיינע כּחות!...

פ ע ד י א. וואָס איז איבער דיינע כּחות?

ח ו ה [הערט זיך צו, ווי די גלעקער קלינגען]. ווי פֿארשטעהסט דו ניט? אָט דאָס אָ... אָט די אַלע צערעמאָניעס... און דאָס אַפֿ־זאָגען זיך פון טאָטע־מאָמע, און פון אַלץ... אַך, פערדיא! וויפיעל נידערטרעכטיגקייטען!...

פ ע ד י א. נארישקייטען! ווערטער בלויז...

ח ו ה. סאָמע ליגען! ליגען און פאַלשקייט!

פ ע ד י א. צוליעב אזא הייליגען צוועק, ווי אונזער ליעבע... [עס ווערט נאָך פינסטערער].

ח ו ה. באָגעהן א פֿארבּרעכען?... הרג'ענען טאָטע־מאָמע?... [פון שטוב באַווייזט זיך טעקלא].

ט ע ק ל א [דרעהט־אויס דעם קאָפּ אין שטוב אריין]. אָט זענען זיי אַ!... [אַפּ אין שטוב צוריק. דאָס פּאַרעלט חאָפּט זיך אויף].

ח ו ה [צו פערדיאן, גיט איהם די האנט]. קום, פערדיא, קום, איך בין נרייט! [נעהען־אַפּ ביידע אין שטוב אריין. פון דרויסען קומען־אַ נאָנצע חאַליאַסטרע פֿאַרוכּעקט און שיקסעס, אַלע יום־טוב'דיג, אַלע מיט בלומען אין די לאָנצען און אין די היטלען. איינער פון דער חברה סקרימט אויף א פּיערד. דער אַנדערער באַראַבּאַנעט אין א פּייקל. די יונגערע פֿארוכּעקט מיט די שיקסעס טאַנצען און זינגען צו:

טשאַביטע, טשאַביטע ווי מאַאי!

טשאַם זשע ווי נע ראַביטע, ווי מאַאי?

דיי נעהען אוו טאַנצען פֿארלעכווייז. עס ווערט אַלע מאל פינסטערער און פינ־סטערער. דאָס טאַנצען ווערט לאַנגזאַמער און דאָס זינגען לאַזט זיך אוים מיט א מינארנע טאָן אויסנעצווינגען:

סאַנצע ניזענקא,

ווענשער בליזענקא...

ביז עס ווערט שטאַרק פינסטער, און אויף דער ביהנע איז שוין ניטא קיינער. דעמאָלט ווערט פֿארשוואונדען די דעקאָראַציע פון'ם ערשטען בילד אוו עס דערשיינט די דעקאָראַציע פון'ם צווייטען בילד פון'ם זעלבען אקט, ווען נעהם אומאוטמערבראכען].

צווייטעם בילד.

[בײַ טביח'ן אין שטוב. די זעלבע דעקאראציע, וואס איז ערשטען אקט. — שבת־צו־נאכטס. דער טיש איז נאך געדעקט שבת'דיג, מיט א וויים טישטוך. צוויי מעשענע לייכטער מיט די אויסגעברענטע בענטשליכט. צוויי קוילעטשען, אויבערגעדעקט מיט א האנטיכל מיט רויטע פרענזעלעך. עס הערשט א סומנע פינסטערניש. די שאטענס קלעטערען אויף די וועגט. עס העגנט אויף אלץ א מרה־שחורה'דינע שטימונג. עס הערט זיך שארף דער טיק־טאק פון'ם אלטפרענקישען זיגער, וואס אויף דער וואנט. — פון דער דרויסעדיגער קומט־אן גאלדע פארווויקעלט אין א שאל, קוים וואס מע דערקענט זי אין דער פינסטערניש].

גאלדע [שטעהט א ווייל, טהוט־אויס די שאל, זיפצט, רעדט צו זיך אליין]. פארשפּיעלט א קינד! פארזינדיגט!... מע לויפט ארום זי זוכען... דעם נעכטיגען טאג זוכט מען... פארפאלען!... גלייך ווי געשטאַרבען... ערגער ווי געשטאַרבען, הלואי איך זאל לינגען זאגען... ווי טראַגט מען איבער דעם ווהטיג? דעם בזיון?... [פויזע. פארבראכט די הענט]. נאטעניו, גאטעניו! אדער געב מיר אפּ מיין קינד, אדער נעם מיך צו!... [טהוט א קוק אין פענסטער ארויס]. א דונער איז מיר! שוין שטאק־נאכט — צייט מאכען פייער, זאגען „נאט פון אברהם"... [געהט־אפּ אין קיך. עס דערהערט זיך אין ניכטן פון דארט איין אלטע, נאר איין אנגענעהמע שטימע מיט'ן אלטען באהאַרצינגטען נוסח:

נאט פון אברהם, פון יצחק און פון יעקב!
באהיט דיין לויעב פאלק ישראל פון אלדאם בייז!
אונזער ליעבער שבת־קודש געהט צוועק...

די וואך, וואס נעהט אקענט, זאל אונז קומען
צו געזונט און צו פרנסה,
צו מזל און צו ברכה,
צו גליק און צו הצלחה,
צו תורה, צו מעשים טובים
און צו יראת־שמים,
צו ישועות ונחמות
און צו אלעם גוטען נעווען — אמן!

טראנט־אריין דאס אנגעצונדענע לעמפעל, שטעלט עס אוועק אויפ'ן טיש. זיפצט. הלואי חאטש אין דעם זכות פון שבת־צו נאכט, צוליעב א פולער וואך, טאמער וועט פאַרט דער אויבערשטער רחמנות האבען, טהון א נס... ער, אז ער וויל, קאן ער!... [עס עפענט זיך די טיר און עס קומט־אריין פון דרויסען ציטעל, איינגעהילט אין א שאל, א פארשמאכטע].

ציטעל. א גוטע וואך, מאמע! [טהוט־אויס די שאל].

גאלדע. א גוטע וואך, א גוט יאהר אונז אלעמען! [פאלט אויפ'ן בענקעל, ברעכט־אויס אין א נעוויין].

ציטעל. נו, נענוג, מאמע, נענוג. ס'איז פון גאט, ווי דער טאטע זאגט... וואו איז דער טאטע? ניטא נאך? [גאלדע הויבט־אויף דעם קאפ, ווישט־אויס די אויגען].

גאלדע. נישט געווען פון דעמאלט אן... לויפט ארום, ווי א פאר'סמ'טע מויז, פון אינדערפריה אן, קלאפט אין אלע טירען — א נעכטיגער טאג! קאלטע פריפארקעם!...

ציטעל. זאג עס ניט, מאמע. אויפ'ן טאטען איז דאָ א האפענונג. דער טאטע קאן רעדען...

גאלדע. וואס העלפט דאס קאנען רעדען פויליש, אז מע לאזט אין הויף נישט אריין?... מע דארף נישט מעהר, קינדעניו, וויפיעל איך האב פאר זיי אויסגעווינט... רעדען קאן איך ניט, ווי דער טאטע דיינער, אבער וויינען? וויינען קאן איך בעסער פון איהם! נאר וואס, משטיינס נעזאגט? א גוי פארשטעהט דען אידישע טרערען? א גוי פיהלט דען א אידיש הארץ?

[ווייגט נאך א ווייל, ווישט די טרערעז]. דער ברודער איז אזוי גרוים, צייטעל, אז איך האב גאר פארגעסען א פרעג טהון, וואס מאכט דיין מאטעל, און די קינדער דיינע וואס טהוען?

צ י י ט ע ל. מיין מאטעל — וואס זאל ער מאכען? ער איז קראנק. הוסט!... די קינדער, האב איך אנגעזאגט מאטלען, ער זאל זיי לעגען שלאפען, און אליין האב איך מיך געלאזט אהער צו־פוס, ווייל ס'איז נאך געווען שבת...

נ א ל ד ע. אבער צו־פוס?

צ י י ט ע ל. און אז דער טאטע איז געווען היינט צוויי מאל ביי אונז אין שטעדטעל, און ביידע מאל צו־פוס, זוכען חוה'ן?

נ א ל ד ע. צוויי מאל געווען ביי דיר?

צ י י ט ע ל. הערסט! פון וואנען זשע דען וואלט איך געוואוסט פונ'ם אומגליק?

נ א ל ד ע. דער קאפ איז מיר אזוי דערשלאגען, אז איך וויים גארניט וואס איך רעד!... מילא איך, ווי אזוי איך וועל עס איבערלעבען — ווייסט נאר גאט... ווי אזוי אבער ער, דער טאטע דיינער, וועט דאס אריבערטראגען — איז הלואי איך זאל ליגען זאגען!... אז ער לאזט גארניט ווייגען! און אליין איז ער שווארץ, ווי די ערד... אז ער האט זי אזוי ליעב געהאט! [שלאגט זיך מיט ביידע הענט אין קאפ]. חוה! חוה! חוה! וואס האסט דו נעטהאן מיט אונז?!...

צ י י ט ע ל [נעמט ארום די מוטער, ביידע ווייגען]. אבער, מאמע!... [עס עפענט זיך די דרויסען־טיר און עס קומט־ארייו ט ב י ה. ס'איז צו זעהען, אז דער מענטש איז צערודערט. די האר צעבוי־שעט. נאר ניט געווייגט. געלאסען, רוהיג, פארטיעפט איז זיך אליין. גאלדע און צייטעל הערעדאוויף צו ווייגען, ווארטען וואס וועט זיין].

ט ב י ה [דרעהט זיך פריהער ארום א ווייל אויף אייו ארט, וי צעמישט, גליידט ווי ער וואלט עפעס נעזוכט ארום זיך, בליבט שטעהן, רערט צו זיך אליין]. נו, טביה? שען אויסגעפוינט זיך!... פיין — פיין!... צער גידול בנים — אט דאס הייסט נחת פון קינדער!...

[נאך א קורצער פויזע, טחוט זיך א פליק ביי דער בארד]. אלטער נאר!... [שרייט הויך]. דו ביזט עס ווערטה!... דער הונט איז ווערטה דעם שטעקען!... וואו זענען געווען דיינע אויגען?... [א פאטש איז שטערן]. דיין שכל וואו איז געווען?... [פויזע. רעדט שטיל־ער]. דער נאנצער וועלט גענעבען עצות, און אליין וועסט דו שטארבען א נאר... [פויזע. נעהט־ארום, פארלענט די הענט אהינטער, טראכט עפּיס. דערנאך בלייבט ער שטעהן, האלט צונעמאכט די אויגען. חאפט זיך אויף, נאך א טיעפען זיפץ]. נאר איינס צום אנדערען געהער זיך ניט אן. וואס צו גאט — איז צו גאט... קיין צו־לחכעיס'ען איהם טהוט מען ניט און קיין ברוגז'לעך מיט איהם פיהרט מען ניט. ס'איז מוצאי שבת־קודש אויף דער וועלט — דארף מען איהו מאכען הבדלה... [עפענט־אויף די שפּעג, נעפּט־ארויס דאס קאראפּינטשיקעל מיט בראנפּען מיט'ן קידוש־גלעזעל, דערנאך — די בריידע נעפּלאכטענע חבדלה, טראנט עס צו צום טיש, גיסט־אן דאס קידוש־גלעזעל, רעדט דערווייל]. מילא, שלש סעודות פארשפּעטיגט — וועט ער מוחל זיין... און מנחה־מעריב האפּ איך נעדאוונט — אזא יאהר אויפ'ן גלח'ס קאפּ!... [צום ווייב]. נערענקסט דו חאטש, גאלדע, ווי ווייך ער פלענט צו מיר זיין, ימח שמו וזכרו? חאטש צו א מכה איהם צו צולענען!... און תמיד מיט אזעלכע זיסע רעדעלעך, אלץ פאר'גנבה'נען זיך הינטען־ארום: „נאש באח, וואש באח"... קום איך איצט און טהו איהם [בויגט זיך צו] א פאל צו די פיס, אז ער חאפט מיך ניט פאר א האנט, הויבט מיך אויף: „אי־פע, זאגט ער צו מיר, טעוועל! ווי קומט דאס צו דיר, אז דו זאלסט זיך, זאגט ער, אראפּלאזען אזוי נידעריג, א מענטש, זאגט ער, פאר א מענטשען?"... „באטיושקא! — זאג איך צו איהם. — עס וואלגערט זיך, זאג איך, פאר דיינע פיס ניט קיין מענטש, זאג איך, נאר א טאטע, איין אומגליקליכער פאטער, זאג איך, וואס שלעכטע מענטשען, זאג איך, זענען איהם באפאלען אין מיטען העלען טאג, זאג איך, און ווילען צונעמען, זאג איך, ביי איהם א קינד!... [נאלדע און צייטעל באהאלטען די פנים'ער, ווייגען]. דו ביזט, זאג איך, קלאר, באטיושקא, אין אונזערע הייליגע ספרים,

באדארפסט דו געדענקען, זאג איך, דעם משל, וואס דער נביא האט דערצעהלט דוד המלכ'ען, זאג איך, מיט'ן שעפּעלע, וואס ביי'ם ארעמאן — איז געקומען דער נגיד און האט אוועקגעלעגט דעם ארעמאנ'ס שעפּעלע"... וואס טויג אייך — איך האב איהם גוט אריינגערעדט! ווי טביה קאן!... [פויזע]. דאדף מען, היימט עם, מאכען, זאגט איהר, הבדלה?... [רופט־צו די טאכטער, גיט איהר, זי זאל האלטען די געפּלאכטענע הבדלה. גאלדע געהט אויף צו נעהענטער, זי זאל הערען, ווי ער מאכט הבדלה. ער פּארשטעלט זיך מיט דער לינקער האנט די אויגען, אין דער רעכטער האלט ער דעם כוס, הויבט־אן די ווערטער „הנה אל ישועתי" דוקא נאנץ הויך, און מיט א ניגון, נאר באלד ווערט איהם דאס קול אויבערגעהאקט, מעהר קיין ווערטער הערט מען ניט, נאר מע זעהט, אז ער ווייגט, חאטש דאס פּנים זעהט מען ניט, ווארום ס'איז פּארשטעלט. אויף איהם קוקענדיג, ווייגען שטיל אויף גאלדע און צייטעל, באהאלטען די פּנים'ער איז די פּארטיכער. מע הערט נאר, ווי ער לאזט־אויס די ווערטער מיט א ניגון: „המבדיל בין קודש לחול!"... אפּגעמאכט די הבדלה און אפּגעזופט פּונ'ם קעלישעקעל, גיסט ער אויס עטליכע טראפּען אויפ'ן עק טיש, וואס איז אפּ־געקאטשעט פּונ'ם טישטוך, צינדט־אן דעם אנגענאסענעם בראנפען מיט דער נעפּלאכטענער הבדלה, טונקט־איין אין פּייער ביידע קליינע עקסטע פינגער, מהוט מיט זיי א וויש די אויגען, זאגט עפּים בעת מעשה שטילערהייט, דערנאך שטופּט ער אן דערמיט אלע קעשענעס אויף א פּולער וואך]. א גוטע וואך! א גוטע וואך!

גאלדע. } א גוטע וואך, א גוט יאהר!...
ציטעל. }

טבי'ה. האבען מיר זיך מיט'ן רבונו־של־עולם, היימט עם, צערעכענט: ער מיר מיינם, איך איהם זיינם — קוויט!... אצינד קאנען מיר זיך אומקאהרען צו אונזערע אייגענע געשעפטען, ווי אין פּסוק שטעהט: אישלפעלו... [פויזע]. נו, גאלדע־ברודער? וואס זאגסט דו? הא?...

גאלדע. וואס זאל איך זאגען? [ברעכט די הענט].

טבי'ה [קוקט אויפ'ן ווייב, ווי דורך בריל]. אט אזוי!... נישטא שוין ביי אונז מעהר קיין חוה!... איין עק — אויס חוה!... שוין

נאָך אַלע היומס... כּל־זמן עס האָט זיך נאָך געשלאָגען איין אָדער, כּל־זמן זי איז ניט אריבערגעטראָטען אויף יענער זייט, האָב איך נאָך געהאַט א האָפענונג אויף גאָט און אויף זיך... איצט, אז זי איז שוין אריבער אהין — איך וויים עס שוין אקוראט, טביה וועט ניט זאָגען דאָס, וואָס ער וויסט ניט, — איז פארפאַלען, נישטאָ מעהר קיין חוה! געשטאָרבען חוה!... השם נתן, השם לקח — אזוי מוזען מיר זאָגען, און ברוך דיין אמת! [נאָלדע אוז צייטעל וויינען]. איצט קאָנט איהר וויינען... יאָ! איצט האָט איהר ביד צו וויינען. נאָר ניט טביה... [דאָס קול איז איהם געבראָכען, עס הערען זיך טרערען]. בלאָטע! טביה וויינט ניט! טביה איז ניט קיין אידינע!... און על־פי דין באַדאַרפען מיר זיך זעצען שבעה... אויף איין שעה נאָר... נישט מעהר ווי איין שעה... איין אַנדערער אויף מיין אָרט וואָלט געגאַנגען אָנפרעגען זיך ביי א רב. איך דאַרף ניט פרעגען ביי קיינעם — טביה איז ניט קליין צו וויסען א דין אַליין. וואָרום ער וויסט, אז ביי אָט אזא־נ־אומ־גליק באַדאַרף מען זיך אוועקזעצען אויף דער ערד נאָר אויף א שעה, נישט מעהר ווי אויף איין שעה, און עד כּאן אומרים בשבת הגדול! אָפּגעזעסען די שעה, אויסגעווויינט זיך — געגוג! פּאַרגעסען! ווי אין פּסוק שטעהט: ו־יש־כ־ח־הו! אָט אזוי ווי מע פּאַרגעסט א טוידטען! ניין! וואָס זאָג איך? ערגער ווי א טוידטען! א טוידטען דערמאָנט מען אמאָל... נאָך א טוידטען זאָגט מען קדיש, מע האָט יאָהרצייט... דאָ — איז ניט שייך קיין קדיש, ניט קיין יאָהרצייט. נאָרנישט! חוה לא יזכר ולא יפקד! [נאָנץ הויך]. אזעלכע קינדער זענען נישט וועהרטה קיין טרער! אזעלכע קינדער טאָרען נישט דערמאָנט ווערען, נישט צו גוטען, נישט צו בייזען — לא יזכר ולא יפקד! איהר הערט, וואָס איך זאָג אייך? [נאָך העכער]. דער נאָמען חוה זאָל מיר ניט דערמאָנט ווערען מעהר!... געשטאָרבען חוה! ערגער ווי געשטאָרבען! חוה איז גאָר קיינמאָל אויף דער וועלט ניט געווען!... [זעצט זיך אוועק אויף דער ערד, ציהט־אַראָפּ איין שטיוועל. אויף איהם קוקענ־

ריג, זעצען זיך אוועק אויף דאם ווייב און די טאכטער, וואס ברעכען־אויס אין א געוויין. טביה, זיצענדיג אין איין שטיוועל, טהוט זיך מיט א מאל א האפ־אז מיט ביידע הענט ביים קאפ, קוקט ארויף און רופט־אויס גאנץ הויך, ווי ער בייזערט זיך). גאט! גאט! נאט! וואו ביזט דו, גאט?!...

האסטיג פאלט דער פארהאנג.

ענדע פון'ם דרימען אקט.

פערטער אקט

[די זעלבע דעקאראציע, וואס אין דריטען אקט, צוויי־טעז בילד. — א פריהמארגען. שלמה׳לע אוז שיינדעלע, וואס זענען נאר־וואס אויפגעשטאנען, שפיעלען זיך אין איינע העמדלעך מיט דער קאץ].

שלמה׳לע. לאז אפ די קאץ, שיינדעלע!

שיינדעלע. וואס עפיס, שלמה׳לע?

שלמה׳לע. לאז אפ, זאג איך!

שיינדעלע. פאר וואס?

שלמה׳לע. אזוי... איך האב מיך דערמאנט, דער זיידע נאגט, אז א קאץ טאר מען ניט מוטשען — ס׳א צער בעלי־חיים.

שיינדעלע. וואס הייסט עס „שערבעלע חיה״?

שלמה׳לע. ניט שערבעלע חיה, נאר צער בעלי־חיים.

שיינדעלע. וואס זשע הייסט עס?

שלמה׳לע. ס׳הייסט, זאלסט דאס אפלאזען, אניט וועט דיך גאט שטראפען און דו וועסט שטארבען!

שיינדעלע [לאז־אפ די קאץ]. אזוי ווי דער טאטע איז געשטארבען?

שלמה׳לע. אזוי ווי דער טאטע איז געשטארבען און אזוי ווי די באבע איז געשטארבען.

שיינדעלע. נו, און די מוהמע חוה פאר וואס רעכענסט דו ניט?

ש ל מ ה ׳ ל ע. די מוהמע חוה איז ניט נעשטאַרבען. די מוהמע חוה איז ערגער ווי געשטאַרבען...

ש י י נ ד ע ל ע. וואָס הייסט עס ערגער ווי געשטאַרבען?

ש ל מ ה ׳ ל ע. ניט דיין עסק — שווייג!

ש י י נ ד ע ל ע [בלאָזט זיך אויס]. פאַר וואָס זאָל איך שווייגען?

ש ל מ ה ׳ ל ע. אַזוי. דער זיידע האָט געהייסען שווייגען.

ש י י נ ד ע ל ע. פאַר וואָס האָט ער געהייסען שווייגען?

ש ל מ ה ׳ ל ע. אַזוי האָט ער געוואָלט.

ש י י נ ד ע ל ע. פאַר וואָס האָט ער געוואָלט?

ש ל מ ה ׳ ל ע. ע! ביזט דו דאָך א קלעשטש! טאָ נא זשע דיך! [דערלאַנגט איהר א זעץ, זי איהם צוריק. עס קומט־אַן צ י י ט ע ל].

צ י י ט ע ל. שוין? א מלחמה צווישען אייך? א, ניט נעדאַכט זאָלט איהר ווערען — אויפ׳ן ניכטערען הארצען? געהט אַנטהון זיך, וועל איך אויסרוימען דעם הקדש און דערנאָך אייך געבען אַנבייסען! [שלמה׳לע און שיינדעלע געהען־אַפ איז זייטינען חדר. צייטעל בלייבט און נעמט זיך רוימען די שטוב]. וועך וואָלט זיך דאָס געקאָנט ריכטען, אז אין אזא קורצער צייט זאָל ווערען אזא מין איבערקעהרעניש אין א שטוב! אזא תל פון א גאַנצער משפחה!... א צאָרן פון גאָט! איוב׳ס צרות, ווי דער טאַטע זאָגט... דעם ערשטען פעטשאַטעק האָב געמאַכט איך: צו איין־און־דרייסיג יאָהר געבליבען איין אלמנה מיט צוויי קינדער פיסקליאַטעס־יתומים אויפ׳ן טאַטענ׳ס קאָפּ... און די מאַמע האָט געזומען און איז אַוועקגעשטאַרבען, נישט געקאָנט צוזעהען דעם צער פונ׳ם טאַטען, וואָס חוה האָט איהם אַוועקגעקויעט אהן א מעסער... [פויזע]. אוי, חוה! חוה! האָסט געזומען און האָסט זיך אליין באַגראָבען א לעבעדיגע און האָסט אונז אלעמען דעם קאָפּ אַראָפּגענומען, חרוב געמאַכט א גאַנצע סעמייסטוע... [נעמט זיך פארקעהרען דאָס לעצטע ביסעל מיסט. — פון דער דרויסען־טיר קומט־אַן ט ב י ה מיט אונטערגעשטעקטע פאָלעס, ווי אלע מאל, בעת ער האָלט אין דער ארבייט. אין אויסזעהען האָט ער זיך שטאַרק פארענדערט: גרוי ווי א טויב, די פריהער־אונטערגעהאַקטע פאות זענען א ביסעלע לענגער געוואָרען, נאר די אויגען שמייכלען, ווי פריהער].

ט ב י ה. אָנגעפֿאָיעט דאָס פערדעל מיט די בהמה'לעך, קאָן מען שוין א טראכט טהון וועגען זיך אויך, ווי מיר זאָגען אין דאוונען: כל זמן שהנשמה בקרבי. א געדאוועטער בין איך שוין, א געגעסענער אויך, איצט דארף מען געבען א פאָהר־ארוים קיין בויבערין מיט'ן ביסעל סחורה, קעז און פוטער און שאָר ירקות. נעם, צייטעל, קלויב־צונויף דאָרט אין קעלער וואָס נאָט האָט געגעבען, דאָס נאָנצע ביסעל גוטס. איכ'ל דערווייל אריינחאפען א קאפיטעל תהלים, וועט דאָס זיין ווי געפונען... [צייטעל געהט־אף דורך דער דרויסען־טיר. טביה זעצט זיך אוועק צום טיש מיט א תהלים, וועלכען ער האָט ארויסגעצויגען פונ'ם טיש־קעסטעל, צעשאקעלט זיך און זינגט שטיל אונטער דער נאז, נאר ער לאזט־אויס מיט א ניגון און הויך]. „אשרי כל חוסי בו!" [עס קומט־אן צייטעל מיט א צעשראקען פנים].

צ י י ט ע ל. טאטע! דער סטארשינא מיט'ן סטאראָסטא מיט עפּים נאָך גויים געהען אהערצוצו...

ט ב י ה. ערשטענס, פון וואַנען וויסט דו, אז אהער? און דאָס אנדערע — וואָס האָסט דו זיך אזוי דערשראָקען? מיט נגבה'שע פערד האָנדעל איך ניט? דעם קייסער זאטשעפע איך ניט?... וואָס קאָנען מיר טהון די גויים, אז מיר האָבען אזא גרויסען גאָט? ווי אין תהלים שטעהט געשריבען: מה יעשה לי אדם?... [עס עפענט זיך די טיר אוו עס קומען־אריין גויים. צווישען זיי דער סטארשינא מיט'ן סטאראָסטא מיט'ן סאטסקי — אלע דריי מיט בלעכלעך. די גויים טהוען־אויס די היטלעך. טביה בלייבט אין היטעל, נאר ער מאכט־צו דעם תהלים, שטעהט־אויף אוו איז מקבל־פּנים די נעסט מיט א פריינטליך שמייכעל. דער סאטסקי מיט'ן לאנגען שטעקען בלייבט שטעהן ביי דער טיר].

ס ט א ר ש י נ א. געזונט זאָל זיין טעווע!

ס ט א ר א ס ט א [אוו נאָך איהם אלע גויים, אויסער דעם סאטסקי]. א געזונט, טעווע!

ט ב י ה. א געזונט אויף אייך אלעמען, אויף דער נאנצער האָמאָרע. וואָס וועט איהר זאָגען גוטס? און וואָס הערט זיך עפּים נייעס אויף גאָט'ס וועלט? [אלע גויים קוקען אויפ'ן סטארשינא].

ס ט א ר ש י נ א. נייעס? וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך ווייסט דו בעסער פון אונז. דו ביזט א גראַמאַטנער און פֿאָהרסטד אַרום טאָ הין, טאָ הער. און דערצו ביזט דו א איד, און אידען ווייסען אַלץ! [צום סטאַראַסטא]. האָב איך רעכט, סטאַראַסטא?

ס ט א ר א ס ט א. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינא, אידען ווייסען אַלץ!

ט ב י ה. סע קאָן זיין, אז מיר ווייסען א סך, נאָר ניט אַלץ. אַלץ ווייסט נאָר אָט א יענער א! [וויזט ארויף]. וואָס זשע פֿאַרט וועט איהר זאָגען גוטס? [אַלע גויים קוקען צום סטאַרשינא].

ס ט א ר ש י נ א. גוטס האָבען מיר דיר צו זאָגען, טעוועל, ווינציג... מיר זענען געקומען דיר זאָגען, אז מע שיקט דיך ארוים פון דאנען... ניט מיר — דאָס האָט די גאנצע הראָמאדע אזוי געוואָלט... וואָס זאָגסט דו, סטאַראַסטא?

ס ט א ר א ס ט א. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינא! די הראָמאדע האָט אזוי געוואָלט...

ט ב י ה. פאַר וואָס, אשטייגער? מיט וואָס האָב איך זוכה געווען אזא כבוד ביי אייער הראָמאדע? דאַכט זיך, איך האָב אין די העכער פופציג יאָהר, וואָס איך זיץ מיט אייך, קיינעם ניט באַ'ננבה'ט, אָדער באַ'גזל'ט, אָדער אָפּגענארט, אָדער אזוי באַלעדיגט...

ס ט א ר ש י נ א. וער זאָגט דאָס דען? קיינער זאָגט דאָס ניט! נאָר הראָמאדע האָט זיך ארומגעזעהען, אז פון אַלע דערפער שיקט מען ארוים די אידען... וואָס זאָגסט דו, סטאַראַסטא?

ס ט א ר א ס ט א. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינא, פון אַלע דערפער שיקט מען ארוים די אידען...

ט ב י ה. מעהר נישט? און אז אין אַלע דערפער וועלען זיך די גויים אָפּשניידען די נעזער, וועט איהר אייערע נעזער אויך געבּען שניידען? [אַלע גויים קוקען צום סטאַרשינא].

ס ט א ר ש י נ א. ביזט א טשודאק, טעוועל! ס'זאל זיין געווענדט אן מיר, וואלסט דו דא געמענט זיצען און זיצען ביז'ן טוידט אפילו... וואם זאגסט דו, סטארשינא?

ס ט א ר א ס ט א. זעהר גערעכט, האספאדין סטארשינא! ער וואלט דא נעמענט אפילו שטארבען!

ט ב י ה. מוחל! שטארבען שטארב שוין בעסער דו, אדער דער סטארשינא! איהר זענט גויים מיט טשינעס, מיט בלעכלעך, אייך וועט מען באגראבען מיט פאראד... און מיך וועט מען דארפען פיהרען אין שטאדט אריין, וואהרום דא איז דאך נישטא קיין אידישער בית־עולם... ניין, איך מוז נאך לעבען, אזוי לאנג די ערד האלט מיך, וואהרום גאט האט מיך געבענטשט מיט קליינע קינדער יתומים אויף דער עלטער... און וואוהין וועל איך זיך מיט זיי אהינטהון? סיידען נעמען א טארבע און געהן איבער די הייזער? פאר וואם קומט עס מיר?... [נאך די פנימ'ער פון די גויים איז צו באמערקען, אז זיי זענען נעריהרט פון זיינע וועדטער]. און נאך א זאך דארפט איהר נעדענקען — אז ס'איז פארהאן א גאט אויף דער וועלט... איך זאג ניט אונזער גאט, איינער גאט — איך רעד פון יעדעם, פון אונזער אלעמענ'ס גאט, וואם זיצט אט דארט אויבען און קוקט־ארא אהער אונטען און זעהט אלע פארלאסטען, וואם ווערען אפגעטהאן ביי אונז, און פארשרייבט דאם אלסדינג צו זיך אין בוך אריין, ווי אין די הייליגע ספרים שטעהט געשריבען... [די גויים קוקען זיך איבער, שאקלען־צו מיט די קעפ].

ס ט א ר ש י נ א [וויפצט]. ביזט אודאי זעהר גערעכט, טעוועל, ביזט גערעכט, ווי גאט אליין. נאר וואם קאנען מיר טהון? קענען דעם ווילען פון דער הראמאדע קאן מען נישט נעהן, וועז דו זאלסט אפילו אוועקשטעלען דריי עמער בראנפען! וואם זאגסט דו, סטארשטא?

ס ט א ר א ס ט א. זעהר נערעכט, האספאדין סטארשינא, אפילו דריי עמער בראנפען!...

ט ב י ה [טראכט א ווייל]. ווייסט איהר זשע, וואס איך וועל אייך זאגען? שא! אט וועלען מיר באלד וויסען, וואס מיר זאלען טהון. איהר זאגט, אז דאס איז דער וויליגען פון דער הראמאדע? דער וויליגען פון דער הראמאדע איז אודאי הייליג. ביי אונז איז אויך אזוי: אז קהל וויל, איז פארפאלגען. די מעשה איז אבער די, וואס דער וויליגען פון גאט איז נאך הייליגער. וואס קומט־ארוים, וואס קהל וויל, אז גאט וויל ניט? סיידען, גאט אליין הייסט, אז איהר זאלט נעמען א מענטשען אומזיסט־אומנישט און צעברעכען איהם אויף שטיקלעך... אויב אזוי, וועלען מיר פרובירן. מיר'ן עס באלד וויסען... [אלע גויים קוקען אויפ'ן סטארשינא].

ס ט א ר ש י נ א. ווי אזוי וועלען מיר דאס וויסען?

ט ב י ה. ווי אזוי מיר'ן דאס וויסען? מיר'ן ווארפען גורל. [לענט־אווענק די האנט אויפ'ן תהלים]. אט דעם ספר זעהט איהר? ס'איז אונזער תהלים. „פסאלטיר" הייסט דאס ביי אייך... א הייליגער ספר... ווען איך אייך זאגען א ווארט, איין ווארט נאר, ארויסגענומען פונ'ם דאזיגען הייליגען בוך. איז אויב עמיצער פון אייך וועט מיר קאנען נאכזאגען דאס דאזיגע ווארט, איז א סימן, אז הראמאדע איז גערעכט, און אז ניט — איז א סימן, אז גאט הייסט ניט, איהר זאלט מיר שלעכטס טהון... געהט עס? [אלע גויים קוקען אויפ'ן סטארשינא].

ס ט א ר ש י נ א. וואס א איד קאן צוטראכטען, וועלען קיין צעהן גויים דערוויף ניט פאלגען, זיי מעגען האבען איטלעכער באזונדער א קאפ, ווי א פאס די גרויס! וואס זאגסט דו, סטארשאסטא?

ס ט א ר א ס ט א. זעהר גערעכט, האספאדין סטארשינא, א קאפ, ווי א פאס די גרוים!...

ס ט א ר ש י נ א. וואס זשע איז דאס פאר א ווארט ביי דיר אזעלכעס, טעוועל? לאמיר הארכען.

ט ב י ה. געב זשע מיר א האנט. [ציהט־אויס דעם סטארשינא די האנט. יענער דערלאנגט איהם א האנט, אבער מיט אזא כח, אז טביה פארקרימט זיך אוש און טהוט א זאג איז א זייט]. נו, א יד ביי דעם ערל —

זי מעג איהם אפֿדאַרעז!... [צום סטאַרשינא]. גערענקט זשע אוו הערט זיך איין אלע מיט קאַפּ — איך זאג אייך דאַס וואַרט: וחלקלקות!... [די גויים קוקען זיך איבער, ריהרען מיט די ליפּען].

סטאַרשינא. ניין, טעוועל, צו גיך! צו ראַשיג! עס קומט־אויס ביי דיר חאַל־חאַל, עפּיס אזוי ווי א קאַלב וואַרגט זיך... וואַס זאגסט דו, סטאַראַסטא?

סטאַראַסטא. זעהר גערעכט, האַספּאַדין סטאַרשינא, א קאַלב וואַרגט זיך...

טביה. אויב אזוי, וועל איך אייך זאגען איין אנדער וואַרט. [בלעטערט דעם תהלים]. זאגט מיר דאַס וואַרט: ממעמקים...

[דער סטאַרשינא, דער סטאַראַסטא, אלע גויים, אויסער דעם סאַטסקי, שטרענגען־אן אלע כתות, ריהרען מיט די ליפּען. — פון צווייטען זייטיגען צימער שטעקט־ארויס דעם קאַפּ צייטעל, רעדט צום פּאַטער].

ציטעל. טאַטע! עס געהט אהער דער אוראַדניק מיט'ן וואַלאַסטנאי שרייבער זאזוליא! [אַפּ צוריק, לאזט די טיר א ביסעל אפּען אוו קוקט־אַריין מיט איין אויג].

טביה. ברוך הבא, נייע געסט! ויבוא המן — מאַכט רש"י: דער רוח האַט זיי געבראַכט... [ער סהוט־אויס דאַס היטעל. עס קומט־אַריין בריים, ווי א גובערנאַטאָר, דער אוראַדניק אין זיין נאַנצער אוניפֿאָרם, מיט דער שפּאַנע אוו מיט'ן רעוואַלווער, אוו א בייטשעל אויף אין דער האַנט. נאָך איהם — דער יונגער שרייבער פּוז וואַלאַסט, זאזוליא, מיט א גרויסען פּאַרטפּעל].

אוראַדניק [פּאַרניינט זיך קוים־קוים פּאַר'ן סטאַרשינא מיט'ן סטאַראַסטא. דער סאַטסקי ציהט זיך אוים, ווי א סטרונע, אוו ווערט פּאַר־שטאַרבען. אלע גויים בלייבען פּאַרנאַפּט]. ע־ע־ע... וואו איז דאַ דער... דער... דער איר טעוועל?

טביה [טרעט־ארויס נאַנץ דרייסט]. דאַס בין איך אט יענער איר, וואַס הייסט טביה... מיר דאַכט, אז מיר זעהען זיך ניט צום ערשטען מאל... ערשט היינטיגען נאַוויגאַד האָב איך...

אוראַדניק [די וואַנסעם ארויף, רעדט שטרענג]. איכ'ל בעטען, מיט זייטיגע רעד מיר ניט פּאַרפּאַהרען אין דער צייט.

ווען איך בין באשעפטינט מיט די אָנגעלענהייטען פון מיין דיענסט! [צו זאוליאן]. אָנו, זאוליא, זיי זיך מטריח, נעם־ארויס דעם פּריגאָוואָר און לייען!

ז א ו ל י א [נעמט־ארויס א פּאפּיער פון פּארטפעל, א גרויסען בויגען, באשריבען פון אלע סיטען זייטען, שנייצט־אויס די נאז, הוסט זיך אויס און הויבט־אן צו לייענען אויף א קול]. „פּאָ אוקאזו יעהאָ אימפּעראַטאָר־סקאהאָ וועלטשעסטוואָ, מי ניזשעפּאָדפּיסאַווישעסיא...“

ט ב י ה [לענט־אוועק די האנט אויפ'ן שרייבער זאוליא'ס מויל]. שא! איך וויים שוין וואָס וווייטער שטעהט. [צום אוראנדניק]. דאָס איז דער פּריגאָוואָר פון דער הראָמאָדע, וואָס מע שיקט מיך ארויס פון דאָרף? צו וואָס די אומזיסטע טרחה מיט לייענען פּאפּיערען? דאָס קאָן מען דאָך זאָגען אין דריי ווערטער: „זייט זשע מוחל, רב טביה, מע בעט אייך מחילה“ — קורץ און שארף!

א ו ר א ד נ י ק [אויסער זיך פּאר כעס]. איך פּארשטעה ניט — דו לעהרענסט מיך וואָס צו טהון? מיין ארבייט — איך דארף דיר דורכלייענען דעם פּריגאָוואָר, און דו דארפסט זיך אונטער־שרייבען, אז דו האָסט איהם אויסגעהערט! פּארשטאנען?

ט ב י ה. וואָס איז דאָ צו פּארשטעהן? די נרויסע תורה? צי די חכמה, וואָס שטעקט דערבייי? פּחע! און פון אונטער־שרייבען איז אויך קיין מניעה ניט, אבי ס'זאָל נאָר זיין מיט וואָס מחמת די כּלים אויף צו שרייבען — דאָס איז אין מיין גבול נישטאָ...

א ו ר א ד נ י ק [צום שרייבער]. זאוליא! נעם־ארויס דיין שרייבנעצייג, וועט ער זיך אונטערשרייבען! [זאוליא שלעפּט־ארויס פון קעשענע א פּלעשעל מיט טינט, איינגעוויקעלט אין א פּאפּיער, ציהט־ארויס פון פּארטפעל א לאנגע פּען, טונקט־איין פּארזיכטיג און טראנט־אונטער טביה'ן, וויי מע דערלאנגט איינעם א טייערע מתנה, צעלעגט דאָס פּאפּיער, ווייזט איהם מיט דער האנט, וואו צו חתם'ענען]. נאָר פּאוואָלי, זאָלסט ניט מאכען קיין קליאקס!

ט ב י ה [נעמט די פעו]. גוט וואָס דו האָסט מיר נעזאָגט, וואָרום מיט דער בייטש אַרודעוועט איך בעסער, ווי מיט דער פֿען... [צום אורדניק]. שרייבען שרייב איך מיך אונטער אויף אידיש, אי דאָס — קוים־קוים...

א ו ר א ד נ י ק. שרייב ווי דו קאָנסט, נאָר דו דארפסט וויסען, וואָס דו שרייבסט. דו שרייבסט זיך אונטער, אז דו האָסט אויסגעהערט דעם פּריגאָוואָר און אז אין פיער און צוואַנציג שעה פֿאַרלאָזט דו דאָס דאָרף... פֿארשטאַנען?

ט ב י ה. וואָס איז דאָ צו פֿארשטיין? מע גיט מיר פיער און צוואַנציג שעה אויף אַרומצוקוקען זיך, חאָפֿען דעם אָטעם, פֿאַר־קויפֿען די חאָדאָבע, איינפֿאַקען די בעבעכעס — און מארש, וואו די אוינגען וועלען טראָגען? אודאי איז דאָס „גם זו לטובה", ווי אין אונזערע ספֿרים שטעהט געשריבען, וואָרום וואָס וואָלט איך געטהאָן, וועו מע זאָל מיר הייסען, איך זאָל די רגע נעמען די פּיס אויף די פּלייצעס און אָפּטראָגען זיך פון דער דאָזיגער הייליגער ערד, וואו מיינע זינדיגע פּיס טאָרען ניט...

א ו ר א ד נ י ק [האָקט איהם איבער שטרענג]. נענוג! איך האָב קיין צייט ניט אויסצוהערען דיינע פֿלאַפֿלעריין!... אונטערגע־שריבען זאָל מיר ווערען — און אין עק!

ט ב י ה. היט זיך — איך שרייב! [פּארקאָמשעט די צרבעל, שטעלט־אוועק דעם נאמען „טביה" מיט אזעלכע אותיות, וואָס מע קאָן זיי זעהען פון דער וויטען אהן א בריל. ניט איבער די פּען צום שרייבער און אליין אמעמט ער אפ]. ברוך שפּטרני!

ז א ז ו ל י א [קוקט־אריין אין פּאפּיער]. נו, א שרייבאכץ ביי זיי!... [צום פּאסטקי]. קריג מיר א ביסעל זאמד, ס'וועט זיך קיינמאָל ניט אויסטרוקענען!... [דער פּאסטקי וואַרפט זיך אין אלע ווינקעלעך, קאָן נישט קריגען קיין ביסעל זאמד. זאזוליא ווערט אויפגעבראכט, פּאכט מיט'ן פּאפּיער אין דער לופט, דערנאָך טראָגט ער עס צו צו דער ווייס־געשמירטער וואנט, אויף וועלכער עס דרוקט זיך אפ טביה'ס אונטערשריפט נאָנץ קלאָר. אין דער זעלבער צייט האָט איהם דער פּאסטקי נעבראכט צו טראָגען פון קיך א פּולע זשמעני מיט אש פּונ'ם אויוועז. זאזוליא טהוט עס איהם א שמיץ אין פּנים

אריין. — דער עולם קלויבט זיך אוועקצוגעהן. פריהער פון אלע שטעהט־אויף דער אוראלטער, נאך איהם נעהט־נאך זאוואיא מיט'ן פאדטפעל, דערנאך דער סטארשינא מיט'ן סטאראסטא מיט'ן סאטסקי, און נאך זיי די איבעריגע גויים].

ט ב י ה [צום סטארשינא]. נו? צו וואס האסט דו געדרעהט א מח? פאר וואס האסט דו מיר באלד ניט געזאגט, אז ס'איז שוין בפארטיג ביי אייך אויף מיר א פריגאוואר?

ס ט א ר ש י נ א [ארויסגעהענדיג]. וואס קאן מען טהון מיט א הראמארע? הראמארע אז זי שפארט זיך איין, איז ווי א נארא־וויסטע פערד!... וואס זאגסט דו, סטאראסטא?

ס ט א ר א ס ט א. זעהר גערעכט, האספאדין סטארשינא, ווי א פערד!...

ט ב י ה [שרייט זיי נאך]. הראמארע שפארט זיך איין? מע וויסט, ווער די הראמארע איז ער איז און ווער עס האט אייך אויפ־געבורעט!... מיינט ניט, אז עס וועט אייך אפלויפען גלאט! מיר האבען א גאט! א גרויסען גאט! און א שטארקען גאט!...

[דער גאנצער עולם אפ. — פון זייטיגען חדר רייסט זיך אריין צייטעל מיט א נעוויין. איהרע קינדער האלטען זיך ביים פארטוך].

צ י י ט ע ל [בערעכט די הענט]. וועה איז מיר! וואונד איז מיר! וואס וועלען מיר איצטער טהון? איך האב געהערט איט־ליכס וואס!... וואוהין וועלען מיר גיהן מיט אזעלכע קליינע קינדער?... [אויף איהר קוקענדיג, ווייגען אויף די קינדער].

ט ב י ה [פאלט־אן אויף דער טאכטער]. זעה־נאר, ווי זי האט זיך עס א ביסעל צעיאחמערט, ווי צו ונתנה־תוקף! און אויף איהר קוקענדיג, די ווערעם אויך... שטיא! וואס ווייגסט דו וואס? ס'א גאט'ס זאך!... און איך בין נישט קיין בן־יחיד ביי גאט! ניט דער ערשטער און ניט דער לעצטער... פון וואנען טרייבט מען אונז ניט, און וועז טרייבט מען אונז ניט? האט מען ניט גע־זאגט נאך אונזער עלטער־עלטער־זיידען אברהם אבינו: לך־לך מארצך — זייט זשע מוחל, רב אברהמעל, אל הארץ אשר אראך — אין פיער און צוואנציג שעה, חא־חא־חא?!...

[צו די קינדער]. אז איהר וועט אונטערוואפֿסען און לערנען חומש, וועט איהר קומען צו דער סדרה לך־לך, וועט איהר זיך דערמאנען, אז מע האָט אייך ארויסגעשיקט מיט'ן זיידען און מיט דער מאמע דערפֿאר, וואָס... דערפֿאר, וואָס מיר זענען אידען. אתה בחרתנו מכל העמים — מע האָט אונז לׄיעב אומעטום.. אז איהר'ט אויסוואפֿסען און וועלען גרויסע, וועט איהר ערשט דעמאָלט פֿארשטעהן דעם אמת'ען פֿשט פון דער סדרה לך־לך... איהר געהט אייך דערווייל שפּיעלען [פּיהרט זיי צוויקע איז צווייטען חדר], און דו, צייטל, נעם זיך פֿאקען אין וועג אריין. ביז איך וועל קומען, וועסט דו זיין גרייט. איך וועל אויספֿארקויפֿען דאָס ביסעל חאָדאָבע, און מיר'ן נאָך היינט אויף דער נאכט קאָנען אָפֿריניגען זיי דאָס היילִיגע דאָרף... וואוהין? וואוהין גאָט וועט הייסען, אבי ניט צוויישען אזעלכע חיות, וואָס מיר האָבען זיי געהאלטען פֿאר מענטשען... וואו איז ערגיץ מיין בייטש? [געפּינט די בייטש]. אָט איז די בייטש. ווי אין פּסוק שטעהט: כי במקלי עברתי את הירדן — מאכט רש"י: געקומען מיט'ן בייטשעל און אוועק מיט'ן בייטשעל... חא־חא־חא! [אפֿ. צייטל בלייבט שטעהן א ווייל. דערנאך טהוט זי זיך א נעם צו דער צרפֿיט. עס ווערען אויפֿגעעפֿענט קאסטענס און קעסטלעך, און זי פֿאקט וואָס זי קאן, צעוואַרפֿט און לענט־צונויף, מאכט א חורבן].

צ י י ט ע ל. כ'זאל, זאָגט ער, פֿאקען זיך אין וועג אריין... זאל מיך אזוי ווייסען אלדאָם ביין, ווי איך וויים וואָס צו פֿאקעווען! אז צו וואָס מע נעמט זיך — איז אין עבירה, און אלסדינג איז טייער, איינגעבאקען אין הארצען!... טאָמער איז קארג געווען די צרות וואָס ביז אהער — איז נאָ דיר א נייע צרה. און אלץ איבער איהר!... חאָטש מיר גלויבט זיך ניט, אז חוה... [איז דער מינוט עפענט זיך די דרויסען־טיר און עס באווייזט זיך אויף דער שוועל חוה, מיט א רויטער פעטשייל אויפ'ן קאפ ארומגעבונדען. זי האט זיך פֿארענדערט, אבער נאָך שענער געווארען. דאָס פּנים שטאלץ, און אונטער דער רויטער פעטשייל, פֿארבונדען ארונטער, זעהט זי אויס ווי א שענע ציגיינער־פֿרינצעסין.

אויפ'ן האלז טראגט זי קארעלען, א סך שנירלעך. צייטעל דערזעהט די שוועסטער, לאזען זיך איהר אף די הענט, און זי בלייבט א ווייל אהן לשון. דערנאך חאפט זי זיך מיט ביידע הענט בייס הארצען]. חוה? !...

ח ו ה [נאך אלץ אויפ'ן שוועל. א מאך מיט דער האנט]. ששש!... אהן סצענעס! אהן געפילדער! [קוקט זיך ארום]. דער טאטע ניטא? [געהט־ארײן, מאכט צו די טיר]. איך האב געמיינט, ער איז אין דער היים... [באטראכט דעם חורבן]. איהר פאקט זיך אין וועג אריין?... [צייטעל גלויבט ניט איהרע אויגען, קוקט זי זיך איין אין חוה'ן אין טוידט־שרעק].

צ י י ט ע ל. דו... דו... דו וויסט שוין?...

ח ו ה. געוואוסט שוין לאנג, אז סע קאכט זיך... נאר נישט געגלויבט, אז אזוי גיך... נישט געגלויבט... ווי איז דאס מעגליך? ווי איז דאס מעגליך?! ... [געהט־צו נעהענטער, ווארפט־אראפ פון זיך די רויטע שאל און וועצט זיך אוועק צום טיש, שפארט־אן דעם קאפ אויף דער האנט. צייטעל הויבט־אן קוקען צו זיך, באטראכט די שוועסטער פון קאפ ביז פים, ווארט ביז יענע וועט עפים זאגען. זעהט — יענע שוויגט, הויבט זי אן צו רעדען ווייך, נאר שטראפענדיג].

צ י י ט ע ל. וויבאלד אזוי, אז דו האסט געוואוסט, ווי דו זאגסט, שוין פון לאנג, אז עס קאכט זיך, פאר וואס זשע האסט דו געשווויגען? ניט שוין זשע האסט דו נישט געקאנט גארנישט טהון צוליעב אונזער טאטענ'ס עלטער?... ניט שוין זשע...

ח ו ה [חאפט זיך אויף, ווי איין אפגעבריהטע]. שוועסטער, שווייג!... רעד נישט דאס, וואס דו וויסט נישט! איך בין נישט געקומען אהער אויסהערען פון דיר מוסר! מארש! נאטאציעס!... [צייטעל טרעט־אף אין שרעק, וויל זיך פארענטפערען].

צ י י ט ע ל. ניט דאס האב איך עמיינט... איך האב גע־מיינט, וואו ביזט דו געווען ביז אהער? פאר וואס ביזט דו...

ח ו ה [ענדיגט פאר איהר]. פאר וואס בין איך נישט געקומען פריהער? ווי אזוי האב איך געקאנט זיין רוהיג אין דער צייט, וועז איהר האט אזוי פיעל געליטען? פון וואנען וויסט דו, אז איך בין געווען רוהיג? וואס וויסט דו פון דער טראגעדיע, וואס

איך האָב איבערגעלעבט ביז אהער? די שרעק מיט די פחדים מיט דעם קאשמאר? אך, צייטל! מיין נשמה איז דאָך נעווען די נאנצע צייט אָט דא... איטלזיכם מאל, אז איך האָב דערהערט פון א פאגראָם ערגיץ אין א שטעדטל, בין איך געווען א צעמישטע!... [געהט־ארום הין און צוריק, רערט איז אויפרעגונג]. מיינע טרערען האָט קיין מענטש ניט געזעהען און מיינע וועהטיגען האָט קיין מענטש ניט געפיהלט!... [שטעלט זיך אָפ אקעגען צייטלען]. און דאָס וויסט דו, אז אינ'ם טאָג פונ'ם יאהרצייט נאָך דער מאמע בין איך געווען אויף דער מאמע'ס קבר? ניין, פון וואנען זאלסט איהר דאָס וויסען?... און אז דעם טאָג פון יום־כפור האָב איך געפאסט — דאָס וויסט דו אודאי נישט... פון וואנען זאלסט דו וויסען?... ביי אייך בין איך א משומדת'טע... א משומדת'טע, חא־חא־חא!... [פויזע. געהט־ארום, שטעלט זיך אפ]. א י ך ב י ן נ י ט ק י י ן מ ש ו מ ד ת ' ט ע!... דו קוקסט מיך אָן? איך בין ניט משוגע, און איך רעד ניט פון היץ... מע האָט מיך ניט גע'שמד'ט דערפאר, וואָס איך אליין האָב מיך ניט אפגע'שמד'ט — דו פארשטעהסט וואָס איך זאג?... דאָס וואָס דער גלח האָט דארט געפריימפעלט — איז א פוסטע צערעמאָניע... איך האָב מיך פון מיין א י ך ניט אָפגעזאָגט!... איך בין די אייגענע, וואָס כ'בין געווען...

צ י י ט ע ל. וועז דער טאטע זאל דאָס הערען!...

ח ו ה. וואָס זשע וואלט געווען?... צייטל! איך קען דעם טאטען בעסער, ווי דו! דער טאטע — דאָס בין איך!... איך וויים פריהער, וואָס ער וועט זאגען... נאָר עס אהרט מיך נישט! עס מעג אלסדינג פארברענט ווערען! עס מעג די וועלט זיך איבערקעהרען — איך וועל אויספיהרען מיינס! [געהט־ארום אויפ־נערענם].

צ י י ט ע ל. וואָס זשע רעכענסט דו צו טהון, חוה?

[זי זעצט זיך אוועק צום טיש איז א דראמאטישער פאזע].

ח ו ה. דאָס, וואָס איהר!... דארט וואו איהר — דארט איך! אייער ארויסטרייבען איז מיין ארויסטרייבען! אין דער

מינוט, וואָס מע האָט אונטערגעשריבען דעם פּרינאָוואָר אויך — האָט מען אינטערגעשריבען אויך מיר !... נישטאָ דער כּח, וואָס זאָל מיך קאָנען אָפּהאָלטען ! נישטאָ דער מענטש, וואָס זאָל מיך קאָנען אינערערדען ! צייטען, איך בין אַ פּאַרבּלאָנזעטע, ניט קיין פּאַרלוירענע !... דו הערסט ? אַ פּאַרבּלאָנזעטע !...

צ י ט ע ל. אויב אזוי, וועט דיר דער טאָטע מוחל זיין...

ח ו ה. איך בעט ניט, מע זאָל מיר מוחל זיין ! איך בין ניט קיין בעל־תּשובה'ניצע, וואָס חאָפּט אַ חרטה ! איך האָב נישט געזינדיגט קעגען קיינעם, נאָר קעגען זיך אליין !... קיינעם קיין שלעכטס געטהאָן, אויסער זיך אליין !... [פּאַרטאָכט].

צ י ט ע ל [מינעט זיף]. האָב קיין פּאַראיבעל ניט, שוועסטער, איך ווילּ דיך עפּים פרעגען...

ח ו ה [רייסט איהר איבער]. איך וויים, וואָס דו ווילסט מיר פרעגען — וואָס וועט זיין מיט יענעם ? מיט אים ? ... גאָרנישט ! ער עקזיסטירט ניט מעהר פּאַר מיר !... אז ער האָט געקאָנט וויסען פונ'ם פּרינאָוואָר און באַהאָלטען פון מיר, מאַכען זיך, אז ער ווייסט ניט פון וואָס צו זאָגען — איז ער דאָס, וואָס ער איז, און וואָס איך האָב געמיינט, אז ער איז עס ניט !... [רייסט־אַראָפּ פון האַזן די קאַרעלען, טהוט זיי אַ שמיץ פון זיף]. נישטאָ קיין צוריקקעהרען ! פּאַרברענט אלע שיפען !...

צ י ט ע ל [קוקט אין פענסטער, ברעכט די הענט]. אוי, דער טאָטע !...

ח ו ה [שטעהט־אויף, לעגט־צוזויף די הענט אויפ'ן הארצען, דרייסט]. וואָס זשע איז דער אוי ? צו איהם בין איך דאָך געקומען...

צ י ט ע ל [אויסער זיך]. אָט אזוי אַ טאַקי אין איין אָטעם ? זאָל דיך נאָט אויסהיטען ! מע דאַרף פּאַוואָלינקע, ניט מיט אַ מאָל... מע דאַרף איהם צוגרייטען... אַ רחמנות אויפ'ן טאָטען ! לאָז מיך, שוועסטער, איך בין ניט אזוי נאַריש, ווי דו מיינסט...

ח ו ה. וואָס זשע ווילסט דו פון מיר ? [אומגעדולדיג].

צ י י ט ע ל. זאָלסט איבערזיצען א ווייַע דאָרט בײַ מיר... אָדער נײַן — די קינדער זענען דאָרט... בעסער אָט דאָ... [ווייזט אויף דער קיך־טיר]. בײַז איך וועל דיך א רוף טהון... [וויל זי פיהרען].

ח ו ה [לאָזט זיך ניט]. וואָס פאַר באַהאַלטערלעך? איך האָב עס פיינט! איך געה גלײַך!

צ י י ט ע ל [צוגעשטאַנען]. איך בעט דיך! טהו מיר צולײַעב! נאָר אויף א ווייַע! [פיהרט זי כּמעט מיט גוואַלד אַפ אין קיך אַריין]. אויף איין ווייַע! [חוה אפ. צייטל טהוט זיך א וואַרף צוריק צו דער ארבייט. עס קומט־אַריין פון דרויסען טביה].

ט ב י ה [א וואַרף די בייטש אין ווינקל אַריין]. ווי אין פּסוק שטעהט: וינצלו את מצרים — אויסגעפאַרקויפט אַלס־דינג! פון דער גאַנצער האַדאָבע געמאַכט א מחק... אוים טביה דער מילכיגער!... און אזוי גיך, אזוי בחפזון׳דיג!... א בייז אייַלענייש!... ווי דער תּרגום זאָגט: הא גברא והא טרסקא... אין פיער און צוואַנציג שעה געגומען און צעברעכען אזא גוטס, א בעל־הבתישקייט פון אזוי פיעל יאָהרען! פאַרקויפט אַלסדינג בחצי־חנם, פאַר א דריטל געלט — פּטור געוואָרען... [טרייסעלט־אפ די העגט. פּוויזע]. וועז גאָלדע עליו־השלום זאָל אויפשטעהן און א קוק טהון אויף דעם חורבן!... [באַהאַלט דאָס פּנים, קוקט כּלומרשט אין פענסטער. דערנאָך קערעוועט ער זיך אויס צו דער טאַכטער]. ווייסט דו, צייטל, מיט וועמען מיר איז געווען שווערער ווי מיט אַלעמען צו שיידען זיך?

צ י י ט ע ל. מיט וועמען?

ט ב י ה. מיט וועמען? מיט מיין געטרייען דיענער, מיט׳ן פערדעל... קריעת ים־סוף! [זיפצט]. אויסגעדונגען זיך און אַנגעהאַריקעט זיך גוט, און אַנגעפאַטשט זיך גוט איינס דאָס אַנדערע אין די העגט, נעם איך דאָס פערדעל פאַר׳ן פּאָוואָד, געווויינטליך מיט דער פּאַלע, און געב עס איבער דעם גוי און ווינטשעווע איהם מיט מזל־ברכה, ס׳זאָל זיין אין א גוטער שעה א מזל׳דיגער — אז מיין בּחור דרעהט ניט אויס צו מיר די חנ׳עוודיגע מאַרדע, טהוט

א קוק צו מיר מיט די צוויי פערדישע אויגען? א שטומע צונג, רעדען קאָן עס ניט, נאָר פאַרשטאַנען האָב איך גלייך, ווי עס וואָלט מיר וועלען זאָגען: „אָט אזוי, טביה, דאנקסט דו אָפּעט דיין געטריי פערדעל, וואָס האָט דיר געריינט שווער און ביטער אזוי פיעל יאָהרען?!“... געה פאַרענטפער זיך פאַר א פערד און געב איהם צו פאַרשטיין, אז איך בין דאָ גאָט די נשמה שולדיג, און אז מע לעהרענט מיט מיר די סדרה לך־לך, און אז איך אליין וויים נאָך אויך ניט, וואוהין איך געה!... דערווייל געה איך אין שטאָדט, שוין באַשטעלט א פוהר, און דאָרט אין שטאָדט וועלען מיר שוין האָבען א ישוב. דאָרט זענען דאָך פאַרהאַן עפּים אירעם, פאַרהאַן א רב, מסתמא וועט מען אונז שוין איין עצה געבען: אמעריקע, צי ארגענטינע, צי פאַלעסטינע, צי ארץ־ישראל... איך וואָלט אפילו בעסער געוואָלט קיין ארץ־ישראל. וואָרום וואָס וועל איך טהון אויף די עלטערע יאָהרען אין אמעריקע? אז ניט זיי פאַרשטעהען מיין לשון, ניט איך פאַרשטעה זייער לשון... זעהסט דו, ארץ־ישראל — פאָרט, ווי זאָגט מען, באַטקאָוושטשינע! ווי אין פסוק שטעהט: ארץ זבת חלב ודבש... היינט וואָס איז ווערטה דאָס, וואָס מע קאָן זיין אויף דער מוטער רחל'ס קבר, אין דער מערת־המכפּלה, חאַפּען א קוק אויפ'ן ירדן, זעהען דעם בארג סיני, אָנקוקען פּדן־ארם, קדש־ברנע און נאָך פּדומה אזעלכע ערטלעך? [פויזע]. און דו, צייטעל, זעה איך, ביזט שוין אויך אבאלד פאַרטיג?

צ י י ט ע ל. באלד פאַרטיג, נאָר צו די ספרים דיינע האָב איך מורא געהאַט אָהן דיר זיך צוריהרען...

ט ב י ה. זעהר גלייך... די ספרים וועל איך אליין אויספאָקען. [געהט צו דער שאָפע, נעמט א ספר נאָך א ספר, פאָקט אין קאַסטעל]. דאָס איז א חומש... דאָס — א סידור, מיין אלטער סידור... מיר געדענקט געטריי, ווי, להבדיל, דאָס פערדעל... דאָס — א תהלים... און דאָס? — א סליחה... א הגדה... א קינה... און וואָס איז אָט א דאָס קליינע וועווריקעל? — א בענטשערעל... געהט אויך

נישט צו־פום... און ווער שמועסט אָט דער „מנורת־המאור", אָדער אָט דער „שבט־מוסר" אויף עברי־טייטש — אין זיי קוק איך דאָך אריין אלע שבת ביימאָל... דאָס אלץ דארף מען מיטנעמען אין גלות אריין. דאָס איז אונזער גאנץ פארמעגן. די אייניציגע ירושה, וואָס מיר האָבען געירש'עט פון אונזערע אָבות־אבותינו... [פונ'ם זייטיגען חדר ליופען־ארויס צייטעל'ס קינדער און גלייף צו טביה'ן].

שלמה'לע. וואו ביזט דו געווען, זיידעניו?

שיינדעלע. זיידע! וואו ביזט דו געווען?

טביה. געווען... [טאפט זיף איז די קעשענעם]. או־וא, פאר־געסען אייך ברענגען א מתנה... געזעגענט זיך אָף מיט דער דאָזיגער שטוב — מיר פאָהרען אוועק היינט, קינדערלעך!...

שלמה'לע. וואוהין פאָהרען מיר, זיידעניו?

טביה. וואוהין די אויגען טראָגען... מע טרייבט אונז ארויס...

שיינדעלע. פאר וואָס טרייבט מען אונז ארויס?

טביה. דערפאר, וואָס מיר זענען אידען... ומפני חטאינו גלינו מארצנו, קינדערלעך... אונז טרייבט מען, אונז האָט מען געטריבען, אונז וועט מען טרייבען... [די גאנצע צייט, וואס ער רעדט מיט די קינדער, הערט ער ניט אויף צו פאקען די ספרים און אנדערע זאכען].

שיינדעלע
שלמה'לע } [ביידע אינאיינעם]. פאר וואָס, זיידעניו, פאר וואָס?

טביה. פאר וואָס? זאָג איך דאָך אייך — דערפאר, וואָס מיר זענען אידען... זיי ווילען, מיר זאָלען זיין אוים אידען... נאָר מיר זאָגען: ניין, אידען זענען מיר געווען, און אידען וועלען מיר בלייבען!... מיר'ן זיי איבערלעבען!... אונזערע זיידעס האָט מען נאָך ערגערס געטהאָן — מע האָט זיי געברענט אויפ'ן פייער, געטרונקען אין וואסער — און עס האָט ניט געהאָלפען: אויסגעפיהרט האָבען מיר!... געדענקט דאָס, קינדערלעך, געדענקט, וואָס דער זיידע זאָגט אייך — ס'וועט אייך אמאָל צוגוט קומען... אייך

וועט אפשר זיין בעסער ווי אונז, נעווים בעסער, וואָרום ס'וועלען קומען בעסערע צייטען, וואָס מ'עט פּאַרשטעהן, אז מיר זענען אויך מענטשען, גאָט'ס באשעפענישען... דערווייל זייט גרייט — מיר פּאָהרען... [צייטעל מינעט זיך די גאנצע צייט, ווייל עפּיס זאגען].

צ י י ט ע ל. טאטע, האָב קיין פּאַראיבעל ניט — כ'האָב דיך געוואָלט עפּיס פּרעגען...

ט ב י ה. ווי אזוי מע פּאָהרט קיין ארץ־ישׂראל?

צ י י ט ע ל [ווייל ערויף אויף איהרם]. ניין, ניט דאָס האָב איך געוואָלט עפּיס פּרעגען...

ט ב י ה. וואָס זשע? דו ווילסט וויסען, וואָס וועלען מיר דאָרטען טהון? — דאָס, וואָס אלע אידען! וואָס ס'וועט זיין מיט פּל ישׂראל, וועט זיין מיט ר ב ישׂראל! מה נפשך: הענט האָבען מיר? האָרעווען זענען מיר געוואוינט? און מענטשען זענען דאָ אומעטום, און גאָט שמועסט מען ניט — מלוא כל הארץ כבודו!... [זיפצט]. אודאי טהוט מיר באַנג, אודאי איז מיר שוער זיך צו שיידען אָט מיט אָט די וועלט! [באוויזט אויף די לעדינע וועגן]. אָט מיט אָט דער ערד! [ווייזט ארָאָפּ אויף דער ערד]. איך וואָלט קושען אָט די וועלט! איך וואָלט צוגעפּאַלען צו אָט דער ערד! וואָרום דאָ בין איך געבוירען, דאָ בין איך אויך אויפגעוואַכסען, דאָ האָב איך געהאַט צרות, דאָ האָב איך געהאַט נחת, פּראַוודע מעהר צרות ווי נחת — נאָר דאָס איז אַ גאָט'ס זאַך... [שטעהט־אויף פּון דער ערד, גלייכט זיך אויס די בייגער, טהוט אַ קוק ארויס אין פענסטער]. און אָט דער הויף? און אָט די פּריזבע, און דער גאָרטען, און אפילו אָט דאָס פּאַרטשאַחנעטע בוימעלע וועט זיך מיר חלום'ען ביינאכט אין דער פרעמד... און ועל פּולם — דאָס פּערדעל. [זיפצט]. אוי, אָט דאָס פּערדעל! אַ שטיק געזונט האָט דאָס ביי מיר צוגענומען! איך זאָל האָבען אַ טבע פּון ווייגען, וואָלט איך מיך צעווייגט... דער רחמנות מיט'ן צער בעלי־חיים... [פּויזע]. אָן, זעהסט דו? [ווייזט טיט דער האנט אויפ'ן ווינקעל]. דאָכט

זיך, וואָס? א קאץ, א חיה... פון דעסטוועגען איז אויף דער קאץ אויך א רחמנות — מיר פאָהרען צווייק, און זי לאָזען מיר איבער דאָ אַליין. צער בעלי־חיים...

צ י י ט ע ל [נעמט זיך אַז מיט קורצוש]. אַז ס'איז יאָ אַזוי, זאָג זשע מיר, טאַטע, פאַר וואָס איז אויף א חיה מעהר רחמנות, מעהר צער בעלי־חיים, ווי אויף א מענטשען?

ט ב י ה. שטיא! וועד האָט דאָס דיר געזאָגט, אַז אויף א חיה איז מעהר רחמנות, ווי אויף א מענטשען? דו האָסט פאַרגעסען, וואָס מיר זאָגען יום־כּפּור צו כּל־נדרי?...

צ י י ט ע ל. וואָס מיר זאָגען יום־כּפּור וויסט דו בעסער... נאָר איך ווייס אַיין אַנדער זאַך... [שטעלט זיך איין, רעדט שטיל, נאָר מיט א טאַן פון וויידיקייט, אַזוי, אַז דאָס קול ציטערט איהר]. איך ווייס, אַז אָט פאָהרען מיר אַוועקעט פון דאָנען, אויף שטענדיג, אויף אייביג, מיר וועלען שוין צוריק אָהער נישט אומקעהרען זיך קיינמאָל... און איין מענטשען לאָזען מיר דאָ איבער אייניעם אַליין, עלענד ווי א שטיין...

ט ב י ה. וואָס באַלעבעטשעט זי? וואָסער מענטש? וואָסער שטיין?...

צ י י ט ע ל [קוקט דרייסט אוו גלייך דעם פאָטער אין פּנים אריין]. דו האָסט פארגעסען, טאַטע, אַז דו האָסט נאָך איין טאָכטער...

ט ב י ה [איבערראַשט פון אומגעריכטקייט, בייט זיך שטאַרק אין נעזיכט, קאָן זיך קיין ארט ניט געפינען, פאַלט־אָן אויף דער טאָכטער אוו נעמט שרייען נאָר הויך אויף א קול]. איך האָב ניט נאָך קיין טאָכטער! נישטאָ ביי מיר מעהר קיין טעכטער, נישטאָ און נישט געווען קיינמאָל! דו הערסט, וואָס איך זאָג? [קלאַפּט אין טיש. צייטעל האָט זיך דערשראָקען. אינסטינקטיוו חאַפּט זי זיך אַז איז די קינדער].

ש ל מ ה ל ע [צו טביה'ן]. וואָס האָסט דו זיך צעשריגען, זיידעניו?

ש י י נ ד ע ל ע [צו טביה'ן]. וואָס בייזערסט דו זיך אויף דער מאמע? [דאָס ריהרט טביה'ן, אוז ער רעדט שוין מיט א טאָן נידעריגער].

ט ב י ה. אייער מאמע פאַלגט ניט איהר טאַטען... אייער מאמע וווייסט ניט פון כּבוד־אב... אייער מאמע דער'רגז'ענט מיך... וואָס דער טאַטע זאָגט, זאָגט זי מיר קאָפויר... איך זאָג דיר נאָך א מאָל, צייטעל, און נאָך א מאָל, און נאָך צעהן מאָל, אז איך האָב נישט מעהר קיין טעכטער! איך האָב נישט — און שוין!...

[פאַרלאָגט די הענט אהינטער אוז שפּאַנט־ארום היז אוז צורים].

צ י י ט ע ל [וואַרט־איבער א וווייל, ביז דער כעס וועט איהם א ביסעל אפּגעהן]. דו אַליין זאָגסט, טאַטע, אז סע שטעהט געשריבען, דו וווייסט שוין וואו, אז גאָט האָט רחמנות אויף אַלע זיינע באַשעפּענישען, אפילו אויף א וואַרעם...

ט ב י ה. האָסט געהערט קלינגען, און קאָנסט ניט נאָכזינגען... [שטעלט זיך אפּ]. סע שטעהט געשריבען אין... אין... [טראַכט]. אין אשרי־יושבי־ביתך שטעהט דאָס געשריבען: ורחמיו על כל מעשיו — דער אויבערשטער טהוט טהאָן שפּייזען אַלע זיינע באַשעפענישען, פון א וויזעלטיער ביז א קליין וווּרעמעל, און ביז א מילב אפילו...

צ י י ט ע ל. וואַרום ער האָט אויף דעם רחמנות...

ט ב י ה [פיהלט זיך געשלאָגען, שפּאַנט ארום]. רחמנות... רחמנות... ער האָט רחמנות... פון רחמנות רעדט זי איצט מיט מיר... [שטעלט זיך צוועק אקעגען צייטלען]. רחמנות? פון רחמנות רעדסט דו מיט מיר? וואו איז געווען איהר רחמנות דעמאָלט, וועז איך בין געלעגען, ווי א הונט, פאַר'ן גלח, ימח שמו וזכרו, זיך גאַווּאַלגערט איהם פאַר די פיס [בויגט זיך אייז]. געפּויזשעט, ווי א וואַרעם?... פון וואַנעט וויים איך, אז זי איז ניט געווען אין צווייטען חדר דעמאָלט און געהערט איטליכס וואַרט — וואו איז געווען דעמאָלט איהר רחמנות? [שפּאַנט־ארום, בלייבט שטעהן, רעדט מיט'ן זעלבען טאָן פון אירגניע אוז פארביטערטקייט. — איז דער צייט, וועז ער שפּאַנט־ארום, געהעז איהם נאָך די קינדער אקוראט נאָך זיינע טריט:

ער שטעלט זיך אפ, שטעלען זיי זיך אויף אפ*]. און וואו איז זי געווען, בעת דיין מאמע עליו־השלום איז געלעגען אט דא אויסגעצויגען אויף דער ערד, איבערגעדעקט מיט שווארצען?... וואו איז געווען איהר רחמנות דעמאלט?...

צ י י ט ע ל. דו אליין זאגסט דאך אבער, אז אפילו גאט איז מוחל די גרעסטע עבירה, אויב נאר מע האט חרטה און מע טהוט תשובה. און ווער נאך וויסט, אזוי ווי דו, אלסדינג, וואס סע שטעהט געשריבען?...

ט ב י ה. אט טאקי וויל איך וויים, דעריבער זאג איך דיר אקוראט, אז דערויף האט מען נישט חרטה און דא העלפט ניט קיין תשובה!... דער וואס געהט איין מאל אוועק פון אונז, יענער קומט נישט מעהר צורוק!... דאס צווייגעל, וואס מע רייסט־אפ פון בוים — מוז פארטריקענט ווערען!... דאס בלעטל, וואס פאלט־אפ — מוז פארפוילט ווערען!... [דערזעהט פון דער וויטעז קארעלען אויף דער ערד, בוינט זיך אן, הויבט עס אויף]. וואס איז פאר קארעלען? גוויישע קארעלען — ווי קומען זיי אהער?...

צ י י ט ע ל [נעמט ביי איהם די קארעלען, רעדט אין איין אטעם]. דאס איז איהרע קארעלען, איהרע קארעלען... און זי אליין איז אויך דא... זי האט זיך ארומגעזוהען! ארומגעזוהען! זי האט חרטה, טאטע, זי ווייל צורוק!... און ניט נאר זי ווייל צורוק — זי איז שוין געקומען צורוק און איז גרייט מיט אונז אינאיינעם איבערטראגען אלסדינג! דארט וואו מיר — דארט איז זי... [נעהט־צו נאר נאהענט, רעדט שטיל־ער]. זי איז געווען ביי דער מאמע אויפ'ן קבר — דאס וויסט דו? זי פאסט יום־כפור, טאטע, דו הערסט? זי פאסט יום־כפור...

ט ב י ה [צעמישט]. ווער איז געווען אויפ'ן קבר? ווער פאסט דאס יום־כפור? וואסערע לאקשען? וואסערע פלאמען? וואס — ווער — וועמען?

---

* דער אויטאר בעט — ניט שארושירען! די קינדער טהוען דאס ערנסט, די עלטערע באמערקען ניט.

צ י י ט ע ל. וואָס הייסט וועט? חוה! פון חוה'ן רעדען מיר דאָך!... [אין דער מינוט עפענט זיך די קיך־טיר און עס רייסט זיך אַריין חוה. באַגעגענט זיך מיט טביה'ס קוק, בלייבט זי שטעהן ביי דער טיר, אַהן לשון, נאָר מיט גרויס ווירדע און מיט נדלות צונויפגענלעגט די הענט אויפ'ן האַרצען און קוקט דעם פאַטער גלייך אין די אויגען אַריין. די ערשטע מינוט טהוט זיך טביה א לאַז צו דער דרויסען־טיר אַוועקצוגעהן, נאָר צייטען פאַר־געהט איהם אויף צרפריהער און איהרע קינדער מיט איהר].

ט ב י ה [צו צייטלען מיט די קינדער]. לאָזט מיך!... לאָזט מיך!...

צ י י ט ע ל. זאָל איך קרענקען! זאָל איך שטאַרבען אָט אַ דאָ מיט מיינע צוויי קינדער!... [האַלט איהם צו, די קינדער ווינען].

ט ב י ה [פאַרטומלט]. וואָס טהוט זיך דאָ? בין איך טביה? אַדער איז דאָס א חלום? [ווייזט מיט דער האַנט]. דער כח הרמיון... די געבלימטען...

ח ו ה [געלאַסען און דרייסט]. נישט קיין חלום, נישט קיין דמיון, נאָר די ווירקליכקייט אַליין... איך האָב געהערט אַלסדינג, וואָס דאָ איז געררעט געוואָרען — פון צווייגעלער, וואָס ווערען אָפגעריסען, און פון בלעטלער, וואָס ווערען אָפגעפאַלען... [געהט־צו א פאַר שריט נעהענטער]. קיינער האָט קיין צווייגען ניט געריסען, און בלעטער זענען ניט געפאַלען...

ט ב י ה [חורט איבער]. „קיינער האָט קיין צווייגען ניט ג ע־ריסען, בלעטער זענען ניט געפאַלען"... [צעשרייט זיך פלוצים אויף א קול]. ס'א לייגען! יאָ געריסען! יאָ געפאַלען!... [צעלאַוט זיך אויף חוה'ן]. וואָן פון דאַנען!! וואָן פון מיינע אויגען — וואָן!!!...

צ י י ט ע ל [לויפט־צו צום פאַטער, קושט איהם די הענט]. טאַטע! נאָט איז מיט דיר! וואָס טהוסט דו, טאַטע געטרייער?

ש ל מ ה ' ל ע. זיידעניו, וואָס טהוסט דו? פאַר וואָס טרייבסט דו די מוהמע חוה?...

ש י י נ ד ע ל ע. דאָס איז דאָך אונזער מוהמע חוה, זיידעניו!...

ט ב י ה [וויל זיך ארויסרייסען פון די אייניקלעך]. אוועקט, ממזרים! אנגעהאנגען זיך אויף מיר, ווי די קלעשטשעס! [האט באלד חרטה, וואס ער בייזערט זיך אויף זיי, גלעט זיי איבער די קעפלעך]. טייערע קינדערלעך! ארעמע שפעלעך מיינע! פון וואנען האט איהר זיך אהער גענומען אויף מיין קאפ? נאט אייך גאר אייניקלעך א פאר אויף דער עלטער! ווי זאגט איוואן זלאדי: „נע מאלא באבא חלאפאטי"... [פויזן]. ער, גאלדע, גאלדע! דאס איז געווען א חכמה! זי, עליו־השלום, פלעגט זאגען: מע טאר ניט זינדיגען, טביה, מע טאר זיך ניט קלאגען, ניט בייזערען, ניט זיין אין כעס... אמת, ווי איך בין א איד, אמת! כעס איז עבודה זרה... מיט כעס קאן מען גארניט מאכען... מאכען קאן מען נאר מיט גוטען... מיט גוטען... טביה האט פיינט זיך אפעסען דאס הארץ... טביה האט ליעב יעדע זאך פריהער צו באקלערען, באטראכטען, ארומרערען... וואס וועט זיין פון דעם, אז מיר'ן זיך אלע היצען, אלע שפרינגען פון דער הויט ארויס, ווי מיר זאגען אין דער הגדה פסח צום סדר: כולנו חכמים, כולנו נבונים?... לאמיר קארשט בארעכענען, נאר מיט א קלארען מח און מיט קאלטע לונג־און־לעבער: וואס איז דא געווען? וואס איז פארגעקומען?

צ י ט ע ל [אויפגעלעבט]. אט דאס ווילען מיר דאך! מיר ווילען מיט גוטען...

ט ב י ה [שלאגט איהר איבער]. און איך וואס וויל? איך וויל דען חלילה מיט בייזען? פאר וואס זאל איך וועלען זיין בעסער פונ'ם רבונו־של־עולם? איהם שטעהט־אן צו זיין א מוחל־עונות און אנשרייבען אין סידור יום־כפור צו כל־נדרי מיט גרויסע קידוש־לבנה־אותיות: סלחתי כדבריך!?... נישט מעהר, אז ס'האט זיך שוין יא אזוי געמאכט, אז מיר קאנען זיך דורכשמועסען, וואלט איך דיך געוואלט עפים פרעגען... [צו חוה'ן, נישט קוקענדיג איהר גלייך אין פנים, נאר מיט א זייט]. ווי אזוי האסט דו נאר־וואס געהאט געזאגט? קיינער האט קיין צווייגעלעך ניט גערישען? בלעטלעך

נישט געפאלען? א ביסעל א זאג! [צו צייטלען]. טביה'ס טאכטער רעדט נישט גלאט... טביה'ס טעכטער — ניט געדאכט זאלען זיי ווערען!...

צ י י ט ע ל [צו חוה'ן, שטארק אויפגעלעבט]. וואס זשע? איך האב באלד געוואוסט, אז דער טאטע וועט...

ח ו ה [צו צייטלען]. אלץ איינס!... איך האב מיד קיין קאפ ניט איבערגעשראקען. איך האב איין מאל געזאגט, אז איך געה — געה איך... אויב ניט מיט אייך, איז נאך אייך... סאי ווי סאי, דארט וואו איהר — דארט איך. אייער אומגליק — מיין אומגליק.

ט ב י ה [אויף צו צייטלען]. דו הערסט ווערטער? דארט וואו מיר — דארט איז זי. אונזער אומגליק — איהר אומגליק. אט דאס איז א לשון! אט אזוי רעדט טביה'ס טאכטער, און אט אזוי באדארף זי רעדען!... אניט — וואס וואלט געווען דער חילוק צווישען מענדעל ווערעביווקער און טביה דעם מילכיגען?... אנו, טהוט א פרעג ביי מענדעל ווערעביווקער, וואו שטעהט „ברוגז רחם תזכור"? און לאז ער אייך זאגען, ווען זאגען מיר „סלחתי כדבריך", און וויפיעל מאל זאגען מיר „סלחתי כדבריך"? און וואס איז די טייטש „סלחתי כדבריך"? אזוי לאנג שמייסט מען איהם! א איד איין עם־הארץ איז ערגער פון א גוי!... [פויזע]. נישמעהר, איין זאך: איך וואלט אפשר באדארפט צומאכען די אויגען און מיט'ן ערשטען קוק וואלט איך אפשר באדארפט מוחל זיין... [חוה מאכט א באוועגונג אויף צו ענטפערען. צייטעל מאכט צו איהר מיט די הענט הינטער'ן פאטער'ס פלייצעס, זי זאל שווייגען]. איז מיר שלעכט: סטייטש, און וואו איז גאט? קענען גאט איז מען דאך אזוי זינדיג! אזוי זינדיג!... נאר צוריק באטראכט איך מיך: וואס בין איך מחויב זיך אנגעמען גאט'ס קריוודע?... [חאפט זיך אן ביים קאפ]. אכטי, רבונו של עולם! דו ביזט מיין עדות, אז איך האב נישט געברענט דאס וואלט, נאר איך קאן נישט מעהר! [שרייט הויך]. איך קאן נישט! דו האסט אליין אנגעשריבען אין דיין היליגער

תורה: פרחם אב על בנים! וואָס בין איך שולדיג, אז זי איז פֿאַרט מיינס א קינד? [שלאָגט זיך מיט דער האנט אין הארצען]. פֿאַרט אייגנעבאקען ביי מיר אין הארצען! אין דער נשמה! [צו חוה'ן, צענעמט בריים די הענט]. קום אהער צו מיר, חוה'לע, דו ביזט מיין קינד!... [חוה פאלט איהם אויפ'ן האלז. צייטעל האט ארומגענומען איהרע צוויי קינדער־הענד, ווייגט שטיל].

פֿאַרהאנג פאלט לאנגזאם.

ענדע.